

ചെല്ലൂർനാഥോദയം

ഭാഷാചമ്പു.

(വ്യാഖ്യാനസഹിതം)

ശ്രീരാമവർമ്മഗ്രന്ഥാവലി നമ്പർ 47

ചെല്ലൂർനാഥോദയം

ഭാഷാചമ്പു.

(വ്യാഖ്യാനസഹിതം)

കൊച്ചി
മലയാളഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മിറ്റിയിൽനിന്നു
പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതു്.

കോപ്പി—500

എറണാകുളം
സനാതനധർമ്മം അച്ചുക്കൂടത്തിൽ
അച്ചടിച്ചതു്.

1115.

 [വില 12 ണ.

ശുദ്ധിപത്രം.

പുറം.	വരി.	അശുദ്ധം.	ശുദ്ധം.
൪.	൩.	വിടൃങ്ങും	വണങ്ങും
൬.	൨൨.	കൈതവൻ	കൃഷ്ണൻ
൧൫.	൨൮.	ഭേദം	ഭേദം
൰൨.	൧൭.	ചരതി	ചരത
൯൪.	൨൪.	ഉക്ഷിതർ	ഉക്ഷിതാ
,,	൨൩.	ക്രൂര	ക്രൂര
൱൧.	൩൩.	വാചകം	വാചകം ഇരട്ടച്ച
൱൨.	൧൧.	അന്തർം	അന്തർ
൱൩.	൨൨.	വാമലോചനേ	വാമലോചനെ
൱൫.	൨.	മനോരമിതാം	മനോരമിതാം
൱൦.	൧൬.	നാളെ	നാളെ
൨൧൪.	൧൭.	വാതസ	വത്സ
൨൧൬.	൧൪.	മധ്യലംകാര	സാലങ്കാരം

അവതാരിക.

കൊച്ചിഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മിററിയിൽനിന്ന് ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്ന ചെല്ലൂർനാഥോദയം, സുപ്രസിദ്ധഭാഷാഭിമാനിയായിരുന്ന പരേതനായ കടത്തനാട്ടു പോർളാതിരി ഉദയവർമ്മരാജാവിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ അല്പകാലം നടന്നു പിന്നീടു നാമാവശേഷമായ 'കവനോദയം' മാസികയിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിരുന്ന ഒരു ഭാഷാചമ്പൂപ്രബന്ധമാകുന്നു. പ്രസ്തുതകൃതി പ്രത്യേകം പുസ്തകത്തിന്റെ ആകൃതിയിൽ പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല. പഴയ കവനോദയത്തിന്റെ ലക്കങ്ങൾ ഇന്നു ദുർല്ലഭമായിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് അതിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിരുന്ന ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിന്റെ പ്രചാരത്തിനു സാമാന്യത്തിലധികം വൈരള്യം സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഏറെക്കുറെ അപ്രകാശിതമായ ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ നിലയേ ഇന്നു ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിനുള്ളു എന്നു പറയുന്നതിൽ പിശകില്ല. ഈ സ്ഥിതിക്കു കമ്മിററി സമുചിതമായ സംസ്കരണത്തോടും വ്യാഖ്യാനത്തോടുംകൂടി ഈ പ്രബന്ധം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ ഒരുമ്പെട്ടതു ഭാഷാപ്രണയികൾ ഒരു വലിയ അനുഗ്രഹമായി വിചാരിക്കുന്നതാണു്.

പെരുഞ്ചെല്ലൂർ, ചെല്ലൂർ, തളിപ്പറമ്പു, ലക്ഷ്മീപുരം എന്നീ പേരുകളിൽ കേരളത്തിൽ എങ്ങും പ്രസിദ്ധി നേടിയിരിക്കുന്ന തളിപ്പറമ്പുഗ്രാമത്തിലെ പരദേവതയായ

ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ പ്രതിഷ്ഠയാണ് ചെല്ലൂരനാഥോദയത്തിലെ കഥാവസ്തു എന്നു ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ നാമംകൊണ്ടു വെളിവാകും. നീലകണ്ഠകവിയുടെ മറെറാരു പ്രബന്ധസന്താനവും കമ്മിററിയിൽനിന്നു മുൻപു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നതുമായ തെങ്കൈലനാഥോദയത്തിനും ചെല്ലൂരനാഥോദയത്തിനും പേരുകളിൽ ഛായാസാദൃശ്യം പരിലസിക്കുന്നുണ്ടെന്നു കാണേണ്ടതാകുന്നു. ഭാഷാചരിത്രകർത്താവായ ഗോവിന്ദപ്പിള്ള ഈ ഗ്രന്ഥത്തിനു ചെല്ലൂരമാഹാത്മ്യം എന്ന നാമമാണ് സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നത് എന്നുകൂടി ഈ സന്ദർഭത്തിൽ അനുസ്മരിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ഈ പ്രബന്ധത്തിലെ പ്രതിപാദ്യവസ്തുവിന്റെ സ്വരൂപം ചുരുക്കമായി ഇവിടെ കാണിക്കുന്നതു പ്രയോജനകരമായിരിക്കും.

കൈലാസപർവ്വതത്തിൽ ഭഗവാനായ ശ്രീപരമേശ്വരൻ പാർവ്വതീദേവിയോടും ഭൂതഗണങ്ങളോടുംകൂടി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന കാലത്ത് ഒരു ദിവസം ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാർ മഹാവിഷ്ണുവിനോടും ബ്രഹ്മാവിനോടും ചേർന്ന് അവിടെ ചെന്നു ഭഗവാനെക്കണ്ടു. അവർ ഒരു സങ്കടം ഭഗവാനെ അറിയിച്ചു നിവൃത്തിവരുത്തുന്നതിനാണ് അവിടെ ചെന്നത്.

"വൃത്താന്തം വിശ്വബന്ധോ! നിശമയതു ഭവാൻ
വിശ്വകർമ്മായുധംകൊ-
ണ്ടത്യന്തോദ്ധൃഷ്ടനായ്മേവിന ദിനപതേരാഭാം-
തൽകലാ ധൂന്നിജാനീം
ചിത്രം തൽബിംബരൂപാശ്ലിഷ്ടമഹിമകല-
ന്നിന്ധതേ ഹന്ത താസാം

കത്തീട്ടും ഘോരതേജോവിതതിതിരവിലം
ദഹ്യതേ തമ്പിരാനേ!

അൎക്കം മംഗല്യബിംബത്രയമിതു ഭവതോ
നാഥ! സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളൂ-
ന്നുകില്ലേ നാളിൽ നാളിൽ പുരഹര! സഹിയാ-
തൊന്നിതേതൽപ്രഭാവം
ശ്രുക്ഷതേ തോല്ക്കുമിപ്പാവകലിവസകര-
ന്മാരുമെന്നാലിതങ്ങോ-
ട്ടാക്കിക്കൊണ്ടാശു താൻ ഞങ്ങളെ വിപുലകൃപാ-
ലംബമേ! പാലയേഥാഃ."

എന്ന പദ്യങ്ങളിൽ വിവരിച്ചിരിക്കുന്നതാണ് ദേവന്മാരുടെ സങ്കടവും പരിഹാരമാൎഗ്ഗവും. ഭഗവാൻ ലോകരക്ഷണത്തിനുവേണ്ടി സന്തോഷത്തോടുകൂടി ബിംബത്രയം സ്വീകരിച്ചു ദേവന്മാരുടെ സങ്കടത്തിനു നിവൃത്തിവരുത്തി. ആ ബിംബം മൂന്നും പാൎവ്വതീദേവിക്കായി കൊടുത്തു. ദേവി അവയെ പതിവായി പൂജിച്ചുവന്നു. പില്ക്കാലത്തു ബിംബങ്ങളിൽ ഒന്നു രാജൎഷിയായ മാന്ധാതാവും, മറ്റൊന്നു തൽപുത്രനായ മുചുകുന്ദനും തപസ്സു ചെയ്തു പ്രസാദിപ്പിച്ച് ഭഗവാനോടു വാങ്ങിച്ചു. അവരും ബിംബങ്ങൾ ഭക്തിയോടുകൂടി പൂജിച്ചു പാൎത്തു.

അക്കാലത്ത് ഒരു ദിവസം ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ ഭൂതങ്ങളിൽ അഗ്രേസരനായ കുംഭോദരൻ, ആസ്ഥാനവൎത്തിയായ ഭഗവാന്റെ സമീപത്തിൽ വന്ന് കേരളഭൂമിക്കു തിലകമായി പരിശോഭിക്കുന്ന ചെല്ലൂർഗ്രാമത്തിന്റെ മേന്മകൾ വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു. അതു കേട്ടപ്പോൾ

ഭഗവാനു പ്രസ്തുതദേശം തൻെറ അധിവാസംകൊണ്ടു ശോഭിതമാക്കണമെന്ന് അനുഗ്രഹമുണ്ടായി.

ഭക്തനും സൂര്യവംശജാതനും ആയ ശതസോമൻ എന്ന പേരായ രാജാവ് അക്കാലത്തു നാടുവാണിരുന്നു. രാജാവ് അന്നൊരു ദിവസം, ലോകത്തിൽ ഭയങ്കരമായ വിധം വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന കലിദോഷത്തിൻെറ ശാന്തിക്ക് എന്താണ് ഒരു മാർഗ്ഗം എന്ന് ആലോചിച്ചു. അപ്പോൾ അഗസ്ത്യമഹർഷി രാജാവിൻെറ മുൻപിൽ പ്രത്യക്ഷനായി. രാജാവിൻെറ ആശയഗതി അറിഞ്ഞ മഹർഷി, ശിവൻെറ അടുക്കൽനിന്നു ബിംബം വാങ്ങി പ്രതിഷ്ഠിച്ചു പൂജിക്കുകയാണ് കലിദോഷശമനത്തിനു ചെയ്യേണ്ടതെന്നു രാജാവിനോട് ഉപദേശിച്ച് അവിടെനിന്നും മറഞ്ഞു. ശതസോമൻ അഗസ്ത്യോപദേശാനുസരണം ചെയ്യുന്നതിനു നിശ്ചയിച്ചു.

രാജാവ് രാജ്യഭാരം സമർത്ഥനായ മന്ത്രിയെ ഏല്പിച്ചു കൈലാസപർവ്വതത്തിൽ പോയി കഠിനമായ തപസ്സുചെയ്തു. ഭഗവാനു രാജാവിൻെറ ഭക്തികണ്ടു സന്തോഷമുണ്ടായി. ഭക്തവത്സലനായ ഭഗവാൻ മാന്ധാതാവിനും മുചുകുന്ദനും കൊടുത്തതിൻെറ ശേഷം ഇരിക്കുന്നതും പാർവ്വതീദേവി നിത്യവും പൂജിച്ചുവരുന്നതും ആയ ബിംബം ദേവിയോട് ആലോചിക്കാതെ രാജാവിനു കൊടുത്തു. ദേവി സ്നാനത്തിനു പോയിരുന്ന സമയത്തായിരുന്നു അങ്ങനെ ചെയ്തത്. ശിവൻ രാജാവിനു ബിംബം കൊടുത്തതറിഞ്ഞു കുപിതയായിത്തീർന്ന ദേവി ശിവനെ ശപിക്കുവാനായി ഒരുമ്പെട്ടു. പിന്നീടു ദേവി രാജാവിൻെറ സ്തുതിവാക്കുകൾ കേട്ടു സന്തുഷ്ടയായി ശിവൻ

രാജാവിന ബിംബം കൊത്തുന്നതു സമ്മതിച്ചു. ലബ്ധാഭിലാഷനായ രാജാവു സമാധാനത്തോടും ചാരിതാൎത്ഥ്യത്തോടുംകൂടി തിരിയെപ്പോന്നു.

ശതസോമൻ പിന്നീടു ചെല്ലൂർക്ഷേത്രത്തിൽ ശിവബിംബം പ്രതിഷ്ഠിച്ചു. ശില്പവൈഭവംകൊണ്ടു വിശേഷജനമോഹനവും സൎവ്വവിധങ്ങളായ ഉപഗൃഹങ്ങളോടുംകൂടിയതും ആയ മഹാക്ഷേത്രം പണിയിക്കയും ചെയ്തു. എന്തെല്ലാം വൈശിഷ്ട്യം വരുത്താമോ അതു സൎവ്വവും ക്ഷേത്രത്തിന വരുത്തി. അവിടെ പതിവായും വിശേഷമായും ഉള്ള പൂജാദികൎമ്മങ്ങൾ നിൎവ്വിഘ്നമായി നടക്കുന്നതിന വേണ്ട ഏൎപ്പാടുകളും രാജാവു ചെയ്തുവച്ചു.

ഇപ്രകാരം ശിവബിംബപ്രതിഷ്ഠ ചെയ്തു ക്ഷേത്രത്തിന പരമാഭിവൃദ്ധിയെ ജനിപ്പിച്ചു എങ്കിലും രാജാവിന്റെ മനസ്സിന പൂൎണ്ണമായ കൃതാൎത്ഥത ലഭിച്ചില്ല. അതിന കാരണം എന്താണെന്ന് അറിയുന്നതിന രാജാവു കണ്ണടച്ചു ധ്യാനിച്ചു. അപ്പോൾ ശ്രീപരമേശ്വരൻ രാജാവിന്റെ മുൻപിൽ വന്ന് ഇപ്രകാരം അരുളിച്ചെയ്തു.

"എന്നാലിമ്മന്ദിരത്തിന്നഴകിനൊടു കിഴ-
ക്കങ്ങു ഭുവിട്ടത്തെ
യന്നും കിമ്പാകമാവാഹയമിയലിന പു-
ണ്യസ്ഥലേ മാമകീനം
മിന്നുന്ന ദിവ്യബിംബം ദിനകരനിഹിതം
തത്ര കൃത്വാ വിമാനം
നന്നായ് കല്പിച്ചു പൂജാവിധിമതം സദാ സേ
കാൎയ്യപാനാം ചിരാനാം.

പരിപഠിതൊരഥ നിന്നാലേധിതം കണ്ടു കാര-
സ്ത്വരവനഗതമിമ്മാം വിപ്രകന്യാസ്സുധന്യാഃ
ചരണളവി നമന്ത്യസ്സാധയിഷ്യന്ത്യഭീഷ്ടം
നരവര! തെളിയും തേ ചിത്തമെന്നാൽ കൃതാർത്ഥം.”

ഭഗവാൻ ഈ വിധം ഉപദേശിച്ചു് അന്തർദ്ധിതനായി. അനന്തരം രാജാവു കണ്ണു തുറന്നു. ഭഗവദുപദേശാനുസരണം വേണ്ടതെല്ലാം ശതസോമൻ ഭക്തിയോടുകൂടി പ്രവർത്തിച്ചു. തന്നിമിത്തം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം പ്രസന്നമായിത്തീർന്നു.

ഇതാണു് വെള്ളനാടമഹോദയം പ്രബന്ധത്തിലെ കഥാവസ്തുവിന്റെ സ്വരൂപം. മുൻകാലം മുതല്ക്കു് നടപ്പിലിരിക്കുന്നതും ജനങ്ങൾ വിശ്വസിച്ചുവരുന്നതും ആയ ഒന്നാണു് ഈ കഥ. വേറെയും പല കൃതികളിൽ പ്രസ്തുതമായ ഇതിവൃത്തത്തിന്റെ സൂചനം കാണുന്നുണ്ടു്. അവയിൽ ചിലതു് ഇവിടെ ഉദ്ധരിക്കാം.

ത്വഷ്ടാ പുരാ ദിനകരം പരിഘർഷംഗളൈശ്ച-
സ്ത്വഷ്ടാ തദീയശകലൈരുദകാരി ശംഭോഃ
ലിംഗത്രയം തമിതരൈസ്തു യന്നിദാനം
ലക്ഷ്മീപുരാധിപതിമീശ്വരമാശ്രയാമി.

സോയം ശിവേ ഹിമമഹീധരകന്യകായൈ
യജ്ഞാനയാ ച മഹിതം തദിദം ചിരായ
രാജർഷിഭിഃ പരിഗൃഹീതമഹോത്ര മുച്ചൈർ-
ല്ലക്ഷ്മീ * * * *

മാന്ധാതൃമുഖ്യമുനിവർയ്യകൃതപ്രതിഷ്ഠം
മന്ദാകിനീശശികലാവിലസത്കപർദ്ദം
കാമാംഗദാഹമുദിതാളികനേത്രവഹ്നിം
ലക്ഷ്മീ * * * *

ഈ പദ്യങ്ങളിൽ, പ്രബന്ധപ്രതിപാദിതമായിരിക്കുന്ന കഥാവസ്തുവിന്റെ സൂചനം അന്തർഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു വ്യക്തമാണല്ലോ. ഇതിൽനിന്നെല്ലാം പ്രബന്ധത്തിലെ കഥയ്ക്കു പ്രാചീനമായ ഐതിഹ്യംതന്നെ അടിസ്ഥാനം എന്നു വെളിവാകും.

കേരളമാഹാത്മ്യം 32-33-34 എന്നീ അദ്ധ്യായങ്ങളിൽ തളിപ്പറമ്പു (ലക്ഷ്മീപുരം) ക്ഷേത്രത്തിലെ ശിവപ്രതിഷ്ഠയെപ്പററി വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. അതിലെയും പ്രബന്ധത്തിലെയും കഥകൾക്ക് യാതൊരു സംബന്ധവും കാണുന്നില്ല. പൌരാണികദൃഷ്ട്യാ നോക്കുമ്പോഴും അടിസ്ഥാനം പ്രബന്ധത്തിലെ കഥയ്ക്കാണ് അധികമുള്ളതെന്നു പറയണം.

തളിപ്പറമ്പിൽ ആദ്യമായി ശിവബിംബം പ്രതിഷ്ഠിച്ചതു മാന്ധാതാവാകുന്നു എന്നും, അതു കാലാന്തരത്തിൽ ഭൂമിക്കടിയിൽ മറഞ്ഞുപോയി എന്നും, അതിനുശേഷമാണ് മുചുകുന്ദന്റെ പ്രതിഷ്ഠയെന്നും, പിൽക്കാലത്തു് അതും മറഞ്ഞു എന്നും, തദനന്തരം ശതസോമന്റെ പ്രതിഷ്ഠയുണ്ടായി എന്നും ഐതിഹ്യം വെളിപ്പെടുത്തുന്നു.

"അത്യന്തോത്തുംഗഭാഗ്യോദയ! നിരവധി നീ
പൂർവ്വഭൂപാലകാർയ്യാ-
മുന്നം ഗോത്രാമധിഷ്ഠാപിതമഴകിയ ബിം-
ബമേയം തത്പുരാരേഃ

മർത്ത്യാനാമത്ര മങ്ങൽകലികലുഷധിയാം
കല്മഷംകൊണ്ടിദാനീം
പൃത്ഥ്വീഗത്തെ മറഞ്ഞങ്ങൊരുവനമിഹ കാ-
ണാതവണ്ണം ചമഞ്ഞു."

എന്ന പദ്യത്തിൽ കവി ഈ ഐതിഹ്യം വിശദമാക്കിയിരിക്കുന്നു. മാന്ധാതാവും മുചുകുന്ദനും ശതസോമനും പ്രത്യേകമായും ഓരോ ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇവരിൽ മാന്ധാതാവു പ്രതിഷ്ഠിച്ച ബിംബത്തോടുകൂടിയ ക്ഷേത്രത്തിനു മാന്താംകുന്നെന്നും, മുചുകുന്ദപ്രതിഷ്ഠയുള്ളതിനു മുളൂട എന്നും പേരാകുന്നു. ശതസോമൻ ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിച്ച ക്ഷേത്രമാണ് സോമേശ്വരം. ഇവയിൽ ആദ്യത്തേതു (മാന്താംകുന്നു) ഇപ്പോൾ ഇല്ല. അതു നിലനിന്നിരുന്ന സ്ഥലം ആ പേരിൽ ഇപ്പോഴും ഉണ്ട്. ഇപ്പോൾ ഉള്ളവയാണ് മറ്റു രണ്ടു ക്ഷേത്രങ്ങളും.

ഈ പ്രബന്ധത്തിലെ കഥാനായകനായ ശതസോമൻ കോലത്തുനാട്ടു രാജവംശത്തിലെ ഒരു രാജാവും ചിത്രസേനന്റെ പുത്രനും ആകുന്നു. ഉത്തരകേരളത്തിൽ കോരപ്പുഴയ്ക്കു വടക്കുഭാഗം കോലരാജാക്കന്മാരുടെ നാടായിരുന്നതുകൊണ്ടും അവരുടെ പ്രധാനരാജധാനി തളിപ്പറമ്പിൽ സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നതുകൊണ്ടും, മറ്റൊരു രാജാവ് അവിടെ ചെന്നു ക്ഷേത്രം പണിയിച്ചു ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിക്കുക എന്നതു് അസംഗതമാകുന്നതിനേ അവകാശമുള്ളു. അതിനാൽ ശതസോമൻ കോലരാജവംശജനാണെന്നു തന്നെ നിശ്ചയിക്കണം. അതുലകവിയുടെ മൂഷികവംശം കാവ്യത്തിലും ശതസോമനേയും ശിവപ്രതിഷ്ഠയെയും പറ്റി വർണ്ണിക്കുന്നുണ്ട്. ചെല്ലൂരനാഥോദയം പ്രബ

ന്ധത്തിലെ 30-31-32-33-എന്നീ പദ്യങ്ങളിൽ ശതസോമന്റെ നാനാമുഖങ്ങളായ വൈഭവങ്ങളെപ്പററി വിവരിക്കുന്നു. ഇവയിൽനിന്നെല്ലാം അസാധാരണഗുണസമ്പന്നനായ ഒരു മഹാരാജാവായിരുന്നു ശതസോമൻ എന്നു ഗ്രഹിക്കാം.

ചെല്ലൂര, പെരുഞ്ചെല്ലൂര, ലക്ഷ്മീപുരം, തളിപ്പറമ്പ്, എന്നിവ ഒരേ ഗ്രാമത്തെ കുറിക്കുന്ന പദങ്ങളാകുന്നു. ഇവയ്ക്കെല്ലാം ഒരുപോലെ പ്രസിദ്ധിയും ഉണ്ട്. ചെല്ലം സമ്പത്തു; അതുള്ള—അതോടുകൂടിയ—ഊര - സ്ഥലം ചെല്ലൂര; ഇതാണ് ചെല്ലൂര എന്ന പദത്തിന്റെ വ്യുൽപത്തി. ഗ്രാമത്തിന് ആദ്യമായുണ്ടായ നാമം ഇതാകുന്നു എന്നു വിചാരിക്കണം. പല വിധത്തിലും, പില്ക്കാലത്തു മഹത്വം കൈവന്നപ്പോൾ അതിനെ വെളിപ്പെടുത്തുന്ന 'പെരും' എന്ന പദം കൂടിച്ചേൎന്നു പെരുഞ്ചെല്ലൂര എന്ന പേരു ഗ്രാമത്തിന് ഉണ്ടായി. ചെല്ലൂരിന്റെ ശരിയായ സംസ്കൃതരൂപമാണ് ലക്ഷ്മീപുരം. സമ്പദ്ഗ്രാമം എന്നും ദുർല്ലഭമായി വ്യവഹരിക്കാറുണ്ട്.

ലക്ഷ്മീപുരം എന്ന പേരിന്റെ ആഗമത്തെക്കുറിച്ചു കേരളമാഹാത്മ്യം മുപ്പത്തിനാലാമത്തെ അദ്ധ്യായത്തിൽ ഒരു കഥ പറഞ്ഞുകാണുന്നു. ശ്രീപരശുരാമന്റെ അപേക്ഷയനുസരിച്ചു ലക്ഷ്മീഭഗവതി തളിപ്പറമ്പു ക്ഷേത്രത്തിൽ വന്നു താമസം തുടങ്ങിയെന്നും അതിനുശേഷമാണ് പ്രസ്തുതനാമം ഉണ്ടായതെന്നും മററുമാകുന്നു ആ കഥയുടെ സാരം.

കോലത്തുനാട്ടു രാജാക്കന്മാർ അവരുടെ കോവിലകത്തിനടുത്തു ദേവദർശനത്തിനുവേണ്ടി നിർമ്മിച്ചു നടത്തിവരു

ന്ന ക്ഷേത്രത്തിന്ന തളി എന്നു പേരാകുന്നു. അതു നില്ക്കുന്ന സ്ഥലം എന്നു തളിപ്പറമ്പ് എന്ന പദത്തിന്ന് അൎത്ഥം. ക്ഷേത്രത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം നിമിത്തം പിന്നീട് ആ നാമം ഗ്രാമത്തിന്നും സിദ്ധിച്ചു.

തളിപ്പറമ്പു ക്ഷേത്രത്തിൽനിന്നു നാലഞ്ചുനാഴിക തെക്കു മാറി കരിപ്പത്തു എന്ന പേരായി ഒരു സ്ഥലം ഉണ്ട്. ഇപ്പോഴും അവിടെ ഒരു കൃഷിത്തോട്ടം നടന്നു വരുന്നു. ഈ സ്ഥലത്താണു പൂൎവ്വകാലത്തു കോലരാജാക്കന്മാരുടെ ഭവനം നിന്നിരുന്നതു്. അതിനോടടുത്തു രാജാക്കന്മാർ ദേവാരാധനത്തിന്നു നിൎമ്മിച്ച ക്ഷേത്രമാകകൊണ്ടു തളിയെന്നു പ്രസ്തുതദേവാലയത്തിന്നു പേരുണ്ടായി. പില്ക്കാലത്തു രാജധാനി കരിപ്പത്തുനിന്ന് ഏഴിമലയിലേക്കു മാററി. സപ്തശൈലം എന്നു സംസ്കൃതത്തിൽ വ്യവഹരിക്കുന്നതു് ഈ ഏഴിമലയെ ആകുന്നു. ഇവിടെ കോലരാജാക്കന്മാരുടെ വക നരയങ്കണ്ണൂര് എന്നു പേരായ ഒരു അമ്പലം ഉണ്ട്. ശങ്കരനാരായണനാണ് അവിടെ മൂൎത്തി. ഏഴിമലയിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന രാമന്തളി ക്ഷേത്രം മുൻകാലത്തു കോലരാജാക്കന്മാരുടെ വകയായിരുന്നു. കാലാന്തരത്തിൽ കോലരാജധാനി ഏഴിമലയിൽനിന്നു (കണ്ണൂരിനടുത്തു) ചിറയ്ക്കലേക്കു മാററി. അതു് ഇപ്പോഴും അവിടെയാണ് നില്ക്കുന്നതു്. ഏഴിമലയിലും രാമന്തളി എന്ന തളിയുണ്ടാകുന്നതിന്ന കാരണം ഇവിടെ ശ്രദ്ധേയമാകുന്നു.

പ്രകൃതത്തിൽ ഒരു സംഗതി പ്രത്യേകം സ്മരിക്കേണ്ടതായിട്ടുണ്ട്. കേരളരാജാക്കന്മാർ അവരുടെ കോവിലകങ്ങളുടെ അടുത്തു നിൎമ്മിച്ച ദേവാരാധനത്തിന് ഉപയോ

ഗിച്ചുവന്നിരുന്ന ക്ഷേത്രങ്ങളെ പൊതുവേ തളി എന്നു പറഞ്ഞുവന്നിരുന്നു. കേരളാധീശ്വരന്മാരുടെ രാജധാനി സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്ന സ്ഥലത്തിനടുത്തു് അവർ നിർമ്മിച്ചു് ഉപയോഗിച്ചുവന്നതാണു് കോഴിക്കോട്ടെ പ്രസിദ്ധമായ തളിയിൽ ക്ഷേത്രം. പെരുമാക്കന്മാർ തിരുവഞ്ചിക്കുളത്തു വാണിരുന്ന കാലത്തു് അവരുടെ ആവശ്യത്തിനു നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട ക്ഷേത്രങ്ങളെയാണു് മേൽതളി കീഴ്ത്തളി നെടിയതളി ചിങ്ങപുരത്തു തളി എന്നിപ്പേരുകൾ കൊണ്ടു വ്യവഹരിക്കുന്നതു്. വടക്കുംകൂർ രാജാക്കന്മാരുടെ കൊട്ടാരം നിന്നിരുന്ന കടുത്തുരുത്തിയിലെ ക്ഷേത്രവും തളിയാകുന്നു. "കണ്ടോമല്ലോ തളിയിലിരുവംകുളത്തു നാമൻറാരിക്കാൽ" എന്നു് ഉണ്ണുനീലിസന്ദേശത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. കോട്ടയത്തു തിരുനക്കരയിൽ മുൻകാലത്തു തെക്കുംകൂർ രാജാക്കന്മാരുടെ രാജധാനി നിന്നിരുന്നു. അവിടെ അല്പം പടിഞ്ഞാറുവശത്തായിട്ടു ഒരു തളിക്ഷേത്രമുണ്ടു്. ഈ സംഗതികൾ, രാജാക്കന്മാരുടെ കോവിലകങ്ങൾക്കും തളിക്ഷേത്രങ്ങൾക്കും തമ്മിൽ സിദ്ധമായിരിക്കുന്ന ബന്ധം തെളിയിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. തളിപ്പറമ്പു് എന്ന പേരിന്റെ ആഗമവും ഇതിൽനിന്നു ഭിന്നമല്ലെന്നു ദൃഢമായി നിശ്ചയിക്കാം.

കേരളത്തിൽ മലയാളബ്രാഹ്മണരുടെ സാമുദായികഭരണം നിലനിന്നിരുന്ന കാലത്തു ദേശഭരണാധികാരികളായിരുന്ന തളിയാതിരിമാർ താമസിച്ചിരുന്ന സ്ഥലങ്ങളെയാണു് തളിയെന്നു വിളിച്ചുവരുന്നതെന്നു ചില ചരിത്രകാരന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. ഈ അഭിപ്രായം സ്വീകാര്യമായിരിക്കുന്നില്ല. തളിപ്പറമ്പു് കേരളത്തിലെ

ഒരു പ്രധാനഗ്രാമമായിരുന്നതുകൊണ്ട് അവിടെയും തത്തുല്യങ്ങളായ മററു ചില സ്ഥലങ്ങളിലും തളിയാതിരിമാർ താമസിച്ചിരുന്നു എന്ന് ഊഹിക്കാം. എന്നാൽ തളിയാതിരിമാരുമായി യാതൊരു ബന്ധവും സംഭവിച്ചിട്ടുള്ളവയല്ല കടുത്തുരുത്തി, തിരുനക്കര മുതലായ ദേശങ്ങളിലെ തളികൾ. ഇന്നയിന്ന ഗ്രാമങ്ങളിലെ തളിയാതിരിമാരെ ഇന്നയിന്ന സ്ഥലങ്ങളിൽവച്ചുമാത്രമേ വാഴിക്കാവൂ എന്നു നിശ്ചയമുണ്ടെന്നുകൂടി പറയേണ്ടതാകുന്നു. പറവൂരുഗ്രാമത്തിലെ തളിയാതിരിയെ നെടിയതളിയിൽ വച്ചും ഐരാണിക്കുളം തളിയാതിരിയെ കീഴ്ത്തളിയിൽവച്ചും വാഴിച്ചുവന്നു എന്നു കേരളോൽപത്തിയിൽനിന്നു ഗ്രഹിക്കാം. ഇതുപോലെ മററു ഗ്രാമങ്ങളിലെ തളിയാതിരിമാരുടെ കാര്യവും ഗ്രാഹ്യമാകുന്നു. ഇതിൽ നിന്നെല്ലാം തളിയാതിരിമാർ താമസിച്ചിരുന്ന സ്ഥലങ്ങളെയാണ് തളിയെന്നു പറയുന്നതെന്ന അഭിപ്രായം ഉപകല്പിതമാകുന്നു എന്നു സിദ്ധിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ.

മലയാളത്തിലെ ഗ്രാമങ്ങളിൽ പ്രാശസ്ത്യവും പ്രാധാന്യവും തികഞ്ഞ ഒന്നാകുന്നു തളിപ്പറമ്പ്. വടക്കും തെക്കും 'കിള്ളാഘ്രാതതടിനികളെക്കൊണ്ടേറ്റമുല്ലാസശാലി' യാണ് ഈ ഗ്രാമം എന്നു ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അതിൽനിന്നു കിള്ളനദിയുടെയും നെയ്യാറിന്റെയും ഇടയ്ക്കു സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ദേശമാണ് ഈ ഗ്രാമം എന്നു നിശ്ചയിക്കാം. തളിപ്പറമ്പു ക്ഷേത്രത്തിൽനിന്നു വടക്കുഭാഗത്തു രണ്ടുമൂന്നു നാഴിക അകലെയായി കൊപ്പപ്പുഴയെന്നു പേരായി ഒരു നദിയുണ്ട്. പ്രബന്ധത്തിൽ പറയുന്ന കിള്ള ആ പുഴയായിരിക്കണം

എന്നു ഊഹം തോന്നുന്നു. ചിറയ്ക്കൽ താലൂക്കിലെ പ്രസിദ്ധമായ വളർപട്ടണം പുഴയാകുന്നു നെയ്യാറ്. ഇതിന്റെ സംസ്കൃതരൂപമാണ് ഘൃതനദിനി. വളർപട്ടണം പുഴയ്ക്കു നെയ്യാറെന്നു പേരുവരുവാനുള്ള കാരണം വ്യാഖ്യാനത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ദക്ഷിണതിരുവിതാംകൂറിലെ നെയ്യാറും (നെയ്യാറ്റുകര) പ്രസ്തുത ഘൃതനദിനിയും ഒന്നാണെന്നു ചില ചരിത്രകാരന്മാർ പറയുന്നതു ഭ്രമമൂലമാകുന്നു.

കേരളഗ്രാമങ്ങളുടെ ഒരു മകുടമായിരുന്നു ചെല്ലൂര്. മുൻകാലത്ത് അവിടെ ഓരോ വേദത്തിനും ആയിരം വീതം മൂവ്വായിരം മലയാളബ്രാഹ്മണഗൃഹങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. “ശ്രീകോലം ത്രിസഹസ്രസംഖ്യകലയം ഭൂദേവസംഘൈഃ” എന്നു പ്രബന്ധത്തിൽ പറയുന്ന ഭാഗം ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഗ്രാമവാസികളായ ബ്രാഹ്മണർ സ്വധർമ്മനിഷ്ഠാനിരതന്മാരും ഭക്തന്മാരും സാഹിത്യാദിവിവിധവിദ്യാപാരംഗതന്മാരും ആയിരുന്നു. അവരുടെ ഏതാദൃശമായ മാഹാത്മ്യത്തെ പ്രബന്ധകാരൻ “ഭൂമീസുരാ ഢ്യേതി” എന്ന് ആരംഭിക്കുന്ന ഖണ്ഡകത്തിൽ പ്രൌഢമായ വാഗ്വിലാസത്തോടുകൂടി വർണ്ണിച്ചു ഫലിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

തളിപ്പറമ്പ് ഒരു സ്വതന്ത്രഗ്രാമമാണ്. ലൌകികങ്ങളും ആത്മീയങ്ങളും ആയ എല്ലാ കാര്യങ്ങളും അന്യഗ്രാമജനങ്ങളുടെ ആശ്രയം കൂടാതെ തനിയെ നടത്തുന്നതിനു വേണ്ട പ്രാബല്യം ഗ്രാമവാസികൾക്ക് ഉണ്ടായിരുന്നു. വൈദികന്മാർ സ്മാർത്തന്മാർ മുതലായവരെല്ലാം ഈ ഗ്രാമക്കാർക്കു പ്രത്യേകമായിട്ടുണ്ട്. ഇവരുടെ വൈദികന്മാരെ പുടവന്മാരെന്നാണ് വിളിക്കുന്നത്. പ്രസി

ഥന്മാരായ ആറു വൈദികന്മാർ മദ്ധ്യകേരളത്തിൽ ഉള്ളതു പോലെ, നാലു പുടവന്മാർ ഈ ദേശത്തു് ഉണ്ടു്. സ്മാർത്ത വൈദികാദിവിഷയങ്ങളിലൊന്നിലും ഗ്രാമവാസികൾക്കു് അന്യദേശത്തെ ആശ്രയിക്കേണ്ടതായി വന്നിട്ടില്ല.

പില്ക്കാലത്തു തളിപ്പറമ്പു ഗ്രാമം തട്ടാമ്മേൽ എന്നും ചെറിമേൽ എന്നും രണ്ടായി പിരിഞ്ഞു. സുപ്രസിദ്ധനായ കോകനാത്തു ശിവാങ്ങളാണു് ഗ്രാമത്തെ ഇപ്രകാരം പകുത്തതു്. സാമുദായികങ്ങളായ ചില സൌകര്യങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി, ഇങ്ങനെ ഗ്രാമവിഭാഗം ചെയ്തതാകുന്നു. ഈ രണ്ടു ഭാഗക്കാർക്കും ആഭിജാത്യത്തിൽ വ്യത്യാസമില്ല. ശ്രാദ്ധാദികർമ്മങ്ങൾക്കു് ഇവർ അന്യോന്യം കൂടിച്ചേരും. ഒരു ഭാഗക്കാർ മറ്റവരുമായി വിവാഹബന്ധത്തിൽ ഏർപ്പെടുന്ന പതിവില്ല. ഓരോ ഭാഗക്കാരും തങ്ങളുടെ അംശത്തിൽ ഉള്ള വർക്കു മാത്രമേ കന്യകകളെ കൊടുക്കുകയുള്ളൂ എന്നു നിർബ്ബന്ധമുണ്ടു്. ക്ഷേത്രത്തിലെ ഊരാഴ്മക്കാർ മുഴുവനും തട്ടാമ്മേൽകാരാണു്. അതുകൊണ്ടു് ഗ്രാമത്തിൽ കൂടുതലായ ഒരു പ്രാബല്യം അവർക്കു സിദ്ധിക്കുവാൻ ഇടയായി.

പെരുഞ്ചെല്ലൂർ ക്ഷേത്രത്തിൽ പ്രധാനദേവൻ ശിവനാണല്ലോ. അമ്പലത്തിൽ ദർശനം ചെയ്യുന്ന ക്രമത്തെ വിവരിക്കുന്ന ഒരു പ്രസിദ്ധപദ്യം കേട്ടിട്ടുള്ളതു് ഇവിടെ ചേർക്കാം.

“ശ്രീകൃഷ്ണം ഭൂതനാഥം ഭിഷഗധിപമല-
ക്ഷ്മീം ച ലക്ഷ്മീം ച യക്ഷീ-
മുക്ഷാണം ക്ഷേത്രേശം ഗണപഗുഹമഹാ-
കാളനന്ദ്യന്നപൂർണ്ണാഃ

മാന്ധാതൃമീനപി ത്രിനവനിപതിമുനീ-
ന്ദ്രിപുത്രീമഗസ്ത്യം
വിശ്വാമിത്രം ച കാളീം പ്രണതസുരതരും
നീലകണ്ഠം നമാമി."

ഈ ശ്ലോകത്തിൽ സ്മരിച്ചിരിക്കുന്ന ദേവന്മാരെ ചെല്ലൂരനാഥോദയം പ്രബന്ധത്തിലെ "തരംഗ വിമലസ്വച്ഛോപലകോടി" എന്നു തുടങ്ങുന്ന അവസാനത്തെ സംസ്കൃത ഗദ്യത്തിൽ വർണ്ണിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പ്രസ്തുതദേവന്മാരുടെ രൂപം, അവർക്കു ക്ഷേത്രത്തിൽ കല്പിതമായ സ്ഥാനം എന്നിതെല്ലാം ഈ സംസ്കൃതഗദ്യത്തിൽനിന്നു ഗ്രഹിക്കാവുന്നതാകുന്നു.

ചെല്ലൂരഗ്രാമദേവനായ പരമശിവന്നു മഹാരാജത്വം എന്നു് ഒരു അവസ്ഥ വിശേഷേണ സിദ്ധമായിട്ടുണ്ടു്. ചെല്ലൂരനാഥോദയം പ്രബന്ധം പ്രഥമപദ്യത്തിലെ "മലിക്കും മഹാരാജഹംസം" എന്ന ഭാഗത്തിലെ മഹാരാജപദം ആ അവസ്ഥയെക്കൂടി സൂചിപ്പിക്കുന്നു. "ഉത്ഥാനം ചെയ്തിരിക്കും വടിവു തവ മഹാരാജ ചെല്ലൂർപുരാണേ" എന്ന ചെല്ലൂരീശവിലാസം പ്രഥമപദ്യത്തിന്റെ ചരമപാദത്തിൽ 'മഹാരാജ' പദം പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതും പ്രകൃതത്തിൽ ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

ചെല്ലൂരീശന്നു രാജത്വം (ക്ഷത്രിയത്വം) സിദ്ധിക്കുന്നതിന്നു ഹേതുവായ സംഭവത്തെപ്പറ്റി ഒരു ഐതിഹ്യം പ്രസിദ്ധമായി കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. അതു് ഇവിടെ ചേർക്കാം.

മുൻകാലത്തു കോഴിക്കോട്ടു സാമൂതിരിപ്പാടന്മാരിൽ പരമഭക്തനായ ഒരാൾ തളിപ്പറമ്പുക്ഷേത്രത്തിൽ ചെന്നു

ദേവനെ ഭജിച്ചു താമസിച്ചു. ഭഗവൽഭജനം ചെയ്തു് അദ്ദേഹം വളരെ നാളുകൾ കഴിച്ചുകൂട്ടി. അന്നു് ഒരു ദിവസം അദ്ദേഹം ഗർഭഗൃഹത്തിനുള്ളിലേക്കു കടന്നു ചെന്നു. പിന്നീട്ടു് ആരും അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടിട്ടില്ല. ആ മഹാഭക്തൻ ദേവനോടു സായൂജ്യം പ്രാപിച്ചു. ഈ സംഭവത്തെപ്പററി അഗ്നിവംശരാജചരിത്രം എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിൽ വിവരിച്ചു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്.

"തപശ്ചരൻ സംയതാത്മാ ബഹുകാലമനന്യധീഃ
ഏവം ദിനേ ബഹുദിനേ കാലേ സ ച മഹീപതിഃ
ക്ഷേത്രതദ് ഗ്രാമമുഖ്യദേവേശപാർശ്വതഃ ഭക്തിതഃ
ഗർഭാസഗൃഹം ശംഭോർവ്വിശൻ തല്ലിംഗതാമഗാൽ

പരസ്മിന്നഹനി പ്രാപ്തേ ശംഭോഃ പുണ്യാഹവാചനം.
ലിംഗൈകൃതാസമാപത്തിപ്രതിപത്തൗ നിമിത്തതേ
ലിംഗമേതൽ തദാരഭ്യസ്വവംശജനൃപാധിപേ
ഷ്വതതന്യൂതിവിജ്ഞപ്തിരാശേഷചിതം ച തല്പിനേ"

ഈ ഭാഗത്തിൽനിന്നു ഭക്തനായ രാജാവു ഗർഭഗൃഹത്തിൽ പ്രവേശിച്ചതു, ഗ്രാമവാസികളായ ബ്രാഹ്മണർ അമ്പലത്തിൽ കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്ന സമയത്തുതന്നെയാണെന്നു വ്യക്തമാകുന്നു. സാമൂതിരിപ്പാടു് അകത്തേക്കു പ്രവേശിച്ചതായി കാണുകയും, പിന്നീടു കാണാതിരിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ അദ്ദേഹം ഭഗവദ്ബിംബത്തോടു് ഐക്യം പ്രാപിച്ചതായി ഭക്തജനങ്ങൾ വിശ്വസിക്കുവാൻ ഇടയായതിൽ തെററില്ലല്ലോ.

ഈ സംഭവത്തിനു ശേഷം കോഴിക്കോട്ടു സാമൂതിരിപ്പാടന്മാർ പരഗതിയെ പ്രാപിച്ചാൽ, തളിപ്പറമ്പുദേവൻ പുലകൊള്ളുക എന്നു് ഒരു നടപ്പു് ഉണ്ടായി.

സാമൂതിരിപ്പാട്ട് ഇഹലോകവാസം വെടിഞ്ഞാൽ, ആ വർത്തമാനം ബ്രാഹ്മണനായ ഒരു അരിക്കാരൻ ക്ഷേത്രത്തിൽ അകത്തു നടയിൽ ചെന്നു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു ദേവനെ അറിയിക്കുന്നു. അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതു് ആശൗചം കഴിയുന്നതിനു തലേദിവസം രാത്രി അത്താഴപ്പൂജ കഴിഞ്ഞതിനു മേൽ ആയിരിക്കും. അനന്തരം നട അടയ്ക്കുന്നു. അതുമുതൽ ദേവനു പുലയായി എന്നു സങ്കല്പിക്കുന്നു. അടുത്ത ദിവസം പുലകഴിഞ്ഞ രീതിയിൽ ശുദ്ധികർമ്മങ്ങളും ചെയ്തതിനു ശേഷമേ പതിവുള്ള പൂജാദികർമ്മങ്ങളും നടത്തുകയുള്ളു. ഇന്നും ആചരിച്ചുവരുന്ന ഒന്നാകുന്നു ഈ നടപ്പു്.

തൃപ്പൂണിത്തുറയിൽ ഒരു ബ്രാഹ്മണകന്യക ദേവൈക്യം പ്രാപിച്ചതായി ഒരു ഐതിഹ്യം പ്രസിദ്ധമായിട്ടുണ്ടു്. ചെങ്ങമനം ദേശത്തും ഒരു കന്യക അവിടത്തെ ക്ഷേത്രത്തിൽ ദേവനോടു സായൂജ്യം പ്രാപിച്ചതായി ഒരു ഐതിഹ്യം പറഞ്ഞുവരുന്നു. ഇവയെല്ലാം ഛായാസാമ്യം വഹിക്കുന്നവയാണു്. എന്നാൽ ദേവൻ പുല ആചരിക്കുന്ന നടപ്പു തളിപ്പറമ്പിൽ മാത്രമേയുള്ളു.

ചെല്ലൂരദേവനു ക്ഷത്രിയതാപ്രകൃതിയുണ്ടെന്നുള്ള വിശ്വാസം സുദൃഢമൂലമാകുന്നു. തദനുസരണം പല വിശേഷനടപടികളും തളിപ്പറമ്പുക്ഷേത്രത്തിൽ നടന്നു വരുന്നുണ്ടു്. അവിടെ ബ്രാഹ്മണർ മണ്ഡപത്തിൽ കയറി നമസ്കരിക്കുക, അവരുടെ സ്ത്രീകളും ദർശനം ചെയ്യുക എന്നിവയൊന്നും പതിവില്ല.

കേരളത്തിൽ ഇതരക്ഷേത്രങ്ങളിൽ ഇല്ലാത്ത പല വിശേഷനടപടികളും തളിപ്പറമ്പിൽ ഉണ്ടു്. വിവിധ

ങ്ങളായ കലകളിൽ നൈപുണ്യം നേടിയിരിക്കുന്ന വിദ്വാന്മാർക്കു ബഹുമതികൊടുക്കുക എന്ന ഏർപ്പാടു തളിപ്പറമ്പിൽ മാത്രമുള്ളതാകുന്നു. ബഹുമതിപ്രാർത്ഥികളായി വരുന്ന പണ്ഡിതന്മാരെ ക്ഷേത്രത്തിലെ യോഗക്കാരായ നമ്പൂരിമാർ പരീക്ഷിക്കുന്നു. കാർക്കശ്യം ഏറിയതായിരിക്കും പരീക്ഷയുടെ സ്വഭാവം. യോഗക്കാർ ചെയ്യുന്ന പരീക്ഷയിൽ വിജയം നേടുന്നവർ ബഹുമതിലാഭത്തിനു പാത്രമാകുന്നു. തളിപ്പറമ്പിൽനിന്നു ബഹുമതി വാങ്ങുക എന്നതു പൂർവ്വകാലത്തു വലിയ അഭിമാനമായിട്ടാണു വിദ്വാന്മാർ കരുതി വന്നതു്. അവർ കേരളത്തിലെങ്ങും ഒരുപോലെ ബഹുമാനിതന്മാരായി ഭവിക്കുന്നു. എല്ലാ ദേശക്കാർക്കും തളിപ്പറമ്പിലെ പരീക്ഷ സമ്മതമാണു്. നാട്യം, ശില്പം, വാദ്യം മുതലായ കലകളിൽ വൈദഗ്ദ്ധ്യം നേടിയവർ തളിപ്പറമ്പിൽ പോകുകയും പാണ്ഡിത്യപ്രകടനംചെയ്തുകൊണ്ടു യോഗക്കാരെ സമ്മതിപ്പിച്ചു ബിരുദു സമ്പാദിക്കുകയും ചെയ്യുക എന്നതു മുൻകാലംമുതല്ക്കുള്ള ഒരു നടപ്പാകുന്നു. മലയാളത്തിലെ എല്ലാ ദേശങ്ങളിൽനിന്നും വിദ്വാന്മാർ തളിപ്പറമ്പിൽ പോയി ബഹുമതി വാങ്ങിക്കുക സാധാരണമാണു്. അവിടെ ചെന്നാൽ, പരീക്ഷയ്ക്കു ചേരണമെന്നു് ആഗ്രഹിക്കുന്നവർ ഒരു ചെറിയ സംഖ്യ ദേവനു നടയ്ക്കു വയ്ക്കണം എന്നൊരു നിശ്ചയമുണ്ടു്.

വിജയികളാകുന്ന ചാക്കിയാന്മാർക്കും പാഠകക്കാർക്കും മുടി കൊടുക്കുകയാണു പതിവു്. ക്ഷേത്രാധികാരികളായ നമ്പൂരിമാർ ചന്ദ്രക്കലകൊണ്ടു് അലംകൃതമായ ഒരു മുടിയുണ്ടാക്കി ശാന്തിക്കാരനെ ഏല്പിക്കുന്നു. അതു് അതാതു

ശ്ശീവേലി കഴിഞ്ഞു ദേവനു ചാൎത്തിയതിനുശേഷം, ശാന്തിക്കാരൻതന്നെ അവരുടെ ശിരസ്സിൽ വയ്ക്കും. അപ്പോഴം യോഗക്കാർ മുതലായ എല്ലാ ജനങ്ങളും അവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതാണു്. വീരശ്ശൃംഖല കൊടുക്കുന്ന പതിവും ഉണ്ടു്. യോഗ്യതാസൂചകങ്ങളായ ബഹുമാനപ്പേരുകൾ കൊടുക്കുകയും സാധാരണമാകുന്നു. ക്ഷേത്രത്തിനകത്തു പ്രവേശനമില്ലാത്തവരായ ശില്പികൾ മുതലായ ജാതിക്കാൎക്കും യഥോചിതം ബഹുമതി കൊടുക്കാറുണ്ടു്. മതില്ക്കു പുറമെ മുൻപിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന കൊട്ടമ്പുറം എന്ന സ്ഥലത്തുവച്ചാണു് അവൎക്കു ബിരുദപ്പേരുകളും മറ്റും കൊടുക്കുന്നതു്.

പരീക്ഷ പില്ക്കാലത്തു കുറഞ്ഞു കുറഞ്ഞു് ഇന്നു നാമാവശേഷമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. ഗ്രാമക്കാരായ നമ്പൂതിരിമാരുടെ വൈദുഷ്യത്തിനു സമൂലം സംഭവിച്ച ശൈഥില്യമത്രേ അതിനു കാരണം. നിശ്ചിതമായ തുക നടയ്ക്കുവച്ചാൽ ആൎക്കും ഏതു സ്ഥാനപ്പേരും ബഹുമതിയും കിട്ടും. അതായിരിക്കുന്നു ഇന്നത്തെ നില. എങ്കിലും സ്ഥാനപ്പേരു, മുടി, വീരശ്ശൃംഖല മുതലായവ കൊടുത്തുവരുന്ന നടപ്പു്, പഴയ നടപടികളുടെ നിൎജ്ജീവച്ഛായയായി ഇന്നും തളിപ്പറമ്പു ക്ഷേത്രത്തിൽ നടന്നുവരുന്നു എന്നതു് ശ്ലാഘ്യം തന്നെ.

നവീനമായി നിൎമ്മിക്കുന്ന ഒരു നാടകം ആദ്യമായി തളിപ്പറമ്പിൽ അഭിനയിക്കണം എന്നു നിശ്ചയം ഉണ്ടു്. അങ്ങനെ ചെയ്യില്ലെങ്കിൽ കോരപ്പുഴയ്ക്കു വടക്കെദേശത്തു് ആരും ചാക്കിയാന്മാർ ആടുന്നതല്ല. തളിപ്പറമ്പിൽ അ

ഭിനയിച്ചിട്ടില്ലാത്ത തപതീസംവരണവും സുഭദ്രാധനഞ്ജയവും കോരപ്പുഴയ്ക്ക് അപ്പുറമുള്ള ചാക്കിയാന്മാർ ഇന്നും ആടാത്ത നാടകങ്ങളാകുന്നു.

ഇപ്രകാരം കലാഭിവൃദ്ധിക്ക വേണ്ടി പല ഏർപ്പാടുകളും തളിപ്പറമ്പു ക്ഷേത്രത്തോടു സംബന്ധിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് ഗ്രാമവാസികളായ നമ്പൂതിരിമാർ ചെയ്തു വച്ചിട്ടുണ്ട്. അവ പ്രാബല്യത്തോടുകൂടി സദുദ്ദേശങ്ങളെ സാധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ദീർഘകാലം നിലനിന്നിരുന്നു. നമ്പൂതിരിമാർക്കു പില്ക്കാലത്തു പല തരത്തിൽ നേരിട്ട അധഃപതനം പ്രകാരാന്തരേണ ആ വക ഏർപ്പാടുകളെയും ബാധിക്കുവാൻ ഇടയായി. ഈ നിലയിൽ അവയ്ക്കു പിന്നീടു ക്ഷയം നേരിട്ടു.

തളിപ്പറമ്പിൽ മുൻകാലത്തു നടന്നുവന്നിരുന്ന പ്രധാനമായ മറ്റൊരു നടപ്പിനെപ്പറ്റിക്കൂടി ഈ പ്രകൃതത്തിൽ പറയേണ്ടതായിട്ടുണ്ട്. ഇരിങ്ങാലക്കുടയിൽ എന്ന പോലെ ഒരു നായരെ ബ്രാഹ്മണനാക്കി ക്ഷേത്രാധികാരിയായി അവരോധിക്കുന്ന നടപ്പ് തളിപ്പറമ്പിലും ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരോധാനന്തരം, ആ ആൾക്ക് ഉത്തരമുള്ളകയ്യൾ എന്ന സ്ഥാനം സിദ്ധിക്കുന്നു. ദേശാധിപത്യത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന ഒന്നാണ് ഉത്തരമുള്ള എന്ന പ്രസ്തുതനാമം. അവരോധം സംബന്ധിച്ച് ഇരിങ്ങാലക്കുടയിൽ എന്തെല്ലാം കർമ്മങ്ങൾ ഉണ്ടോ അതെല്ലാം തളിപ്പറമ്പിലും ചെയ്തുവന്നിരുന്നു. ബ്രാഹ്മണർക്ക് മാത്രം ഉള്ള പല അവകാശങ്ങളും ഉത്തരമുള്ളകയ്യൾക്കും ഉണ്ട്. തളിപ്പറമ്പിൽ ഒടുവിലായി അവരോധിക്കപ്പെട്ട ഉത്തരമുള്ളകയ്യൾ പോത്തേര തറവാട്ടിലെ അംഗമായിരുന്നു എന്ന് അറിയുന്നു.

പില്ക്കാലത്തു് എങ്ങനെയോ ഈ നടപ്പു് ഇല്ലാതെയായി. ടിപ്പുവിന്റെ ആക്രമണത്തിനു മുൻപുതന്നെ കഥാശേഷമായിരിക്കുന്നു.

സാഹിത്യലോകത്തിലും ചെല്ലൂരക്ഷേത്രത്തിന് (ഗ്രാമത്തിനു) ഉന്നതമായ ഒരു സ്ഥാനം പൂർവ്വകാലത്തു കൈവന്നിട്ടുണ്ടു്. ഈ മഹാഗ്രാമത്തിലും സമീപപ്രദേശങ്ങളിലും ആയി അനേകം കവികളും ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരും ജീവിച്ചിരുന്നെന്നും അവരുടെ സാഹിത്യസേവനം കൈരളിയെയും ഗൈർവ്വാണിയെയും ഒരുപോലെ അനുഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും കാണുവാൻ പ്രയാസമില്ല. ചെല്ലൂര ഗ്രാമത്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന ഒരു മഹാനാണു് യോഗിയും അത്യാശ്രമിയും ആയിരുന്ന കോഴിക്കുന്നത്തു ശിവാങ്ങൾ. കേരളകാളിദാസൻ എന്ന ഖ്യാതി നേടിയ മഹാകവി കേരളവർമ്മ വലിയകോയിത്തമ്പുരാന്റെ പിതാവായ മുല്ലപ്പള്ളി നമ്പൂരി തളിപ്പറമ്പു ഗ്രാമക്കാരനാകുന്നു എന്നുള്ള വസ്തുത ഈ സന്ദർഭത്തിൽ പ്രത്യേകം സ്മരിക്കേണ്ടതത്രെ. മംഗലശ്ശേരി നമ്പൂരി, എടയ്ക്കാട്ടു നമ്പൂരി മുതലായ ഒട്ടനേകം ഗ്രന്ഥകാരന്മാരുടെ നാമങ്ങൾ പ്രകൃതത്തിൽ എടുത്തു പറയേണ്ടവയായിട്ടുണ്ടു്.

ഭാഷയിലും സംസ്കൃതത്തിലും ചെല്ലൂരീശന്റെ മാഹാത്മ്യത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നവയും സ്തോത്രരൂപങ്ങളും ആയി പല കൃതികളും കാണുന്നു. അവയിൽ പ്രധാനമായ ഒന്നാണു് ചെല്ലൂരീശവിലാസം എന്ന മണിപ്രവാളകാവ്യം. ഇതിൽ പ്രഭാതകാലം മുതൽ വൈകുന്നേരം വരെയുള്ള ഭഗവാന്റെ ദിനകൃത്യങ്ങളെ യഥാക്രമം വർണ്ണിക്കുന്നു. “നൌമി ചെല്ലൂർപുരാനേ” എന്ന ഭാഗത്തോടുകൂടിയാ

ങ് എല്ലാ പദ്യങ്ങളും അവസാനിക്കുന്നതു്. ഈ സ്തോത്രം കവനോദയത്തിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും അതിന് ഇപ്പോഴും പ്രചാരമില്ല. അതുകൊണ്ടു സ്വഭാവം അറിയുന്നതിന് ഈ സ്തോത്രത്തിൽനിന്നു രണ്ടുമൂന്നു പദ്യങ്ങൾ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നതു് ഉപയോഗമായിരിക്കും.

"നേർത്തീടും മെയ്‌വിരിപ്പും ജടതലയിണയും
ചേർന്ന പൂമെത്തതന്മേൽ
പ്രീത്യാ പോയ്പള്ളികൊള്ളുന്നളവിലവസരം
പാർത്തുനിന്നാത്തമോദം
നേത്രാപാംഗേന വശ്യം ഭഗവതി തിരുനി-
ദ്രാന്തമാരാവശകാന്തം
പേർത്തും ഭക്ത്യാ ഭവന്തം ഭവഭയശമനം
നൌമി ചെല്ലൂർപുരാനേ!

ഉള്ളം കുളിർക്കെപ്പോളവുമിളമലയ-
ത്തെന്നൽ ചാലേയവ്വാതിൽ-
ക്കലൂടേ വന്നു മെയ്യിൽ തഴുവി മണിവിള-
ക്കിന്നിളക്കം വരാതേ
വിള്ളുന്നംഗേ വിളങ്ങുന്നാഹികൾ വയർന്നിരു-
ക്കുന്ന നേരത്തുകാണ്മൂ
കൊള്ളും പള്ളിക്കുറുപ്പിൻവടിവു തവ വിഭോ!
നൌമി ചെല്ലൂർപുരാനേ!

തൃക്കൺപാർക്കുന്നനേരം പ്രമഥപരിവൃഢ-
ന്മാരുമോരോ ദിഗന്തേ
തക്കം നോക്കിക്കിടന്നോരളവു പരിസര-
ന്യസ്തശസ്ത്രാളിമാരാം

ചൊല്ലേറുള്ളോരു ക്ഷേത്രപാലൻ വടിയൊടു പുറമേ
കാത്തു വാതില്പ്പുരക്ഷാം
കൈക്കൊള്ളും ഭോഗഭാഗ്യം തവ മണിഭവനം
നൌമി ചെല്ലൂർപ്പുരാരേ!”

പ്രസ്തുതശ്ലോകങ്ങൾ ഭഗവാന്റെ പള്ളിക്കുറുപ്പു വർണ്ണിക്കുന്നവയാണു്. സ്തോത്രത്തിലെ അവസാനത്തെ മൂന്നു പദ്യങ്ങളെയാണു് ഇവിടെ ഉദ്ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്.

സംസ്കൃതത്തിൽ ഒരു ചെല്ലൂർസ്തോത്രം കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. അതിമനോഹരമായ ഒന്നാകുന്നു ഈ കൃതി. ചില പദ്യങ്ങൾ അതിൽനിന്നുകൂടി എടുത്തു കാണിക്കാം.

“പ്രാദുഷ്ഷന്തു പുരഃ പുരത്രയവധൂ-
ബിംബോഷ്ഠകസാരാപഹാഃ
ശ്രീ ചെല്ലൂരപുരീനിവാസരസികാ-
സ്തേജോവിലാസാ മമ
യേഷു ധ്യാനപഥം ഗതേഷു ഭവിതാ
നൃണാം ഫണീ ഭൂഷണം
വാമാംഗം ദയിതാ ദിശശ്ച വസനം
ഭാഗീരഥീ മാലികാ.

ഉത്ക്ഷിപ്തപ്രണയാതിരേകമുദയ-
ദ്രോമാഞ്ചപൂർണ്ണം മുഹുഃ
പ്രത്യാഖ്യാനപരൈകഭാഗവചനം
ചെല്ലൂരപുഷ്പാമഹോ
നീവീസ്പർശവിലോലദക്ഷിണകര-
വ്യാപാരരോധക്രിയാ-
വൈയഗ്ര്യാകുലവാമപാണി ശിവയോ-
രൈക്യം പരിക്രീഡതി.

യാചേ കിഞ്ചിദിദം കൃതാഞ്ജലിപുടം
ചെല്ലൂരപുര്യ്യാഃ പതേ!
സ്വാമിൻ! വാരയ ചന്ദ്രശേഖര! കൃപാ-
വാരാന്നിധേ! മാമകീം
ചിത്രഗ്രാമടികാധിപത്യകലിതാം-
ഘോരാമഗ്ലാനിമന്തി-
ക്ഷുദ്രക്ലേശവചാടുകോടിഘടനാം-
ദൈന്യസ്യ ലേശ്രീം മമ.

കണ്ഠഗ്രാഹികഥേ സ്ഖലദ്ഗിരി ചലൽ-
ബോധേ ഗളന്നേത്രേ
മീലച്ചക്ഷുഷി വേപമാനഹൃദയേ
കാലേ സതി പ്രസ്തുതേ
ആഗത്യ സ്വയമദ്രിരാജസുതയാ
സാകം മഹാശോകാപഹം
സ്വാമിൻ ശങ്കര സന്നിധേഹി കൃപയാ
ചെല്ലൂരഭൂഷാമണേ!"

ഇത്ര പദ്യങ്ങൾ, സഹൃദയശ്ലാഘാപാത്രമായ ഒരു കൃതിയാണു പ്രസ്തുതസ്തോത്രമെന്നു തെളിയിക്കുമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.

അനേകം കവികൾ ചെല്ലൂരീശവന്ദനത്തോടുകൂടി ഗ്രന്ഥം ആരംഭിച്ചുകാണുന്നു. അവരിൽ, മുഖ്യന്മാരാകുന്നു പ്രശ്നമാർഗ്ഗം, ഭദ്രദീപം, യോഗാമൃതം, പ്രപഞ്ചസാരഭാഷാവ്യാഖ്യാനം, ചിശതി മുതലായ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ കർത്താക്കന്മാർ. ഇവർ തളിപ്പറമ്പിലും സമീപദേശങ്ങളിലും താമസിച്ചിരുന്നവരും ചെല്ലൂരീശന്റെ ഭക്തന്മാരും ആകുന്നു എന്നു വിചാരിക്കണം.

ഒരു കുന്നിന്റെ ഉയൎന്ന ഭാഗത്തു ക്ഷേത്രം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. കാഴ്ചക്കു ഭംഗിയേറിയ ഒന്നാണു് ആ പ്രദേശം. അമ്പലത്തിൽ ഉണ്ടായിരിക്കേണ്ട ഉപഗൃഹങ്ങളെല്ലാം മനോഹരമായ ശില്പവിലാസത്തോടുകൂടി നിൎമ്മിച്ചു് ഇണക്കിയിട്ടുണ്ടു്. ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിലെ സൂക്ഷ്മമായ അന്ത്യഗദ്യത്തിൽനിന്നു ക്ഷേത്രത്തിന്റെ ഏകദേശം സമഗ്രമായ ഒരു സ്വഭാവം മനസ്സിലാക്കാം.

അമ്പലത്തിനടുത്തു മതില്ക്കുപുറമെ തീൎത്ഥവാപിയും ശതസോമൻ നിൎമ്മിച്ചു. "ആത്രമമഹാതീൎത്ഥം മഹീപാവനം" എന്നു പ്രബന്ധത്തിലും "വിസ്തീൎണ്ണഗ്രാമതീൎത്ഥക്കരവിരവിലെഴുന്നള്ളി നീരാടി നിത്യം" എന്നു ചെല്ലൂരീശവിലാസത്തിലും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു പ്രസ്തുത തീൎത്ഥത്തെപ്പറ്റിയാകുന്നു.

ശതസോമൻ നിൎമ്മിച്ച അമ്പലത്തിന്റെ ആകൃതിക്കു് ഇന്നു പഴയനിലയിൽനിന്നും അസാധാരണമായ ഭേദഗതി വന്നിട്ടുണ്ടു്. മതില്ക്കകത്തുണ്ടായിരുന്ന ഉപഗൃഹങ്ങൾ പലതും നശിച്ചു് അടിക്കല്ലുമാത്രമായി ശേഷിച്ചിരിക്കുന്നു. മതിലുകളുടെ പല ഭാഗങ്ങളും തകൎന്നിരിക്കുന്നവയാണു്. ക്ഷേത്രത്തിനു് ഈ ദുസ്ഥിതി സംഭവിച്ചതു, വിമതകുലാന്തകനായ ടിപ്പുവിന്റെ ആക്രമണത്തോടുകൂടിയാകുന്നു എന്നും പറയേണ്ടതുണ്ടു്.

തളിപ്പറമ്പുക്ഷേത്രത്തിന്റെ കീഴിലുള്ള രണ്ടു ദേവാലയങ്ങളാകുന്നു തൃച്ചംബരവും കാഞ്ഞിരങ്ങാട്ടും. ഇവയിൽ ആദ്യത്തേതിനു കേരളത്തിൽ എവിടെയും ഖ്യാതി കൈവന്നിട്ടുണ്ടു്. രണ്ടാമത്തേതിനു പറയത്തക്ക പ്രാധാന്യമൊന്നുമില്ല.

തൃച്ചംബരം, തളിപ്പറമ്പ് അമ്പലത്തിൽനിന്നു രണ്ടു മൂന്നു നാഴിക തെക്കുമാറി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. ശംബരമഹർഷി പ്രതിഷ്ഠിച്ചിരിക്കുന്ന വിഷ്ണുവാണു് ഇവിടത്തെ മൂർത്തി. ശ്രീശംബരം എന്ന നാമമാണു ഭാഷയിൽ തൃച്ചംബരം, തൃച്ചമ്മരം, എന്നീ രൂപങ്ങൾ കൈക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. ചമ്മരം വീണ്ടും സംസ്കൃതരൂപം സ്വീകരിച്ചപ്പോൾ രക്തദ്രുമം (ചെം + മരം) ആയി പരിണമിച്ചു.

തൃച്ചംബരത്തുദേവനെ പ്രശംസിക്കുന്ന പല കീർത്തനങ്ങളും പ്രസിദ്ധങ്ങളാണു്.

തൃച്ചമ്മരത്തു പെരുമാൾക്കു ചെറുപ്പമെന്നാ-
ങ്ങളെച്ചൊല്ലിച്ചൊല്ലിപ്പറയുന്നിതു ലോകരെല്ലാം

എന്നും

ഉദയഗിരി ചുവന്നു ഭാനുബിംബം വിളങ്ങി
നളിനമുകുളജാലേ മന്ദഹാസം തുടങ്ങി
പനിമതി മറവായീ ശംഖനാദം മുഴങ്ങി
ഉണരുക കണികാൺമാനംബരേ ചംബരേശാ!

എന്നും മറ്റുമുള്ള കീർത്തനങ്ങൾ അടുത്ത കാലംവരെ മലയാളികളുടെ ഭവനങ്ങളിൽ പ്രഭാതകാലത്തു മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നവയാണു്. തൃച്ചംബരത്തെ ഒരു പ്രധാനക്ഷേത്രമായിട്ടാണു് കേരളീയർ ഗണിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നു് ഈ വക കീർത്തനങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി നിശ്ചയിക്കാം.

കോകിലസന്ദേശത്തിൽ മഹാകവിയായ ഉദ്ദണ്ഡൻ തൃച്ചംബരത്തെ സ്മരിക്കുന്നുണ്ടു്. "ദൃഷ്ട്വാ ദേവം പരിസരജുഷം ശംബരാരേ ബാലകൃഷ്ണം" (തൃച്ചംബരത്തു ചെ

ന്ന ദേവനെ ദർശനം ചെയ്യണം) എന്ന് സന്ദേശത്തിലെ നായകൻ കോകിലത്തിനോട് ഉപദേശിക്കുന്നു. "ക്ഷേത്രം രക്തദ്രുമമിതി മഹത് കേരളേഷ്വേവ യായാഃ" എന്ന് ഹംസസന്ദേശത്തിൽ പൂർണ്ണസരസ്വതി പറയുന്ന ഭാഗവും സ്മരണയിൽ വരുന്നു. ചെമ്മരത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചാണ് ഇവിടെ രക്തദ്രുമം എന്നു പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു്.

തൃച്ചംബരത്തമ്പലത്തിനകത്തുള്ള കൊത്തുപണികളുടെ വൈശിഷ്ട്യം ആരുടെയും ദൃഷ്ടിയെ ആകർഷിക്കുന്നതും പ്രശംസയെ അർഹിക്കുന്നതുമാകുന്നു. ഭാഗവതത്തിലെ കഥകൾ എല്ലാം കല്ലുകൊണ്ടും മരംകൊണ്ടും ചായം ഉപയോഗിച്ചു ഭംഗിയായി പണിചെയ്തു ഭിത്തിയോടു ചേർത്തുവച്ചിട്ടുണ്ട്. അവയിൽ പൂതനാമോക്ഷം, ഗോവർദ്ധനോദ്ധാരണം, കാളിയമർദ്ദനം മുതലായവയുടെ ചിത്രങ്ങൾ അധികം മനോഹരങ്ങളായിട്ടുണ്ടെന്നു സമ്മതിക്കണം. തൃച്ചംബരത്തുനിന്ന് അഞ്ചാറു നാഴിക പടിഞ്ഞാറായി പെരിയാരം എന്ന പേരായി ഒരു സ്ഥലം ഉണ്ടെന്നും അവിടെ പാർക്കുന്ന ആശാരിമാരാണ് ഈ ചിത്രങ്ങൾ പണിചെയ്തതെന്നും അന്വേഷണത്തിൽ അറിയുവാൻ ഇടയായി. ഇന്നു തൊഴിലില്ലായ്മയാൽ അവരുടെ പണി അധഃപതിച്ചിരിക്കുന്നു.

തൃച്ചംബരത്തു നാലു സന്ന്യാസിമഠങ്ങൾ ഉണ്ട്. അവ തൃശ്ശൂർമഠങ്ങളുടെ അധീനതയിലാകുന്നു. ഒരു വേദപാഠശാലയും സംസ്കൃതപാഠശാലയും അവിടെ നടത്തിവന്നിരുന്നു. അടുത്ത കാലത്ത് അവ നാമാവശേഷമായി. ടിപ്പുവിന്റെ ആക്രമണകാലത്തു പ്രസ്തുതദേവാലയ

ത്തിന്നും ചില നാശങ്ങൾ സംഭവിച്ചു. അതിന്റെ ചിഹ്നങ്ങൾ ഇന്നും കാണുവാൻ കഴിയും.

കാഞ്ഞിരങ്ങാട്ട് തളിപ്പറമ്പിനു 'കുവിട്ടത്തു' കിഴക്ക മാറിയാണ് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതെന്ന ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിൽ പറയുന്നുണ്ടല്ലോ. പണ്ടു ചോളരാദിത്യന്മാരിൽ ഒരു സൂര്യന്നു കുഷ്ഠരോഗം ബാധിച്ചു. ഗരുഡന്റെ ഉപദേശം അനുസരിച്ച് ആ ആദിത്യൻ ശിവനെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു പൂജിച്ച് രോഗത്തിൽനിന്നു മുക്തി നേടി. "കിമ്പാക രോഗാപചയമിയലിന പുണ്യസ്ഥലേ മാമകീനം ദിനാന്ത്യ ദിവ്യബിംബം ദിനകരനിഹിതം" എന്ന പ്രബന്ധത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇവിടെ "ദിനകരനിഹിതം" എന്ന പദം കാഞ്ഞിരങ്ങാട്ടുശിവൻ ആദിത്യപ്രതിഷ്ഠയാകുന്നു എന്നു വെളിപ്പെടുത്തുന്നു. ആദിത്യന്റെ കുഷ്ഠരോഗത്തിന്നു ശിവഭജനംനിമിത്തം ശമനം വന്നതിനാൽ പ്രസ്തുത മഹാരോഗത്തിന്റെ നാശത്തിന് ഇന്നും കാഞ്ഞിരങ്ങാട്ട പ്രാധാന്യമേറിയ ദേവാലയമായി ഗണിച്ചുവരുന്നു. "പ്രശമിതമഹാരോഗാ വേഗാൽ പ്രപൂർണ്ണമനോരഥാഃ" എന്ന പ്രബന്ധത്തിൽ ഈ വസ്തുത കവി സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. കാഞ്ഞിരങ്ങാട്ടെ മൂർത്തിയായ വൈദ്യനാഥൻ (അഘോര ശിവൻ) ആ ദേശത്തെ ഒരു പ്രധാന ദേവനാകുന്നു.

മണിയറനായന്മാർ എന്ന പേരായ ഒരു വർഗ്ഗം നായന്മാരാണ് മുൻകാലത്തു കാഞ്ഞിരങ്ങാട്ട ക്ഷേത്രത്തിന്റെ ആധിപത്യം വഹിച്ചിരുന്നത്. അവർ ദേശത്തു പ്രമാണികളും പല സ്ഥാനമാനങ്ങളോടുകൂടിയവരും ആയിരുന്നു. പില്ക്കാലത്ത് അവരുടെ ആധിപത്യം അവ

സാന്നിദ്ധ്യവും ക്ഷേത്രം ബ്രാഹ്മണാധീനതയിൽ വന്നശേഷമാകയും ചെയ്തു. ഇപ്പോഴും അവരുടെ കുടുംബം ആളില്ലാത്ത നാമാവശേഷമായിത്തീർന്നു എന്നാണ് അറിവ്.

ധനുമാസത്തിൽ തിരുവാതിരനാൾ, തളിപ്പറമ്പുദേവൻ കാഞ്ഞിരങ്ങാട്ട് എഴുന്നള്ളും എന്നാണ് വിശ്വാസം. അന്ന് സ്ത്രീകൾ അവിടെ ദർശനം ചെയ്യുന്നതു വിശേഷമായി ഗണിക്കുന്നു.

കാഞ്ഞിരങ്ങാട്ട് ഒരു ഉൾനാടാകുന്നു. അവിടെ ഗ്രാമമൊന്നുമില്ല. ബ്രാഹ്മണാദിവർഗ്ഗക്കാരുടെ ഭവനങ്ങളും ദുർല്ലഭം തന്നെ. ശാന്തവും പാവനവുമായ ഒന്നത്രെ ഈ പ്രദേശം.

ചെല്ലൂർനാഥോദയം പ്രബന്ധത്തോടു പ്രതിപാദ്യവസ്തുദ്വാരാ ബന്ധപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന തളിപ്പറമ്പുക്ഷേത്രം, ഗ്രാമം, കാഞ്ഞിരങ്ങാട്, തൃച്ചംബരം, എന്നിവയെപ്പററി ചില സംഗതികൾ ഇവിടെ പറഞ്ഞുവല്ലോ. ഇനി പ്രസ്തുതകൃതിയുടെ കർത്താവിനെയും പ്രബന്ധത്തെയുംപററി ചിന്തിക്കാം.

തെങ്കൈലനാഥോദയം, നാരായണീയം, ചെല്ലൂർനാഥോദയം എന്ന മൂന്നു പ്രബന്ധങ്ങളുടെയും കർത്താവ് ഒരു കവിയാണെന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാമം നീലകണ്ഠൻ എന്നാണെന്നും പണ്ഡിതന്മാർ ഐകകണ്ഠ്യേന തീർച്ചയാക്കിയിട്ടുണ്ട്. "വിദ്യാവല്ലഭ നീലകണ്ഠസുകവേ" എന്നു തുടങ്ങുന്ന, തെങ്കൈലനാഥോദയത്തിലെ പദ്യമാണ് അവരുടെ അഭിപ്രായത്തിനു മൂലമായി നില്ക്കുന്നതു്. നിഷേധിക്കാവുന്ന ഒന്നല്ല ഈ ലക്ഷ്യം. "സത്യം മറെറാന്നു

ചൊല്ലാം ഞാവര തവ കാല" എന്ന് ആരംഭിക്കുന്ന ചെല്ലൂരനാഥോദയത്തിലെ ശ്ലോകത്തിൽ തളിപ്പറമ്പിലെ ശതസോമന്റെ പ്രതിഷ്ഠയെ സ്മരിച്ചിരിക്കുന്നു. "പണ്ടു കൃതേ കില മാന്ധാതാവിനു രാജർഷിക്കൊരു ശാംഭവബിംബസ്ഥാപനകർമ്മം ലക്ഷ്മിഗ്രാമേ യോഗം വന്നു" എന്നു ലക്ഷ്മിഗ്രാമത്തിന്റെയും മാന്ധാതൃപ്രതിഷ്ഠയുടെയും സ്മരണ നാരായണീയംപ്രബന്ധത്തിലും ഉണ്ട്. പ്രസ്തുത കൃതികൾ മൂന്നിന്റെയും കർത്താവു് ഒരു കവി തന്നെയെന്നതിന്, ഈ ഭാഗങ്ങളെയും തെളിവായി ഗണിക്കാം. എന്നാൽ പ്രബന്ധത്രയകർത്താവായ നീലകണ്ഠകവിയെപ്പറ്റിയുള്ള വിവരങ്ങൾ അജ്ഞാതങ്ങളായിരിക്കുന്നതേയുള്ളൂ. ആ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു് ചിന്തിക്കുന്നതിനു മുൻപു, നീലകണ്ഠകൃതികൾക്കും ഇതരചമ്പൂപ്രബന്ധങ്ങൾക്കും തമ്മിൽ സിദ്ധമായിരിക്കുന്ന ബന്ധത്തിന്റെ സ്വഭാവം വെളിവാക്കുന്നതു് പ്രയോജനകരമായിരിക്കും എന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.

ചെല്ലൂരനാഥോദയംപ്രബന്ധത്തിലെ 32-39-51-52-58 മുതലായ ശ്ലോകങ്ങൾ ലഘുവായ പാഠഭേദത്തോടുകൂടിയും അല്ലാതെയും ഭാഷാരാമായണചമ്പുവിലും ഉണ്ട്. രാമായണചമ്പുവിൽ ദേവന്മാർ വിഷ്ണുവിനെയും, ചെല്ലൂരനാഥോദയത്തിൽ ശിവനെയും കണ്ടു സ്തുതിക്കുന്ന ഭാഗത്തിനും രാവണന്റെയും ശതസോമന്റെയും തപസ്സിനെ വർണ്ണിക്കുന്ന അംശത്തിനും പൂർണ്ണമായ ഛായൈക്യം കാണാം. ഒരു കൃതിയിലെ ശ്ലോകങ്ങൾ മറ്റൊന്നിൽ കടന്നുകൂടിയിരിക്കുന്നതു് അധികവും ഈ ഭാഗത്തിലാണ്. രാമായണചമ്പുവിൽ ശ്രീരാമന്റെയും

നാരായണീയത്തിൽ ശ്രീകൃഷ്ണന്റെയും രാജ്യഭരണത്തെ വൎണ്ണിക്കുന്ന ഭാഗങ്ങളും സാമ്യം വഹിക്കുന്നവയാകുന്നു.

മാനമകന്നു വസിച്ചീലൊരുവൻ
മാനകലാസ്യ ചതിച്ചീലൊരുവൻ
പരധനരാശി കവൎന്നീലൊരുവൻ
പരപരിവാദമിയന്നീലൊരുവൻ
വ്യാധിപിടിച്ചുകിടന്നീലൊരുവൻ
വ്യാജമിളക്കി നടന്നീലൊരുവൻ

എന്നു രാമായണചമ്പുവിലും (സീതാപരിത്യാഗം)

മാനമകന്നു വസിച്ചീലൊരുവൻ
മാനകലാസ്യ ചതിച്ചീലൊരുവൻ
മല്ലുനട്ടി നടന്നീലൊരുവൻ
പല്ലുകാട്ടിയിരന്നീലൊരുവൻ
ചോറുമുഴുത്തും ചെയ്തീലൊരുവൻ
ചോറും കള്ളു പറഞ്ഞീലൊരുവൻ

എന്നു നാരായണീയത്തിലും കാണുന്ന ഭാഗങ്ങളുടെ ഛായാസാമ്യം സുവ്യക്തമാകുന്നുവല്ലോ. 'മാനമകന്നു' ഇത്യാദി ചില പാദങ്ങൾ രണ്ടു കൃതികളിലും ഒന്നായിരിക്കുന്നു. "പാലാഴിത്തയ്യലാൾതൻ തിരുനയനകലാലോലലോലംബമാലാലീലാരംഗം" എന്നു് ആരംഭിക്കുന്ന ഭാരതചമ്പുവിലെ വന്ദനശ്ലോകംതന്നെ നാരായണീയത്തിന്റെ ആദിയിലും ഉണ്ടു്. തെങ്കൈലനാഥോദയം അഞ്ചാമത്തെ ഗദ്യത്തിൽ "കേചിദ്വന്യേ മഹാകുംഭിസിംഹങ്ങളെത്തങ്ങളെകയ്പിടിച്ചുതരസാടോപമന്യോന്യമെല്ലാം ഭയക്രോധഭാവങ്ങളെക്കണ്ടു പാരഞ്ചിരിച്ചും" എന്നു കാണുന്ന ഭാഗത്തിന്റെയും ഭാഷാഭാരതചമ്പുവിലെ "ഉദ്രി

കരാൻ കളങ്ങളെല്ലാവിപിടിച്ചപ്പോളിഴച്ചും" എന്നു തുടങ്ങുന്ന പദ്യത്തിന്റെയും ആശയം ഒന്നുതന്നെയായിരിക്കുന്നു. "അല്ലോരിടത്തു പാടതല്ലുന്ന കുതൂഹലസമുല്ലാസികല്യമലർമാലം" എന്നു് ആദിയായ ദണ്ഡകം രാമായണചമ്പുവിലും തെങ്കൈലനാഥോദയത്തിലും അഭേദമായി കാണുന്ന ഒന്നാണ്. "അനന്തരം മന്ദമന്ദം വിമലകുളുർനിലാവായ" എന്നു തുടങ്ങുന്ന ഒരു പദ്യം രാമായണചമ്പുവിലുണ്ട്. അതിന്റെ പൂർവ്വാർദ്ധം രാജരത്നാവലീയത്തിലെ ഒരു പദ്യത്തിലും പകർന്നിരിക്കുന്നു. തെങ്കൈലനാഥോദയത്തിൽ ഭഗവദ്രൂപത്തെ വർണ്ണിക്കുന്ന 38-മുതൽ 44 വരെയുള്ള പദ്യങ്ങളിൽ പലതും ഭാരതചമ്പുവിലും സ്ഥാനംപിടിച്ചിരിക്കുന്നു. ഉദാഹരണത്തിനു "വാസ്സാന്ത കൈശികകൾ" "ഭ്രൂലതികമമ്പോടണി" "ദേവീ ദേവന്ദി മുഖസ്മിതനി" ഇത്യാദി ശ്ലോകങ്ങളെ ഗ്രഹിക്കാം. നാരായണീയത്തിൽ ഭഗവദ്ദർശനാവസരത്തിൽ നാഗരികസ്ത്രീകൾക്കുണ്ടായ വിഭ്രമങ്ങളെ വർണ്ണിക്കുന്ന പദ്യങ്ങൾ കംസവധം പ്രബന്ധത്തിൽ അതേരൂപത്തിൽ കാണുന്നവയാണ്. "ബാലർ ബാലാദിമുഖ കമലാസഹായെ" എന്നു തുടങ്ങുന്ന പദ്യം രണ്ടിലും ഒന്നുപോലെതന്നെ. "കന്യാരത്നമിമം ബുജഗരോ" "പെട്ടെന്നു സംഭ്രമവശാൽ" ഇത്യാദിപദ്യങ്ങൾക്ക അല്പമായ പാഠവ്യത്യാസം ഉണ്ട്. ചെല്ലൂരനാഥോദയത്തിലെ "ഹരഹര ശിവശിവ" എന്നാരംഭിക്കുന്ന പ്രഥമഗദ്യം ഭാരതചമ്പുവിൽ ഉള്ളതാണെന്നു വ്യാഖ്യാനത്തിൽ ഞാൻ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു് ഇവിടെ സ്മരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ചമ്പുക്കളുടെ അന്യോന്യബന്ധം കാണിക്കുവാൻ സ്വീകരിക്കാവുന്ന ദൃഷ്ടാന്തങ്ങൾ വേറെയും ഉണ്ട്. അവ വിസ്തരഭയത്താൽ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നില്ല.

പ്രകൃതത്തിൽ ഉദാഹരണത്തിന് ഉദ്ധരിച്ച ഭാഗങ്ങ
ളിൽനിന്ന് ഒരു സംഗതി പ്രധാനവും പ്രത്യേകവും ആ
യി ഗ്രഹിക്കേണ്ടതുണ്ട്. അതു നീലകണ്ഠകവിയുടേതെ
ന്നു സമ്മതിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന പ്രബന്ധത്രയത്തിനു, മററു
ചില ചമ്പുക്കളോടും വിശേഷേണ അവയിൽ രാമായണ
ഭാരതങ്ങളോടും ബന്ധം സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നതാകു
ന്നു. ഈ ബന്ധം അവിചാരിതമായി സംഭവിച്ചതെന്നോ
ഏതെങ്കിലും ഒരു കവിയുടെ "സ്വപ്നനിബന്ധനഹേതു"
ത്വംകൊണ്ടു വന്നു ചേർന്നതെന്നോ അല്ലെങ്കിൽ അന്യനാ
യ ഒരാൾ ഒരു കൃതിയിൽനിന്ന് ഏതാനും ഭാഗങ്ങൾ
മറെറാന്നിലേക്കു പകർത്തിയതുകൊണ്ടു സിദ്ധിച്ചതാണെ
ന്നോ വിശ്വസിക്കുന്നതിനു യാതൊരു നിവൃത്തിയുമില്ല.
അതുകൊണ്ട് ഇവയെല്ലാം ഏകകർത്തൃകങ്ങളായ കൃതിക
ളാകുന്നു എന്നുതന്നെ വിചാരിക്കണം.

രാമായണം, ഭാരതം എന്നീ പ്രബന്ധങ്ങളുടെ ക
ർത്താവ് പുനം നമ്പൂരിയാകുന്നു എന്ന അഭിപ്രായം പ
ണ്ഡിതന്മാർ സമ്മതിച്ചിട്ടുള്ളതാണല്ലോ. അപ്പോൾ
പുനവും നീലകണ്ഠനും ഒരാളാകാതെ ഈ ചമ്പുക്കൾ ഏ
കകർത്തൃകങ്ങളാകുവാൻ പാടില്ലാതെ വന്നുകൂടുന്നു. പുനം
എന്നതു ഇല്ലപ്പേരും നീലകണ്ഠൻ ആളിന്റെ പേരും
ആകുക എന്നതു് സംഭവിക്കാവുന്നതാണ്. ഇല്ലത്തിന്റെ
പേരുകൊണ്ടും ആളിന്റെ നാമംകൊണ്ടും (രണ്ടുവിധത്തി
ലും) പ്രസിദ്ധി നമ്പൂരിമാർക്ക് സാധാരണമായി ഉണ്ടാകാ
റുണ്ട്. അതുകൊണ്ടു നീലകണ്ഠനെയും പുനത്തെയും ഏ
കീകരിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ അവരുടെ നാമങ്ങൾ പ്രതിബ
ന്ധമായി നില്ക്കുന്നില്ലെന്നു നിശ്ചയിക്കാം. ഇനി ഇപ്ര

കാരം ചെയ്യുന്നതിന്നു മററു തടസ്സങ്ങൾ എന്തെല്ലാമെന്നും അവയ്ക്കു് എത്രയ്ക്കു ബലമുണ്ടെന്നും ആണു് ചിന്തിക്കുവാനുള്ളതു്.

പുനംനമ്പൂരി (കോഴിക്കോട്ടു) പ്രസിദ്ധമായ മാനവിക്രമസദസ്സിലെ അരക്കവിയായിരുന്നു എന്നും നീലകണ്ഠകവി കൊച്ചിമഹാരാജാവിന്റെ ആശ്രിതനായിരുന്നെന്നും സിദ്ധമാണു്. കോഴിക്കോടു കൊച്ചി എന്നീ രാജവംശങ്ങൾ പൂർവ്വകാലം മുതല്ക്കുതന്നെ അത്യന്തം വൈരത്തോടുകൂടിയാണു കഴിഞ്ഞുകൂടിയിട്ടുള്ളതു്. ഈ സ്ഥിതിക്കു സാമൂതിരിയുടെ സേവകനായിരുന്ന പുനം, കൊച്ചിമഹാരാജാവിന്റെ ആശ്രിതവർഗ്ഗത്തിൽ ഉൾപ്പെടുന്നതു സംഭാവ്യമല്ല. ഇതാണു പ്രധാനമായ ഒരു എതിരഭിപ്രായം. ഇതിന്നു പ്രഥമദൃഷ്ടിയിൽ ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്ന ന്യായത്തിന്നു സൂക്ഷ്മമായി ചിന്തിക്കുമ്പോൾ ബലം ഇല്ലെന്നു തെളിയും. പ്രസിദ്ധനും വിദ്വദഗ്രേസരനും പതിനെട്ടരക്കവികളുടെ നേതാവും ആയ സാമൂതിരിപ്പാടു പരമഗതിയെ പ്രാപിച്ചതോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശ്രിതന്മാരായ പണ്ഡിതന്മാർ, ആശ്രയവൃക്ഷം വീണ പക്ഷികളെപ്പോലെ യുക്തങ്ങളായ സ്ഥാനങ്ങൾ നോക്കി ഓരോ ദേശങ്ങളിൽ ചെന്നു ചേർന്നു എന്നും ആ കൂട്ടത്തിൽ പുനം കൊച്ചിയിൽ വന്നു് അവിടത്തെ മഹാരാജാവിനെ ആശ്രയിച്ചു എന്നും ഉള്ള സംഗതി സംഭവിക്കാവുന്നതാണു്. തൃപ്പാപ്പൂരിന്റെ ശത്രുവായ ചെമ്പകശ്ശേരി രാജാവിന്റെ ആശ്രിതനായിരുന്ന മഹാകവി കുഞ്ചൻനമ്പിയാർ, ആ രാജ്യം ആക്രമിക്കപ്പെട്ടതിന്നുശേഷം ശ്രീ വീരമാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിനെ സേവിച്ചു ജീവിതം നയിച്ചുവന്നു എന്നതു പ്രസി

ഝാമാകുന്നുവല്ലോ. രാജാക്കന്മാൎക്ക് അന്യോന്യം സിദ്ധമായിരിക്കുന്ന വിരോധം അവരുടെ സേവകന്മാരായ കവികളോടു—വിശേഷിച്ചു ബ്രാഹ്മണരോടു—സംഭവിക്കുന്നതു സാധാരണമല്ല.

സാമൂതിരിപ്പാടിന്റെ ചരമാനന്തരം, കൊല്ലം ഏഴാം ശതവൎഷത്തിന്റെ ഒടുവിൽ, അതായതു പുനത്തിന്റെ വാൎദ്ധക്യകാലത്താണ് അദ്ദേഹം കൊച്ചിമഹാരാജാവിനെ ആശ്രയിച്ചു ജീവിച്ചതെന്നു വിശ്വസിക്കണം. രാമായണം, ഭാരതം മുതലായവ പുനത്തിന്റെ പ്രൌഢമായ യൌവനദശയിലും ചെല്ലൂരനാഥോദയം തുടങ്ങിയവ വാൎദ്ധക്യകാലത്തും നിൎമ്മിതങ്ങളായ കൃതികളാണെന്നും ഊഹിക്കുവാൻ വഴിയുണ്ട്. പുനം കോലരാജാക്കന്മാരുടെ ആശ്രിതനായിരുന്നു എന്നതു വ്യക്തമാണ്. അവരിൽ ആരുടെ എങ്കിലും പ്രേരണകൊണ്ടായിരിക്കണം കോലരാജപ്രശംസാത്മകമായ ചെല്ലൂരനാഥോദയം രചിച്ചതെന്നും ഊഹം തോന്നുന്നു.

പുനം വടക്കെ മലയാളത്തുകാരനാകുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ തറവാട് ഇപ്പോഴും ഉണ്ട്. (വടക്കൻ) കോട്ടയത്തു കൂത്തുപറമ്പിൽ അതു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. വടക്കെ മലയാളത്തിൽ മാത്രം നടപ്പുള്ള പല വാക്കുകളും പുനത്തിന്റെ കൃതികളിൽ കാണുന്നുണ്ടെന്നുള്ളതു പ്രകൃതത്തിൽ വിസ്മരിക്കാവുന്നതല്ല. നീലകണ്ഠകവി മദ്ധ്യകേരളദേശക്കാരനാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. ഈ അഭിപ്രായം സാധുവല്ല. വടക്കെ മലയാളത്തിൽ മാത്രം വ്യവഹരിക്കുന്ന ചില പദങ്ങൾ നാരായണീയാദിപ്രബന്ധങ്ങളിൽ ഉണ്ട്. 'ഗ്രന്ഥക്കെട്ടും കീയും നടയും' എന്ന നാരായണീയം

പ്രബന്ധത്തിൽ ഒരു സന്ദർഭത്തിൽ 'കീയും' എന്ന പദം പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇതു വടക്കെ മലയാളത്തുകാരനാണ് കവിയെന്നു വെളിവാക്കുന്ന ഒരു പദപ്രയോഗമാകുന്നു. കിഴിയുക എന്ന പദം ഴൊപിച്ചു ലോപിച്ചു കീയുക, കീഞ്ഞു, കീയും എന്നിങ്ങനെ രൂപം കൈക്കൊള്ളുക ഉത്തരകേരളക്കാരുടെ വ്യവഹാരത്തിൽ സാധാരണമാകുന്നു. ഇപ്രകാരം വേറെയും ദൃഷ്ടാന്തങ്ങൾ കാണിപ്പാൻ കഴിയും.

അപ്രസിദ്ധമായ ഒരു ചെറിയ ദേശമാണ് കാഞ്ഞിരങ്ങോട്ട്. ആ ഗ്രാമത്തെയോ ക്ഷേത്രത്തെയോ സംബന്ധിച്ചു മലയാളികൾക്കു പൊതുവേ അറിവില്ല. ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിന്റെ അന്ത്യഭാഗത്തിൽ പ്രസ്തുതക്ഷേത്രത്തെപ്പററി വിവരിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. ഈ വസ്തുതയും നമ്മുടെ കവി, വടക്കെ മലയാളത്തുകാരനാകുന്നു എന്ന അഭിപ്രായത്തിനു ബലം വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു.

പുനത്തെയും നീലകണ്ഠകവിയെയും ഏകീകരിക്കുന്നതിന് ഇനി വേറെ ഒരു തടസ്സം ഉണ്ട്. അതു ബലം കൂടിയതാകുന്നു. കൊച്ചിരാജ്യം വാണിരുന്ന വീരകേരളവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ ആജ്ഞയനുസരിച്ചാണ് നീലകണ്ഠകവി തെങ്കൈലനാഥോദയം നിർമ്മിച്ചതെന്ന് അതിന്റെ പ്രാരംഭഭാഗത്തിൽ വിശദമായി പറയുന്നുണ്ട്. ഈ മഹാരാജാവ് ഒരു രാമവർമ്മാവിന്റെയും ഗോദവർമ്മാവിന്റെയും അനുഗാമിയാണ്. പ്രസ്തുതരാമവർമ്മാവിന്റെ കാലം കൊല്ലം ഏഴാം ശതവർഷമാകുന്നു എന്നും അതല്ല എട്ടാമത്തേതാണെന്നും, ഗവേഷകന്മാർ രണ്ടു വിധം അഭിപ്രായം പറയുന്നു. ഇവയിൽ ആദ്യത്തെ അ

ഭിപ്രായം സ്വീകരിക്കുന്നതായാൽ പുനത്തെയും നീലകണ്ഠനെയും അഭിന്നന്മാരാക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ കാലസംബന്ധമായുണ്ടാകുന്ന തടസ്സത്തിനു പരിഹാരം സിദ്ധിക്കും.

പുനവും നീലകണ്ഠനും ഭിന്നകാലങ്ങളിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന രണ്ടു കവികളാണെന്നു സ്ഥാപിക്കുന്ന ഏതു തെളിവിനെക്കാളും പ്രാബല്യം, അവരുടെ വൈയക്ത്യത്തെ വെളിവാക്കുന്നതിനു പദ്യങ്ങളുടെ അന്യോന്യബന്ധസ്വഭാവത്തിന് ഉണ്ട്. എങ്കിലും ഈ വിഷയത്തെപ്പററി ദൃഢമായ ഒരു അഭിപ്രായം ഇവിടെ ഞാൻ പറയുന്നില്ല. പണ്ഡിതന്മാരായ ഗവേഷകന്മാർ ഈ കാര്യത്തെപ്പററി ഗാഢമായി ചിന്തിച്ചുകൊള്ളുമെന്നുള്ള എൻെറ ആഗ്രഹത്തെ പ്രകൃതത്തിൽ പ്രകാശിപ്പിക്കുകയേ ചെയ്യുന്നുള്ളു.

ചെല്ലൂർനാഥോദയം പ്രബന്ധത്തിൽ 123 പദ്യങ്ങളും ഒരു ദണ്ഡകവും രണ്ടു ഭാഷാഗദ്യങ്ങളും രണ്ടു സംസ്കൃതഗദ്യങ്ങളും ഉണ്ട്. ശ്ലോകങ്ങളിൽ പലതും ശുദ്ധസംസ്കൃതമാകുന്നു. 'ഏററം കളോദാരമണിപ്രവാളം' എന്നു കൈലനാഥോദയത്തിൽ കവി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു തന്നെയാണ് പ്രസ്തുതകൃതിയുടെ സ്വഭാവം. പ്രൗഢിയും ഗാംഭീര്യവും തികഞ്ഞ മണിപ്രവാളത്തിൻെറ ചൈതന്യം ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിൽ ആപാദചൂഡം പരിലസിക്കുന്നതായി സഹൃദയന്മാർക്ക് അനുഭവപ്പെടും. ഇക്കാര്യത്തിൽ രാമായണാദിപ്രബന്ധങ്ങളിൽ ഏതിൻെറയും സാമീപ്യവും ചിലപ്പോൾ സാദൃശ്യവും ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിനു കല്പിക്കുന്നതിൽ പിശകില്ല.

നാടിമുതൽ മുടിവരെ ഭക്തിരസംകൊണ്ട് അഭിഷിക്തമായ ഒരു പ്രബന്ധമാകുന്നു ശൈലാബ്ജനാഥോദയം. ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ വാസസ്ഥാനമായ കൈലാസപർവ്വതത്തിന്റെ വർണ്ണനത്തോടുകൂടി ഗ്രന്ഥം ആരംഭിക്കുന്നു. ശതസോമന്റെ തപസ്സ്, ഭഗവദ്ദർശനം, പ്രതിഷ്ഠ, ക്ഷേത്രവർണ്ണനം മുതലായവ ഭക്തിവൈഭവം കളിയാടുന്ന ചില ഭാഗങ്ങളാകുന്നു. ഈ ഗുണത്തിന്റെ ഉൽക്കർഷംകൊണ്ടു നാരായണീയം, ഹേമശൈലനാഥോദയം, രാമായണം, ഭാരതം മുതലായ പ്രബന്ധങ്ങളെപ്പോലെ ശൈലാബ്ജനാഥോദയവും ഭക്തജനങ്ങളെ അത്യന്തം രസിപ്പിക്കുന്ന ഒന്നാകുന്നു എന്ന് അഭിപ്രായപ്പെടാം. ഭക്ത്യാധിക്യമായിരിക്കണം ഈ ഗ്രന്ഥം നിർമ്മിക്കുവാൻ കവിയെ പ്രേരിപ്പിച്ചതെന്നും ഊഹിക്കാം.

ചമ്പൂപ്രബന്ധസാധാരണങ്ങളും അന്യാദൃശങ്ങളും ആയ ഗുണങ്ങൾ ശൈലാബ്ജനാഥോദയത്തിലും യാതൊരു ലോപവും കൂടാതെ പരിശോഭിക്കുന്നുണ്ട്. അത്യന്തം ആസ്വാദ്യങ്ങളായ രണ്ടു ഭാഗങ്ങൾ ഇവിടെ പ്രത്യേകം സ്മരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. "കാണപ്പെട്ടു സമക്ഷം തന്നെ വടിവെഴും തേജസ്സസ്സൂര്യ ശൈല്യേ" ഇത്യാദി പദ്യം പ്രൌഢമായ മണിപ്രവാളശൈലികൊണ്ടു ശ്ലാഘനീയമായ ഒന്നാണ്. ഈ ശ്ലോകത്തിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധം വിശേഷിച്ചു ഭാവപുഷ്ടമായിരിക്കുന്നു എന്നു കാണേണ്ടതാകുന്നു. "മനസി കിമപി......കരുണം" എന്ന ഭാഗം ഭക്തന്മാരോടു ഭഗവാനു മനസ്സിലുള്ള അനിയന്ത്രിതമായ കാരുണ്യാതിരേകത്തെ സരസമായി വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. "കഷ്ടം മഹീകമലിനീം" എന്നും "ശ്രീകണ്ഠൻതൻ കൃപാവാരി

ഭി:" എന്നും ആരംഭിക്കുന്ന ശ്ലോകങ്ങളിലെ രൂപകപ്രയോഗചാതുൎയ്യവും സഹൃദയന്മാരുടെ ശ്ലാഘയെ അൎഹിക്കുന്നു. "അഥ നരപതിമൂൎത്തിസാൎദ്ധമേതേ" എന്നും "തരള വിമലസ്ഥൂലസ്ഥാപല" എന്നും തുടങ്ങുന്ന സംസ്കൃതഗദ്യങ്ങളെ കവിയുടെ ഉജ്ജ്വലമായ പാണ്ഡിത്യത്തിനു ദൃഷ്ടാന്തമായി സ്വീകരിക്കാം. രാമായണാദിചമ്പുക്കളിലെ ഏറ്റവും സംസ്കൃതഗദ്യത്തോടും കിടനില്ക്കുന്നവയാണു് ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിലെ പ്രസ്തുതഭാഗങ്ങളും.

ദേവിയുടെ കോപത്തെ വൎണ്ണിക്കുന്നതും "തന്റെ പതി മലത്തുൾതാൻ" എന്നു് ആരംഭിക്കുന്നതുമായ ഗദ്യത്തെ സവിശേഷം പ്രശംസിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ദേവി കുപിതയായി രത്നസമീപത്തിലേയ്ക്കു ചെല്ലുന്ന യാത്രയെ വൎണ്ണിക്കുന്നതിൽ കവി അസാധാരണമായ ഭാവനാവൈഭവം പ്രദൎശിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. "കോപാതിഭാരേണ നേതേ സംഭ്രമിതവ്യത്തിതസ്ഥാനവേലാവധി"യിങ്കൽ "നാലുമൂന്നിങ്ങു ശേഷിച്ചു പാദേ കിടക്കും പുരാണപ്രസൂനാഞ്ചിത"വും "ചാലെ മെത്തുന്ന തൈലസൽകോമളസൌരഭ്യലുബ്ധദ്വിരേഫാളിസാന്ദ്ര"വും "വാരിബിന്ദുക്കളിററിററു വീഴു"ന്നതുമായ 'ചാർക്കുന്തൽ' "മെല്ലപ്പറന്നകന്നലെ ചെന്നു' 'പയോദ്രോണികാസാന്ദ്രമല്പേതരമൊന്നിച്ചു ഫാലാന്തരേ പാറിവീഴുന്ന നീലാളകച്ചാർത്തു' കൊണ്ടും "വിലാസേന മൂന്നാന്നു ശേഷിച്ചു കാണപ്പെടും മൃഗമദകസ്തൂരികാചിത്രകം" കൊണ്ടും "കോടിക്കലത്തൊരു വില്ലിനെക്കോടിതെല്ലു"കൊണ്ടും 'അത്യന്തഭീഷണാകാര'യായ ദേവിയുടെ രൂപം, വായനക്കാരുടെ മനസ്സിൽനിന്നു് ഒരുകാലത്തും മാഞ്ഞുപോകുന്നതല്ല. ഇത്ര ചാതുൎയ്യത്തോ

ടുകൂടി മനോധർമ്മം ഉപയോഗിച്ചു് ഒരു നായികയുടെ കോപത്തെ വേറെ കവികളം വർണ്ണിച്ചു ഫലിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നു സംശയമാണു്. ഈ ഭാഗം അത്രയ്ക്കു് ആസ്വാദ്യമായിരിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം ശ്ലോകം മൂന്നും ശമിപ്പിക്കത്തക്ക വിധം കോപോദ്വേഗത്തോടുകൂടി പുറപ്പെട്ട ദേവി "സാക്ഷാൽ ത്രൈലോക്യനാഥപ്രണയിനി! ഗിരിരാജാത്മജേ! കൈതൊഴുന്നേൻ" ഇത്യാദി രാജാവിന്റെ ഭക്തിപൂർണ്ണമായ സ്തോത്രം കേട്ടു ഉടനെതന്നെ "കണ്ണിലെത്തുംഗമല്ലോ താനേ ബാഷ്പാൽ പോയൊരാ കലുഷതമസ്സോടു"യായി "ഉല്ലൽകാരുണ്യപാരാകരനിരകളിലാറാടി മുങ്ങിക്കളിക്കും ചിത്തേ റള്ളും പ്രസാദശ്രീ"യെ വഹിക്കുന്നു. ഭർത്താവായ ശിവന്റെ അനുനയോക്തികൊണ്ടു ശാന്തയാകാത്ത ദേവി ഭക്തശിരോമണിയായ ശതമഖന്റെ വാക്കു കേട്ടു് അതിവേഗം പ്രസന്നയാകുകയാണല്ലോ ചെയ്യുന്നതു്. ഇവിടെ മലപോലെ വന്ന ദേവിയുടെ കോപം മഞ്ഞുപോലെ പോയി എന്നു കാണാം. ദേവിയുടെ അതിരില്ലാത്ത ഭക്തജനവാത്സല്യത്തെ, "കണ്ണിലെ.....യൊത്ത" "ഉല്ലൽ.........ചിത്തേ" എന്നിങ്ങനെ അല്പം ചില പദങ്ങളെക്കൊണ്ടു കവി വെളിവാക്കിയിരിക്കുന്നതു രസകരമായിട്ടുണ്ടു്. പിന്നീടു "ഭർത്തോഃ കലഹമേവ പരിണാമമനകിയാഃ" എന്ന ലോകസ്വഭാവം അനുസരിച്ചു ദേവി ഭർത്താവിനോടു "വൻപ്രസാദം കൊല്ലു" ന്നു. ഇങ്ങനെ ഇടയിൽ അമംഗളമായി കടന്നുകൂടിയ ഒരു രംഗം പിന്നീടു് അത്യന്തം ശുഭമായി പര്യവസാനിക്കുന്നു.

കവിക്കു യോഗം, തന്ത്രം മുതലായ ശാസ്ത്രങ്ങളിൽ ഉള്ള പരിചയത്തെയും വൈദഗ്ധ്യത്തെയും പ്രകാശിപ്പി

ക്കുന്ന പല ഭാഗങ്ങളും ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിലുണ്ട്. ശതസോമതപോവർണ്ണനം കവിയുടെ യോഗശാസ്ത്രജ്ഞതയെ വിശദമാക്കുന്നു. ഏതാദൃശഭാഗങ്ങളിൽ നിന്നു വിവിധശാസ്ത്രജ്ഞനാണു നമ്മുടെ ഗ്രന്ഥകാരൻ എന്നു വെളിപ്പെടും.

സാഹിത്യകുശലൻ ശ്രീമാൻ ടി. കെ. കൃഷ്ണമേനോൻ അവർകൾ ബി. ഏ. വ്യാഖ്യാനാർത്ഥം എന്നെ ഏല്പിച്ചതും ഒടുവിൽ "ചെല്ലൂർനാഥോദയം പ്രബന്ധം. നങ്ങിവായ. 'കരകൃതമപരാധം ക്ഷന്തുമർഹന്തി സന്തഃ' ഇതുമെന്യേ. വീരകേരളതമ്പുരാൻ പണ്ടാരവക ഗ്രന്ഥം, മുന്നു എഴുതിയതു്" എന്നു എഴുതിയിരിക്കുന്നതും ആയ ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിന്റെ ഒരു കയ്യെഴുത്തുപുസ്തകമാണ് എന്റെ വ്യാഖ്യാനത്തിന് ആശ്രയം. 'കരകൃതമപരാധ'വും 'പാഠവൈകല്യ'വും ധാരാളമുണ്ടായിരുന്ന ആ പുസ്തകത്തിൽ ചില അംശങ്ങൾ അപൂർണ്ണങ്ങളുമായിരുന്നു. എന്നാൽ പിന്നീടു കമ്മിററിക്കാര്യാലയത്തിൽ സൂക്ഷിച്ചുവച്ചിരിക്കുന്ന ഒരു താളിയോലഗ്രന്ഥവുമായി ഒത്തുനോക്കി അപപാഠാദിദോഷങ്ങളെ പരിഹരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വ്യാഖ്യാനത്തിൽ മൂലത്തിന്റെ അർത്ഥം അന്വയക്രമത്തിനു പ്രതിപാദിക്കുന്നതിനും, അസാധാരണങ്ങളായ ഗുണങ്ങളേയും ദോഷങ്ങളേയും പ്രത്യേകം എടുത്തു കാണിക്കുന്നതിനും, അത്യാവശ്യം എന്നു തോന്നിയ സന്ദർഭങ്ങളിൽ ഗ്രന്ഥാന്തരങ്ങളിൽനിന്നു യുക്തങ്ങളായ ഭാഗങ്ങൾ ഉദ്ധരിച്ചു മൂലത്തിന്റെ ആശയം സുഗമമാക്കുന്നതിനും, പദപ്രയോജനം ചിന്തിക്കുന്നതിനും, നിഗൂഢഭാവങ്ങളും സാരാംശങ്ങളും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിനും ഞാൻ

സശ്രമം ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്. സർവ്വോപരി വ്യാഖ്യാനം 'നാതി സംക്ഷേപവിസ്തര'മായിരിക്കണമെന്ന വിചാരവും എനിക്കുള്ളതാകുന്നു. എന്റെ ശ്രമം എത്രത്തോളം ഫലവത്തായിട്ടുണ്ടെന്നു നിശ്ചയിക്കേണ്ട ഭാരം മാന്യവായനക്കാർക്കാകയാൽ എനിക്കു് അതിനെപ്പററി ഒന്നും തന്നെ പറയേണ്ടതായിട്ടില്ല.

ഖ്യാതമായ പെരുഞ്ചെല്ലൂർ ക്ഷേത്രത്തിന്റെ പൌരാണികമാഹാത്മ്യത്തെ പ്രതിബിംബിപ്പിക്കുന്നതും, ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളുടെ സമുദായത്തിൽ പ്രശംസനീയമായ സ്ഥാനത്തിനു് അവകാശം സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നതുമായ ചെല്ലൂർനാഥോദയത്തിന്റെ ഈ പ്രസിദ്ധീകരണം അതിനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളവും ഒരു നൂതനലാഭമായി കരുതാവുന്നതാകുന്നു. അതിനിടവരുത്തിയ കമ്മിററി മെമ്പർമാരുടെ ശോഭനതാഭിനന്ദനത്തിനു പാത്രമായിരിക്കുന്നു എന്നു മുഖമായി അഭിപ്രായപ്പെടാം. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിനു വ്യാഖ്യാനം നിർമ്മിക്കുവാൻ പ്രേരിപ്പിക്കുകയും പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുകയും ചെയ്ത കമ്മിററിയോടു് എനിക്കുള്ള അഗാധമായ കൃതജ്ഞതയെയും ഇവിടെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

എന്നു്,

വൈക്കം
115 മീനം 17.

വടക്കുംകൂർ രാജരാജവർമ്മ ഇളയരാജാ.

ചെല്ലൂർനാഥോദയം

പ്രബന്ധം.

തരുണീപങ്കജിന്യാം നളിനമലർ മുക-
ർന്നും നവ്യന്തേൻ നുകർന്നും
ചിത്താനന്ദം കലർന്നും കളിതടവി മദി-
ക്കും മഹാരാജഹംസം
ഭക്തന്മാരാം പ്രകാരം ദിനമനു വിളയാ-
ടുന്ന കാരുണ്യലക്ഷ്മീ-
നിത്യസ്ഥാനം തൊഴുന്നേനതിലെഴുകിന ചെ-
ല്ലൂരധീശം ഗിരീശം. ൧

ആദ്യമായി ഗ്രന്ഥകർത്താവു സ്വചികീർഷിതമായ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ നിർവ്വിഘ്നപരിസമാപ്തിക്കായിക്കൊണ്ട് 'ആശീർന്നമസ്ക്രിയാവസ്തുനിർദ്ദേശോ വാപി തന്മുഖം' എന്ന ശിഷ്ടാചാരത്തെ അനുസരിച്ചു വസ്തുനിർദ്ദേശരൂപമായി ചെല്ലൂർഗ്രാമപരദേവതയായ ശ്രീപരമേശ്വരനെ വന്ദിക്കുന്നു.

ഞാൻ ഗിരീശം=ശിവനെ. 'ഗിരീശോ ഗിരിശോമൃഡഃ' എന്ന് അമരം. തൊഴുന്നേൻ = ഭക്തിയോടുകൂടി വന്ദിക്കുന്നു. മഹാരാജഹംസം നിത്യസ്ഥാനം ചെല്ലൂരധീശം എന്നീപദങ്ങൾ ശിവന്റെ വിശേഷണങ്ങൾ. തരുണീ..........മദിക്കും എന്ന പദം മഹാരാജഹംസത്തിന്റെ വിശേഷണം. തരുണീ=ശ്രീപാർവ്വതിയാകുന്ന, പങ്കജിന്യാം = താമരപ്പൊയ്കയിൽ, നളിനമലർ = താമരപ്പൂവ്, മുകർന്നും= ചുംബിച്ചും, നവ്യന്തേൻ=നിർമ്മലമായ തേൻ, നുകർന്നും=ആസ്വദിച്ചും, ചിത്താനന്ദം=മനസ്സിൽ സന്തോഷം, കലർന്നും=കൂടിച്ചേർന്നും, കളിതടവി=കളിച്ചുകൊണ്ട്, മദിക്കും=മദത്തെ പ്രാപിക്കുന്നവനായ, മഹാരാജ

ഹംസം=മഹാനായിരിക്കുന്ന രാജഹംസം=ഹംസശ്രേഷ്ഠനായും, ഭക്ത… ………വിളയാടുന്ന=ഭക്തന്മാർ ദിവസന്തോറും കഴിയുന്നതുപോലെ ലീലചെയ്യുന്ന, കാരുണ്യ……………സ്ഥാനം=ആശ്രയമായുള്ള എന്നും നാശമില്ലാതെ പരിലസിക്കുന്ന സ്ഥാനമായും, ഉമപ്പെട്ടകിന……………വലിപ്പം=ഏറ്റവും ഭക്തിയുള്ള ചെല്ലൂരഗ്രാമത്തിന്റെ പരദേവതയായും ഇരിക്കുന്ന ശിവനെ എന്നർത്ഥം. അലങ്കാരം രൂപകം. വൃത്തം സ്രഗ്ദ്ധര. 'വിഷയ്യഭേദതാദ്രൂപ്യരഞ്ജനം വിഷയസ്യ യൽ രൂപകം തൽ' എന്നു രൂപകത്തിനും, 'ത്ര്യയണ ത്രിമുനിയതിയുതാ സ്രഗ്ദ്ധരാ കീർത്തിതേയം' എന്നു സ്രഗ്ദ്ധരയ്ക്കും ലക്ഷണം.

ദേവീപര്യായമായ 'ഇന്ദ്രാണീ'പദംകൊണ്ടു ഗ്രന്ഥം ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നതു മംഗളസിദ്ധിക്കുവേണ്ടിയാകുന്നു.

> 'ദേവതാവാചകാശ്ശബ്ദാ യേ ച ഭദ്രാദിവാചകാഃ
> തേ സർവ്വേ നൈവ നിന്ദ്യാസ്യുർല്ലിപിതോ ഗണതോഽപി വാ.'

എന്ന ശാസ്ത്രം അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതിന്റെ പ്രാധാന്യം വെളിപ്പെടുത്തുന്നു. 'ശ്രിയഃ പതിഃ ശ്രീമതി ശാസിതും ജഗത്' ഇത്യാദി പദ്യത്തിൽ ശ്രീപദപ്രയോഗംകൊണ്ടു മാഘവും 'ശ്രിയഃ കുരൂണാമധിപസ്യ' എന്നു തുടങ്ങി കിരാതാർജ്ജുനീയവും ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. ചെല്ലൂരനാഥനായ ശിവനു മഹാരാജാവു് എന്നു ഒരു പേർ കൂടിയുണ്ടു്. അതിനെക്കൂടി സൂചിപ്പിക്കുന്നതിനാണു് 'മഹാരാജ' എന്ന പദം പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു്.

ഇക്കാണാകുന്ന പ്രാസാദം കനമിയലിന ദൈ-
വാനുകൂല്യം വരുന്നോ-
ളുൾക്കാമ്പിനുള്ള കാംക്ഷാസരണികൾ സ്വയമേ
തോഴ! സാധിക്കുമല്ലോ
മുഖ്യേ ചെല്ലൂരമരും ധാമനി ഹരകൃപയാ
ദൈവബിംബപ്രതിഷ്ഠാ-
സൽക്കർമ്മം പണ്ടു സൂര്യാന്വയമണി ഭരതസോ-
മന്നു കൈവന്നപോലെ. ൨

തോഴ=അല്ലയോ സ്നേഹിതാ, ഇക്കാണായതായപൂംസാം=ഇക്കാണുന്ന ജനങ്ങൾക്കെല്ലാം, കനമിയലിന=ഗൗരവത്തോടുകൂടിയ, ദൈവാനുകൂല്യം=ഈശ്വരന്റെ അനുഗ്രഹം, വരും നാൾ=വരുന്ന ദിവസം, ഉണ്ടായി.........സ്വയമേ=മനസ്സിൽ വിചാരിക്കുന്ന എല്ലാ തരത്തിലുമുള്ള അനുഗ്രഹവും യാതൊരു ബുദ്ധിമുട്ടും കൂടാതെ സാധിക്കുമല്ലോ; നിശ്ചയമായും സാധിക്കും. മുമ്പ്.........യാമിനി=കേരളത്തിലെ അറുപത്തിനാലു ഗ്രാമങ്ങളിലും വച്ചു പ്രധാനമായ പെരുമനല്ലൂർഗ്രാമത്തിൽ, ഹാർദ്ദപരാം=ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ കരുണകൊണ്ട്, മുമ്പ്.........മണി സൂര്യവംശരാജാക്കന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠനായ, "ജാതൗ ജാതൗ യദുൽകൃഷ്ടം തദ്രത്നം മണിരിഷ്യതേ," എന്ന കവിവാക്യം ഇവിടെ സ്മരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ശതസോമനു=ശതസോമൻ എന്ന രാജാവിന്, ദൈവ.........കർമ്മം=പരമശിവന്റെ ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിക്കുക എന്ന സൽക്കർമ്മം, പണ്ട്=മുൻകാലത്തു, കൈവന്നപോലെ=ചെയ്യുവാൻ സാധിച്ചതുപോലെ എന്നു പൂർവ്വാർദ്ധത്തോടു സംബന്ധം. ശിവന്റെ അനുഗ്രഹം നിമിത്തം ശതസോമൻ എന്ന രാജാവിനു പെരുമനല്ലൂർക്ഷേത്രത്തിൽ ശിവബിംബം പ്രതിഷ്ഠിക്കുന്നതിനു സാധിച്ചതുപോലെ ഈശ്വരാനുഗ്രഹം ഉണ്ടാകയാൽ നമുക്കും എല്ലാ പ്രയാസമേറിയ കാര്യവും സാധിക്കും എന്നു സാരം. ഈ ശ്ലോകത്തിന്റെ പൂർവ്വാർദ്ധത്തിൽ ഈശ്വരാനുഗ്രഹത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യം ഉപദേശിക്കുകയും ഉത്തരാർദ്ധത്തിൽ അതിനുദാഹരണം പറയുകയും ചെയ്യുന്നു. പെരുമനല്ലൂർക്ഷേത്രത്തിലെ ശിവപ്രതിഷ്ഠയാണു പ്രസ്തുത ചമ്പുവിലെ പ്രതിപാദ്യവസ്തുവെന്നും ഉത്തരാർദ്ധത്തിൽ സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

സന്ദേശചമ്പുക്കളിൽ കവി ഒരു സ്നേഹിതനോടു പറയുന്നതായി സങ്കല്പിച്ചുകൊണ്ടാണു കഥ ആരംഭിക്കുന്നത്. ആ സ്നേഹിതനെ ഉദ്ദേശിച്ചു തോഴ എന്ന പദം ഈ ശ്ലോകത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. ചാക്യാന്മാരുടെ കൂത്തിലെ കഥാവതരണസമ്പ്രദായവും സദസ്സിൽ ഇരിക്കുന്ന ഒരു സ്നേഹിതനോടു പറയുന്ന രീതിയിലാകുന്നു. ഈ രീതിയാണു ചമ്പുക്കളിലെ പ്രസ്തുതസമ്പ്രദായത്തിനു ആസ്പദം.

ശ്രീകൈലാസാദ്രിശൃംഗേ കനകമയമഹാ-
മന്ദിരേ തോഴ! മെല്ല-
ന്നാകല്യാംഗീമെത്തത്തിന്മടിയിൽ നിജ-
പ്രേയസീമദ്രികന്യാം

4

ലോകാനാം നാഥനാകാംക്ഷയൊടണിമുഖവും
പാർത്തു മെയ്യിൽ പുണർന്ന–
ങ്ങേകാന്തേ വാണിരുന്നു പുരരിപു ഭഗവാൻ
പൂർണ്ണകാരുണ്യധാമാ. ൨

ലോകാനാം നാഥൻ—ലോകങ്ങൾക്കെല്ലാം ഈശ്വരനായും, 'ലോകാനാമേകനാഥം പാരത്തിൽ വിളങ്ങും ജനാനാം' എന്ന രാമായണം ചമ്പുവിൽ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. പൂർണ്ണകാരുണ്യധാമാ—പരിപൂർണ്ണമായ ദയക്ക് ഇരിപ്പിടമായും, പുരരിപു=അസുരന്മാരായ പുരന്മാരെ ഹനിപ്പിച്ചവനായും, ഭഗവാൻ ഐശ്വര്യസിദ്ധിയോടുകൂടിയവനായും, ഭഗങ്ങളോടുകൂടിയവൻ ഭഗവാൻ. 'തദസ്യാസ്ത്യസ്മിന്നിതി മതുപ്' എന്ന പാണിനിസൂത്രം.

"മാഹാത്മ്യസ്യ സമഗ്രസ്യ വീര്യസ്യ യശസഃ ശ്രിയഃ
കാമസ്യാഥ പ്രയത്നസ്യ ഷണ്ണാം ഭഗ ഇതി ശ്രുതിഃ"

എന്ന ഭഗപദത്തിന്റെ അർത്ഥം.

"ഐശ്വര്യം ശങ്കരാദീശ്വരവിനിയമനം
വിശ്വതേജോഹരാണാം
തേജസ്സംഹാരി വീര്യം വിമലമപി യശോ
നിസ്പൃഹൈശ്ചോപഗീതം
അംഗാസംഗാ സദാ ശ്രീരഖിലവിദസി ന
ക്വാപി തേ സംഗവാർത്താ
തദ്വാതാഗാരവാസിൻ മുരഹര ഭഗവ–
ച്ഛബ്ദമുഖ്യാശ്രയോസി"

എന്ന നാരായണീയപദ്യവും ഇവിടെ സ്മരിക്കുന്നതു യുക്തമായിരിക്കും. ഭഗവച്ഛബ്ദസിദ്ധിക്കാവശ്യമായ യോഗ്യതകളെല്ലാം പരമശിവനും ഉണ്ടെന്ന 'ഭഗവാൻ' എന്ന പദം ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു. ശ്രീകൈലാസ..........ങ്ങളിൽ എന്ന ഭാഗം ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ ഐശ്വര്യത്തെയും ലോകാനാംനാഥൻ എന്ന പദങ്ങൾ 'ഐശ്വര്യം..........നിയമനം' എന്ന അർത്ഥത്തെയും പുരരിപുപദം 'വിശ്വതേ.........വീര്യം' എന്ന അർത്ഥത്തെയും ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു. 'അംഗാസംഗാസദാശ്രീ' എന്ന ഭാഗത്തിന്റെ അർത്ഥം 'മെയ്യി...... .. ... പുണർന്ന്' എന്ന ഭാഗത്തിൽ ധ്വനിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇ

പ്രകാരം 'ഐശ്വര്യം' ഇത്യാദി നാരായണീയപദ്യത്തിന്റെ അൎത്ഥം തന്നെ ഈ ശ്ലോകത്തിൽ കവി പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നു സൂചിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

സാനന്ദം കേളിലോലം പ്രമഥപരിവൃഢ-
ശ്രേണിയും ഭക്തിഭാജാം
നാനാമംഗല്യഗീതസ്തുതികളുമിളകും
വാദ്യനിൎഘോഷവാദ്ധ്യം
മാനഞ്ചിന്നും കുമാരദ്വിപമുഖചരിത-
പ്രൌഢിയും നന്ദികേശൻ
താനും അമ്മാ! വൃഷക്കൂററനുമൃഷിപടലീ-
സേവയും വാഴ്ത്തുവല്ലേൻ. ൪

സാനന്ദം ....ശ്രേണിയും = സന്തോഷത്തോടുകൂടി ഓരോ കളികളിൽ ഏൎപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന പ്രമഥപരിവൃഢന്മാരുടെ കൂട്ടവും, പ്രമഥപരിവൃഢന്മാർ=പ്രമഥന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠന്മാർ. പ്രമഥന്മാർ—ശിവന്റെ പാൎശ്വവൎത്തികളായ നന്ദികേശ്വരാദികളത്രേ. 'പ്രമഥാസ്സ്യുഃ പാരിഷദാഃ' എന്നു അമരം. "അസുരാൻ പ്രമഥ്നന്തീതി പ്രമഥാഃ" എന്നു ടീകാസൎവ്വസ്വം. അസുരന്മാരെ പ്രമഥിക്കുന്നവർ പ്രമഥന്മാർ. ഭക്തിഭാജാം=ഭക്തിയോടുകൂടിയവർ, ഭക്തന്മാർ ആയ ജനങ്ങളുടെ നാനാ.........കളും=പല പ്രകാരത്തിലുള്ള ഈശ്വരസ്തോത്രങ്ങളും, ഇളകും=ഇളകുന്ന സ്ഥാനങ്ങളിൽനിന്നു ഇളകി അടിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്നതായ പടഹാദി വാദ്യങ്ങളുടെ ശബ്ദഘോഷത്തിന്റെ വാദ്ധ്യം=ഉച്ചതയും, മാനഞ്ചിന്നും=ബുദ്ധിമാനം പോക്കുന്ന, കുമാര.... ....പ്രൌഢിയും=സുബ്രഹ്മണ്യന്റെയും ഗണപതിയുടെയും വിവിധങ്ങളായ പ്രവൃത്തികളുടെ ഉൽക്കൎഷവും, നന്ദികേശൻതാനും=നന്ദികേശനും, വൃഷക്കൂററനും=ശിവവാഹനമായ വലിയ കാളയും, ഋഷി.........സേവയും=നാരദാദിമഹൎഷിമാരുടെ ഈശ്വരോപാസനവും കൈലാസപൎവ്വതത്തിങ്കൽ വൎത്തിക്കുന്നു എന്നൎത്ഥം. അമ്മാ!—ആശ്ചര്യദ്യോതകമായ പദം. ഭാഷാപ്രയോഗങ്ങളിൽ സാധാരണയായി പ്രയോഗിച്ചുകാണുന്ന ഒന്നാണു പ്രസ്തുതപദം. വാഴ്ത്തുവല്ലേൻ=ഇവിടെപ്പറഞ്ഞ വിശേഷങ്ങളെല്ലാം വൎണ്ണിക്കുന്നതിന് എനിക്കു വാക്‌സാമൎത്ഥ്യമില്ല എന്നു സാരം. പൂൎവ്വശ്ലോകത്തിൽ ശിവന്റെ

യും ശ്രീപാൎവ്വതിയുടെയും സ്ഥിതിയെ പ്രതിപാദിച്ചു. ഈ പദ്യത്തിൽ ശിവപാൎവ്വതിമാരായ ഭൂതാദികളുടെയും മററും അധിവാസത്തെ വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു കാണേണ്ടതാകുന്നു.

ഗദ്യം — ഹരഹര ശിവശിവ പുകഴ്‌വാൻ പണിപണി. മേലേമേലേ ചതുരതരകാലും കൈലാസാദ്രിമഹത്വമോരോന്നേ. വെള്ളവെള്ള വിലസിന കാന്തിപരമ്പരകൊണ്ടു ജഗത്രിതയത്തെ വെളുപ്പിച്ചൊളിപ്പിച്ചീടുന്നതിതങ്ങിന ശൃംഗശതങ്ങളിലെങ്ങുമിതന്നടനിന്ദ്രിയതുരഗാൾ നിട്ടതമടക്കിപ്പുതിയ സമാധിയുറച്ചു തപസ്ഥിതിചെയ്തുകേവലപൂൎണ്ണചിദാനന്ദമയം നിത്യനിരഞ്ജനനിൎമ്മലസാരം ബ്രഹ്മസനാതനമുള്ളിലുപാസിച്ചുത്തമംഗിണിതട്ടവിലിറങ്ങപ്പരമാനന്ദമിയന്നു വസിക്കും മുനിജനനിവഹം കണ്ടാലും ഭോഗേ. താവിന ഭംഗ്യാ താഴ്വരതന്നിലുദാരലതാമണ്ഡനങ്ങളിലോരോ വിദ്യാധരിമാർ നിജനിജകാന്തന്മാരൊടു കൂടിക്കാമവിനോദകലാകൌശലവും പ്രേമരസേന വളൎത്തുവളൎത്തങ്ങിടയിടെ മെല്ലെ വല്ലകി വായിച്ചുശിവശിവചരിതോൽക്കരഗീതം പാടുന്നതു കേട്ടോടിയണഞ്ഞെച്ചുവിയും കൂപ്പിച്ചുൾക്കനസ്സും ഇണകളെയുമൊന്നു മറന്നാനന്ദസുധാരസപരമാസ്വാദാവിലിതങ്ങും മൃഗകുലമഖിലം നിശ്ചലതയാ നില്ക്കുമ്പോഴും ത്രിഭുവനജനനീകൃതിമപുത്രകവരിണകിശോരകസങ്കരശങ്കാമകരെ തടവിപ്പവഴികളെവൻ പേടിച്ചധികം വിധുരതയോടു നടന്നീടും ചില ശബരസമൂഹം കണ്ടാലും ഭോഗേ. വൻപുലികളും നായാടികളും നായ്ക്കൂട്ടവുമായ് നിലവിളി നിവിരെ നടത്തി നികാമം പ്രകടിതരണം വില്ലു കലച്ചുടനമ്പുമെടുത്തക്കതിരപ്പുറമേ പൊതമാറീടും ഭൂതാധിപചരഗണയാ കളകളരീതി ചെവിക്കൊണ്ടുഴൽപെട്ടീടും മൃഗകുലധാവന

വാചാലിതവനമങ്ങൊരു ഭാഗം. ക്രൂരതകോലും ക്രൂരി ത്രപിശാചങ്ങളുമായ്‌കേളികലർന്നണിഗഗനാംബരവും ചാർത്തിക്കൊണ്ടക്കചാഗിരിയുഗളെ കടർമാലകളും തുടരെ യണിഞ്ഞു മരമെവ്വെട്ടീടും കംഭീശചരനാം കമ്പിയുമിട്ടു നി റമ്പെറുമമ്പിളികലയെക്കീറിക്കൊണ്ടു കടിപ്പകണക്കേ നീ ണ്ടു വളഞ്ഞു ഭയങ്കരമേറും (ദംഷ്ട്രകളും) തീപ്പിണർ ചിന്നും കണ്ണുകളും മുണ്ടം ചെമ്പിച്ചീടിന തലമുടിയും പൂണ്ടങ്ങൊ ടിങ്ങൊടറ്റു നടക്കും കാളീഘോരതമാട്ടഹാസോൽക്കര മുഖരമൊരേടം. പൃഥുലത തങ്ങിന ഗളവും തണ്ടുകളില ളകീടിന വന്മരവും ചില വട്ടപ്പാറകളിത്തരമോരോന്നാ യുധമാക്കിക്കൈക്കൊണ്ടിലടുത്തും തമ്മിലൊരോരോ വിരുതു പറഞ്ഞുകിഴ്മേലൊത്തിച്ചാട്ടമൊടിയുമലറിക്കൊണ്ടൊരു ഭീഷണികാട്ടിക്കാട്ടിലകമ്പുക്കാനകൾ കാട്ടികൾ പന്നി കൾ ശരഭം വമ്പുലി കരടികൾ കേസരി കാസരമെട്ടടി മാനന്നിത്തരമോരോ വന്മൃഗജാലം കേളികലയാ ക്രുദ്ധ ന്നൊരുടെ പിടിപ്പെട്ടതേ മൂർച്ഛയമായ പെരുമ്പാമ്പിന്റെ ലിടകലരെക്കാൺതിയിഗളമൊപ്പാട്ട ചാത്തകലമ്പലാലക ണക്കെ തൂക്കിയണിഞ്ഞും ഉജ്ജകണ്ധൃതി പൊറാഞ്ഞു തി മിത്തപ്പുരിസരപ്പത്തചരിതടമൊക്കക്കത്തിയമർന്നും ഉ ന്നിതംകൊണ്ടുടൽ മുഴവൻ തെച്ചുപ്പരമശിവൻതൻതിരു നാമങ്ങളെ നിവിരച്ചൊല്ലിച്ചുടലകളിൽപ്പോയ് നടനരി യന്നും പ്രമഥിതമേനി നീളുനടക്കും പ്രമഥന്മാരങ്ങിങ്ങാ മരാഗേ. മിന്നാമ ഭംഗ്യാ മനോസംസ്ഥലിലെ ചങ്ങാതികളാം വിബുധവധൂടികളിത്തപ്പുറവും തൻതുണതൊക്കിക്കലിത വിലാസം മെല്ലേമെല്ലേ നീരോട്ടത്തിതെഴുന്നള്ളീടും ഉവന ജനിത്രീകാഞ്ചനത്തപുരധനധനിതം കേളുപചിതക ളുകം കനകകദംബശയകേളീമേളം കനിവൊടു കൈവിട്ടുഴ

റിച്ചുന്ന മരാളകദംബം മന്ദരമധുരവിലാസഗതിക്രമ
ഖിലമേശബരിയോടു ചെറുതു പഠിപ്പാനെന്നാകണമക്കേ വി
സ്മയനിഭൃതവിലോചനമങ്ങു നോക്കിയിരുന്നും കാൽക്കലി
ടന്നും പെരിയ വിനോദം പറവാൻ വല്ലേൻ. കണ്ഡൂല
തയാ ഗണ്ഡതലേന പിചണ്ഡിലനല്ലോ ഗണപതിഭഗ
വാൻ കഠിനത്വമതിൽ ത്താലുരപാളികടന്നാർത്ത സവിലകളും
ബഹിരാജിതമാരിടം. പ്രതിദിശമേററം മാരററാലികൊ
ള്ളും മഹിതകുമാരധനുർജ്ജ്യാഘോഷം ഗർജ്ജിതമെന്നോ
ർത്താനന്ദമൊടു പീലിപരത്തിഴുന്നാടീടും ചന്ദ്രകികേകാ
മധുരമൊരേടം. ശങ്കരവാഹനവൃഷവരകേളീഹുങ്കൃതി
ഘോഷം ക്വചന ഭാഗേ. മംഗലവീണാവേണുനിനാദം
തഞ്ചി വിനോദമിതർക്കാമാഗേ. ഭൃംഗിരിടിപാണി
ക്വചന ഭാഗേ ഭാഗിനിലമലികളൊലങ്ങളാലാഗേ. അംബ
രചാരികൾക്കാനം ക്വചന തുംബുരുനാരദഗാനം ക്വ
ചന. കിമിഹ ബൃഹത്കഥാവചസാ സുരപുരഹരദേവ
നെഴുന്നള്ളീടിന രജതഗിരീശ്വരമഹിമവിലാസം.

ഹരഹര എന്നും ശിവശിവ എന്നും ഉള്ള പദങ്ങൾ ആശ്ചര്യത്തെ വെളിപ്പെടുത്തുന്നവയാകുന്നു. ഒരേ അർത്ഥത്തിൽ തന്നെയുള്ള രണ്ടു പദങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചതുകൊണ്ട് ആശ്ചര്യം അതിരില്ലാത്തതാണെന്ന് അർത്ഥം. അത്ഭുതങ്ങളായ വസ്തുക്കളെ വർണ്ണിക്കുവാൻ ഇങ്ങനെയുള്ള ദിക്കുകളിൽ ഈ പദങ്ങൾ ഉപയോഗിക്കുക എന്നതു ചമ്പൂകാരന്മാരുടെ ഒരു സമ്പ്രദായമാകുന്നു. 'ഹരഹര ശിവശിവ ചിലമ്പുചിലമ്പും' എന്ന നൈഷധചമ്പുവിലും 'ഹരഹര ശിവശിവ നാനാനാരീതിലകങ്ങളെയൊപ്പോത്തവിധി ചാരെ' എന്ന രാമായണചമ്പുവിലും (രാമാവതാരം) പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. മേലേമേലേ ചമത്കാരമേലും കൈലാസാദ്രിമേലോരോന്നേ പുകഴ്ത്തുവാൻ പണിപണി എന്ന് അന്വയം. മേൽക്കുമേലെ മേന്മ വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നതായ കൈലാസപർവ്വതത്തിന്റെ ഓരോ വിശേഷങ്ങളെ പുകഴ്ത്തിപ്പറയുന്നതിന് അധികം ജോലിയുണ്ട് എന്നർത്ഥം. 'പണിപണി' എന്ന ദ്വിരുക്തി ജോലിയുടെ കൂടുതലിനെ കുറിക്കുന്നു.

ആശ്ചര്യമായി വിശിഷ്ടന്മാരായ മുനികളുടെ തപഃപ്രവൃത്തിയെ വർണ്ണിക്കുന്നു. ഭാസ്വതിത്രയത്തെ—ഭൂമി, പാതാളം, സ്വർഗ്ഗം എന്ന മൂന്നുലോകങ്ങളേയും, വെളുവെളെ വിലസിന—ഏററവും ശുഭ്രമായുള്ള മന്ദഹാസങ്ങളുടെ കല്പ്പനമില്ലാത്തതായി ശോഭിക്കുന്ന, കാന്തിപൂരങ്ങൾകൊണ്ടു—ശോഭയുടെ ഔന്നത്യംകൊണ്ടു, വെളുപ്പിച്ചിട്ടും വെള്ളനിറത്തിനാകരമായി, പുരമെ വെള്ളവീഥി എന്നപോലെ, ഉന്നതിയത്തിന്—ഉയർച്ചയോടുകൂടിയ, ശൃംഗാഗ്രങ്ങളിൽ—അനേകങ്ങളായ കൊടുമുടികളിൽ, കൊടുമുടികളെ അസംഖ്യം ഉണ്ടെന്നു കാണിക്കുവാൻ ശതപദം പ്രയോഗിച്ചു എന്നു താല്പര്യം. എങ്ങുമിരുന്നു—എല്ലാസ്ഥലത്തും വസിച്ചുകൊണ്ടു, ഇന്ദ്രിയങ്ങളാകുന്ന—പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങളാകുന്ന കുതിരകളെ, കടിഞ്ഞാണില്ലാതായിരിക്കാതെ സദാ ചുററിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നവയാണല്ലോ കുതിരകൾ. പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങളും അതുപോലെ വിഷയങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവയാണെന്നു കാണിക്കുവാനാണ് അവയെ തുരഗങ്ങളായി കല്പിച്ചതു്.

> "ഇന്ദ്രിയാണി ഹയാനാഹുർവിഷയാംസ്തേഷു ഗോചരാൻ
> ആത്മേന്ദ്രിയമനോയുക്തം ഭോക്തേത്യാഹുർമനീഷിണഃ."

എന്നു കഠോപനിഷത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഭാവം ഇവിടെ സ്മരണീയമാകുന്നു. നിഭൃതം—വിനീതമാക്കി, അടക്കി—ഒതുക്കിനിർത്തി, 'നിഭൃതവിനീതപ്രശ്രിതാഃ സമാഃ' എന്നു് അമരം. പെരിയ—വലിയതായ, സമാധി—യോഗം. 'യോഗശ്ചിത്തവൃത്തിനിരോധഃ' എന്നു യോഗസൂത്രം(പതഞ്ജലി), 'യുജിസ്സമാധൌ' എന്നു ധാതുപാഠം. ഉറപ്പുള്ളതുകൊണ്ടായിരിക്കുന്ന നിലയായി, തപസ്സിരിചെയ്തു—തപസ്സുചെയ്തു, ഭാവന ... ...സദാനന്ദൈകസ്വരൂപമായും പൂർണ്ണമായും ചിദാനന്ദരൂപമായും നിത്യമായും നിരഞ്ജനമായും നിർമ്മലമായും സത്യമായും ശുദ്ധമായും സനാതനമായും, കേവലാദ്വൈതമായ സനാതനമായ ബ്രഹ്മത്തിന്റെ വിലാസങ്ങളെ. ഉള്ളിലുപാസിച്ചു—മനസ്സിൽ പൂജിച്ചു—ധ്യാനിച്ചു, അമൃതതരംഗിണി—അമൃതം—മോക്ഷം ആകുന്ന തരംഗിണി—തരംഗങ്ങളോടുകൂടിയതു—നദി; മോക്ഷസ്വരൂപമാകുന്ന നദി എന്നു് അർത്ഥം. 'അമൃതം യജ്ഞശേഷേ സ്യാത് പീയൂഷേ സലിലേ ഘൃതേ അയാചിതേ ച മോക്ഷേ ച' എന്നു വിശ്വം. നടുവിലിറങ്ങി—നടുവിൽ ചെന്നു, പരമാനന്ദം—അതിശയമായുള്ളതു് ഉയർന്ന നിലയിലുള്ള ആനന്ദം—സന്തോഷം, അതായതു ബ്രഹ്മാനന്ദം, ഉയന്നു—പ്രാപിച്ചു. വസിക്കും—താമസിക്കുന്ന, മുനിജനനിവഹം—മുനിജനങ്ങളുടെ—യോഗികളുടെ, നിവഹം—കൂട്ടം, കനിവേകനായാൻ—കനിഞ്ഞു്,

ഉണ്ട് എന്ന ക്രിയ. കൈലാസപർവ്വതത്തിന്റെ കൊടുമുടികളിൽ ഒരു ഭാഗത്തു മുനികളും അപ്സരസ്സുകളും പ്രമഥന്മാരും ഒളിച്ചു പാർക്കുന്നു എന്നു ഭാവം. താവിന ഭംഗ്യാ.........വിദ്യാധരിമാർ=വസിക്കുന്ന ഭംഗിയോടു കൂടി അന്തഃപുരങ്ങളിൽ വലിയ വള്ളിക്കുടിലുകളിൽ ഇതാ ഓരോരോ ഗന്ധർവ്വസ്ത്രീകളും, നിജനിജകാന്തന്മാരോടുകൂടി=തങ്ങൾതങ്ങളുടെ ഭർത്താക്കന്മാരോടുകൂടി, കാമവിനോദകലാ=കാമലീലകളാകുന്ന കലകളിൽ=വിദ്യകളിൽ, കൗശലവും=സാമർത്ഥ്യത്തെയും, പ്രകടനസ=ആവിഷ്കാരം നിമിത്തമുള്ള രസംകൊണ്ടു, രസം=സന്തോഷം=ഹൃദയത്തിന്റെ ആർദ്രത, 'ശ്ലേഷേ രാഗേ ദ്രവേ രസഃ' എന്ന് അമരം. വല്ഗദ്വല്ഗദ്=അധികമായി വളർന്നു, ഇടയി.........വായിച്ചു=അതിനിടയിൽ വീണവായിച്ച്, തദിനവ.........ഗീതം=ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ പുതിയ വിശേഷപ്പവൃത്തികളെക്കുറിച്ചുള്ള പാട്ടുകളെ, പാടുന്നതുകേട്ട്, മാടിയണഞ്ഞെഴുവിയങ്ങപ്പി.........നില്പുവോൾ=പാട്ടുകാരാകട്ടെ ഗുഹയ്ക്കകത്തിങ്കൽനിന്ന് മാടി അടുത്തുവന്ന് ഏകാഗ്രതയോടെ ചെവികൂർപ്പിച്ചു പകുതി വഴിയിലാക്കിയ പുല്ലുതുരയോടും ഭാവത്താൽ ആ ഗന്ധർവ്വസ്ത്രീകളുടെ ഗീതാസ്വാദമാകുന്ന അമൃതരസം വേണ്ടിടത്തോളവും, ആസ്വദിച്ചു=പാനംചെയ്തു, സംഭ്രമമൊന്നും കൂടാതെ മാൻകൂട്ടം നില്ക്കുന്ന സമയത്തു. ഇവിടെ അലങ്കാരം സ്വഭാവോക്തി. "സ്വഭാവോക്തിഃ സ്വഭാവസ്യ ജാത്യാദിസ്ഥസ്യ വർണ്ണനം"(കുവലയാനന്ദം) എന്നു ലക്ഷണം. ഗന്ധർവന്മാർകൂടി ആസ്വദിച്ചു തന്മയീഭാവമാകുന്നവിധം മാധുര്യത്തോടുകൂടിയതാണു വിദ്യാധരികളുടെ പാട്ട് എന്നു ഭാവം. ത്രിഭുവനജനനി ....തദപി=ലോകങ്ങളുടെയും മാതാവായ ശ്രീപാർവ്വതി പുത്രന്മാരെപ്പോലെ സ്നേഹിച്ചു വളർത്തിവന്ന മാൻകുട്ടികളുടെ ചേഷ്ടയാണോ എന്നു സംശയം മനസ്സിൽ ഉണ്ടായി. പാമരികളെപ്പോൽ=അത്യുക്തി പ്രയോഗിക്കുവാൻ, പേടിച്ചു=പേടിയോടുകൂടി, അധികം വിധുരതയോടു=ഏറ്റവും വിഷാദത്തോടുകൂടി, തങ്ങിനിന്നു=നോക്കുന്ന, ചില ശബ്ദസമൂഹം=ചില ശബ്ദങ്ങളുടെ വേദനയോടെ ഇട്ടു, കന്ദരാന്തരേ=പർവ്വതഗുഹാന്തരങ്ങളിൽ ഒളിച്ചുണ്ട്. ഇവിടെ ചില എന്ന പദം ശബ്ദത്തിന്റെ വിശേഷണമാണ്. സമൂഹത്തിന്റേതല്ല. ചില, സമൂഹശബ്ദമായ വിശേഷിപ്പിക്കുവാൻ പാടില്ല. ചമ്പുകാരന്മാർ ഈ മാതിരി സ്വാതന്ത്ര്യങ്ങൾ യഥേഷ്ടമായി കാണിക്കാറുണ്ട്. വൽപ്പു.........തെങ്ങി നിഷ്ഠം=ഉപയോഗത്തിൽ സാമർത്ഥ്യത്തോടുകൂടിയ നായാട്ടുകാരുടെ പാട്ടിന്റെ ഏറ്റവും ഉച്ചത്തിൽ ശബ്ദമുണ്ടാക്കിയും, പ്രകടിതാരവം=പ്രകടിതമായിരിക്കുന്ന-കാണിക്കുന്ന

ഭസ്മത്തോടു—ഭവനേശനോടു കൂടിയും, ഏറ്റവും ഭവനത്തിൽ വിളങ്ങുക......
......പൊങ്ങൊഴിഞ്ഞ—വിളങ്ങുന്ന അരയും ധരിച്ചു കതിരപ്പൂവുള്ള കയറിയിരിക്കുന്ന, ഇന്ദ്രനീലം ......ചെവിക്കൊണ്ടു—ഇന്ദ്രനീലപ്രഭാവത്തെ—ശംഭുവിന്റെ ശരീരത്തിൽ—നാഗങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന കളകളത്തിനോട്, 'കാലാകാല കളകളം' എന്ന് അർഥം. ഇവിടെ പൊങ്ങൊഴിഞ്ഞ എന്ന പദം ഇന്ദ്രനീലത്തിന്റെ വിശേഷണമാണ്. അരയ്ക്കുപൊട്ടി—വിളങ്ങുന്ന, ശരീരത്തിന്റെ—മാൻകുട്ടികളുടെ, ധാവനം—പ്രാണരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി ചെയ്യുന്ന ഓട്ടംകൊണ്ട്, വാചാലിതവനം—ശബ്ദായമാനമാക്കിയ വനം—കാട് ഉള്ളതു്, അങ്ങനെ മാറും—ഭസ്മത്തിൽ ഒരിടം. ഈ ഭാഗത്തിൽ ശംഭുവിന്റെ ശരീരസൗന്ദര്യവും രൂപഭംഗിയും വർണ്ണിക്കുന്നു.

'അശ്രാന്തം [illegible]പ്രവിജിതപവനം
[illegible]
[illegible] നീലം [illegible] [illegible]-
[illegible]
[illegible]-
[illegible]
[illegible]-
[illegible].'

എന്ന ശിവകേശാദിപാദാന്തവർണ്ണനസ്തോത്രത്തിൽ ശ്രീശങ്കരാചാര്യസ്വാമി ശംഭുവിനെ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു പ്രകൃതത്തിൽ സ്മരണീയമാകുന്നു.

'[illegible] [illegible] യദി [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].'

എന്ന കോകിലസന്ദേശത്തിൽ ഉദ്ദണ്ഡശാസ്ത്രികളും ശംഭുവിന്റെ രൂപഭാവങ്ങളെക്കൂടി വർണ്ണിക്കുന്നു. ശൃംഗക്കോലം ....കെട്ടിക്കയറിയ—ശുഭ്രതരയായുള്ള ചന്ദ്രികയോടും ഭൂതങ്ങളോടും പിശാചവൃന്ദങ്ങളോടും കൂടി കളിച്ചുകൊണ്ട്, അതിഗംഭീരമായും ചാരിത്രമാണ്—ആകാശത്തോളമുള്ള വസ്ത്രം ധരിച്ചുകൊണ്ട് അല്ലെങ്കിൽ ആകാശംപോലെ നീലമായിരിക്കുന്ന വസ്ത്രം ധരിച്ചുകൊണ്ട്, കപാലിയായിട്ട്—പർവതംപോലെയിരിക്കുന്ന ഒരു സ്ഥാനത്തിലും, കടൽമാലകളും—താൻ കൊന്ന മനുഷ്യരുടെ കഴുത്തറുക്കുകളെ, ഇടവേ—ഇടവിടാതെ, അണിഞ്ഞു—ധരിച്ചു, [illegible]

ട്ടംകരിച്ചു, കംഭീരഘനാരം=വലിയ ആരവമാകുന്ന, കമ്പിതകൂട്ടഃശോണം=കാതിരാലയവും അറിഞ്ഞു, നിരവധിഗം=ധവളനിറമായ അമ്പിളികലയെ=ചന്ദ്രകലയെ, കിറികൊണ്ടു=കിറി, കടിച്ചുകൊണ്ടാരം=കടിച്ചുപോലെ, നീണ്ട..........ദംഷ്ട്രകളും=നീണ്ടുവളഞ്ഞ ശുഭ്രമായ ദംഷ്ട്രകളും, ദംഷ്ട്രകൾ കണ്ടാൽ ചന്ദ്രകലയെ രണ്ടായി കിറി കടിച്ചുപിടിച്ചിരിക്കയാണെന്നു എന്ന തോന്നും എന്നു സാരം. തീപ്പൊരിതൻ=തീപ്പൊരി, ചിന്നും=പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന, കണ്ണുകൾ മൂന്നും=മൂന്നു കണ്ണുകളും, ചെമ്പിച്ചീടിന..............നടനം=ചെമ്പനിറമായ തലമുടിയും ധരിച്ചുകൊണ്ട് അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഉഗ്രതയിൽ [illegible](അലറി)നടക്കുന്ന, കാളീ.........മുഖം=കാളിയുടെ ഭയങ്കരമായ അട്ടഹാസംകൊണ്ടു മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതാണ്, [illegible]=ഒരു സ്ഥലം. ഒരു സ്ഥലത്തു കാളിയുടെ ഭയങ്കരമായ അട്ടഹാസം എന്ന ഭാവം. ഭദ്രകാളിയുടെ ഭയങ്കരവിഗ്രഹത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തെയാണ് ഈ ഭാഗത്തിൽ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നത്. [illegible]=തടിച്ച [illegible], തണ്ട്...........ഭാവം=തണ്ടും ഇലയും ഉള്ള വലിയ മരവും ചില വള്ളിച്ചെടികൾ മുതലായവയും, ആയുധമാക്കി=ആയുധസ്ഥാനത്തു ഉപയോഗിക്കുന്നതിനു കയ്യിലെടുത്തു, തങ്കലൊരോ..........പറഞ്ഞും=അന്യോന്യം പല സംകല്പങ്ങൾ പറഞ്ഞും, കീഴ്മേൽ.......ചാടിയും=കീഴ്മേൽ കീഴ്മേലായി മറിച്ചാടിയും=ഒരു [illegible] ചാടിയും, അലറിക്കൊണ്ടു=ഉച്ചമായി ഒച്ചയിട്ടുകൊണ്ട്, ഒരു ഭീകരാദികളിൽ=ഭയപ്പെടുത്തുന്ന സ്വഭാവം കണ്ടിട്ടു, കാട്ടിലകപ്പൂത=കാട്ടിനകത്തുള്ള ചെന്ന, ആനകൾ.........[illegible]=ആന [illegible] മുതലായ [illegible] വനമൃഗങ്ങളും, [illegible]=[illegible]. '[illegible]' എന്ന് അമരം. [illegible]=സിംഹം, [illegible]=പോത്തു, [illegible]=[illegible] [illegible] വിളിച്ചുകൊണ്ട്, [illegible]=[illegible], [illegible]=[illegible], [illegible] 'ര' [illegible] പദമാണ [illegible]. [illegible] എന്ന അർത്ഥം. '[illegible]' എന്ന [illegible] പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. പൊരുവായിലവൾ=പൊരുവായിന്റെ [illegible]ത്തിൽ, ഇടകലരാ=ഇടയ്ക്കിടെ, [illegible]=[illegible]ത്തിൽ, [illegible]=[illegible]ച്ചിട്ടു, [illegible]=കഴിഞ്ഞിൽ, [illegible]=[illegible]മായ [illegible]പോലെ, [illegible] പൂക്കൾകൊണ്ടു കെട്ടുന്ന

[illegible]

തിയോട്" എന്ന മനോഹരമായ ചായ്വിലും ഉണ്ട്. ശേഷം ഭാഷയിൽ ഒരു ശൈലിയായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. അംഗങ്ങൾ എല്ലാം ചേർന്ന് മേടിപിടിപ്പിച്ചുള്ള എന്ന ശൈലിക്ക് അർത്ഥം. കനിവോടെ ... .ഒപ്പുന്നു=ഉപേക്ഷിച്ചു, സംഭ്രമത്തോടുകൂടി=വേഗത്തിൽ മയമാറാതെ ചെന്നു, മരളകകംബം=അരയന്നക്കൂട്ടം, മന്ദര ... ... മന്ദാക്ഷം=ലജ്ജയോടും കാണവാൻ ആഗ്രഹമുള്ളതായും വിലാസത്തോടുകൂടിയതായും ഇരിക്കുന്ന പോക്കിന്റെ രീതിയെ അപ്പോ പഠിക്കുന്നതിനു എന്നപോലെ-എത്ര ശ്രമിച്ചിട്ടും ഇതിന്റെ രീതി മുഴുവനും പഠിക്കുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല. അതുകൊണ്ട് അപ്പും, കഴിയുന്നതുപോലെ പഠിക്കുക എന്ന ചെറുതെന്ന പദത്തിന് അർത്ഥം. അലങ്കാരം ഉൽപ്രേക്ഷ. "അതദ്രൂപസ്യോത്പ്രേക്ഷ്യാവസാനമതിശയോക്ത്യുൽപ്രേക്ഷാ" എന്ന (കാവ്യാലങ്കാരസൂത്രം-വാമനാചാര്യൻ) ലക്ഷണം. വിദ്യു ... ...മന്ദ്ര=അടുത്തതിനു അധീനമായ കണ്ണുകൊണ്ടു സമീപത്തിൽ, നോക്കിയിരുന്നു...... ദാക്ഷ്യം=കാലിന്മേൽ കടന്നും, പെറിയ ......വല്ലൂർ=വലിയ മനോവേഗത്തെന്ന. അതു പറയാൻ പ്രയാസം. അരയന്നങ്ങൾ ദേവിയുടെ കാൽക്കൽ വന്നു നോക്കുന്നതു കണ്ടാൽ നടപ്പു പഠിക്കുന്നതിനു വന്നിരിക്കയാണോ എന്നു തോന്നും എന്നു ഭാവം. ശ്രീപാർവ്വതിയുടെ മനോസൗന്ദര്യലേഖ നീളച്ചിനുള്ള ... ഈ ഭാഗത്തിൽ വർണ്ണിക്കുന്നു. ... അരയന്നങ്ങളുടെ പ്രധാനമായ ഒരു വാസസ്ഥാനമാകുന്നു എന്നു കവിസങ്കേതം. കണ്ഠമുക്തയാ=വലുതായ ചൊറിച്ചിലുകൊണ്ട്, ...=കവിളത്തടംകൊണ്ട്, പിച്ചണ്ഡിലൻ=കുടവയറനായിരിക്കുന്ന, ഗണപതിയാവാൽ, അഗ്ര=സമീപത്തിൽ കഠിനം=കർശമായി, ഉരസി=ഉരച്ചു (കവിൾകൊണ്ടു ഉരച്ചു) ...=തൊലുപോയിപ്പോട്ടപോയ, സാലകബാലവിരാജിതം=പരിനിർഗ്ഗളംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതണ്ട്, ഒരിടം=അവിടെ ഒരു സ്ഥലം, പ്രകൃതിമരം=പാർവ്വതിന്റെ പ്രദേശത്താം ദേവദാരം, ...=പ്രതിരുദ്ധം കുഴുക്കുന്ന, മഹിതം=ശ്ലാഘ്യം-മഹിതമായ സുബ്രഹ്മണ്യന്റെ താലോലിയുടെ ഉച്ചത്തിലുള്ള ശബ്ദത്തെ, ...നാമത്തോടു=മേഘത്തിന്റെ ഇടിനാദമാണെന്നു വിചാരിച്ചു സന്തോഷത്തോടുകൂടി, പീലി പരത്തി .... =പീലികളെല്ലാം പരത്തി നൃത്തംചെയ്യുന്ന മയിലുകളുടെ കേകാരവംകൊണ്ടു മനോഹരമാണ് ഒരു സ്ഥലം. ഇവിടെ അലങ്കാരം ഭ്രാന്തി. ചന്ദ്രകി=ചന്ദ്രകത്തോടുകൂടിയത്, ചന്ദ്രകം=മയിൽപ്പീലിയുടെ കണ്ണ്. 'സമൌ ചന്ദ്രകമേചകൌ'

എന്ന് അർത്ഥം. കേകം—മയിലിന്റെ ശബ്ദം. 'കേകാ വാണീ മയൂരസ്യ' എന്ന് അമരം. ശങ്കരവാഹന ...... ഘോഷം—ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ വാഹനമായ കാള കളിച്ചുചെയ്യുന്ന ഹുങ്കാരത്തിന്റെ ഘോഷം. ക്വചന ഭാഗേ=ഒരിടത്തുണ്ട്, മംഗലവീണാ.........മിതരത്താരഭാഗേ=മംഗലമായ വീണ, കുഴൽ ഇവയുടെ ശബ്ദം ഒരിടത്തുണ്ട്, ഝംഝിരിടി.........ഭാഗേ=ഝംഝിരിടിയുടെ ശബ്ദം ഒരിടത്തുണ്ട്. ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ ഒരു ഉപകരണം ഝംഝിരിടി. 'സ്യാത് ഝംഝിരിടിസ്സന്ധി' എന്ന് അമരം. ഭംഗിയി.........ഭാഗേ=അപ്സരസ്ത്രീകൾ ഭംഗിയായി ഒരു സ്ഥലത്തു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നുണ്ട്, അംബര .. ...ക്വചന=ദേവന്മാരുടെ പോക്ക് ഒരിടത്തുണ്ട്. ഒരിടത്തു ദേവന്മാർ തിരിയെ പോകുന്നു എന്നു സാരം. തുംബുരു ......ക്വചന=തുംബുരു, നാരദൻ എന്നീ മഹർഷിമാരുടെ പാട്ടു ഒരിടത്തുണ്ട്. തുംബുരുവും നാരദനും പാട്ടിൽ പ്രസിദ്ധന്മാരായ മഹർഷിമാരാണ്. ഇഹ ബഹൂക്ത്യാ കിം=ഇവിടെ അധികം വിസ്തരിച്ചു പറയുന്നത് എന്തിന്. അങ്ങനെ ചെയ്യേണ്ട കാര്യമില്ലെന്നു സാരം. പുരഹരദേവൻ=ത്രിപുരന്മാരുടെ കാലനായ സാക്ഷാൽ ശ്രീപരമേശ്വരൻ, എഴുന്നള്ളിടിന=എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്ന, രജത.........വിലാസം=വെള്ളിമലയായ കൈലാസത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യങ്ങളുടെ വിലാസം, വചസാം=വാക്കുകൾക്ക്, ദൂരം=അകലെയാകുന്നു. വാക്കുകൾക്കൊണ്ട് അവയെ വർണ്ണിക്കാവുന്നതല്ലെന്നു സാരം. കവിയുടെ പ്രതിഭാവൈഭവത്തെ കാണിക്കുന്നതൊന്നാണ് ഈ കൈലാസവർണ്ണന. ഈ ശ്ലോകം കിരാതം ഭാഷാചമ്പുവിലും ഉണ്ട്.

തസ്മിന്നദ്രീശപുരേ കോമളതരലളിതയാ
കാന്തയാ സാർദ്ധമേകൈ-
കപ്രീത്യാ പാർവ്വതീശൻ ത്രിഭുവനപരമാം
താനിരിക്കുംദശായാം
പത്മാക്ഷൻ തന്നോടും പങ്കജഭവനനോടും
ചേർന്ന് ശക്രാദിവാനോ-
രപ്പോഴും ചെന്നുവന്ദിച്ചരപ്പൊഴുതു പുക-
ഴ്ത്തീടിനാർ ദേവദേവം. ൭

ത്രിഭുവനപതമാം പാർവ്വതീശൻ=മൂന്നുലോകങ്ങൾക്കും അധീശനായ ശ്രീപരമേശ്വരൻ. തസ്മിൻ അദ്രിശൃംഗേ=ആ കൈലാസപർവ്വതത്തിങ്കൽ, കേകേ.........സാർദ്ധം=മനോഹരശരീരത്തോടുകൂടിയവളായ ഭാര്യയായ ശ്രീപാർവ്വതിയോടുകൂടി, മദച്ഛന്ദതൃപ്ത്യാനാൻ ഇരിക്കെ. സമയം=മനസ്സിനെങ്ങി സന്തോഷത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന സമയത്ത്, ഭജപാഴ്ത്ത=ഭക്തികൾ,പാദങ്ങൾ.......... ഒരപ്പുറം=ഇന്ദ്രാദികളായ ദേവന്മാരെല്ലാവരും മഹാവിഷ്ണുവിനോടും ബ്രഹ്മാവിനോടും കൂടിച്ചേർന്ന് അവിടെയെത്തുന്നു. ദേവദേവം=സർവ്വദേവന്മാർക്കും ദേവനായ ശിവനെ, വന്ദിച്ചു=വണങ്ങി, പുകഴ്ത്തിടിനാർ=സ്തോത്രംചെയ്തു. ദേവന്മാരെല്ലാവരും ഭഗവാനെ ചെന്നു വന്ദിച്ചു സ്തുതിച്ചു എന്നു ഭാവം.

"ജയ സുരകുലവർമ്മ! ചിത്സരോജന്മവർമ്മ!
ജയ നതജനബന്ധോ! നാഥ! കാരുണ്യസിന്ധോ!
ജയ പുരഹര! ബാലേ ബാലശീതാംശുമൗലേ!
ജയ സതതമുദാരം ത്വാം ഭജാമസ്സുദാരം. ൧൧

സുരകലാവർമ്മ=ദേവന്മാരുടെ കവചമായിരിക്കുന്നവനേ, ദേവന്മാരുടെ മഹത്വത്തിന്റെ ശ്രീപാദങ്ങൾ അങ്ങുന്ന്-അങ്ങല്ലാതി ല്ലെങ്കിൽ ദേവന്മാർക്ക് ഒരു യോഗ്യതയുമില്ലെന്നു-ഭാവം. ചിത്സരോജന്മവർമ്മ=ബ്രഹ്മജ്ഞാനമാകുന്ന താമരപ്പൂവിന്റെയും വർമ്മമായിരിക്കുന്നവനേ. ബ്രഹ്മസ്വരൂപി എന്നു സാരം. ജയ=അങ്ങു സർവ്വോൽക്കർഷത്തോടുംകൂടി ജയിച്ചാലും. അങ്ങയുടെ ജയം ഞങ്ങളുടെയും ജയമാണെന്നു ധ്വനി. നതജനബന്ധോ=കാലിൽ നമസ്കരിച്ചു ആശ്രയിക്കുന്നവർക്കു ബന്ധുവായുള്ളവനേ, നാഥ=രക്ഷിതാവേ, കാരുണ്യസിന്ധോ=കരുണാസമുദ്രമേ, ജയ=അങ്ങു ജയിച്ചാലും. പുരഹര=പുരങ്ങളെ നശിപ്പിച്ചവനേ. ബാലശീതാംശുമൗലേ=ബാലചന്ദ്രനെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നവനേ, ജയ=ജയിച്ചാലും. സതതം=എല്ലായ്പ്പോഴും, ഉദാരം=മഹാനായ, സദാരം=ഭാര്യയോടുകൂടിയിരിക്കുന്നവനായ, ത്വാം=അങ്ങയെ, ഭജാമഃ=ഞങ്ങൾ ഭജനം ചെയ്യുന്നു. വൃത്തം മാലിനി. 'നനമയയയുതേയം മാലിനീ ഭോഗിലോകൈഃ' എന്നു ലക്ഷണം.

ഉലകിടമിതശേഷം പൊറുപ്പാലിപ്പൊടുക്കം-
കളി കലയന്തമമേയപ്രാഭവം തം ഭവന്തം
മലമകളൊടു സാർദ്ധം മുൻപിലഭ്യുജ്ജ്വലന്തം
നലമൊടു ചരിതാർത്ഥാ ഹന്ത നാം തമ്പിരാനേ! ൯

തമ്പിരാനേ! സാംബശിവ, അല്ലയോ പ്രഭുവായിരിക്കുന്നവനേ! ഉലകിട............അശേഷം=ഭുവനങ്ങളോടും സചരാചരങ്ങളോടുംകൂടിയ ഈ ലോകങ്ങളെല്ലാം, പൊറുപ്പാലിപ്പൊടുക്കം കളി=നിർമ്മിക്കുകയും കാക്കുകയും നശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന കളി. സർവ്വൈശ്വര്യസമ്പൂർണ്ണനായിരിക്കുന്ന ഈശ്വരൻ തനിക്ക് എന്തെങ്കിലും ഒരു കാര്യസാദ്ധ്യത്തിനായിട്ടല്ല, കേവലം വിനോദത്തിനായിട്ടാണ് ലോകത്തിന്റെ സൃഷ്ട്യാദികർമ്മങ്ങളിൽ ഏർപ്പെടുന്നതെന്ന കളി എന്ന പദത്തിന്റെ അർത്ഥം.

"നമോ വിശ്വസൃജേ പൂർവ്വം വിശ്വം തദനു ബിഭ്രതേ
അഥ വിശ്വസ്യ സംഹർത്രേ തുഭ്യം ത്രേധാസ്ഥിതാത്മനേ."
(രഘു–സ–10)

എന്ന പദ്യത്തിന്റെ ഭാവമാണ് പൊറുപ്പാലിപ്പൊടുക്കം എന്ന പദങ്ങളിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നത്. കലയന്തം=കലയന്നവനും, അമേയപ്രാഭവം തം ഭവന്തം=അളവില്ലാത്ത പ്രഭാവത്തോടുകൂടിയവനും ആയ ഭവാനെ, മല.........സാർദ്ധം=ശ്രീപാർവ്വതിയോടുകൂടി, മുൻപിൽ അഭ്യുജ്ജ്വലന്തം=നമ്മുടെ മുമ്പിൽ ശോഭിക്കുന്ന, അതായത് കാണുന്ന, ഞങ്ങൾ, നലമൊടു=നന്മയോടുകൂടി, ചരിതാർത്ഥാഃ=ചരിതാർത്ഥന്മാർ, കാര്യം സാധിച്ചവരായിത്തീർന്നു. ഹന്ത=ആശ്ചര്യം. നിന്തിരുവടിയെ പാർവ്വതീദേവിയോടുകൂടി സമീപത്തു കാണാറായതിനാൽ ഞങ്ങളുടെ കാര്യമെല്ലാം സാധിച്ചു നിലയിലായി എന്ന സാരം.

പരിചരണപരാണാം ദേവ! ഞങ്ങൾക്കിദാനീ-
മരുളുക കരുണാർദ്ര! കാൽക്കലെന്നും വീക്ഷണാന്തം
ശരണമിതരമന്നാളും നീയൊഴിഞ്ഞില്ല പോറ്റീ!
ചരണസരസിജേ വീണാശ്രയാമോ നികാമം." ൰

കരുണാർദ്ര! പോറ്റീ ദേവ=കരുണകൊണ്ട് ആർദ്രമായിരിക്കുന്ന മനസ്സോടുകൂടിയവനേ ദേവ, പരിചരണപരാണാം=നിന്നെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്ന

ത്തിൽ താല്പൎയ്യത്തോടുകൂടിയവരായ, നിന്റെ ആശ്രിതന്മാരായ എന്നു ഭാവം. അജ്ഞാംശകം—ഞാൻ മുതലായവൎക്ക്, ഇദാനീം—ഇപ്പോൾ, കാൽക്ഷണം—അല്പം സമയം, വീക്ഷണാന്തം—കടാക്ഷം, അനുകമ്പ—ദയയോടുകൂടി ഞങ്ങളെ അല്പനേരം കടാക്ഷിക്കണം എന്ന് അൎത്ഥം. ഭവാനം...... ഭവാനീ—നീയൊഴിഞ്ഞു മറ്റു ഞങ്ങൾക്കു ഒരു രക്ഷിതാവില്ല. അല്ലയോ നാഥ!, നിന്തിരുവടിയുടെ ചരണസരസിജപാദപത്മങ്ങളിൽ, വിനമ്രനായിട്ടു, നികാമം—ഏറ്റവും, ആശ്രയത്തെ—ആശ്രയിക്കുന്നു.

ഈ ശ്ലോകവും ഇതിനു മുമ്പിലത്തേതും ദേവന്മാരുടെ ചതുരാനനാദേവത്തിൽ ആദ്യം ഒന്നും ശ്ലോകങ്ങളായി കൊടുത്തിരിക്കുന്നവയാണ്.

ഇത്ഥം പുകഴ്ത്തിന മുരാരിമുഖാമരൗഘ-
ത്തെന്താസിതാംഘ്രികമലന്റെ പിനാകപാണേഃ
മുഖേന്ദുവിൽനിന്ന് വിലസും മുഖപുണ്ഡരീകാ-
ദ്ഗതനന്ദന്റീ പരിലസാസ വചോമതല്ലീ ൬

ഇത്ഥം പുകഴ്ത്തിന—ഇപ്രകാരം സ്തുതിച്ച, മുരാരി...... ......മരൗഘം—മഹാവിഷ്ണു മുതലായ ദേവന്മാരാൽ, ഉത്തംസിതാംഘ്രികമലന്റെ—ശിരസ്സിൽ ഭൂഷണമാക്കപ്പെട്ട പാദകമലത്തോടുകൂടിയവനും. ദേവന്മാരാൽ, കാൽക്കൽ വീണു നമസ്കരിക്കപ്പെട്ട എന്നു സാരം. പിനാകപാണേഃ—കയ്യിൽ പിനാകം ധരിച്ചിരിക്കുന്നവനും ആയ ശിവന്റെ—പിനാകം ശിവന്റെ വില്ല്—'പിനാകോജഗവം ധനുഃ' എന്നു അമരം. മുഖേന്ദുവിൽനിന്ന്—മുഖത്തിൽനിന്ന്, വിലസും...... ......പുണ്ഡരീകൾ—ശോഭിക്കുന്ന മുഖമാകുന്ന താമരപ്പൂവിൽനിന്നു, ഉദ്ഗതനന്ദന്റീ—ഉത്ഭവിച്ചതായ, വചോമതല്ലീ—വാക്കായ വല്ലി, പരിലസാസ—ശോഭിച്ചു. കാൽക്കൽ വീണു നമസ്കരിച്ച ദേവന്മാരോടു പരമശിവൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു എന്നു സാരം. വൃത്തം വസന്തതിലകം.

"ഉക്താവസന്തതിലകം തഭജാജഗൌഗഃ
ചതുൎത്ഥാക്ഷരം വൃത്തം വസന്തതിലകം വിദുഃ."

എന്നു ലക്ഷണം. (വസന്തതിലകം—ലക്ഷണമൂൎന്ന)

"ധർമ്മാത്മൻ! വെൽക വിഷ്ണോ! വരവിതിനിയ വൈ-
കുണ്ഠലോകത്തിൽ നിന്നോ?
നിർമ്മാതേ സൌഖ്യമല്ലീ? ശ ത മ ഖ! സു ഖ മേ
പാരടക്കുന്നതല്ലീ?
ഉത്സാഹംപൂണ്ട മേ ല സു ര ഗ ണ മോ ട മ ര-
ന്മാർ ജയംകൊണ്ടിദാനീം
മമ്മാ നർമ്മാനുവൃ ത്തി ക്ര മ ച തു ര ത യാ
വാനിൽ വാഴുന്നതല്ലീ." ൧൦

ശ്രീപരമേശ്വരൻ, വിഷ്ണു മുതലായ ദേവന്മാരോടു യഥാപ്രധാനം കുശലപ്രശ്നം ചെയ്യുന്നു. ധർമ്മാത്മൻ വിഷ്ണോ വെൽക=ധർമ്മാത്മാവായിരിക്കുന്ന ഹേ വിഷ്ണോ നിനക്കു് വെൽക, ജയിച്ചാലും. വരവിതി...... നിന്നോ=നിന്റെ ഇവിടെ വന്നതു വൈകുണ്ഠലോകത്തിൽനിന്നു തന്നെയാണോ, നിർമ്മാതേ=നിർമ്മാതാവിനു—ലോകം സൃഷ്ടിക്കുന്നവനായ ബ്രഹ്മാവിനു, സൌഖ്യമല്ലീ=സുഖമല്ലേ. ശതമഖ=ഇന്ദ്ര, അങ്ങു സുഖമേ=സൌഖ്യമായി, പാരു=ലോകത്തെ, അടക്കുന്നതല്ലീ=അടക്കുന്നില്ലേ, കീഴടക്കി രക്ഷിക്കുന്നില്ലേ. ഇദാനീം=ഇപ്പോൾ, ദേവന്മാർ ഉത്സാഹംപൂണ്ടു=ഉൽക്കടമായ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി, അമരന്മാർ=ദേവന്മാർ, അസുരരോടു ജയംകൊണ്ടു=യുദ്ധത്തിൽ അസുരന്മാരെ ജയിച്ചു, നർമ്മാനുവൃത്തിക്രമചതുരതയാ=നർമ്മാനുവൃത്തിക്രമത്തിന്റെ ചാതുര്യത്തോടുകൂടി. നർമ്മാനുവൃത്തിക്രമം=നർമ്മാനുവൃത്തിയുടെ ക്രമം, നർമ്മത്തിന്റെ അനുവൃത്തി നർമ്മാനുവൃത്തി, നർമ്മം=ലീലാവിനോദം, അനുവൃത്തി=അനുഭവം, 'ക്രീഡാ ലീലാ ച നർമ്മ ച' എന്നു അമരം. അപ്സരസ്സുമായി വിനോദങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടു സുഖമായി എന്നർത്ഥം. വാനിൽ=സ്വർഗ്ഗത്തിൽ, വാഴുന്നതല്ലീ=താമസിക്കുന്നില്ലേ?. പ്രാധാന്യം അനുസരിച്ച് ആദ്യം വിഷ്ണുവിനോടും പിന്നെ ബ്രഹ്മാവിനോടും ഇന്ദ്രനോടും ദേവന്മാരോടും യഥാക്രമം ശിവൻ കുശലപ്രശ്നം ചെയ്തു എന്നു ഗ്രഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

ഗിരമിതി സുരസന്നിധൌ ഗഭീരാം
ഗിരിതനയാസുകൃതം പറഞ്ഞനേരം
മുരരിപുഹൃദയം ധരിച്ചു നേരേ
സരസിജഭാസനനാസ്ഥയാ ബഭാഷേ. ൧൧

ഗിരിതനയാസുകൃതം=ശ്രീപാർവ്വതിയുടെ പുണ്യം മൂർത്തിമത്തായതു പോലെ പരിലസിക്കുന്ന ഭഗവാൻ, ഇതി=ഇപ്രകാരം, ഗഭീരാം ഗിരം=ഗംഭീരമായിരിക്കുന്ന വാക്കിനെ, സുരാനനീകേ=ദേവന്മാരുടെ സമീപത്തുവച്ചു, പറഞ്ഞനന്തരം=പറഞ്ഞതിനുശേഷം, സരസിജാസനൻ=ബ്രഹ്മാവ്, നേരേ=ശരിയായി, മുരരിപുഹൃദയം=മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ, ധരിച്ചു=അറിഞ്ഞു, അനുമതയോടുകൂടി=അപേക്ഷയോടുകൂടി, താല്പര്യപ്പെട്ടു എന്നു സാരം. "അനുമത ചലച്ചിതാനുമതനായിതാപേക്ഷിതനു കമ്പ്യതേ' എന്നു വിശ്വം. 'അനുമത ലോക വിപുലമനസാം' എന്നു ശ്ലോക സമാസപ്രയോഗം, ബഭാഷേ=പറഞ്ഞു. ബ്രഹ്മാവു മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ അഭിപ്രായം അറിഞ്ഞു" ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു എന്നു ഭാവം. വൃത്തം പുഷ്പിതാഗ്രാ. "അയുജി നയുഗരേഫതോ യകാരോ യുജി ച നജൌ ജരഗാശ്ച പുഷ്പിതാഗ്രാ" എന്നു ലക്ഷണം.

"കുന്നിൻപെണ്ണിൻതടംപോർമുല തടവിന പു-
ണ്യൌഘമേ! നിൻപദാന്തം
വന്ദിക്കും മാദൃശാനാം വരദ! വരുവത-
ല്ലെന്നുമേ ക്ലേശലേശം;
ഇന്നിപ്പോളെങ്കിലും കിഞ്ചന വിഷമമുണ്ടാ-
യ്വന്നതിന്നാശു നിന്നാ-
ലുന്നിദ്രശ്രീകൃപാലോകനമിഹ വിബുധാ
ളീയതാം ദീനബന്ധോ! ൨൭

കുന്നിൻ ....പുണ്യൌഘമേ=ശ്രീപാർവ്വതീദേവിയുടെ സുകൃതപരിപാകമായി ശോഭിക്കുന്ന ഭഗവാനേ, നിൻ പദാന്തം..........മാദൃശാനാം=ഞങ്ങളുടെ ഉൽകൃഷ്ടന്മാരായ ഞങ്ങൾക്ക്, എന്നുമേ ക്ലേശലേശം വരുവതല്ല=ഒരു കാലത്തും അല്പവും സങ്കടം വരുന്നതല്ല, അറിക=അറിഞ്ഞാലും. എങ്കിലും ഇന്ന് ഇപ്പോൾ കിഞ്ചന..........ഉണ്ടാകുന്നതിന്=അല്പം വൈഷമ്യം സങ്കടവും അറിയിക്കുന്നതിന്, ആശു=വേഗത്തിൽ, വിബുധ സമൂഹീവികളുടേയും ആശ്രിതന്മാരുടേയും അറിയുന്നവനായ, നിന്നാൽ=അങ്ങാൽ, ദീനബന്ധോ=സങ്കടപ്പെടുന്നവർക്കു ബന്ധുവായിരിക്കുന്ന ഭഗവാനേ, ഉന്നിദ്ര..........കനം=കൃപാദൃഷ്ടിയോടുകൂടിയ നോട്ടം, ആനാലും=നല്കിയാലും. ഞങ്ങൾക്ക് അല്പമായി ഒരു സങ്കട

ക്കുക. അതു് അറിയിക്കുന്നതിനു ഭയാപോടുകൂടി അനുവദിക്കണം എന്നു സാരം. ഞങ്ങൾ പറയാതെതന്നെ സകലം അറിയുന്നവനാണ് അങ്ങെന്നു ധ്വനിപ്പിക്കുന്നതിനു 'വിഭോ' എന്ന പദം പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. അങ്ങു മാത്രമേ ദീനന്മാരായ ഞങ്ങൾക്കു ബന്ധുവായുള്ളു എന്നു ദീനബന്ധു എന്ന പദത്തിന്റെ ധ്വനി.

വൃത്താന്തം വിശ്വബന്ധോ! നിശമയതു ഭവാൻ
  വിശ്വകർമ്മായുധംകൊ-
ണ്ടത്യന്തോദ്ധൃഷ്ടനായ് മേവിന ദിനപരമാം-
  തൻകലാ മൂന്നിലൊന്നീം
ചിത്രം തപ്തബിംബത്രപാപ്ലവമഹിമകല-
  ർന്നിടതേ ഹന്ത താനും
കത്തീടും ഘോരതേജോവിതതിമിതപിലം
  ശസ്ത്രതേ തമ്പിരാനേ! ൧൩

വിശ്വബന്ധോ—ലോകങ്ങൾക്കെല്ലാം ബന്ധുവായിരിക്കുന്ന, തമ്പിരാനേ. വിഭോ ഭവാൻ, വൃത്താന്തം നിശമയതു—ഞങ്ങളുടെ വർത്തമാനം സങ്കടവാർത്ത, കേട്ടാലും. വിശ്വകർമ്മായുധ...............തൻ മൂന്നു കലാ ഇവനീം—വിശ്വകർമ്മാവിന്റെ ആയുധംകൊണ്ടു് ഏററവും ഉരച്ചുപെട്ടുവനായിരിക്കുന്ന ആദിത്യന്റെ മൂന്നു കലകൾ, മൂന്നംശങ്ങൾ ഇപ്പോൾ. "വിശ്വകർമ്മാവിന്റെ പുത്രിയായ സംജ്ഞ, ഭർത്താവായ സൂര്യന്റെ തേജശ്ശക്തി സഹിക്കവാൻ പാടില്ലാതെയായി അതിനു നിവൃത്തി വരുത്തിത്തരണമെന്നു പിതാവിനോടപേക്ഷിച്ചു. അപ്പോൾ വിശ്വകർമ്മാവു ചക്രാകാരമായ യന്ത്രത്തിൽ ആദിത്യമണ്ഡലം വച്ചു ഉരച്ചു അതിന്റെ തേജസ്സു കുറച്ചു." ഈ കഥയെയാണു് ഇവിടെ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതു്. 'ആരോപ്യ ചക്രമരുണ്ണതേജാസ്സൂര്യപൂർവ്വ യന്ത്രാഭ്രിവിമതവിമാതി' എന്ന രഘുവംശം (സ—ന്ദ—). പദ്യാർദ്ധവും ഈ കഥയെത്തന്നെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

'വിശ്വകർമ്മ തപനമമാതസ്സാകഷേയിതപ വിവസ്വതാ
ഭ്രമമാരോപ്യ തമമമസ്സാതാനോയോപചക്രമ.'

എന്ന മാർക്കണ്ഡേയപദ്യവും ഈ കഥയുടെ സൂചനമാകുന്നു. ചിത്രം—അത്ഭുതം, തപ്തബിംബത്രപാ—ഞങ്ങളുടെ ബിംബത്തിന്റെ ആകൃതി

ആയിട്ട്, ശിവമഹിമകലൻ=പരമശിവന്റെ മാഹാത്മ്യത്തോടുകൂടി, ഇ
സന്തതം=ശോഭിക്കുന്നു. ഹന്ത=കഷ്ടം, അവസാം=ആ മൂന്നുകലകളുടെയും
കണ്ണീരും.................വികലിതം=ഉരുകിച്ചെല്ലുന്നാളും കഠിനവുമായ തേ
ജസ്സിന്റെ സമ്പർക്കംകൊണ്ട്, അഖിലം ത്രൈലോക്യമെല്ലാം ദഹിക്കുന്നു.
നിങ്ങളുടെ ബിംബരൂപങ്ങളായി ശോഭിക്കുന്ന ആദിത്യന്റെ മൂന്നുകല
കളുടെ തേജഃപ്രസരംകൊണ്ട് ലോകം ദഹിക്കുന്നു എന്നു ഭാവം. 'ശിവ
മഹിമകലൻ' എന്ന പദം വേറെ ആൎക്കും അവ സിദ്ധിക്കുന്നതാകുന്ന സൗഭാ
ഗ്യം സിദ്ധിക്കാവുന്നതല്ലെന്ന ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു.

ആൎക്കും മംഗല്യബിംബത്രയമിതു ഭവതോ
നാഥ! സൂക്ഷിച്ചുകൊൾവാ-
ന്നുതകില്ലേ നാളിൽനാളിൽ പുരഹര! സഹിയാ-
തൊന്നിതെന്തൽപ്പമാവം
ഉഷ്ണത്വാൽ ഭവാൻകണ്ണിപ്പാവകരവിശശധര-
നേത്രമെന്നാലിതങ്ങോ-
ട്ടാകിക്കൊണ്ടൊരുത്തൻ ഞങ്ങളെ വിപുലകൃപാ-
ലംബമേ! പാലയേഥാഃ" ഹരി

നാഥ പുരഹര=ത്രിപുരവൈരിയായ ഭഗവാനേ, ഭവതോ=അങ്ങയുടെ, ഇതു=ഈ മംഗല്യബിംബത്രയം, മംഗല്യത്തോടുകൂടിയ മൂന്നുബിംബങ്ങളേയും, സൂക്ഷിച്ചുകൊൾവാൻ=സൂക്ഷിക്കുന്നതിനു, ആൎക്കും=യാതൊരുവനും, ഉതകില്ലേ=കഴികയില്ലാതായിരിക്കും. എന്തൽപ്പമാവം=ഈ ബിംബങ്ങളുടെ വലുതായ ശക്തി, നാളിൽ നാളിൽ=ദിവസംതോറും വൎദ്ധിക്കുന്നു, സഹിയാതൊന്നു=സഹിക്കുവാൻപാടില്ലാത്ത ഒന്നായി വന്നിരിക്കുന്നു. ഉഷ്ണത്വം=തേജസ്സിന്റെ കഠിനതകൊണ്ട്, ഇപ്പാവക......കര നേത്രം=ഈ അഗ്നിയും ആദിത്യനുംകൂടി, ഒരുപോലെ=ഈ ബിംബങ്ങളെ കാത്തു വളരെ പ്രയാസമാകുന്നു. ബിംബങ്ങളുടെ തേജസ്സ് ഇവയെക്കാൾ എല്ലാം അധികം എന്നു സാരം. എന്നാൽ.........കൊണ്ട്=എന്നാൽ ഈ ബിംബങ്ങളെ അങ്ങു സ്വീകരിച്ചു സൂക്ഷിച്ചുവച്ചുകൊണ്ടു, ആരുതാൻ=ദുഃഖിതന്മാരായ, ഞങ്ങളെ=ഞാൻ മുതലായ ദേവന്മാരെ, വിപുല......ലംബമേ=വിസ്തൃതമായിരിക്കുന്ന ദയയ്ക്ക് ആശ്രയമായിരിക്കുന്ന ഭഗവാനേ, പാലയേഥാഃ=രക്ഷിച്ചാലും.

ഇത്ഥമമ്പിനൊടു പങ്കജാസനനാമെന്തി
വീണ്ടുമമരരെസ്സമം
ഭക്തിനമ്രശിരസാ ചിരായ പദപല്ലവ-
ങ്ങൾ പണിയുംവിധൌ
പത്മനാഭവദനം നിരീക്ഷ്യ കലിതസ്മി-
തം വിരവിലാത്മബിം-
ബദ്വയം ഭുവനരക്ഷണാർത്ഥമയമഗ്ര-
ഹീദഖിലനായകൻ. ൧൩

പങ്കജാസനൻ=ബ്രഹ്മാവ്, ഇത്ഥ.......ന്നെന്തി=ഇപ്രകാരം മേലുപോലെ അറിയിച്ചു, വീണ്ടും=മടങ്ങി, അമരരെസ്സമം=ദേവന്മാരോടുകൂടി, ഭക്തി......വിധൌ=ഭക്തിയുടെ ആധിക്യംകൊണ്ടു ശിരസ്സു താഴ്ത്തി വന്ദനംകൊണ്ടു ശ്രീപാദങ്ങളെ തളിരുപോലെയിരിക്കുന്ന പാദങ്ങളെ വന്ദിക്കുന്ന സമയത്തു, അയം അഖിലനായകൻ=ഈ സർവ്വലോകങ്ങളുടെയും നായകനായ ദേവൻ, പത്മനാഭവദനം നിരീക്ഷ്യ=മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ മുഖത്തെ നോക്കിയിട്ടു, കലിതസ്മിതം=ചിരിച്ചുകൊണ്ടു, വിരവിൽ=വേഗത്തിൽ. ഈ പദം ഭക്തന്മാരായ ദേവന്മാരുടെ അഭീഷ്ടം സാധിപ്പിക്കുന്നതിൽ ഭഗവാനുള്ള ഉത്സാഹത്തെ ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു. ഭുവനരക്ഷണാർത്ഥം=ലോകങ്ങളുടെ രക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി, ആത്മബിംബദ്വയം=തന്റെ രൂപത്തിലിരിക്കുന്ന രണ്ടുബിംബങ്ങളെയും, അഗ്രഹീത്=സ്വീകരിച്ചു, വാങ്ങിച്ചു. വൃത്തം കുസുമമഞ്ജരി.

'രം നരം നനരം നിരന്നു വരുമെങ്കിലോ കുസുമമഞ്ജരി'
എന്നു ലക്ഷണം.

(വൃത്തമഞ്ജരി, എ. ആർ. രാജരാജവർമ്മകോയിത്തമ്പുരാൻ)

ബിംബദ്വയം എന്ന പദം തൃതീയപാദത്തിന്റെ അവസാനത്തിലും, അടുത്തതിന്റെ ആദിയിലും (ബിം—ബദ്വയം എന്നു) മുറിച്ചുചേർത്തുകൊണ്ടു യതിഭംഗം എന്ന ദോഷം സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നു. 'വിരസവിരാമം യതിഭംഗം' എന്നു യതിഭംഗത്തിനു വൃത്തശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ ലക്ഷണം പറയുന്നു. സൂക്ഷ്മമായി നോക്കിയാൽ പ്രകൃതത്തിൽ (ബിം—ബ ദ്വയത്തിനു) ശ്രവണവൈരസ്യം ഇല്ലെന്നു അനുഭവപ്പെടും. പദ്യങ്ങളിൽ യതിഭംഗങ്ങളും സാധാരണമാണ്. അവയിൽ പലതും ശ്രവണസുഖങ്ങളുമാകുന്നു.

സാകം മന്ത്രിച്ചു വേറെ മുരഹരനൊടനേക
വിരൂപകാർയ്യങ്ങളെല്ലാ-
മാകല്പിച്ചു മെെവെസ്സഹ സരസമയ-
ല്പാനന്ദയാ പാർപ്പതയൊത്തു
ലോകക്ഷേമായ ബിംബത്രയമിതു സുഖമേ
നിത്യമർച്ചിച്ചുകൊൾക-
ന്നാകല്പാപാംഗി കന്നിൻമകൾകരകമലേ
ഞെത്തവാൻ കൃത്തിവാസാഃ.

എന്നു

അനേക=ഇശ ഭഗവാൻ, മുരഹരനോടുസാകം=മഹാവിഷ്ണുവിനോടുകൂടി, വേറെ=പ്രത്യേകമായി, മന്ത്രിച്ചു=ആലോചന ചെയ്തു, ... അതു പറഞ്ഞ വിരൂപകാർയ്യങ്ങളെല്ലാം=ലോകകാർയ്യങ്ങളെല്ലാം, ആകല്പം=കഴിയുന്ന വിധത്തിൽ, കല്പിച്ചു=ഏർപ്പെടുത്തി. മെെവെസ്സഹം=എല്ലാരെ വന്ദരോടുംകൂടി, ആനന്ദയാ=സന്തോഷിച്ചു, പാർപ്പതയൊത്തു=പാർവ്വതിയോടു കൂടി, ലോകക്ഷേമായ ബിംബത്രയം=ബിംബത്രയത്തെ ശിവൻ മഹാവിഷ്ണുവിനേയും ബ്രഹ്മദേവനേയും പറഞ്ഞയച്ചതിനാൽ എന്നു സാരം. കൃത്തിവാസാഃ=ശിവൻ. തോല് വസ്ത്രമായി ധരിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ശിവനു ഈ പേർ ഉണ്ടായി. ‘ഏകൈകശാപാർജ്ജ സഖിത്വാപി പ്രണതാ അപ്പുമാലാ യസ്യ ചായം കൃത്തിവാസാഃ’ എന്നു മാളവികാഗ്നിമിത്രത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഭാഗം ഇവിടെ സ്മർത്തവ്യമാകുന്നു. ലോകക്ഷേമായ.... ....കൊണ്ട്=ലോകത്തിന്റെ ശ്രേയസ്സിനായി ഈ മൂന്നു ബിംബങ്ങളെയും സുഖമായി എന്നും പൂജിച്ചുകൊള്ളുക എന്നു പറഞ്ഞു. ആകല്പാ .. ... കമലേ=മനോഹരങ്ങളായ കടാക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയ ശ്രീപാർവ്വതിയുടെ കരകമലത്തിൽ,ഞെത്തവാൻ=ദാനം ചെയ്തു—കൊടുത്തു. ആകല്പാ......... കമലേ—ഇതു് മണിപ്രവാളമാണ്. ആകല്പാപാംഗി സംസ്കൃതം, കന്നിൻമകൾ ഭാഷ, കരകമലേ സംസ്കൃതം. ഈ മാതിരി സംസ്കൃതവും ഭാഷയും ഇടകലർത്തിച്ചേർത്തു പ്രയോഗിക്കുന്ന രീതി സമാസപദങ്ങളിൽ ചമ്പുക്കളിൽ സുലഭങ്ങളാണ്.

അനന്തരമദ്രികന്യകയും പരിഗൃഹ്യ മൂന്നായ്-
മിന്നുന്ന ബിംബമതു സന്തതഭക്തിഭാരാ
പൊന്നിൻപയോജരുചി തിങ്ങിന തൃക്കരംകൊ-
ണ്ടനാരതം കല്പിതസമൎച്ചനമുപചകാര. ൧൩

അനന്തരം=ഭഗവാൻ ബിംബത്രയം കൊടുത്ത സമയത്തു, അദ്രികന്യക=ശ്രീപാൎവ്വതിയും, മൂന്നായ് മിന്നുന്ന അതു ബിംബം=മൂന്നായി ശോഭിക്കുന്ന ആ ബിംബത്തെ, പരിഗൃഹ്യ=വാങ്ങിയിട്ട്, സന്തതഭക്തിഭാരാ=മനസ്സിൽ ഭക്തിയുടെ ആധിക്യത്തോടുകൂടിയവളായിട്ട്, പൊന്നിൻ....കൊണ്ട്=സ്വൎണ്ണമയമായ താമരപ്പൂവിന്റെ ശോഭപോലെ ശോഭിക്കുന്ന തന്റെ കയ്യുകൊണ്ടുതന്നെ, അനാരതം=പതിവായി, കല്പിതസമൎച്ചനം=കല്പിതസമൎച്ചനമാകുംവണ്ണം. ക്രിയാവിശേഷണം—കല്പിതം = ചെയ്യപ്പെട്ട, സമൎച്ചനം=പൂജ. ഉപചകാര=സേവിച്ചു. പാൎവ്വതീദേവി പതിവായി ഭക്തിയോടുകൂടി ആ ബിംബത്തെ പൂജിച്ചുവന്നു എന്നു സാരം.

ഇത്ഥന്തന്നേ ത്രിപുരമഥനനോളമിക്കിനാട്ടു കഴി-
ഞ്ഞെത്താക്കാലം തപസ്യാ
മെന്നും പ്രചണ്ഡാ മാനവകലമഹതീ-
യായ മന്ദസ്മിതാൎജ്ജിതാൻ
മെപ്പോ ബിംബങ്ങളിൽ ചെന്നൊരനന്യതയോടു സ-
മൎത്ത്യ പ്രേമോപി സേവാ-
വ്യക്തം ഒരുമരത്തത്തനയാ മുപക-
ണ്ഠൻ ഭഗകീ പിനാകീ. ൧൪

ഇത്ഥം.........കാലം=ഇപ്രകാരം ശ്രീപാൎവ്വതി വളരെനാളം ബിംബം പൂജിച്ചുകൊണ്ടു പാൎത്തു. അങ്ങനെ കഴിഞ്ഞതിന്റെശേഷം, പിനാകീ=ശ്രീപരമേശ്വരൻ, തപസ്യാ=തപസ്സ്, 'സംജ്ഞായാം സമജനിഷദനിപതമനവിദഷുഞ്ശീങ്ഭൃഞിണഃ' (പാൎവ്വതീപരിണയം സംസ്കൃതപ്രബന്ധം) എന്ന മേല്പുത്തൂർഭട്ടതിരി പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. മെന്നും=വലിക്കുന്ന, ഉപചക്രേ ....നാഗ്നേ=ഭാഗികയായും മനോഹരമായിട്ടുള്ളവൾക്കു പൂജ ചെയ്യാനും ഉദിക്കുന്ന മന്ദഹാസത്തിനായിക്കൊണ്ട്, അനന്യതയോടു

=പാർവ്വതിയോടു, സമമന്ത്ര്യ—ആലോചിച്ചു; ബിംബാന്തരാൽ—ബിംബങ്ങളിൽ എന്ന സപ്തമിയുടെ അർത്ഥം. ഒന്ന്=ഒരു ബിംബം, ത്രപാ=ലജ്ജയെന്നിട്ട്, ഭൂയോപി=വീണ്ടും, ഏതന്നായക മുചുകുന്ദനു=മാന്ധാതാവിന്റെ പുത്രനായ മുചുകുന്ദന്. ഇവിടെ നായക—മുചുകുന്ദനു എന്നി പ്രകാരമുള്ള സംസ്കൃതരീതിയനുസരിച്ച വിഭക്തിപ്രയോഗങ്ങൾ വരുത്തിയിരിക്കുന്നു. മാന്ധാതാവ് യുവനാശ്വന്റെ പുത്രൻ—

'യുവനാശ്വസ്യ തനയശ്ചക്രവർത്തീ ജഗദ്ഗുരു
കം ധാസ്യതി കുമാരോയം സ്തന്യം രോരൂയതേ ഭൃശം
മാം ധാതാ വത്സ! മാ രോദീരിതീന്ദ്രോ ദേശിനീമദാത്'

(നവമസ്കന്ധം ൬. അ.)

എന്ന ഭാഗവതത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഭാഗം സ്മരണീയമാകുന്നു. അന്നു സമയത്തു 'മാംധാതാ' എന്നു ഇന്ദ്രൻ പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു 'മാന്ധാതാവ്' എന്ന പേർ വന്നു. മുചുകുന്ദൻ=മാന്ധാതാവിന്റെ ബിന്ദുമതിയിൽ ഉണ്ടായ പുത്രൻ. 'മുചുകുന്ദം മഹായോഗിനം' (ഭാഗ—സ്കന്ധം ൧൦, അദ്ധ്യായം ൫൧.) എന്ന ഭാഗവതത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതിൽനിന്നു മുചുകുന്ദൻ മഹായോഗിയാണെന്നു തെളിയുന്നു. ഭാവാപ്രത്തെ=ഭാവമാകുന്ന പ്രവൃത്തിയിൽ,—ഭാവിക്കുന്നതിനായിക്കൊണ്ട്, തന്റെയും=തന്റെതന്നെ ബിംബവും, ഏതി=കാണുന്നു.

തദനു ഭവനൊരുനാൾ മംഗലാനന്ദസ്ഥാനവർത്തീ
ദിതിജസുരമുനീന്ദ്രൈസ്സേവിതോ വിശ്വസാക്ഷീ
കൃതപദനതികിങ്കരപ്രേഷ്ഠമല്പ-
സ്മിതരുചിയൊടു സംബോധ്യതി കുംഭോദരന്തം. ൨൯

തദനു=അതിനുശേഷം, ദിതിജസുര.........സേവിതഃ = അസുരന്മാരാലും സുരന്മാരാലും മുനിശ്രേഷ്ഠന്മാരാലും ഭജിക്കപ്പെടുന്നവനും, വിശ്വസാക്ഷീ = ലോകങ്ങൾക്കെല്ലാം സാക്ഷിയായിരിക്കുന്നവനുമായ, ലോകങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തികളെല്ലാം കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവൻ എന്ന താല്പ. ഭവൻ=ശിവൻ, ഒരുനാൾ=ഒരുദിവസം, മംഗല.........വർത്തി=മംഗലമായ ആനന്ദസ്ഥാനത്തിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടു, ഈ പദം തല്പുരുഷവിശേഷണം. കൃതപദനതികിംകരപ്രേഷ്ഠം=തങ്കൽ ഭക്തന്മാർ=അടുക്കൽ വന്നു പാദങ്ങളെ വണങ്ങി നില്ക്കുന്നവനും ഉത്തമന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠനും ('പ്രേഷ്ഠ

വരിഷ്ഠസ്ഥവിഷ്ഠബംഹിഷ്ഠാഃ' എന്ന സൂത്രം.) ആയ ആ പ്രസിദ്ധമായ കംസാരാതെ—കംസാരിയാവുന്നതായ ശ്രീകൃഷ്ണനെ—കംസാരാതി ശിവന്റെ പ്രധാന ശിഷ്യനാണ്.

'അരാതികി ഹ കിങ്കരമഷ്ടമൂർത്തേഃ
കംസാരാരം നാമ നികൃന്തതി സ്മ'

എന്ന രഘുവംശ (സ–വ.) ത്തിൽ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. സംഖ്യ—ലേഖ്യ മാനിച്ചുകൊണ്ടു, അപ്പസ്ഥിതശാലിയായ്—മനസ്സന്തോഷത്തോടുകൂടി, ഇതി—ഇപ്രകാരം, ഉവാച—പറഞ്ഞു. അടുത്തുവരുന്ന കംസാരാതെ സംബോധന ചെയ്തുകൊണ്ടു ശിവൻ ഇപ്രകാരം ചോദിച്ചു എന്നു ഭാവം.

"സ്വച്ഛസ്വാന്തൻ! കേൾ ഗണനാനാംപരിവൃഢ! ഇന്നശേ-
ഷാദിതത്ത്വാനശേഷാ-
ന്നസ്സന്ദേഹം ഗ്രഹീതും തെളിവൊടു ചതുരാ
സർവ്വതോ മന്നിയോഗാൽ
പ്രത്യേകം വീക്ഷിതാസ്സത്വരതി ഭുവനവിഭാ-
ഗാസ്ത്വയാ ധീമതാ കിം
വൃത്താകാരപ്രകാരങ്ങളുമതിലതിൽ മേ-
വുന്ന നാനാജനാനാം." ൨൧

സ്വച്ഛസ്വാന്തൻ—മനസ്സിന്നു യാതൊരു പീഡയും ഇല്ലാത്തവനും ഗണനാനാം പരിവൃഢ—ഗണങ്ങളുടെ ശ്രേഷ്ഠനും ആയിരിക്കുന്ന, ഇവ രണ്ടു പദങ്ങളും സംബുദ്ധി. കേൾ—നീ കേട്ടാലും, മന്നിയോഗാൽ—എന്റെ നിയോഗമനുസരിച്ച്, അശേഷാൻ ഇന്നശേഷാദികളെ—എല്ലാ ലോകങ്ങളേയും, അസ്സന്ദേഹം—സംശയം കൂടാതെ, ഗ്രഹീതും—ഗ്രഹിക്കാനായിക്കൊണ്ട്, അറിയുന്നതിനായി, സർവ്വതഃ—എല്ലായിടത്തും, തെളിവൊടു—സന്തോഷത്തോടുകൂടി, ചതുരാ—സമർത്ഥനായവനും, ധീമതാ—ബുദ്ധിശാലിയും ആയ, ത്വയാ—നിന്നാൽ, സത്വരതി—ഇപ്പോൾ, ഭുവനവിഭാഗാഃ—ഭൂവിഭാഗങ്ങളും, ദേശങ്ങളും, പ്രത്യേകം—വെവ്വേറെയായി, വീക്ഷിതാഃ കിം—വീക്ഷിതങ്ങളായോ—ഓരോ ഭൂഭാഗങ്ങളേയും നീ പ്രത്യേകം കണ്ടുവോ? അതിലതിൽ............ നാനാജനാനാം—ഓരോ ദേശത്തും വാഴുന്ന ജനങ്ങളുടെ, വൃത്താകാരപ്രകാരങ്ങളും—വർത്തമാനം, ആകൃതി എന്ത

ഭാര്യയുടെ സ്വഭാവങ്ങളും, വീക്ഷിതാഃ കിം എന്ന പദങ്ങളോട് അന്വയിക്കണം. അവരെയും കണ്ടു അറിഞ്ഞുവോ എന്ന സാരം.

ഗിരമിതി നിശമയ്യ മഞ്ജുഹാസ-
സ്ഫുരണകലാവിശദാം കലാധരമൌലേഃ
പരിചിനൊട കൃതാഞ്ജലിർജ്ജനാനാം
പരിവൃഢനൻപിലുണർത്തിനാൻ തദാനീം. ൨൭

ജനാനാം പരിവൃഢൻ=ജനശ്രേഷ്ഠനായ കുംഭോദരൻ, കലാധരമൌലേഃ=കലാധരൻ—ചന്ദ്രൻ, മൌലിയിൽ ഉള്ളവനായ ശിവന്റെ, മഞ്ജു.........വിശദാം=മനോഹരമായ മന്ദഹാസത്തിന്റെ പ്രകാശംകൊണ്ട് സ്പഷ്ടമായിരിക്കുന്ന, ഇതി=ഇപ്രകാരമുള്ള, ഗിരം=വാക്കിനെ, നിശമയ്യ=കേട്ടിട്ട്, പരിചിനൊട=വഴിപോലെ, കൃതാഞ്ജലിഃ=കൃതമായിരിക്കുന്ന അഞ്ജലിബന്ധത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്—തൊഴുതിട്ട്, തദാനീം=അപ്പോൾ, അൻപിലുണർത്തിനാൻ=ആദരവോടുകൂടിപ്പറഞ്ഞു.

"കേൾക്കേണം തമ്പിരാനേ! ജയ ജയ തൊഴുതേൻ
നിൻപ്രസാദാലശേഷ-
ശ്ലാഘ്യോ നാകാദിലോകങ്ങളിലനുപദമോ-
രോന്നിലേ ഞാൻ നടന്നേൻ
ദാക്ഷിണ്യാൽ സത്യലോകത്തിലുമതിമഹിതേ
വിഷ്ണുലോകേപി ഗത്വാ
സാക്ഷാദാരാണിമമൈശ തവ പദകമലോ-
പാസിതന്റെ കൈകൂപ്പണിഞ്ഞേൻ. ൨൮

തമ്പിരാനേ വിഭോ കേൾക്കേണം=തിരുവടി കേട്ടാലും, ജയ ജയ=അവിടുന്നു ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും, തൊഴുതേൻ=അവിടുത്തെ തൊഴുന്നേൻ, നിൻ ......ശ്ലാഘ്യഃ=അവിടുത്തെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട് എല്ലാവരാലും പുകഴ്ത്തുവാൻ യോഗ്യനായിരിക്കുന്ന ഞാൻ, നാകാദി... ......നിലേ=സ്വർഗ്ഗം, ഭൂലോകം മുതലായ ലോകാന്തരങ്ങളിലും, പ്രത്യേകം നടന്നേൻ=സഞ്ചരിച്ചു. അനുപദം എന്ന പദത്തിനു സമാനാർത്ഥം

ഭേദം എന്നൎത്ഥം. ശക്തിസ്സാൽ—ശക്തിനിമിത്തം (സാമൎത്ഥ്യം) കൊണ്ടു വായിട്ട്, സത്യലോക...............ലോകേ—സത്യലോകത്തിലും ഏററവും പുതിക്കപ്പെട്ടതായ വൈകുണ്ഠലോകത്തിലും ഗമിച്ചിട്ട—പോയിട്ട്, തദ പദകമലോപാസിനോ—അവിടത്തെ പാദപത്മത്തെ ഉപാസിക്കുന്നവരായ, വാണീരമേശരെ—ബ്രഹ്മാവിനേയും വിഷ്ണുവിനേയും, സാക്ഷാൽ—പ്രത്യക്ഷമായിക്കണ്ടു, കൈവണങ്ങിനേൻ—തൊഴുതു. ഞാൻ കണ്ടസമയത്തു ബ്രഹ്മാവിന്റേയും വിഷ്ണുവിന്റേയുംകൂടെ അവരുടെ ഭാൎയ്യമാരായ സരസ്വതിയും ലക്ഷ്മീദേവിയുമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു വാണീരമേശരെ എന്ന പദം ബോധിപ്പിക്കുന്നു.

സുഖസരണിയിലിത്ഥം പ്രായശഃ സ്വൈരചാരീ
നഗരവിഷയരാജ്യഗ്രാമസൽക്ഷേത്രപൂൎണ്ണം
അഖിലഭുവനമംഗല്യാകരം മൎത്ത്യലോകം
പുകൾപെരുകിന നാനാകൎമ്മഭൂമിം ഗതോ ഞാൻ. ൨൨.

ഞാൻ—അവിടത്തെ ഭൃത്യനായ ഞാൻ, ഇത്ഥം—ഇപ്രകാരം, സുഖസരണിയിൽ—സുഖമായ വഴിയിൽക്കൂടിത്തന്നെ, പ്രായശഃ—മിക്കവാറും, സ്വൈരചാരീ—യാതൊരു ഉപദ്രവവുമില്ലാതെ സഞ്ചരിച്ചു, നഗരവിഷയ..........പൂൎണ്ണം—പട്ടണങ്ങളും, ദേശങ്ങളും, രാജ്യങ്ങളും, ഗ്രാമങ്ങളും, വിശിഷ്ടങ്ങളായ ക്ഷേത്രങ്ങളും ഇവയെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നതും, അഖില..........കരം—എല്ലാലോകങ്ങളിലുംവെച്ചു മംഗല്യത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടവും, മൎത്ത്യലോകം—മനുഷ്യരുടെ ലോകവും, പുകൾ പെരുകിന—ഏററവും പ്രസിദ്ധിയോടുകൂടിയതും ആയിരിക്കുന്ന, നാനാകൎമ്മഭൂമിം—കേരളത്തെ, ഗതഃ—ഗതനായി, കേരളത്തിൽ ചെന്നു. കൎമ്മമീമാംസയിലും അഭിഹിതങ്ങളായ യാഗാദികൎമ്മങ്ങൾക്കു പ്രാധാന്യം കൈവന്ന നാടായതുകൊണ്ടു കേരളത്തിന്നു കൎമ്മഭൂമി എന്നു പേരുണ്ടായി.

വാർമെത്തീടും ചതുസ്സാഗരപരിഗതമാം
ഭൂതലേ ഭാൎഗ്ഗവശ്രീ-
രാമേണാധിഷ്ഠാപിതമമിതസുഖം
മണ്ഡലം കേരളാഖ്യം

ശ്രീമച്ചെല്ലൂരനാമാ ശിവനിധിരു ചതുഃ-
ഷഷ്ടിസംഖ്യാമുഖാനാം
ഗ്രാമാണാം ഖ്യാതിഭാജാം തിലകയതിതരാം
ഗ്രാമസിംഹോ മഹീയാൻ. ൨൮

ഖ്യാതിഭാജാം=പ്രസിദ്ധിയുള്ള, ചതുഷ്ഷഷ്ടി ......സംഖ്യമുഖ ഖ്യാനാം ഗ്രാമാണാം=അറുപത്തിനാലെണ്ണം. പുരാതനന്മാരായ ബ്രാഹ്മണർ ശ്രീപര ശുരാമൻ സ്ഥാപിച്ചതും, ഒട്ടുംവിട്ടുമാറാത്ത സ്വത്തുക്കളോടുകൂടിയതും, ശിവം എന്ന പേരോടുകൂടിയതുമായ ഗ്രാമാണാം—ഗ്രാമങ്ങളെ, ശിവനിധിഃ ....ഭാജാം=മംഗലത്തിനു ഇരിപ്പിടങ്ങളായ അറുപത്തിനാലു ഗ്രാമങ്ങളിലുംവെച്ചു കീർത്തിക്കു വാസസ്ഥാനമായതും. എല്ലാ ഗ്രാമങ്ങൾക്കും കീർത്തിയേറിയതും എന്നു സാരം. മഹീയാൻ=മഹത്തും, ഗ്രാമസിംഹഃ= ഗ്രാമങ്ങളിൽവെച്ചു മേന്മയുള്ളതും, ശ്രീമത്=ഐശ്വര്യത്തോടുകൂടിയതും ആയ, ചെല്ലൂരനാമാ=ചെല്ലൂർ എന്ന പേരോടുകൂടിയ ഗ്രാമം, തിലകയതി=തിലകമാക്കിച്ചെയ്യുന്നു. ഇതു് കേരളത്തിനു തിലകമാകുന്നു എന്നു സാരം. മലയാളത്തിൽ അറുപത്തിനാലു ഗ്രാമങ്ങളുണ്ടു്. അവയിൽ ശ്രേഷ്ഠം തളിപ്പറമ്പു്. അതു കേരളത്തിന്റെ നെറ്റിപ്പൊട്ടാണു്, എന്നു ഈ ശ്ലോകം ഉത്തരാർദ്ധത്തിന്റെ സാരം.

ശ്രീകണ്ഠം ത്രിസഹസ്രസംഖ്യ കലിതം
ഭൂദേവസംഘാ ജഗത്-
പ്രാകാശ്യമ്പ്രമാണതോഷ്യ കിരണ-
സ്തോമങ്ങൾപോലെ ഇലാം
ഇന്ദു കമലാനന്ദാവഹതിലം
ഇംഗാധികാരരാജല-
മാഹാത്മ്യാകല പക്ഷതി വിശേതിവിധാ
ഭൂമീസുരസ്ഥാലിനാം. ൨൯

ശ്രീകണ്ഠം=സമ്പൽപുഷ്ടിയോടുകൂടിയതും, ത്രിസ ......ലിതഷം=മൂന്നിൽ മൂവായിരം ഉള്ളതും ആയ, ഭൂദേവസംഘാഃ=ബ്രാഹ്മണസംഘങ്ങളെ, ജഗത് .... പോലെ=ലോകത്തെ മുഴുവനും പ്രകാശി

പ്പിക്കുന്ന ഈ ഗ്രാമമാകുന്ന സൂര്യന്റെ രശ്മികളെന്നപോലെ. ഇവിടെ പൊതുവെയുള്ള ഗ്രാമത്തെ സൂര്യനായിട്ടും അതിലെ ശ്രുതിസമൂഹങ്ങളെ രശ്മികളായും കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു. സൂര്യനെപ്പോലെ ലോകത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുക എന്ന ധർമ്മം ഗ്രാമത്തിന് ഉണ്ടെന്നു കാണിക്കുകയാണ് ഈ ഉപമയുടെ പ്രയോജനം. ഉപമാലങ്കാരം. ശ്രീസൂര്യനാരായണനാം =ശ്രുതികളാലുജ്ജ്വലനായ, വിശ്വതിമിരധ്വാ=ലോകത്തിലെ പ്രകാശമുള്ള, ഇരുൾ...... [illegible] ഉന്നതമായ അധികാരത്തെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന മാഹാത്മ്യത്തോടുകൂടിയ, പങ്ക്തി—ക്കും, അതിലും കമലാനനവും=കമലമുഖ—ലക്ഷ്മീദേവിയുടെ അനന്തരവും, കമലോത്ഭവനെന്നാലപ്പോൾ ... [illegible] എന്ന സൂര്യപക്ഷത്തിൽ അർത്ഥം ഗ്രഹിക്കണം. സാമവേദത്തെ ഉൾക്കൊണ്ട—വഹിക്കുന്ന. മുൻകാലത്തു പൊതുവെയുള്ള ഗ്രാമത്തിൽ മൂന്നായിട്ടു ഗ്രാമഭേദങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു. ത്രിസാമസ്വരസംഖ്യ പക്ഷം എന്ന പദം ഈ വസ്തുതയെ ദ്യോതിപ്പിക്കുകയാണ്.- ഋക്, യജുസ്സ്, സാമം എന്ന വേദങ്ങളിൽ മന്ത്രങ്ങൾക്കു മൂന്നിനം വിധമാണ് മൂന്നായിട്ടു ഗ്രഹണം എന്നു ഉദ്ദേശം. ഗ്രാമത്തെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ഈ പ്രകരണങ്ങൾക്കും അവിടത്തുകാരായ സന്യാസിമാർ മൂന്നുമായ അധികാരമുണ്ടായിരുന്നു എന്നു ഇംഗ്ലീഷിലും എന്ന പക്ഷത്തിൽ നിന്നു ഗ്രഹിക്കേണ്ടതാകുന്നു. വൃത്തം ശാർദ്ദൂലവിക്രീഡിതം.

'മനാ ശൈ സ്സൂ ർ ഗൗ തൗ ഗ്ന ആ ർ ക്ക [illegible]
ശാർദ്ദൂലവിക്രീഡിതം പ്രാഹുഃ'

എന്നു ലക്ഷണം (വൃത്തതിലകം, ശങ്കരകവി).

ഉദാഹരണം:—

ഉ. (1) ശ്രീസൂര്യ മധ്യ
സീമാതിവൃത്തമൊന്ന
ശ്രമനമാമധ്യമശ്രീമാൻ

(2) പുകഴ്പെരിയ കൈതമാ-
തകൃവയസി മാമാ

(3) മികവൊടൊരു മതിമഹിമ
തടവി മുഹുരതിവിമല-
മഖിലജനനയനപുടരസായനം;

൨. (1) സാവിത്രിയാമൊരു സ-
വിത്ര്യാം പിറന്നു പുന-
രംബുജാപാതജ്ഞനാസവാൻ

(2) സവിതൃസമരോചാൻ
ശിവനിയതമാവാൻ

(3) ദിവസമന്ന നിഗമമയ-
ജലധികളിലന്നുകലിത-
പരമകിടിപരിവൃഢവിഭാവാൻ;

൩. (1) സാഹിത്യതന്ത്രകൃത-
ഗാഹക്രമാ മഹിത-
ഗാർഹസ്ഥ്യമാർന്ന ചരിതാർത്ഥാൻ

(2) സുകൃതഗണജൈത്രാൻ
സുഖചിരിതശാസ്ത്രാൻ

(3) സുചിരചിതധരണിസുര-
വിബുധപിതൃപരിചരണ-
മുദിതതരഗുരുതനയപൌത്രാൻ;

൪. (1) പാലാഴിചാരിപുകൾ
മാലാമയം കലിത-
ലീലം പ്രപൂര്യ ജഗമന്തെ

(2) പല വചനബന്ധേ
ഫലവിരവമെന്തെ

(3) നലമുടയ ധരണിസുര-
കുലപതികളവരുല-
ഗ്ഗുണഗരിമ തടവി വിജയന്തെ,

ഈ മണ്ഡപത്തിൽ പെരുമനപ്പൂർ ദേശക്കാരായ ബ്രാഹ്മണരുടെ മാഹാത്മ്യത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നു. ഭൂമധ്യാഭീമാഃ=ഭൂമണ്ഡലത്തെ സൃഷ്ടിസംഹാരാദികളോടുകൂടിയവരും മഹാത്മാക്കളും ആയ—'അപ്പ്യേവാമിശ്രിതാ യാദ്ദേവതകളെന്നിവാസിനഃ' എന്ന മധ്യമപദലോപമായത്തെ കവി ഇവിടെ സ്മരിച്ചിരിക്കുന്നതായി വിചാരിക്കാം. സീമാതിവൃത്തം മഹിമാനം=അതിരില്ലാതെ അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്ന വിധത്തിലുള്ള ഒരു മഹിമാതിശയത്തെ, വഹതി=വഹിക്കുന്നു. പുകൾ പൊതിയ=കീർത്തികൂടിയ, കൗമാരകവയസി=ബാല്യപ്രായത്തിൽ, താതാ=അച്ഛനോടും, മികവോട്=പൂർണ്ണതയി, അഖിലവിമലം=എല്ലാവും നിഷ്കളങ്കമായ, സത്യമയമായ; മതിമഹിമ=ബുദ്ധിയുടെ മാഹാത്മ്യം, തടവി=വഹിച്ച്, അഖിലജന......സമാഃ = എല്ലാവരോടും നയനത്തിങ്കൽ ചന്ദ്രനെപ്പോലെ ആഹ്ലാദത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നവർ. "അഖിലജന നയനേന്ദുസമാഃ" എന്ന് അർഥം. സാവിത്രിയാ ....പിറന്ന=സാവിത്രി (ഗായത്രി) ആകുന്ന അമ്മയിൽ ജനിച്ച്. ഇത് മാതാ ബ്രാഹ്മണർക്ക് ഉപനയനാനന്തരമുള്ള രണ്ടാമത്തെ ജന്മത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. പുന..........സേവാഃ= പിന്നീട് വേദവിദ്യം ഗുരുശുശ്രൂഷയിൽ എടുപ്പിച്ചിരിക്കുന്നവർ. ഗുരുവിനെ ശുശ്രൂഷിച്ച് വേദാദ്ധ്യയനം ചെയ്യുന്നവർ എന്ന സാരം., സവിതൃ......തേജഃ=സൂര്യനെപ്പോലെ പ്രകാശിക്കുന്നവർ, ശിവ.......ഭാവാഃ=പരമശിവങ്കൽ ഉറപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന മനോവൃത്തിയോടുകൂടിയവർ, ദിവസമനു=ദിവസംതോറും, നിഗമജലധികളിൽ=വേദങ്ങളാകുന്ന സമുദ്രങ്ങളിൽ, അനവധിചതുരകിടിപരിചയവിശദാഃ =ആദിവരാഹത്തിന്റെ പ്രഭാവത്തെ പ്രകടിപ്പിച്ചവർ. സാഹിത്യ.......ക്രമഃ=സാഹിത്യപാഠങ്ങളായ ശാസ്ത്രങ്ങളിൽ യഥാക്രമം അവഗാഹനം ചെയ്തിരിക്കുന്നവർ, സാഹിത്യസംബന്ധങ്ങളായ ശാസ്ത്രങ്ങളെല്ലാം യഥാക്രമം പഠിച്ച് സൂക്ഷ്മത്വം ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നവർ. മഹിത.......ചരിതാത്മാഃ=പൂജിതമായ ഗൃഹസ്ഥാശ്രമം കൈക്കൊണ്ടു സന്താനലക്ഷ്മിയ്ക്കു പാത്രമായി ഗാർഹസ്ഥ്യം കൈകൊണ്ടിരിക്കുന്നവർ, സുകൃത ....ജൈത്രാഃ=പുണ്യപ്രവൃത്തികളിൽ ജൈത്രന്മാർ=വിജയം സമ്പാദിച്ചിരിക്കുന്നവർ, (ജൈത്രം=ജയശീലം) സുഖ ....ശാസ്ത്രാഃ= സുഖമാകുംവണ്ണം എല്ലാശാസ്ത്രങ്ങളും പഠിച്ചറിഞ്ഞിരിക്കുന്നവർ, സുവിരചിത ... .പൊരുളാഃ=സുവിരചിതം നല്ലപോലെ ചെയ്യപ്പെട്ട ബ്രാഹ്മണരോടെയും വിദ്വാന്മാരെയും പിതൃക്കളെയും ശുശ്രൂഷകൊണ്ടു സന്തോഷിപ്പിച്ചവരും ഗുണങ്ങളോടുകൂടിയവരും ആയ പുത്രന്മാരാ

ദ്രം പൌരന്മാരോടും കൂടിയവർ, പാലാഴി…………പുകഴ്ചം=പാലാഴി പോലെ വെണ്മയായ കീർത്തി, കലിതലീലം=വിലാസമായി, ലോകാന്തരേ=ലോകത്തിങ്കൽ, പ്രവൃത്ത്വ=നിറച്ചിട്ട്, പലവചനബന്ധേ=പല തരത്തിലുള്ള വചനബന്ധത്തിൽ (കാവ്യങ്ങളുടെ നിർമ്മാണത്തിൽ), ഫലവിഭവം=ഫലങ്ങളുടെ വിഭവം-സമ്പത്ത്, അന്തേ=ഒടുവിൽ, ശേഷിച്ച=ശിഷ്ടന്മാരായ, ധരണി……പതിഗണേ=ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠന്മാർ, ഗുണ………ഒടുവി=ഗുണങ്ങളുടെ മാഹാത്മ്യം വഹിച്ച്, വിജയന്തേ=വിജയിക്കുന്നു. ഈ ശ്ലോകത്തിൽ പെരുമല്ലൂർഗ്രാമക്കാരായ നമ്പൂതിരിമാരുടെ മാഹാത്മ്യം, ഈശ്വരഭക്തി, ബുദ്ധിവൈഭവം, ആസ്തി, സൌഭാഗ്യം, വേദപരിജ്ഞാനം, കുടുംബൈക്യം മുതലായ ഗുണങ്ങളെ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഈ വൃത്തബന്ധത്തോടുകൂടിയതും ശ്ലോകം എന്നു പറയപ്പെട്ടുന്നതും ആയ ഒരു ഗദ്യവിശേഷമാകുന്നു. 'വൃത്തമഞ്ജരി'യിൽ ഇതിനു വൃത്തഗന്ധി എന്നാണ് പേർ.

വാചാ വാഴ്ത്തീടവല്ലുൻ പുകഴ്ന്തവിന പെ-
ല്ലൂരമുഖ്യാഗ്രഹാരേ
വാർചേരും ഭൂമിദേവേശ്വരവരചരിതം
വർണ്ണനീയാനുഭാവം
അജ്ഞാനോദഗ്രഗുല്മം ത്രിപുരഹര! വിഭോ!
വിശ്വപാള്യം ജനാനാ-
മാചാരത്തെ തന്നെ പരിലസതി സതാം
മേദിനീചക്രവാളം. വൃത്ത

പുകഴ്ന്തവിന…………ഹാരേ=കീർത്തിയേറിയ-പ്രധാനമായ പെരുമല്ലൂർഗ്രാമത്തിങ്കൽ, വാർ………ചരിതം=ശോഭയായി നമസിക്കുന്നവരായ ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠന്മാരുടെ ഉത്തമമായ ചരിതം, ത്രിപുരഹരവിഭോ=സംഹാരിയായ ശ്രീപരമേശ്വരനേ, വിശ്വപാല്യാനുഭാവം=ലോകത്തിൽ വർണ്ണിക്കുന്ന പ്രഭാവത്തോടുകൂടിയതും. 'അനേകാ ..... ച' എന്ന് അർത്ഥം. അജ്ഞാ………ഗുല്മം=ജനാനാം മുതലായ

പവിത്രമായിരിക്കുന്നതും, വിശ്വൈകശ്ലാഘ്യം=ലോകത്തിന്റെ ഏകശ്ലാഘ്യമായും ആയി, മേദിനീചക്രമദ്ധ്യം സതാം ജനാനാം=ലോകവാസികളായ സജ്ജനങ്ങളുടെ, ആചാരാത്മനൈവ=ആചാരം എന്ന നിലയിൽത്തന്നെ, പരിലസതി=ശോഭിക്കുന്നു. അവിടെയുള്ള ബ്രാഹ്മണരുടെ ചരിത്രം സദാചാരമായി ശോഭിക്കുന്നു എന്നു സാരം.

മാർത്താണ്ഡസോമകുലജാ മഹിതാനുഭാവാ
മൂർദ്ധാഭിഷേകമിയലും നരപാലവീരാഃ
ആസ്ഥായ ഭക്തിഭരമന്വഹമന്ത്യവർണ്ണൈ-
സ്സാർദ്ധം മുദാ പരിചരന്ത്യമുമഗ്രഹാരം. വ. ൩

മാർത്താണ്ഡ ....കുലജാഃ=സൂര്യന്റെയും ചന്ദ്രന്റെയും വംശത്തിൽ ജനിച്ചവരും, മഹിതാനുഭാവാഃ=ബഹുമാനിക്കപ്പെട്ട പ്രഭാവത്തോടുകൂടിയവരും, മൂർദ്ധാഭിഷേകമിയലും=സിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്തു അഭിഷേകാദികൾ നിർവ്വഹിച്ചവരും ആയ, നരപാലവീരാഃ=മഹാരാജാക്കന്മാർ. ഇവിടെ വീരന്മാരും പരാക്രമശാലികളുമാകുന്ന ധ്വനിക്കുന്നു. അമും അഗ്രഹാരം=ഈ ഗ്രാമത്തെ, അന്വഹം=ദിവസംതോറും, ഭക്തിഭരം ആസ്ഥായ=ഏറ്റവും ഭക്തിയെ വഹിച്ച്, മുദാ=സന്തോഷത്തോടുകൂടി, അന്ത്യവർണ്ണൈസ്സാർദ്ധം=ശൂദ്രന്മാരാദികളായ ഇതര ജാതിക്കാരോടുകൂടി, പരിചരന്തി=പരിചരിക്കുന്നു, പരിപാലിക്കുന്നു. കോലസ്വരൂപത്തിലെ രാജധാനി നിന്നിരുന്നതു പെരിഞ്ചെല്ലൂർഗ്രാമത്തിൽ കരിപ്പത്തു എന്ന സ്ഥലത്തായിരുന്നു.

ഭാമേ ഫലം കിമു ഗിരാം വിഭവേന ഭൂമൗ
ശ്രീമന്മഹാജനനിദേവകുലോജ്ജ്വലോയം
ഗ്രാമോധുനാ ഫലതി ഭാവഭവൽപ്രസാദ-
ന്മേധാ പകാസ്തി സകലോത്തരഭാഗ്യഭൂമാ” വ. ൪

ഭാമേ=അല്ലയോ ഭാമേ, ഗിരാം=വാക്കുകളുടെ, വിഭവേന=വിഭവം കൊണ്ടു, കിമു ഫലം=എന്താണ് ഫലമുള്ളത്, ഒന്നുമില്ല എന്നു ഭാവം. ഭൂമൗ=ഭൂമിയിൽ, മഹാ.... .. ..ജ്ജ്വലഃ=മഹാജനങ്ങളായിരിക്കുന്ന ബ്രാ

ഏതൊരുടെ വംശങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും, യാ........സമ്പത്=പൂർണ്ണമായി സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന അവിടത്തെ അനുഗ്രഹത്തിന്റെ സ്ഥിരതയോടും, സകലോ.........ത്തമ=എല്ലാവിധം ഉൽകൃഷ്ടമായിരിക്കുന്ന ഭാഗ്യങ്ങളുടെ ആധിക്യത്തോടും കൂടിയതും ആയി, അയം=ഇത്, ഗ്രാമഃ=ഗ്രാമം, പ്രകാസ്തി=ശോഭിക്കുന്നു.

ഇത്യേവം കേട്ട കംസാരേർഗിരമതിമോ-
ദേന ദേവർഷിമൈത്രാ
വിസ്മേരാ നന്ദനന്ദേത്യയമിതി നിതരാ-
മഭ്യനന്ദന്നമന്ദം
അത്രേയല്ലത്രിലോകീശരണമുരുകൃപാ
പൂർണ്ണ തം ഗ്രാമമസ്മാ!
സർവ്വസ്വാനുഗ്രഹൈകപ്രവഹിമസമുചിതമായ്-
കല്പയാമാസ ധ്രുവം. വൻ

ദേവർഷിമൈത്രാഃ=ദേവന്മാരും മുനികളും മനുഷ്യന്മാരും, കംസാരേർഗിരം=കംസാരിയുടെ വാക്കിനെ, ഇത്യേവം=ഇപ്രകാരം, കേട്ട്, അതിമോദേന=സന്തോഷത്തോടുകൂടിയും, വിസ്മേരാഃ=വിസ്മയപ്പെട്ട്, ഏതയും നന്ദ നന്ദ ഇതി=ഏററവും നല്ലത് നല്ലത് എന്നിങ്ങിനെ, അഭ്യനന്ദൻ=അഭിനന്ദിച്ചു—ശ്ലാഘിച്ചു, അത്രേയല്ല=അതു തന്നെയല്ല, ത്രിലോകീശരണം=ത്രിഭുവനശരണം, ഉരുകൃപാം പൂർണ്ണ=ഏററവും കരുണയോടുകൂടി, തം ഗ്രാമം=ആ പൊന്മേരിക്കു ഗ്രാമത്തെ, സർവ്വഃ=എല്ലാവരുംതന്നെ, ധ്രുവം=സ്ഥിരമായി, സ്വാനുഗ്രഹ........സമുചിതമായ് കല്പയാമാസ=തന്റെ അനുഗ്രഹപ്രവാഹത്തിന്നു യോഗ്യമാക്കി ചെയ്തു. അസ്മാഃ=ആശ്ചര്യദ്യോതകമായ പദം. അപ്പോ, ഭേദാ ഇത്യാദിപോലെയു കവികൾ യാദൃച്ഛമായി ഉപയോഗിക്കാറുള്ളതാണ് ഇപ്പദം. 'ചിത്തം മുള്ളുചെ തെളിഞ്ഞിരുന്നു' എന്ന് ഭാരതം കിളിപ്പാട്ട് സഭാപർവ്വത്തിൽ എഴുത്തച്ഛൻ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. അവിടെ അവന്റെ സമ നാമക്കാരൻ കൊള്ളാമെന്ന് ഉള്ളിൽ കരുതി ആ ഗ്രാമത്തെ അനുഗ്രഹിച്ചു എന്ന സാരം.

ആകാലന്താവിരാസീത്തദനു മണികലോ-
ത്താംസരത്നം ധരണ്യാം.
അക്ഷീണോദ്യത്തപഃപ്രാഭവഗരിമഗഭീ-
രോജ്ജ്വലാരംഭിഗശ്രാ
ദിക്ചക്രോല്ലാസിധാമാ നൃപമുനി ശതസോ-
മാഭിധാനോ നിധാനം
വിദ്യാദീനാം ഗുണാനാം പുരഹരപദസേ-
വാധുരീണാന്തരാത്മാ. ൩൦

ആകാലന്തു=അതിനുശേഷം, ശിവന്റെയും കംസാരിയുടെയും സംബന്ധമുണ്ടായതിനുമേൽ. ധരണ്യാം=ഭൂമിയിൽ, അക്ഷീ......ശ്രീ=ക്ഷയംകൂടാതെ ഉയരുന്ന തപഃപ്രഭാവത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യംകൊണ്ടു ഗംഭീരമായും ഉജ്ജ്വലമായും ഇരിക്കുന്ന ശ്രീയോടുകൂടിയവനും, ഉജ്ജ്വലം=അധികം പ്രകാശിക്കുന്നതു്. അവതംസം=പൂങ്കുല 'അവതംസോ വതംസശ്ച പൂർണ്ണതായതാപി' എന്നു വിശ്വം. അധികമായ തപഃപരാക്രമംകൊണ്ടു ലോകം മുഴുവനും പൂർണ്ണമായി പ്രകാശിച്ചു എന്നു സാരം. ദിക്ക്......ധാമാ=എവിടെയെല്ലാം ദിക്കുകൾ അവിടെയെല്ലാം ശോഭിക്കുന്ന ധാമാവോടു (തേജസ്സോടു) കൂടിയവനും, വിദ്യാദീനാം ഗുണാനാം നിധാനം=കേൾവിപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന മനോജ്ഞങ്ങളായ ഗുണങ്ങൾക്കു ഇരിപ്പിടമായിരിക്കുന്നവനും, പുരഹര......ത്മാ=ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ പാദങ്ങളെ സേവിക്കുന്നതിൽ ധുരീണമായിരിക്കുന്ന അന്തരാത്മാവോടുകൂടിയവനും, ധുരീണം=അഗ്രത്തിൽ ഉള്ളതു്, ഒന്നാമതായി നില്ക്കുന്നതു്; പാദസേവകന്മാരിൽ അഗ്രേസരൻ എന്നു സാരം. ശതസോമാഭിധാനഃ=ശതസോമൻ എന്ന പേരോടുകൂടിയവനും ആയ, നൃപമുനി=രാജർഷി, ആവിരാസീത്=ആവിർഭവിച്ചു, ഉണ്ടായി.

ഏതസ്മിൻ പൌരധർമ്മസ്ഥിതിവികലത വാ-
രാതവണ്ണം ത്രിലോകീ-
മംഗല്യം കൈവളർത്തമ്മഹിമഗുണലാ-
വ്വം തപസ്യാന്തരാവാൻ

ഹുങ്കാരോദഗ്രവീര്യോദയചതുരതയാ
ചെന്നുകൊണ്ടേററമാപൽ-
സംഘാനാം മൂലനാശം നൃപതിമുനിരസൌ
വാണിരുന്നു ചിരംനാൾ. ൩൫

അസൌ നൃപതിമുനിഃ=ഈ രാജർഷിയായ ശക്തൻസാമർ, ഏറെ നാം............വർണ്ണം=ഭരിക്കുന്ന ധർമ്മത്തിന്റെ സ്ഥിതിക്കു കോട്ടം(കേടു) തട്ടാതെയിരിക്കിൽ, ത്രിലോകീമംഗല്യം=മൂന്നു ലോകങ്ങൾക്കും ക്ഷേമത്തെ, മഹിമ.........മാനമാവാൾ=മാഹാത്മ്യത്തിന്റെ ശൌര്യം വിളങ്ങുന്ന തേജസ്സിന്റെ പ്രഭാവംകൊണ്ട്, കൈവരുത്തു=വരിപ്പിച്ച്. ഹുങ്കാരോ.........ചതുരതയാ=ഹുങ്കാരംകൊണ്ട് ഉഗ്രമായിരിക്കുന്ന വീര്യോദയത്തിന്റെ ചാതുര്യംകൊണ്ട്, ഹുങ്കാരം 'ഹും' എന്ന ശബ്ദത്തിന്റെ അനുകൃതി, ശത്രുക്കളോടുകൂടി പുറപ്പെടുന്നതെന്നു സാരം. ഉദഗ്രം=ദീർഘം—വലിയതു്, '[illegible]' എന്ന ശബ്ദവാക്യം (അ-ന്ത) പ്രമാണം. വീര്യം=പരാക്രമം, ഉദയം=ഉൽപ്പത്തി, ചതുരത=ശക്തി. ഉൽക്കടമായ ശത്രുതാപത്തിന്റെ ചാതുര്യംകൊണ്ട് എന്നു സാരം. ആപൽ............നാശം=ആപത്സമൂഹത്തിന്റെ വേരോടുകൂടിയ നാശം, ഏററവും ചെന്നുകൊണ്ട്=ആപത്തുകളെ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിച്ചു. ചിരംനാൾ=വളരെക്കാലം, വാണിരുന്നു=ഭരിച്ചിരുന്നു.

ചിത്രം ചിത്രം കിഴക്കങ്ങുദയഗിരിയോളം
ബാഹുശക്ത്യാ മഹത്യാ
ബദ്ധോദ്യോഗം ജയിച്ചസ്തമലയമലയോളം
തെക്കുമുൽക്കൂലമാനം
ആസ്സേതോളം പടിഞ്ഞാറൊരു പനിമലയോ-
ളം വടക്കങ്ങടക്കി-
പ്പൃഥ്വീമാണ്ടിപ്പു കോശത്രിയുതയശസാ
മൂടിനാൻ നാടശേഷം. ൩൬

പൂർവ്വശ്ലോകത്തിലെ നൃപതിമുനി എന്ന പദം ഈ ശ്ലോകത്തിലും കർത്താവ്. ചിത്രം ചിത്രം=ഏററവും ആശ്ചര്യം, മഹത്യാ ബാഹുശക്ത്യാ=വലുതായിരിക്കുന്ന കൈക്കരുത്തുകൊണ്ട്, കിഴ............യോളം=കി

ക്ക് ഉദയപർവ്വതം വരെയും, മലയമലയോളം=തെക്ക മലയപർവ്വതം വരെയും, പടിഞ്ഞാറു അസ്തഗിര്യോളം = പടിഞ്ഞാറു അസ്തപർവ്വതം വരെയും, ഒരു പനി.......... ...വടക്ക=വടക്ക ഹിമവൽപർവ്വതം വരെയും, ഭൂഭാഗമാം=ഭൂമിഭാഗമാകുംവണ്ണവും=പൂർണ്ണമായും, ഉൽകൃഷ്ടമാം=കാകപിഞ്ഞ നാനാജാതികളുടെയും, പൃഥ്വീം=ഭൂമിയെ—ദേശ്യങ്ങളെ കീഴടക്കി, കോശാട്രിയം ജ്വലിച്ചു=ഉന്നതസ്ഥാനത്തിൽ സമുജ്ജ്വലിച്ചു, ഉത്തമമായ=വലുതായ കീർത്തികൊണ്ട്, നാടൊക്കെയും=ലോകമെല്ലാം, മൂടിനാൻ=മൂടി. കിഴക്ക് ഉദയപർവ്വതം, പടിഞ്ഞാറു അസ്തപർവ്വതം, വടക്ക ഹിമവൽപർവ്വതം, തെക്ക് മലയം ഇവയുടെയിടക്കുള്ള ഒന്നിനെയും രാജാക്കന്മാർ കീഴടക്കി എന്നു സാരം. ഈ ശ്ലോകം രാമായണചമ്പുവിലെ രാമാവതാരത്തിൽ രാമദശരഥ ദിഗ്ജയത്തെ വർണ്ണിക്കുന്ന സന്ദർഭത്തിലും ഉപയോഗിച്ചു കാണുന്നു.

ഇവ്വണ്ണം പത്തുമിപ്പോ പതിരപൊടു നെറിതി-
ക്കും ഇളയവിക്രമശ്രീ-
ഹേവാകത്തെകൊണ്ടടക്കിപ്പുതിയ പുകഴ്മണം
പൂണ്ടിരിക്കും ഭരായാം
ചോൽവാച്ചിട്ടും കവിശ്രോത്രമടമഹാനിപതിനാ
കല്പകക്കാലമാകാ
സാവേശം ന്ദിരമാനം ജഗതിമേചിലം
കണ്ടു തെല്ലുന്ദ സ രാജാ! ന.ല.

ഇവ്വണ്ണം=ഇപ്രകാരം, സ രാജാ=ആ രാജാവ്, പതിരപൊട്ട ....കൊണ്ടു=വഴിപോലെ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന തന്റെ ബാഹുപരാക്രമത്തിന്റെ കളികൊണ്ട്, ഹേവാകം=കളി, ഉത്സാഹം, ഔൽസുക്യം—'ചിത്താമായിപ്രവൃത്തിന്നാപ്രമാകീർത്തിനാക്കക്കാത്സരണവാഹേവാകപ്രായം ഒരുമ്പെട്ടു ഉതം ..' എന്നു സുവർണ്ണഗ്രന്ഥത്തിൽ (ശ്രീനാരായണകവി) പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. പത്തുദിക്കും=ദിക്കുകളെല്ലാം അടക്കി, പുതിയ..........മണമായ=പുതുതായ കീർത്തിഗന്ധത്തോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന കാലത്ത്, കല്പകക്കാലമാകാ=ചാപമാകുന്ന വികാരങ്ങളോടുകൂടിയവൻ, ചോൽവാച്ചി...... പതിനാ=

ഷോഷ്യ ഭുവനത്തെ കലികാലമാകുന്ന ഭയങ്കരമായ പെരുമ്പാമ്പിനാൽ, സാവേശം = ആവേശത്തോടുകൂടി—ശീഘ്രഗതിയിൽ, ഭാഗത് അവിലം ഗ്രസ്യമാനം=ഭൂമിയെല്ലാം വിഴുങ്ങപ്പെടുന്നതായിട്ട്. മരിച്ചും—വിചാരിച്ചു. കലിയെ പെരുമ്പാമ്പായും പാപത്തെ അതിന്റെ വിഷമായും കല്പിച്ചിരിക്കുന്നതിനാൽ അലങ്കാരം രൂപകം. കലികാലത്തിന്റെ ഭയങ്കരത കാണിക്കുന്നതിനാണ് സർപ്പരൂപമായി അതിനെ കല്പിച്ചത്. പാമ്പിന്റെ വിഷം എന്നപോലെ കലിക്ക പാപം സഹജമാണല്ലോ. എന്ന് 'പശ്യ .... ഭാരം' എന്ന പദത്തിൽ നിന്നു ഗ്രാഹ്യം.

"കഷ്ടം മഹീകമലിനീം കലിഗന്ധഹസ്തീ
നിശ്ശങ്കമവഗാഹ്യ വിശൃംഖലാത്മാ
ഭേത്താനൊടിച്ചു ചില ധർമ്മഗുണാളകാണ്ഡാൻ
ദൂരസ്ഥായമല്ലൊ മലിനീകരോതി നികാമം. ൩൪

കഷ്ടം—ഇത് പദം ദുഃഖാതിശയത്തെ ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു. ധൃഷ്ടം=ധൃഷ്ടനായി, വിശൃംഖലാത്മാ കലിഗന്ധഹസ്തി=വിശൃംഖലമായ—ചങ്ങലയില്ലാത്ത, തളയില്ലാത്ത, കലികാലമാകുന്ന മദിച്ച ആന, മഹീകമലിനീം=ഭൂമിയാകുന്ന താമരപ്പൊയ്കയിൽ, നിശ്ശങ്കം=സംശയമൊന്നുമില്ലാതെ, അവഗാഹ്യ=ഇറങ്ങിയിട്ട്, ഭേത്താനൊ.........കാണ്ഡാൻ=ഞെട്ടുകളെല്ലാം ഒടിച്ചു ധർമ്മങ്ങളാകുന്ന താമരവളയങ്ങളെ, നികാമം=ഏററവും, അസ്യ=ഇതിനെ, മലിനീകരോതി=മലിനമാക്കുന്നു, കലക്കിമറിക്കുന്നു എന്നു സാരം. ഭൂമിയെ താമരപ്പൊയ്കയായും ധർമ്മങ്ങളെ ഗുണാളങ്ങളായും കലിയെ മദഗജമായും കല്പിച്ചിരിക്കുന്നതിനാൽ അലങ്കാരം രൂപകം. ആന താമരപ്പൊയ്കയിലിറങ്ങിയാൽ ഗുണാളങ്ങളെയെല്ലാം പറിച്ചുകളഞ്ഞു പൊയ്ക എങ്ങിനെ കലക്കുന്നുവോ അതുപോലെ കലിയുഗം ലോകത്തെ പാപപൂർണ്ണമാക്കിച്ചമയ്ക്കുന്നു എന്നു സാരം.

അവനിയിലിഹ പാരിലപ്രകാരം വരായ്വു
സുവിപുലകലിദോഷം മേലിലിമ്മാനുഷാണാം
അവികലമൊരു യത്നം ക്ഷത്രവംശോത്ഭവേന
ധ്രുവമിഹ കിന്തോന്നാലപ്രകാരം വിധേയം." ൩൫

കേളിൽ—ഭാവികാലത്തു, അവനിയിലിഹ=ഈ ഭൂമിയിൽ, ഇങ്ങനെ ഭാവമാം=ഈ മനുഷ്യർ, പാർത്താൽ=ആലോചിച്ചാൽ വിചാരിച്ചു കണ്ടാൽ എന്നും അർത്ഥമാകാം. സുവിപുലകലിമോഹം എപ്രകാരം വല്ലവ—വലുതായ പാപം ഏതുവിധം പ്രവൃത്തിച്ചാൽ വാടികയില്ലയോ, ക്ഷത്രവംശോത്ഭവനേ = രാജവംശത്തിൽ ജനിച്ചു എന്നാൽ, അപ്രകാരം=ആ വിധത്തിൽ, കലിദോഷം തട്ടാത്ത മട്ടിൽ, അവികല ....ഭാഗം=കറവെന്നതില്ലാത്തതായ ഒരു പങ്കു, ധ്രുവം=നിശ്ചയമായും, അഴകിനോടു=ഭംഗിയായി, വിഭാഗം=ചെയ്യേണ്ടതാകുന്നു. ഏതു വിധം ചെയ്താൽ ജനങ്ങൾ കലിദോഷം കൂടാതെ സുഖമായിരിക്കുമോ അപ്രകാരം ഒരു കാര്യം നാം ചെയ്യേണ്ടതുണ്ട് എന്നു സാരം. ക്ഷത്രവംശോത്ഭവനേ എന്ന പദം മനുഷ്യർക്ക് ആപത്തു സംഭവിക്കാതെ അവരെ അതിൽനിന്നു രക്ഷിക്കേണ്ടതു രാജാവിന്റെ കടമയാകുന്നു എന്ന അഭിപ്രായം ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു.

"ക്ഷതാൽ കില ത്രായത ഇത്യുദഗ്രഃ
ക്ഷത്രസ്യ ശബ്ദോ ഭുവനേഷു രൂഢഃ"

എന്നു രഘുവംശത്തിൽ (സ-൨) പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ഇൻപൊടിവണ്ണമകതാരിൽ നിനച്ചു രാജാ
സംശുദ്ധനിസ്തുലവിവേകമിയന്ന നേരം
മുമ്പിൽത്തദാ പെരുവിരൽപ്രമിതാംഗയഷ്ടി
കുംഭോത്ഭവോ മുനിശിഖാമണിരാവിരാസീൽ. വ.തി

രാജാ—രാജാവായ രാജാവ്, അന്വയാദി ....നിനച്ചു=ഇപ്രകാരം വഴിപോലെ ഭംഗിയായി മനസ്സിൽ വിചാരിച്ചു, സംശുദ്ധ...... ......വിവേകം=ഉണ്ടായിട്ടും നിർമ്മലവും ആയ വിവേകത്തോടുകൂടി, തന്റെ കൃത്യത്തെപ്പറ്റി ശരിയായ അറിവു ലഭിച്ച്, ഇയന്നനേരം=ഇങ്ങനെപ്പോൾ, പെരുവിരൽ..........ഇതാ=തള്ളവിരലോളം തടിച്ചുകിട വലിപ്പമുള്ളവനായും, പ്രമിതം=പ്രകാശിക്കുന്ന ഒരു ഏററവും ചെറിയതു എന്നു സാരം. മുനിശിഖാമണി=മുനിശ്രേഷ്ഠനായും ഇരിക്കുന്ന, കുംഭോത്ഭവഃ=അഗസ്ത്യൻ, മുമ്പിൽ=രാജാവിന്റെ അടുത്തു, തദാ ആവിരാസീൽ=അപ്പോൾ പ്രത്യക്ഷനായിവന്നു. രാജാവു കലിബാധ നശിപ്പിക്കുവാനുള്ള ഉപായത്തെപ്പററി ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സമയത്ത് അ

ദ്വേഷത്തിന്റെ മുമ്പിൽ അഗസ്ത്യപ്രകാശി വന്നു ചേർന്നു എന്നു സാരം. പൈതവിരൽ.............ളിമാ എന്ന പദം മുനിയുടെ ശരീരത്തിന്റെ ഹ്രസ്വതയേയും മുനിശിഖാമണി എന്നുള്ള അപാരവൈഭവത്തേയും ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു.

അനന്തരമൻപിനൊടു രാജമുനീശ്വരനേവ
ധന്യം നിരീക്ഷ്യ പുരതോ മുനിസാർവ്വഭൗമം
സന്നാമപൂർവ്വമൊരു കാഞ്ചനപീഠികായാ-
മന്യൂനഭക്തിയൊടിരുത്തി വണങ്ങി നിന്നാൻ. ൩൬

അനന്തരം=മുൻപറഞ്ഞവിധം വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സമയത്ത്, അസൌ രാജമുനീശ്വരഃ=ഈ രാജർഷിശ്രേഷ്ഠനായ ശതാനന്ദൻ, പുരതഃ=മുൻപിൽ, ധന്യം മുനിസാർവ്വഭൗമം നിരീക്ഷ്യ=ശ്രേഷ്ഠനായി മുനികൾക്ക് അധീശനായിരിക്കുന്ന അഗസ്ത്യനെ കണ്ടിട്ട്, സന്നാമ.........പീഠികായാം=ആദ്യമായി മുനിയെ നമസ്കരിച്ച പിന്നീട് പൊന്നുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ പീഠത്തിൽ, അന്യൂനഭക്തിയോടു=തികഞ്ഞ ഭക്തിയോടുകൂടി, ഇരുത്തി, വണങ്ങി=വന്ദിച്ചു, നിന്നാൻ=മുനിയുടെ അടുത്തു നിന്നു. സദാചാരാനുഷ്ഠാനം ചെയ്യുന്ന രാജ്യഭരണവും ഒരു തപസ്സാകുന്നു എന്നും അതിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാർക്കും ഋഷികളുടെ മാഹാത്മ്യമുണ്ടെന്നും കാണിക്കുവാനാണ് ഇവിടെ 'രാജമുനീശ്വരഃ' എന്ന പദം പ്രയോഗിച്ചത്. 'രാജ്യാശ്രമമുനിം മുനിഃ' എന്ന രഘുവംശ(സ-൧)പ്രയോഗം ഇവിടെ സ്മർത്തവ്യം.

“ഏതും വൈകേണ്ടവൊന്നല്ലരികിലുടനിരു-
ന്നീടുവാ”നെന്നു മെല്ലെ-
സ്സാധ്വീകത്തിൻ മദ്രസിംഹാസനമുകളിലവ-
സ്ഥാപ്യ ശ്രീരാമനത്താ
മീതേ മീതേ ലസന്തം പ്രസൂമമമഹാസാ
മകന്ദിനമുന്നതമാംഗം
മോമോലമേ ചിരം പാർത്തമുഷിചെതാദാം
വിസ്മിതോ വാചമൂചേ. ൩൭

സ്വാന്താന്തരങ്ങൾ=മനോവ്യാപാരമില്ലാതെ നിശ്ചലമായിരിക്കുന്ന അന്തരാത്മാവോടുകൂടിയ, ഋഷിപ്രവരൻ=മുനിശ്രേഷ്ഠൻ—അഗസ്ത്യൻ, അരികിൽ ഉടൻ ഇരുന്നീടവൻ എല്ലാം ഭവോദന്തമൈവാനല്പ—ഭവാന്റെ അടുത്തു ഇരിക്കുന്നതിന് അല്പവും കാലതാമസം വരുത്തരുത് എന്നു പറഞ്ഞു, പ്രസൃമരമഹസാ=പരക്കുന്നതായ ശരീരശോഭകൊണ്ട്, ദീക്ഷിതാത്മാ മഹസ്വാൻ=കൂട്ടത്തിൽ മുമ്പനായി ശോഭിക്കുന്നവനും, ഭക്തിനമ്രാത്മകായഃ=ഭക്തികൊണ്ടു തലകുനിച്ചവനും ആയ, താനും=ഈ രാജാവിനെ, മെല്ലെ=സാവധാനത്തിൽ, മഹ... ...മുകളിൽ=സ്വർണ്ണമയമായ സിംഹാസനത്തിന്റെ മുകളിൽ, അവസ്ഥാപ്യ=ഇരുത്തിയിട്ട്, മേലാൽ അവനെ ചിരം പാർത്തു വിസ്മിതഃ=സന്തോഷം നിമിത്തം അടുത്തു വല്ലനോട്ടം നോക്കി വിസ്മയിച്ചുകൊണ്ട്, വാചം ഉവാച=വാക്കിനെ പറഞ്ഞു. മുൻപിൽ വിനീതനായി വണങ്ങി നിന്ന രാജാവിനെ യഥാസ്ഥാനമുള്ള ഇരുത്തി സന്തോഷത്തോടുകൂടി മുനി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു എന്നു സാരം.

"ശ്രീകണ്ഠൻതൻ കൃപാവാരിധിയിലഴകിൽ നന-
ച്ചും തപോമോറൊരു ശ്രീ-
പാകംകൊണ്ടും ത്രിലോക്യാം പടരുമൊരു ഭവ-
ദ്വിക്രമസച്ഛാഖീ
ഋതുകളും പൂത്ത കീർത്തിപ്രസവപരിമളം
നീളെ മേളിച്ചിരന്തീ-
മാരാകന്ദളച്ചാർത്ത രക്ഷാഫലമഖിലജനൌ-
ഘങ്ങളിന്നാസ്വദന്തേ. നൻ

ശ്രീകണ്ഠൻതൻ ... ...നനച്ചും=ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ ദയയാകുന്ന ജലംകൊണ്ട് ഭംഗിയായി നനച്ചും, "കാരുണ്യരസമാകുന്ന ശ്രീമദൈ കണ്ഠാ ഭഗവാനായി ശ്രീകണ്ഠാ" എന്ന് ടീകാസർവ്വസ്വം. കാളകൂടവിഷത്തിന്റെ മരക കണ്ഠത്തിലുള്ളവൻ ശിവൻ, തപോ... ... ...കൊണ്ടും=തപസ്സാകുന്ന വളം പാകംപോലെ ചേർത്തും, ത്രിലോക്യാം പടര... ...ശാഖീ=മൂന്നുലോകങ്ങളിലും പടരുന്നതായ അങ്ങയുടെ പരാക്രമമാകുന്ന ദിവ്യമായ വൃക്ഷം, ഋതുകളും... ... ...മേളിച്ചു—

മനോഹരമായി പൂത്ത പിടിച്ചിരിക്കുന്ന പൂവിൻെറ മണം നിറഞ്ഞ—എല്ലാ യിടത്തും ചേർന്ന, ഇദാനീം=ഇപ്പോൾ, അങ്ക.........ഹരം=എല്ലാം കാണ്മിക്കുന്ന രാത്രികളായിരിക്കുന്ന ഹാരത്തെ, തരില ....നനായ മരത്തെ=എല്ലാ നാനാജാതികളുമുള്ള് അനുഭവിക്കണം. അനുഭവിക്കുന്ന വിശുദ്ധം വൃക്ഷം, ശോഭകരമായ ജലം, തപസ്സു വക്കം, കീർത്തി പൂവ്, ഇവ ചിലം; എന്ന പ്രകാരം അലങ്കാരം.

മാഘാനാമായണചമ്പുവിൽ (ബാലവാകാണ്ഡം) 'ശൈവകർണ്ണാഭരണം' എന്ന് ആരംഭിക്കുന്ന ഒരു പദ്യം ഉണ്ട്. അതും ഈ ശ്ലോകവും ഒരു തന്നെയാണ്.

എന്നാലിതും ഉന്നതനിധേ! ജഗതീഹിതാർത്ഥ-
ന്തന്നേ ഭവന്തു ഭവതശ്ചരിതാനി ഭേജേൽ”
എന്നേവമുക്തഗിരമുദ്ഗതഭക്തിഭാജി
ചൊന്നാനെതാനതു തൊഴുതു സിന്ധുപതിം മുനീന്ദ്രം. ൪൦

ഉന്നതനിധേ=ഉന്നതങ്ങളായ ഗുണങ്ങളുടെ വാസസ്ഥാനമായിരിക്കുന്ന അല്ലയോ ദേവാ, എന്നാലിതും=എന്നാൽ, ഭവതശ്ചരിതാനി ഭേജേൽ = അങ്ങയുടെ വിശിഷ്ടങ്ങളായ കൃത്യങ്ങൾ തീർച്ചയായി, ജഗതീ.........ഭവന്തു=ലോകങ്ങളുടെ ഇഷ്ടത്തിനു—ശ്രേയസ്സിനുതന്നെയായി ഭവിക്കട്ടെ, എന്ന് ഏവം ഉക്തഗിരം=ഇപ്രകാരം വാക്കുപറഞ്ഞവനും, സിന്ധുപതിം=സമുദ്രരാജനെ കടലിന്റെ വലിയവനും ആയ, മുനീന്ദ്രം=മുനിശ്രേഷ്ഠനോടു—അഗസ്ത്യനോടു, അസൌ = ഈ ദേവൻ, ഉദ്ഗതഭക്തിഭാജീ = പൂർണ്ണമായ ഭക്തിയോടുകൂടിയവനായി, തൊഴുതു=തൊഴുതിട്ടു, ചൊന്നാൻ=പറഞ്ഞു.

“നിർഗ്ഗുണശാലിനാം മുനീനാം ഗുണഗണലളിതമാ-
ണിഷ്ടമാമ്മേ മഹിമ്നാ
വിശദാധിക്യം കലർന്നീടിന വിമലതപ-
സ്സ്വാപതീപാകയാമ്മേ

അത്യുന്നതം വിന്ധ്യശൈലോച്ഛ്രയവിഹതികൃതേ
സപ്തപാഥോധിപാന-
സ്വച്ഛന്ദക്രീഡ! ഭക്ത്യാ കലശജ! കലയേ-
ഽഹം നമസ്യാഞ്ജലിം തേ ൪൫

ഈ ശ്ലോകത്തിൽ അഗസ്ത്യമുനിയുടെ മാഹാത്മ്യത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നു. കലശജ=അല്ലയോ അഗസ്ത്യമുനേ, നിർമ്മലാനാം.........മൌലീനാം=മുനികളുടെയും കിരീടത്തിൽ പതിപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന മാണിക്യമാലയായും, മഹർഷിമാർ എല്ലാവർക്കും ശ്രേഷ്ഠനായിരിക്കുന്നവൻ എന്നു സാരം. മഹിമ്നാ=മഹിമാവുകൊണ്ടു-മഹത്വത്തിനാൽ, വിശ്വ... ......യാൽമനോ=ലോകത്തിൽ അധികമായും നിർമ്മലമായും ഇരിക്കുന്ന തപസ്സിന്റെ പരിപാകത്തിന് ഇരിപ്പിടമായും, അത്യുന്നതം=ഏറ്റവും, വിന്ധ്യ.........കൃതേ=വിന്ധ്യപർവ്വതത്തിന്റെ ഉയർച്ചയുടെ ഹാനിയെ ചെയ്യുവനും, ഒരു കാലത്തും പൊങ്ങാതവിധം വിന്ധ്യനെ താഴ്ത്തിയവൻ എന്നു ഭാവം. സപ്ത.........ക്രീഡ=ഏഴു സമുദ്രങ്ങളിലേയും ജലം കുടിക്കയാകുന്ന സ്വച്ഛന്ദക്രീഡയോടുകൂടിയവനേ. സ്വച്ഛന്ദം=ഇഷ്ടം പോലെ വർത്തിക്കുന്നതു. ക്രീഡ=കളി. സമുദ്രജലം കുടിച്ചതു കാര്യമായിട്ടല്ല, വിനോദമായിട്ടാണ ചെയ്തതെന്നു ഭാവം. തേ=അങ്ങേക്കായിക്കൊണ്ടു, ഭക്ത്യാ=ഭക്തിയോടുകൂടി, നമസ്യാഞ്ജലിം കലയേ=നമസ്കാരത്തോടുകൂടിയ അഞ്ജലിയെ ചെയ്യുന്നു-കൂപ്പുന്നു. അഗസ്ത്യമഹർഷി വിന്ധ്യപർവ്വതത്തെ താഴ്ത്തുകയും, സമുദ്രജലം കുടിക്കുകയും ചെയ്തു എന്ന പൌരാണികകഥ കവി ഇവിടെ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

"വിന്ധ്യസ്യ സംസ്തംഭയിതാ മഹാദ്രേ-
ർന്നിശ്ശേഷപീതോജ്ഝിതസിന്ധുരാജഃ"

(രഘു-സ-൬) എന്നും മറ്റുമുള്ള മഹാകവിപ്രയോഗങ്ങളും നോക്കുക. മുനികുലശ്രേഷ്ഠത്വം, തപോവൈഭവം, വിന്ധ്യഗർവ്വാപഹരണം, സമുദ്രജലപാനം, എന്നീ അഗസ്ത്യന്റെ വൈഭവങ്ങളെ ഈ ശ്ലോകത്തിൽ പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഇന്നേരം പോന്നെഴുന്നള്ളിന തൊഴിൽ നിയമി-
　　ശ്രേഷ്ഠ! നന്നായിതെന്നോ
പുണ്യപ്രാഗല്ഭ്യമേ മൽകൃതഘനതപസാ-
　　മദ്യ സാഫല്യമേകീ
അന്യൂനം താവകാനുഗ്രഹമഴകിലെ-
　　ന്നന്തരംഗാകാംക്ഷയും കേ-
ളൊന്നായ് വന്നു ഇതോർത്തെന്നതു മുനിവര! ദൈ-
　　വാനുകൂല്യം മഹീയം. ൪൫

പുണ്യപ്രാഗല്ഭ്യമേ = സുകൃതത്തിന്റെ ശ്രേഷ്ഠതയോടുകൂടിയവനായും, നിയമിശ്രേഷ്ഠ = യോഗികൾക്ക് ശ്രേഷ്ഠനായും ഇരിക്കുന്ന അല്ലയോ മഹാത്മൻ, ഇന്നേരം ... ...തൊഴിൽ = അങ്ങ് ഇപ്പോൾ ഇവിടെ വന്നുചേർന്ന പ്രവൃത്തി-കാര്യം, നന്നായിതെന്നോ = ഏറ്റവും നന്നായി എന്നു മാത്രമേ പറയുവാനുള്ളൂ. മൽ ....ഏകീ = ഞാൻ ചെയ്ത വലിയതായ തപസ്സുകൾക്ക് ഇന്നു ഫലം കിട്ടി, കേൾ = കേട്ടാലും, അന്യൂനം .... ഗ്രഹവും = കുറവൊന്നുമില്ലാത്തതായ-പൂർണ്ണമായ അങ്ങയുടെ അനുഗ്രഹവും, എന്ന .... കാംക്ഷയും = ഈ എന്റെ ഉള്ളിലെ ആഗ്രഹവും, അഴകിൽ = ഭംഗിയായി, ഇതോ = ഏറ്റവും, ഒന്നായ്വന്നു = ഒന്നുതന്നെയായി വന്നു, എന്നതു = എന്ന സംഗതി, മുനിവര = അല്ലയോ മുനിശ്രേഷ്ഠ, എന്റെ ഉള്ളിലെ ആഗ്രഹം അറിഞ്ഞാണോ അങ്ങു പറഞ്ഞതെന്നു തോന്നും. യോഗത്താൽ അതിനു ശക്തി അങ്ങേക്കു ഉണ്ടല്ലോ. ഈ അഭിപ്രായത്തെ ഉള്ളിൽ മുനിവര എന്ന പദം ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു. മഹീയം = എന്നെ സംബന്ധിച്ചത് — എന്റെ, ദൈവാനുകൂല്യം ഇങ്ങനെ അനുകൂലമായിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണ്.

എന്താണ്ടാൻ മേദിനാമിക്കലിമലമധുനാ
　　കിന്നു കർത്തവ്യമെന്നാ-
യിത്ഥം തോന്നാത്തിരിക്കെ ഉദകകമലിനീ-
　　ജാനമന്ദം ശിവന്തം

പ്രത്യക്ഷം കണ്മകപ്പെട്ടുള്ള ശിവശിവ! മൽ-
ഭാഗ്യസാമഗ്ര്യമെന്നാ-
ലുദ്ധർത്തും ക്ഷോണീചക്രം കലിസലിലനിധേഃ
കല്പ്യതാമല്പുപായം." ൪൩

മഹിനാം=മഹത്തുക്കൾ, മഹാന്മാരെന്ന പ്രയോഗം എന്ന വിചാരിച്ചു ധർമ്മകാര്യങ്ങളിൽ വിമുഖന്മാരായി കഴിയുന്നവർ എന്ന അർത്ഥം മഹി എന്ന പദം ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു. അധുനാ=ഇക്കലികാലത്തിൽ, കലിമലം=കലിയുഗം നിമിത്തം ഉണ്ടാകുന്ന മാലിന്യം, ഉത്സാദ്യാൻ=വർദ്ധിക്കാതിരിക്കുവാൻ, കർത്തവ്യം കിം നു എന്നായി ഇത്ഥം=ഈപ്രകാരമുള്ള പ്രവൃത്തി എന്താണെ എന്നിങ്ങനെ, ഭാത്തിരിക്കേ=വിചാരിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, ഭവന ... ...ഭോഗം=ലോകങ്ങളാകുന്ന താമരപ്പൂക്കളെ വികസിപ്പിക്കുന്ന=ലോകത്തെ എല്ലാം പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നവനായ ഭവാനെ, പ്രത്യക്ഷം......പെട്ടു=കണ്ണിന്നുനേരെ കണ്ടു, മൽഭാഗ്യസാമഗ്ര്യം = എന്റെ ഭാഗ്യത്തിന്റെ പൂർത്തിയായിരിക്കുന്നതാണ്. ശിവശിവ=ആശ്ചര്യസൂചകം. ഭവാനെ കണ്ടപ്പോൾ എനിക്ക ഭാഗ്യമുണ്ടായല്ലോ എന്ന ഭാവം. എന്നാൽ=ഇനി, കലി... ......നിധേഃ=കലിയുഗമാകുന്ന കടലിൽനിന്ന, ക്ഷോണീചക്രം=ഭൂമിയെ, ഉദ്ധർത്തും=ഉയർത്തുവാനായി, അല്പുപായം=വഴി, കല്പ്യതാം = ഉണ്ടാക്കിയാലും. കലിദോഷനിവൃത്തിക്ക ഒരു മാർഗ്ഗം ഉണ്ടാക്കിത്തരണം എന്ന സാരം.

തസ്മിന്നേവം ബ്രുവാണേ മുനിവരനരുൾചെ-
യ്തു തദാനീം "ത്രിലോകീ-
പൊൽപ്പൂണ്ണേ! യുഗമമരത്താലിതു തപനകലി-
നന്ന ഒരു ധർമ്മസാരം
എപ്പേരും നിൻകരസ്ഥം പുകഴ്പൊങ്ങുകിന സാ-
മ്രാജ്യമെന്നാളിരിക്കെ-
സ്സൽബോധാലിഷ്ടമേതൊന്നിയതരുൾകതമോ
മംഗലാർത്ഥം പ്രജാനാം. ൪൪

തസ്മിൻ=ആ രാജാവു്, ഏവം ബ്രുവാണേ=ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞപ്പോൾ, 'ബ്രൂഞ് വ്യക്തായാം വാചി' എന്നു ധാതുപാഠം. തദാനീം=ആ സമയത്തു്, മുനിവരൻ=അഗസ്ത്യൻ, അഭ്യധത്ത=പറഞ്ഞു, ത്രിലോ..........ക്യാ=മൂന്നു ലോകത്തിനും ആശ്രയമായിരിക്കുന്ന അല്ലയോ രാജാവേ, തപനകലീനാനാം ര...ണാം, ദിലീപൻ മുതലായ ധർമ്മശാലികളായ രാജാക്കന്മാർ ജനിച്ചിരിക്കുന്ന സൂര്യവംശത്തിൽ ഉണ്ടായ അങ്ങേക്കു, ഓർത്താൽ=വിചാരിച്ചാൽ, ഇദം=ഇതു, ധർമ്മസാരം=ധർമ്മനിഷ്ഠ, ധർമ്മത്തെ സാരം=പ്രധാനമായി വിചാരിക്കുന്ന സ്വഭാവം, യുക്തം=യോജിച്ചതുതന്നെ, കുലമഹിമയ്ക്കു ചേരുന്നതാണ അങ്ങയുടെ ഈ സ്വഭാവം എന്നു സാരം. പൃഥ്വീം.........സാമ്രാജ്യം=ചക്രവർത്തിയോടുകൂടിയ രാജ്യം, ഏല്പുതം=മുഴുവനും, ത്വൽകരസ്ഥം=അങ്ങയുടെ കയ്യിൽ ഇരിക്കുന്നു, അങ്ങേക്കു സ്വാധീനം, എന്നിരിക്കെ=എന്നിരിക്കയാലും, സൽബോധാൽ=വേണ്ടതായ കൃത്യബോധം നിമിത്തം, ഇത്ഥം=ഇപ്രകാരം തോന്നിയല്ലോ, പ്രജാനാം മംഗലാർത്ഥം=ജനങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തിന-ഗുണത്തിനു വേണ്ടിയാകുന്നു, ഇതു അഴകല്ലോ=ഭംഗിയായിരിക്കുന്നു.

ബിംബാത്മനാ ധരണിമേൽ വിഹിതപ്രതിഷ്ഠേ
ശംഭൌ ജഗത്ത്രിതയമംഗലജാഗരൂകേ
സംഭൂയ നീങ്ങുമഖിലം കലിദോഷമർക്കൻ
വൻപോടുദിച്ചളവു ഇരുളെന്നപോലെ. ൪൭

ജഗത്ത്രിതയ.........ജാഗരൂകേ=മൂന്നുലോകത്തിനും ക്ഷേമം വരുത്തുന്നതിനു ശ്രദ്ധയോടെ പ്രവർത്തിക്കുന്നവനായ ശിവൻ, ധരണിമേൽ=ഭൂമിയിൽ, ബിംബാത്മനാ വിഹിതപ്രതിഷ്ഠേ=ബിംബാകൃതിയിൽ പ്രതിഷ്ഠചെയ്യപ്പെട്ടവനാകുമ്പോൾ, ഭൂമിയിൽ ശിവന്റെ ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിച്ചാൽ എന്നു സാരം. അർക്കൻ.........പോലെ=സൂര്യൻ ഉദിക്കുന്ന സമയത്തു ഇരുട്ടു എന്ന പോലെ, കലിദോഷമഖിലം=കലിനിമിത്തം ഉണ്ടാകുന്ന ദോഷങ്ങളും എല്ലാം, സംഭൂയ=ഒന്നിച്ചുകൂടി, നീങ്ങും=മാറും —നശിക്കും. കലിദോഷശമനത്തിന്ന ഭൂമിയിൽ ശിവബിംബപ്രതിഷ്ഠയാണ ഉപായം എന്നു സാരം.

എന്നാലിക്കാലമത്യുച്ചമുമ്പഹളതപോ-
വാപ്തിനം വിക്രമശ്രീ-
വിന്യാസംകൊണ്ടുപാൎജ്ജിച്ചോരു വിപുലസമു-
ദ്ധിക്കുമങ്ങെന്നുവേണ്ടാ
മിന്നീടും കീൎത്തിലക്ഷ്മീവിളവിനുമുടനൊ-
ക്കെക്കൂടെ തക്കവൎണ്ണ്യം
ധന്യാം ബിംബപ്രതിഷ്ഠാം വിരചയ കലിദോ-
ഷോപശാന്ത്യൈ ധരായാം. ൪൬.

എന്നാൽ, ധരായാം—ഭൂമിയിൽ, കലിദോഷോപശാന്ത്യൈ—കലിദോഷം ശമിക്കുന്നതിനായി, ഇക്കാലം—ഇപ്പോൾ, അത്യുച്ച...... ......വാപ്തിനം—ഏറ്റവും കൂടിയതും അത്ഭുതത്തോടുകൂടിയ തപസ്സിന്റെ അഭിപ്രാപ്തിക്കും, വിക്രമശ്രീ...... ......സമുദ്ധിക്കും—വിക്രമസമ്പത്തുകൊണ്ട് സമ്പാദിച്ച വലിയ ഐശ്വൎയ്യത്തിനും, മിന്നീടും...... ......വിളവിനും—പ്രകാശിക്കുന്ന കീൎത്തിസമ്പത്തിന്റെ പുഷ്ടിക്കും, എന്നുവേണ്ട ഇനി ഒന്നും പ്രത്യേകം പറയേണ്ട. ഒക്കെക്കൂടെ തക്കവൎണ്ണ്യം—എല്ലാത്തിനും യോജിക്കത്തക്കവിധം, ധന്യാം ബിംബപ്രതിഷ്ഠാം വിരചയ—ശ്രേഷ്ഠമായിരിക്കുന്ന ശിവബിംബപ്രതിഷ്ഠയെ നിൎവ്വഹിച്ചാലും.

ചൊല്ലാം തത്രോപദേശം പരമിതിനധുനാ
ശൈവബിംബം പുരാണം
കല്യാണിന്യാ ഭവാന്യാ മഹിതമിഹ ഭവൽ-
പൂൎവ്വവംശ്യാവശേഷം
എല്ലാമൊന്നം വിളങ്ങുന്നിതു രജതഗിരൌ
തത്ര ഗത്വാ ഗിരീശം
മെല്ലെ സേവിച്ചു സൌനീ തെളിവിനൊടിമമാ-
ദായ സാധിക്ക സാധോ!" ൪൭.

ഇതിനു—ശിവബിംബപ്രതിഷ്ഠ സാധിക്കുന്നതിനു, അധുനാ—ഇപ്പോൾ, പരം തത്രോപദേശം—ശ്രേഷ്ഠമായ തന്ത്രത്തിന്റെ ഉപദേശം,

ജ്ഞപ്തം=അറിവ്, ചൊല്ലുന്നത്, ചൊല്ലും=പറയാം, കല്യാണിരൂപാ വസ്ത്രാ മഹിതം = മംഗലസ്വരൂപിണിയായിരിക്കുന്ന ശ്രീപാർവ്വതിയാൽ മഹിതം—പൂജിക്കപ്പെട്ടതും, പുരാണം=പഴക്കമുള്ള പഴയതും, മേൽപൂവ്വ ഗ്ഗാവരാണാം=അതാതുയുഗ പൂർവ്വന്മാർ ലഭിച്ചിട്ടുള്ളതിന്റെ ശിഷ്യരുള്ളതും, മുൻപു മാന്ധാതാവും മുചുകുന്ദനും മറ്റോ ശിവബിംബം സമ്പാദിച്ചിട്ടുണ്ട്, കേട്ടിട്ടുള്ള ഒന്ന് എന്ന് ഈ പദത്തിന്റെ ഭാവം. ശൈവബിംബം=ശിവന്റെ ബിംബം, രജതഗിരൌ=കൈലാസപർവ്വതത്തിൽ, ഫുല്ലാരാമം=പുഷ്പമായിരിക്കുന്ന, വലുതായ ആഭോഗത്തോടുകൂടി—പൂർണ്ണതയോടുകൂടി, വിളങ്ങുന്ന=പ്രകാശിക്കുന്നു. സർവ്വർക്കും കാണ്മാൻ വഹിക്കുന്നു എന്ന സാരം. സാരജ്ഞ=അല്ലയോ ഉത്തമനായ രാജാവേ, അതു സമ്പാദനംകൊണ്ടു ഞങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹം സാധിക്കും എന്ന്, ഈ പദം ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു. ആരാധ്യ നീ=ഇവ നീ, തുരഗതപാ=കൈലാസത്തിൽ ചെന്ന്, ഭദ്ര്യ ശിരീശം സേവിച്ചു=സാവധാനത്തിൽ ശിവനെ ഭജിച്ച്, ഭക്തിവിശേഷം—ആരായ=സന്തോഷത്തോടുകൂടി ഈ ബിംബം കയ്യിൽ വരുത്തി, സാധിക്ക=പ്രതിഷ്ഠ നിവ്വഹിച്ചാലും.

എന്നങ്ങരുളി മുനിവരൻ രഹസ്യവിദ്യാം
കർണ്ണേ നരാധിപനു ചൊന്നതുമുദ്രയായാം
ഒന്നൊരു വാരിച്ചാടിതുകീ സുരലോകമേറി-
സ്സന്നാദരീതിരനവാരമിവാരയാതാ. ശ്വ.

ഏവം മുനിഃ എന്ന അന്വയ ഭർത്തു—ഈ അനസൂയപുത്രൻ ഇപ്രകാരം അഭിമോദിച്ചു പറഞ്ഞിട്ട്, നരാധിപനെ=രാജാവിനെ, കർണ്ണേ=ചെവിയിൽ—ചേർത്തു മന്ത്രം കേൾപ്പിക്കുന്ന, രഹസ്യവിദ്യാം=രഹസ്യമായ വിദ്യയെ, അതും മന്ത്രം=ഉപദേശിച്ചുകൊടുത്ത സമയത്ത്, അനവരതം ആരാധനാ ഇവ=അതിനെ അനവരതം കൊടുക്കകയായാണോ എന്ന തോന്നുമാറു, സുരലോക.........രീതിഃ=ദേവലോകത്തിങ്കലുള്ള ചെന്താമരയുടെ വലുതായ തേജസ്സ്, ഒന്നൊരു വാരത്തോട്=അധികമായി, ഉരുകി=ചലിച്ചു ദേവലോകത്തെ പെരുമാറ്റക അധികം ചെയ്തിട്ടു. ബിംബപ്രതിഷ്ഠയുടെ കാര്യം ദേവന്മാർക്കും സന്തോഷമാകുന്ന എന്ന ശ്ലോകത്തിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധം ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു.

കലിതകുതുകമാശീൎവ്വാദവും ചൊല്ലി നേരെ
കലശഭവനമാമന്ത്ര്യാസ്ഥയാ പോയനേരം
ബലനിധിയിൽ നിധായ ക്ഷ്മാഭരം മന്ത്രിമുഖ്യേ
തെളിവിലുഗ്രതപോൎത്ഥം പ്രാപ കൈലാസശൈലം [illegible]ൻ.

കലശഭവനം=അഗസ്ത്യമുനിയെ, കലിതകുതുകം=സന്തോഷത്തോടുകൂടി, ആശീൎവ്വാദവും ചൊല്ലി=മംഗളമാശംസിച്ചു, ആമന്ത്ര്യ ആസ്ഥയാ പോയനേരം=അറിയിച്ചിട്ട് ആദരവോടുകൂടി പോയപ്പോൾ, ബലനിധിയിൽ=രാജ്യഭാരകാൎയ്യം നിൎവ്വഹിക്കുവാൻ ശക്തനായ, മന്ത്രിമുഖ്യേ=മന്ത്രിശ്രേഷ്ഠനിൽ, ക്ഷ്മാഭരം നിധായ=ഭൂഭാരത്തെ വച്ചിട്ട്, ഏല്പിച്ചിട്ട്, രാജാവു സന്തോഷത്തോടുകൂടി ഉഗ്രതപോൎത്ഥം=വലിയ തപസ്സിനായിക്കൊണ്ട്, കൈലാസശൈലം=കൈലാസപൎവ്വതത്തിൽ, പ്രാപ=പ്രവേശിച്ചു, ചെന്നു. അഗസ്ത്യൻ വിടവാങ്ങൽ ചെയ്തു പോയ ഉടനെതന്നെ രാജാവ് രാജ്യഭാരം മന്ത്രിയെ ഏല്പിച്ചു തപസ്സിനായി കൈലാസത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു എന്നു സാരം.

ദീൎഘം നിപത്യ ഘടിതാഞ്ജലിരേഷ വിശ്വ-
ശ്ലാഘ്യേ കരേറി വിപുലേ രജതാദ്രിശൃംഗേ
സാക്ഷാൽകരിച്ചു മനസാ പരചിൽസ്വരൂപം
ദാക്ഷായണീശമൊരു വാചമിവണ്ണമൂചേ. ൮൦.

ഏഷ രാജാ=ഈ ശതാനന്ദരാജാവ്, ദീൎഘം നിപത്യ=ദീൎഘമാകുംവണ്ണം നിപതിച്ചിട്ട—നമസ്കരിച്ചിട്ട, ഘടിതാഞ്ജലിഃ=അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തു. വിശ്വശ്ലാഘ്യേ=ലോകത്തിൽ സ്തുതിക്കുവാൻ യോഗ്യമായും, വിപുലേ രജതാദ്രിശൃംഗേ—വിസ്തൃതമായും ഇരിക്കുന്ന കൈലാസത്തിന്റെ കൊടുമുടിയിൽ, കരേറി=ചെന്നു, മനസാ പരചിൽസ്വരൂപം ദാക്ഷായണീശം സാക്ഷാൽകരിച്ചു=മനസ്സുകൊണ്ടു ബ്രഹ്മസ്വരൂപനായിരിക്കുന്ന ശിവനെ പ്രത്യക്ഷമായിക്കണ്ടു, മനസ്സിൽ ശിവനെ ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ടു എന്നു സാരം. ശ്രീപരമേശ്വരനെക്കുറിച്ചു ഇവണ്ണം ഒരു വാചം=ഇപ്രകാരം ഒരു വാക്കു പറഞ്ഞു ശിവനെ സ്തുതിച്ചു.

"ഭക്ത്യാ വന്ദാമി ഘടിതാഞ്ജലിരഞ്ജസാ പു-
ഞ്ജീഭൂതശ്ലോകതിരശ്ചി ശൂലേ പ്രണമൻ
പ്രത്യക്ഷയന്നഖിലനായകഭാവമാനന്ദ-
മുദ്ഗാനമുഖ്യമൊരു വാചമിവണ്ണയചേ."

എന്നു രാമായണചമ്പു (രാവണോത്ഭവം) പാഠത്തിനും ഈ ശ്ലോകത്തിനും ഉള്ള ഛായയൊപ്പം ദൃശ്യമാകുന്നു.

"ഗൗരീസൗഭാഗ്യരാശേ! ജയജയ! ജഗദാ-
ലംബമേ! തമ്പിരാനേ!
നേരേ വന്നിങ്ങു തൃക്കാലിണയിലടിമപ്പു-
ക്കീട്ടനന്യനാഥാൻ
കാരുണ്യത്തോണിതന്മേലഴകൊടു കരയേ-
റ്റി പ്രഭോ കാംക്ഷിതാർത്ഥാം-
ബ്ബുരാം വാരാകരത്തിന്നക്കരെയൊടണ-
ക്കേണമേ ഭക്തബന്ധോ! ഉ.മ.

ഗൗരീസൗഭാഗ്യരാശേ = ശ്രീപാർവ്വതീദേവിയുടെ ഭാഗ്യത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടമായും, (സംബുദ്ധി) ജഗദാലംബമേ = ലോകത്തിനു ആശ്രയമായും, പ്രഭോ = പ്രഭുവായും—എല്ലാത്തിനും ശക്തനായും ഇരിക്കുന്ന തമ്പിരാനേ, ലോകപാല, ജയജയ = അവിടുന്നു ഉൽക്കർഷത്തോടുകൂടി വർത്തിച്ചാലും, നേരേ..................പൂക്കീട്ടും = നേരെ ഇവിടെവന്നു തിരുവടിയുടെ പാദങ്ങളുടെ അടിമകളായും, അനന്യനാഥാൻ = മറ്റൊരു രക്ഷകൻ ഇല്ലാത്തവരായും ഇരിക്കുന്ന ഞങ്ങളെ, അഴകൊടു = ഭംഗിയായി, കാരുണ്യ.........തന്മേൽ = കരുണയാകുന്ന വഞ്ചിയിൽ കരയേറി, കാംക്ഷിതാർത്ഥ.............വൈകയിൽ = അഭീഷ്ടമാകുന്ന സമുദ്രത്തിന്റെ അക്കരയിൽ, അണക്കേണമേ = കൊണ്ടുചെന്നാക്കേണമേ, കരുണയോടുകൂടി ഞങ്ങളുടെ അഭീഷ്ടം സാധിപ്പിച്ചു തരണം. വേറെ ആരും ഞങ്ങൾക്ക നാഥനില്ല എന്നു സാരം. ഈ ശ്ലോകം ഭാഷാരാമായണചമ്പു (രാവണോത്ഭവം) വിൽ ഉണ്ട്. ഭക്തബന്ധോ എന്ന പദത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തു "മെൻ തമ്പിരാനേ" എന്ന പദം ചേർത്തിരിക്കുന്നു. ഇതുമാത്രം വ്യത്യാസം.

സൎപ്പംഗംഗാബാലചന്ദ്രാങ്കിതപൃഥുചിടയും
തീപ്പൊരിതെറിക്കുന്നൊരു മൂന്നാം-
ത്തൃക്കണ്ണും ഭോഗിവാൎകുണ്ഡലവുമരിയ കാ-
കോളവും കണ്ഠനാളേ
അഗ്രേ തൃക്കൈകൾ നാലും കമലഭവശിരോ-
മാലയും മാറിലയ്യാ!
ശുഭ്രാഭോഗം പുലിത്തോലുടയുമിഹ പുല-
മ്പേണമേ തമ്പിരാനേ! ൫൨

ഈ ശ്ലോകത്തിൽ ശിവസ്വരൂപത്തെ വൎണ്ണിക്കുന്നു. തമ്പിരാനേ—ശിവനേ, സൎപ്പം……ചിടയും—സൎപ്പം, ഗംഗ, ബാലചന്ദ്രൻ, ഇവയോടുകൂടിയതും പിരിച്ചതും ആയ ജടയും, തീപ്പൊ……കണ്ണും—തീപ്പൊരിയുന്ന മൂന്നാമത്തെ നേത്രവും, ഭോഗി……കുണ്ഡലവും—സൎപ്പത്തെക്കൊണ്ടുള്ള കുണ്ഡലങ്ങളും, കണ്ഠനാളേ—കഴുത്തിൽ, അരിയ കാകോളവും—ഭയങ്കരമായ കാളകൂടവിഷവും, അഗ്രേ—മുമ്പിൽ, നാലു തൃക്കൈകളും—നാലുതൃക്കൈകളും, മാറിൽ കമല……മാലയും—ബ്രഹ്മാവിന്റെ ശിരസ്സും (തലയോടും) അയ്യാ—അയ്യോ, ശുഭ്രാഭോഗം—ശുഭ്രമായ ആഭോഗത്തോടുകൂടിയ ഏറ്റവും വലിയ, പുലിത്തോലുടയും—പുലിയുടെ തോലാകുന്ന വസ്ത്രവും, ഇഹ—എന്റെ മനസ്സിൽ, പുലമ്പേണമേ—തോന്നേണമേ, വിളങ്ങേണമേ. തിരുവടിയുടെ ഈ മാതിരിയായ സ്വരൂപം എന്റെ മനസ്സിൽ ധ്യാനിക്കാറാകേണമേ. ഈ ശ്ലോകവും ശങ്കരനാരായണചമ്പുവിൽ ഉണ്ട്. പുലമ്പേണമെൻ (ശം. ച) എന്നു മാത്രമേ പാഠത്തിനു വ്യത്യാസമുള്ളൂ.

വാമാലങ്കാരിവാമാംഗവുമണികഴലും
ദേവതത്ര്യാവതംസം
മാമാ തൃക്കൈകളിൽത്തങ്ങിന വരമഭയം
മാൻകിശോരം കഠാരം

വാർമെവ്വും പന്നഗേന്ദ്രാഭരണമകുടങ്-
സ്വാംഗേഭാഗാഭിരാമം
പൂമെയ്യും പൂർണ്ണശോഭം മനസി മമ പുല-
മ്പോണമേ തമ്പിരാനെ!". ൭൩

ഈ ശ്ലോകത്തിലും ശൈവസ്വരൂപത്തെ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. തമ്പിരാനെ=പ്രഭോ! വാമ..........വാമാംഗവും=ശ്രീപാർവ്വതിയാകുന്ന അലങ്കാരത്തോടുകൂടിയ ശരീരത്തിന്റെ വാമഭാഗവും, ദേവദൈത്യാവനംസം=ദേവന്മാരുടെയും അസുരന്മാരുടെയും ശിരസ്സിന്നു ഭൂഷണമായിരിക്കുന്ന—അവർ നമസ്കരിക്കുന്ന, അങ്ഘ്രികളെയും=പാദവും, ഇരുകൈകളിൽ ....കരാഭം=കൈകളിൽ ധരിച്ചിരിക്കുന്ന വരം, അഭയം, മാൻകുട്ടി, കഠാരം (മഴു) എന്നിവയും, ഇവയോടുകൂടിയ നാലു കൈകളും, വാർമെവ്വും.......... ഭാണവും=ശിരസ്സിൽ വാസുകി സർപ്പമായ ആഭരണവും, പൂർണ്ണശോഭം=ശോഭനിറഞ്ഞതും, മനസി ....പൂമെയ്യും=നിർമ്മലമായ സ്ഫടികതുല്യ കാന്തിയാർന്നിരിക്കുന്ന തിരുമേനിയും എന്റെ മനസ്സിൽ ധ്യാനിക്കാറാകേണമേ. ഈ ശ്ലോകവും സ്രഗ്ദ്ധരാവൃത്തത്തിൽ (ഭാഷാവൃത്തവും) ഉള്ളതാകുന്നു.

പ്രാർത്ഥിച്ചിവണ്ണമഥ മൂർദ്ധ്നി കൂപ്പുകൈയും-
ചേർത്തങ്ങിനെ ദിനകരാഭിമുഖോ മഹാത്മാ
ആത്താത്മശക്തിഭരമേകപദേന തന്നെ
ധാത്രീതലേ തെളിവിൽ നിന്നു തപം തുടർന്നാൻ ൭൪

മഹാത്മാ=മഹാത്മാവായ രാജാവ്, ഇവണ്ണം പ്രാർത്ഥിച്ചു=ഇപ്രകാരം പ്രാർത്ഥിച്ചു, അഥ ....ചേർത്തു=കൈതൊഴുതു ശിരസ്സിൽ ചേർത്തുകൊണ്ട്, ദിനകരാഭിമുഖഃ=സൂര്യന്റെ നേരെ നിന്നുകൊണ്ട്, അങ്ങിനെ=അപ്രകാരം, ആത്താത്മ.......... ഭരം=അധികമായ ശക്തി കൈക്കൊണ്ട്, ധാത്രീതലേ=ഭൂമിയിൽ, ഏകപദേനതന്നെ=ഒറ്റക്കാലു കൊണ്ടുതന്നെ, നിന്നു തെളിവിൽ=മനഃപ്രസാദത്തോടുകൂടി, തപം തുടർന്നാൻ= തപസ്സുചെയ്തു. ശിരസ്സിൽ തൊഴുകൈ ചേർത്തു ഒരു കാലുമാത്രം ഭൂമിയിൽ ഊന്നിക്കൊണ്ടു രാജാവ് തപസ്സുചെയ്തു എന്നു സാരം.

യമനിയമാദികർശിതേന
വിമലിത ചേതഃക്ഷതാനിലബലം
ദമിതമഹേന്ദ്രിയതുരഗഃ
സ്തിമിതസമാധിസ്സമാസ്ത തപസേ സഃ. ൩൭

അർത്ഥം—ആ രാജാവ്, യമനിയമാദികം കൊണ്ട്—യമം മുതലായവകൊണ്ട്,

"പൂർവ്വം യമോ ദമഃ പശ്ചാദാസനം തു തൃതീയകം
പ്രാണായാമശ്ചതുർത്ഥസ്തു പ്രത്യാഹാരസ്തു പഞ്ചമഃ
ധാരണാതഃ പരം ധ്യാനം സപ്തമം തല്പരം പുനഃ
സമാധിരഷ്ടമംഗാനി യോഗസ്യാഷ്ടേതി സൂരിഭിഃ"

എന്ന യോഗശാസ്ത്രത്തിൽ പറയുന്ന ഭാഗം ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു. യോഗത്തിന്റെ ഈ അഷ്ടാംഗങ്ങളെക്കൂടിയാണ് 'യമനിയമാദി' എന്ന പദം കുറിക്കുന്നത്. ക്ഷതാനിലബലം വിമലിത ചേതസ്സ്=മനസ്സിന് ഏറ്റവും നിർമ്മലതയും വരുത്തി, രാഗദ്വേഷാദിമാലിന്യങ്ങളെല്ലാം നശിപ്പിച്ച് എന്ന സാരം. ദമിതമഹേ ....തുരഗഃ=ഇന്ദ്രിയങ്ങളാകുന്ന കുതിരകളെ എല്ലാം അടക്കിനിർത്തി, ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹം ചെയ്ത് എന്ന സാരം. സ്തിമിതസമാധിഃ=സമാധിയുറപ്പിച്ചു, തപസേ=തപസ്സിനായിക്കൊണ്ട്, സമാസ്ത=സ്ഥിതിചെയ്തു. യോഗംകൊണ്ട് ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹം ചെയ്ത് ഏകാഗ്രതയോടുകൂടി രാജാവു തപസ്സു ചെയ്തു എന്നു ഭാവം. ഭാഷാരാമായണചമ്പുവിൽ ഈ ശ്ലോകവും ഉണ്ട്. പാഠഭേദം യാതൊന്നുമില്ല (വൃത്തം ഗീതി)

ജിതാസനോ മീലിതലോചനാംബുജ-
സ്സരോജപാദസ്സംയമിതാനിലക്രമഃ
വിധൂതനാഡീനിവഹോ മഹത്തപ-
സ്സ തപ്തവാൻ കേവലമാരുതാശനഃ. ൩൮

സഃ=അവൻ, രാജാവ്, ജിതാസനഃ=ആസനങ്ങളെയെല്ലാം ജയിച്ചവനായും, 'സ്ഥിരസുഖമാസനം' എന്ന പാതഞ്ജലിസൂത്രം. നിയ

ലമായ സുഖത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതു് ആസനം എന്നു് ഈ സൂത്രത്തിന്റെ അർത്ഥം. 'അത്യന്ത അനേനേത്യാസനം' എന്നു വ്യുൽപത്തി. ജിത..........ന്ദ്രിയഃ=ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ അടക്കിക്കൊണ്ടും, സമാ=എപ്പോഴും, ഉപേക്ഷ=ഉപേക്ഷകൊണ്ടു ജ്വലിക്കുന്നവനായും, സംയമി..........ക്രമേ= ശരീരത്തിലുള്ള പ്രാണാദി വായുക്കളുടെ ഗതികളെയെല്ലാം സംയമനം ചെയ്തു—അടക്കിയവനായും, വിധൂത..........നിവഹഃ=നാഡിക ളെല്ലാം കഴുകി ശുദ്ധിവരുത്തിയവനായും. നാഡീശോധനം യോഗത്തിന്റെ (തപസ്സിന്റെ) പ്രാരംഭത്തിൽ ചെയ്യേണ്ടുന്ന ഒരു പ്രധാനകർമ്മമാകുന്നു.

"ജഠരാഗ്നിധാരണം വായോരന്തശ്ചാഗ്നി പ്രദീപനം
നാദാഭിവ്യക്തിരാരോഗ്യം ജായതേ നാഡിശോധനാത്"

എന്നും മറ്റും അതിന്റെ ഫലത്തെപ്പറ്റി യോഗശാസ്ത്രത്തിൽ പറയുന്നു. കേവല..........ശനഃ = കേവലം വായുവിനെ ഭക്ഷിക്കുന്നവനായും, ഇതരങ്ങളായ സാധനം ഒന്നും ഭക്ഷിക്കാതെയും, മഹത് തപഃ=വലിയതായ തപസ്സിനെ, അതപ്യത=തപിച്ചു—ചെയ്തു. ഒരു യോഗി തപസ്സു ചെയ്യുമ്പോൾ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ട കാര്യങ്ങളെല്ലാം ഈ പദ്യത്തിൽ പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ ശ്ലോകവും രാ. രാമായണചമ്പുവിൽ (രാവണോത്ഭവം) ഉള്ളതാണ്. വൃത്തം വംശസ്ഥം. 'ജതങ്ങൾ വംശസ്ഥമതാം ജ താ ജരം' എന്നു ലക്ഷണം (വൃത്തമഞ്ജരി. ഏ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ കോയിത്തമ്പുരാൻ)

ഉത്ഥാപ്യ മൂലശിഖികീലിതമാശു സുഷുമ്നാ-
മധ്യോപലാനാ ദ്രുഹിണേന്ദ്രമുഖപ്രകാരം
വിസ്താര്യ വിഷ്ടപഗണത്തെ പരമാത്മചന്ദ്ര-
സ്രവ്യേന്ദ്രസൂനാന്തരനദീസ്ഥലമഭ്യഷിഞ്ചൽ. ൩൧

അതഃസ=ഇവ രാജാവു്, സുഷുമ്നാ..........മധ്യനാഡീ=സുഷുമ്നാനാഡിയുടെ നടുവിലുള്ള വഴിയിൽകൂടി.

"സുഷുമ്നായാ മഹാനാഡീ മേരുമധ്യേ പ്രതിഷ്ഠിതാ
അനന്തസ്സുഷിരസമ്പന്നാ ബ്രഹ്മരന്ധ്രവുമാമിതാ
ഇടായ്ക്കു പൃഷ്ഠഭാഗേ ച മേരുമധ്യേ പൃഷ്ഠദേശതഃ
മൂലാച്ഛ്ഛിന്നാവശേഷാ തന്തുകം സുപ്രതിഷ്ഠിതം.
ത്രികോണമേഖലയും തത്ഭാഗാരം വിദുർബുധാഃ."

എന്ന യോഗശാസ്ത്രത്തിൽ സുഷുമ്നയുടെ ആകൃതിയും സ്ഥാനവും പറയുന്നു. മൂലാധാരത്തിലുള്ള അഗ്നിജ്വാലയായ ഉത്ഥാനം—ഉയർത്തിയിട്ട്, ഉജ്ജ്വലപ്രകാശം ശുദ്ധിതമസ്സും—എല്ലാവും പ്രകാശത്തോടുകൂടിയ ബ്രഹ്മരന്ധ്രത്തെ, വിസ്ഫുർത്തി—വ്യക്തമാക്കിയിട്ട്, പദ്മങ്ങളെ ....രന്ധ്രം വികാസമുള്ളതും—പരമാത്മാവാകുന്ന ചന്ദ്രനിൽ നിന്ന് എല്ലാടത്തേക്കും ഒലിക്കുന്ന അമൃതത്തെക്കൊണ്ട്, ആനന്ദനിഃസ്യന്ദം അമൃതം—ആനന്ദമാകുന്ന അമൃതത്തെ നനച്ചു. ഈ ശ്ലോകവും ഷട്ചക്രമായ നിരൂപണത്തിൽ (അമ്പത്തൊന്നാം) ഉണ്ട്. പ്രഥമപാദത്തിൽ ശിഖിശീലം എന്നിടത്ത് ശിഖിതുല്യം എന്ന മറ്റൊരു പാഠഭേദം.

> ദീപ്തിസ്സന്തമഥ കാമനാ മൂലപത്മാത്
> പ്രോത്ഥായ തണ്ഡിതമധ്യമനാഡിരന്ധ്രാ
> ആമൂർദ്ധാന്തമപി രാജതമണ്ഡലസ്ഥ-
> പ്രോദ്യന്മഹാമൃതമണ്ഡനിഭാ ബഭാസേ. ഇതി

അഥ—അനന്തരം, തന്വീ—തനുവായിരിക്കുന്ന മധ്യത്തിൽ, മൂലപത്മാൽ പ്രോത്ഥായ—മൂലാധാരത്തിൽ നിന്ന് ഉയർന്നിട്ടും, തണ്ഡിത......രന്ധ്രാ—മധ്യമനാഡിമാർഗത്തിൽ ചെന്നതായും, ആമൂർദ്ധാന്തം അപി—മൂർദ്ധാന്തം വരെയും—യോഗശാസ്ത്രപ്രകാരം മൂലാധാരം മുതൽ ഊർദ്ധ്വമായ ആജ്ഞാചക്രം വരെ ആറ് ആധാരങ്ങളും. അതിന്മേൽ ബിന്ദു, കല, നിർബ്ബോധിക, അർദ്ധേന്ദു എന്നും മറ്റും ചില ആധാരങ്ങളും ഉണ്ട്. ഇവയിൽ മൂലാധാരം മുതൽ എണ്ണിക്കൂട്ടിയാൽ പതിനൊന്നാമത്തെ ആധാരത്തിന്റെ മുകളിലത്തെ സ്ഥാനമാണ് മൂർദ്ധാന്തം എന്നു ചിലർ പറയുന്ന പ്രകാരം. ഇവിടെ ഇന്ന വിധത്തിൽ ഇതൊക്കെ ധ്യാനിക്കണമെന്ന യോഗശാസ്ത്രത്തിൽ പ്രതിപാദിക്കുന്നുണ്ട്.

> "സ്ഫടികസംകാശം മൂർദ്ധാന്തസ്ഥിതമേകമേവ
> മൂർദ്ധാംബുജമധ്യഗതം ശിവം കാമകലാപീഠം."

എന്നും

> "സഹസ്രാരപത്മാന്തർഗതചന്ദ്രപരമേശ്വരം
> തൽപദ്മകർണ്ണികാമധ്യ ധ്യാനയോഗേന പൂജയേൽ
> മൂലേ വാ ശരീരേ നാഭൗ ഹൃദി വാ തദ്വദന്യകേ
> ഭ്രൂമധ്യേ മൂർദ്ധാന്തേ വാ ബ്രഹ്മരന്ധ്രേ മൂർദ്ധ്നി സംസ്ഥിതേ."

എന്നും പ്രപഞ്ചസൃഷ്ടിയെത്തിൽ (ബ്രഹ്മാണ്ഡപ്രകരണത്തിൽ) പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതാണ്. ഇവിടെ ഓർമ്മിക്കേണ്ടതു കൊള്ളാം. ഇവയിൽനിന്ന താഴെയുള്ള ഷഡധോലോകങ്ങൾപോലെ കുക്ഷിയിലുള്ള സ്ഥാനസ്ഥാനങ്ങളിൽ ഒന്നാണ് പാതാളമെന്നും എന്നു തെളിയുന്നു. ഭാസ്ത ....നിഭാ=ഭാസുരമായ സ്ഥാനത്തിന്റെ ഉള്ളിൽനിന്ന ഉദിച്ചുയരായ വലിയ താമരമൊട്ടുപോലെയുള്ളതും ആയ, കാചാ=എന്തൊരു, ദീപ്തിഃ=ശോഭ, ബഹിഃസോ=ഭാഷില്ല. ആലോകം=ബോധിക്കൊണ്ടുള്ള, ദണ്ഡഃ=വടി. ഈ ശ്ലോകവും ഭാഷാരാമായണചമ്പുവിൽ (രാവണോത്ഭവം) ഉണ്ട്.

ആകാശകേവലഗൃഹാ ജലവാഹകാലേ
സാകംക്ഷമേവ ശിശിരേ സലിലാവഗാഹീ
ആകീർണ്ണപഞ്ചശിഖിമധ്യഗതശ്ച ഘർമ്മേ
ലോകാത്ഭുതാന്യഥ തപാംസി ചചാര സേയം. ൬൯

സാ അയം=ഇൗ ദേവി, ജലവാഹകാലേ=ജലവാഹങ്ങളുടെ-മേഘങ്ങളുടെ കാലത്തിങ്കൽ-വർഷകാലത്തിൽ, ആകാശ..................ഗൃഹാ=ആകാശമാകുന്ന ഗൃഹം മാത്രമുള്ളവളായും, ഭൂമിയിൽ ഗൃഹമില്ലാതെ ഇരിക്കാതെ വെളിമ്പറമ്പുള്ള നിന്നു എന്നു സാരം. ശിശിരേ=ശിശിര(ഋതുപ്പൂർ, മഞ്ഞു)കാലത്തു. സാകംക്ഷം=താല്പര്യത്തോടുകൂടി, സലിലാവഗാഹീ=വെള്ളത്തിൽ മുങ്ങിയവളായും, ഘർമ്മേ=വേനൽക്കാലത്തു, ആകീർണ്ണപഞ്ച.........ഗതാ=പഞ്ചാഗ്നികളുടെ നടുവിൽനിന്ന. നാലുപുറത്തും തീയിട്ട അതിന്റെ നടുക്ക ആദിത്യന്റെ മുഖിയം നുക്കവണ്ണം നിന്ന എന്നു അർത്ഥം. ലോക.........തപാംസി=ലോകത്തിൽ അത്ഭുതത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നവയായ തപസ്സുകളെ, ചചാര=ആചരിച്ചു-ചെയ്തു. പൂർവ്വപ്രതിപാദിതമായ മൂന്നു വകയെല്ലാതെ കഠിനമായ തപസ്സു ചെയ്തു എന്നു സാരം. ഈ ശ്ലോകവും ഭാ. രാ. ചമ്പുവിൽ (രാവണോത്ഭവം) ഉണ്ട്.

മുഹൂർത്താന്തേ ചക്ഷുഷാ ത്രിലോകം നാ-
ലുഗജാകാന്തമകുള്ള കാണേണമെന്നോ
ദ്രുഹിണാദിതൃണാന്തമിപ്രപഞ്ചം
നിഖിലം ഭേദം ശിവരൂപമായ്പ്പുലമ്പി. ൭൦

മുഹുഃ=കൂടെക്കൂടെ, അന്തർചക്ഷുഷാ=മനസ്സാകുന്ന കണ്ണുകൊണ്ടു, ഇദം സൎവ്വം=ഇതെല്ലാം, അകക്കണ്ണു=മനസ്സിൽ, അനാദിമകനെ=ശ്രീപരമേശ്വരനെ, ചിരകാലമായ്=ദീർഘകാലം ശിവനെ ധ്യാനിച്ചു തപസ്സുചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന എന്ന സാരം. ദൃഷ്ടിനാ.........പ്രപഞ്ചം =ബ്രഹ്മാവുമുതൽ പുല്ലുവരെയുള്ള പ്രപഞ്ചം, നിഖിലം=എല്ലാം, ശിവരൂപമായ്=ശിവന്റെ ആകൃതിയായി, പ്രകാശി=തോന്നി-വിചാരിച്ചു. ശിവനെ ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ടു തപസ്സുചെയ്ത രാജാവിനു ലോകത്തിലെ സകല വസ്തുക്കളും ശിവമയമായിട്ടു തോന്നി.

"വൃക്ഷേ വൃക്ഷേ ഹി പശ്യാമി ചീരകൃഷ്ണാജിനാംബരം
ഗൃഹീതധനുഷം രാമം പാശഹസ്തമിവാന്തകം
അപി രാമസഹസ്രാണി ഭീതഃ പശ്യാമി രാവണ
രാമഭൂതമിദം സൎവ്വമരണ്യം പ്രതിഭാതി മേ."

(ആരണ്യകാണ്ഡം—സ—൩൯)

എന്ന വാല്മീകിരാമായണത്തിലും,

"അനിദ്രസ്സംവിശൻ തിഷ്ഠൻ ഉത്ഥായൻ പശ്യതാമപി
ചിന്തയാനോ ഹൃഷീകേശമപശ്യത്തന്മയം ജഗൽ."

(വിഷ്ണുപുരാണം—അദ്ധ്യാ—൧)

എന്ന ഭാഗവതത്തിലും പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഭാഗങ്ങളും പ്രകൃതത്തിൽ സ്മരണീയമാകുന്നു. ഒരു വസ്തുവിനെക്കുറിച്ചു സദാപി ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നാൽ ആ ധ്യാനത്തിന്റെ പരമാവസ്ഥയിൽ കാണുന്നതെല്ലാം ആ വസ്തുവാണെന്നു തോന്നുന്നതു സാധാരണമാണ്. വൃത്തം വസന്തമാലിക. 'വിഷമേ സസജം ഗഗം സമത്തിൽ സഭരംലഗം യ വസന്തമാലികയ്ക്കു'' എന്നു ലക്ഷണം (വൃ ര).

ഇക്കാണായ വനങ്ങളും ഗിരിശിഖര-
കൂടങ്ങളും വല്ലരീ-
വൃക്ഷൗഘങ്ങളുമിതു ഗണങ്ങളുമോരോ
ജന്തുക്കളും മററുള്ളതും

അഗ്രേ കണ്ടതശേഷവും പരശിവൻ-
തന്നേ ശിവാദന്യഥാ
ന കാപി സ്ഫുടമൊന്നുമേ ശിവമയം
ത്രൈലോക്യമെപ്പോഴുമേ. ൨൧

പൂർവ്വശ്ലോകത്തിലെ അഭിപ്രായംതന്നെ വിസ്തരിച്ച് ഈ പദ്യത്തിൽ പറയുന്നു. ഇരുണ്ടാണായ വനാന്തം...... ദൃശങ്ങളും—ലോകത്തിൽ മറ്റെന്ന വനം, പർവ്വതം, വല്ലി, വൃക്ഷം, മൃഗം എന്നിവയും മറ്റുള്ളതും ഓരോ മനുഷ്യരും—മറ്റുള്ളവയായ ഓരോന്നും മനുഷ്യരും, അഗ്രേ കണ്ടതശേഷവും—മുൻപിൽ കാണുന്നതെല്ലാം, പരശിവൻതന്നേ—പരമാത്മസ്വരൂപിയായ ശിവൻതന്നെയാകുന്നു. ശിവാദന്യഥാ—ശിവനിൽനിന്നു ഭിന്നമായി, കാപി—യാതൊരു വസ്തുവും, ഒരിടത്തും സ്ഫുടം—വ്യക്തമായി, ന—ഇല്ല, ത്രൈലോക്യം എപ്പോഴുമേ ശിവമയം—ലോകം എല്ലാം ശിവസ്വരൂപമാകുന്നു. ലോകം എല്ലാം ശിവസ്വരൂപമായി ഭാവിച്ചു കണ്ടു എന്നു സാരം.

ഞാനത്രേ ശശിചൂഡനായതു കനൽ-
ക്കണ്ണും മദ്ഫാലികേ
ഞാനത്രേ ശിതികന്ധരൻ പരശ്വധ-
നെൻകയ്യിലും സാമ്പ്രതം
ഞാനത്രേ ശിവനെന്നുമെന്നകമലിഞ്ഞെ-
ല്ലാമേ ശിവാത്മികമെ-
ന്നാനന്ദമൊടുറച്ചിതാത്മനി ദൃഢം
മംഗല്യപാഥോനിധേ. ൨൨

മംഗല്യ............നിധേ—മംഗല്യത്തിന്റെ സമുദ്രമായ ഗുരുവിന്റെ, ആത്മനി—ആത്മാവിൽ, ഞാന......നായതു—ഞാൻ തന്നെയാണ് ശിവൻ, മദ്ഫാലികേ കനൽക്കണ്ണും—എന്റെ നെറ്റിയിലാണ് തീക്കണ്ണുമുണ്ട്, ശിതികന്ധരൻ ഞാനത്രേ—കണ്ഠത്തിൽ കാളകൂടം ധരിച്ച നീലനിറം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതും എനിക്കാണ്, സാമ്പ്രതം—എൻ കയ്യിലും പരശ്വധൻ—ഇപ്പോഴും എന്റെ കയ്യിലും മഴുവുണ്ട്. ശിവൻ ഞാന

ളു—ശിവൻ ഞാൻ തന്നെയാണ്, എൻ ഇതു മതമെല്ലാം ശിവാഭിന്നം—എന്റെ ഈ ശരീരം എല്ലാം ശിവങ്കൽനിന്നു വേർപെട്ടതല്ല. എന്റേയും ശിവന്റേയും ശരീരം ഒന്നുതന്നെ, എന്നു ആനന്ദത്തോടു—ഉല്ലാസം സന്തോഷത്തോടുകൂടി, ഗൂഢം—ഉറപ്പോടുകൂടി, ഉറച്ചിട്ടു—വിചാരിച്ചു. രാജാവു തന്നെ ശിവങ്കൽനിന്നു അഭിന്നനായി കരുതിയെന്നു സാരം.

സതതമപി മനീഷാബിംബിതം ബിംബമേകം
പ്രഥിതമപി പുറത്തൂടഞ്ഞു കണ്ണുന്നപോലെ
അതിശയിതതപസ്യാരീതികൊണ്ടേറമേറം
പ്രസരദുരുതരതേജോരാശി ജജ്വാല രാജാ. ൩൩

രാജാ—രാജാവായ ഭക്തസാരൻ, സതതം അപി—എല്ലാസമയത്തും, മനീഷാബിംബിതം—തന്റെ ഹൃദയത്തിൽ നിഴലിച്ചിരിക്കുന്നതും, പ്രഥിതമപി—വലിയ ഐശ്വര്യത്തോടുകൂടിയതും ആയ, ഏകം—ശിവന്റെ, ബിംബം—വിഗ്രഹം, പുറത്തു ....പോലെ—ദേഹത്തിന്റെ പുറമേയും കണ്ണുന്നതുപോലെ. അലങ്കാരം ഉൽപ്രേക്ഷ. അതിശയിത .... രോറം—അത്ഭുതമായ തപസ്സിന്റെ രീതികൊണ്ടു അധികമധികമായി, പ്രസര..........രാശി—വ്യാപിക്കുന്ന നിസ്തുലമായ തേജസ്സിനു ഇരിപ്പിടമായിട്ടു, ജജ്വാല—ജ്വലിച്ചു—ശോഭിച്ചു. രാജാവിന്റെ ശരീരത്തിനകപുറത്തും നിസ്തുല്യമായ തേജസ്സു കത്തിക്കാളിപ്പരന്നു. അതു കണ്ടാൽ ഹൃദയത്തിന്റെ അകത്തിരിക്കുന്ന ശിവന്റെ തേജസ്സു പുറത്തേക്കും വ്യാപിച്ചുവോ എന്നു തോന്നും എന്നു സാരം.

അത്യന്തം വിസ്മയിച്ചു മുനിജനമരികേ
കണ്ടു ഭൂപാലതപസ്യാ-
വിസ്താരത്തെദ്യോവാസാമിടനില മനകാ-
ബിന്ദു തട്ടീ നിഗൂഢം
എത്തീ സന്തോഷി മൂപ്പാരിന്നവശമതേ-
യല്ല സാക്ഷാൽ ത്രിലോകീ-
ഭർത്താവിന്നദ്രികന്യാരമണനു തിരുവു-
ള്ളത്തിലേറീ വിശേഷം. ൩൪

മുനിജനം അരികെ=മഹർഷിമാർ സമീപത്തിൽ, [illegible] തപസ്യാവിസ്താരം കണ്ടു = കഠിനവും വിസ്തൃതവും ചെയ്യുന്നതുമായ തപസ്സു കണ്ടു. അത്യന്തം വിസ്മയിച്ചു = ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. ദേവന്മാം മനക്കാമ്പിന്നു=ദേവന്മാരുടെ മനസ്സിൽ, സന്ധിയിൽ മനക്കാമ്പു എന്നല്ലാതെ ഭാഷയിൽ മനക്കാമ്പു എന്നു വരികയില്ല. മനക്കാമ്പു എന്നു പ്രയോഗിച്ചുള്ളതു വൃത്തത്തിനു ഭംഗം വരാതിരിക്കുവാനാണ്. 'അപി മാഷം മഷം കുര്യാൽ ഛന്ദോഭംഗം ന കാരയേൽ' എന്ന ന്യായം ഇവിടെ സ്മരണീയം. അകക്കാമ്പു, മനക്കാമ്പു, ഇത്യാദി പ്രയോഗങ്ങൾ പ്രാചീനഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ സാധാരണമാകുന്നു. നിസ്സാരം=അഗണ്യമായി, പുറത്തു കാണാതെ, ഇളകിയ തട്ടി=ഇളക്കം വന്നു. തൃപ്പാദിനും സംഗതി എത്തി=മൂന്നു ലോകങ്ങൾക്കും സമ്പ്രമം ഉണ്ടായി. അദ്ഭുതമല്ല=ആശ്ചര്യമല്ല, അവാകം=അവരോഹിതി, സാക്ഷാൽ ത്രിലോകി......ഭർത്തി= സാക്ഷാൽ മൂന്നു ലോകങ്ങളുടെയും നാഥനായും, ശ്രീപാർവ്വതിയുടെ ഭർത്താവായും ഇരിക്കുന്ന ശ്രീപരമേശ്വരനും തിരുവുള്ളത്തിൽ വിക്ഷേപം വന്നപ്പോൾ. ശിവന്റെ ഹൃദയവും അസ്വസ്ഥമായി എന്നു സാരം. മുനികളും, ദേവന്മാർ, മൂന്നു ലോകത്തിലും അധിവസിക്കുന്ന ജനങ്ങളും, ശിവൻ ഇവരെല്ലാം രതിയുടെ അദ്ഭുതമായ തപസ്സുകൊണ്ടു മനസ്സു അസ്വസ്ഥമായി എന്നു ഭാവം.

"മൽപ്രാണനാഥനെ ശൈലരാജസുതതൻ-
നത്യപ്രീതിസർവ്വസ്വമാം-
നൽബിംബം പുനരേതുമർത്ഥിതമതി-
ന്നാമോ കൊടുത്തീടുവാൻ?
ഇപ്പാർ മുട്ടെ ദഹിപ്പുപോമിതു കൊടു-
ന്തീയ്യാളിലുമുഗ്ര തപോ-
വിസ്താരാഗ്നിയിലെന്തഹോ വിഷമമായ്
നില്ക്കുന്നതെപ്പോഴുതേ. ൩൭

ഈ ശ്ലോകത്തിൽ ശിവന്റെ വിചാരത്തെ പ്രതിപാദിക്കുന്നു. എന്തർത്ഥിതം=ഈ രതി അനുഗ്രഹിക്കണമെന്നു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത്, മൽപ്രാണനാഥ.........നൽബിംബം=എന്റെ ജീവനാഥയായ പാർവ്വതിയുടെ പ്രീതിസർവ്വസ്വമായ ബിംബമാകുന്നു. പാർവ്വതി അതിപ്രീതിയോടു

കൂടി വച്ചു പൂജിക്കുന്ന ബിംബത്തെയാണ രാജാവു അനുഗ്രഹിക്കുന്നതെന്ന ഭാവം. പുനഃ ഇങ്ങിനെ കൊടുത്തീടുവാൻ=എനിക്ക പാൎവ്വതിയുടെ സ മ്മതംകൂടാതെ കൊടുക്കാവുന്നതാണൊ. ഇതു കൊടുത്തീടായ്കിൽ ഇപ്പൊൾ ഇന്ന മുതൽ മറിച്ചുംപോം=ബിംബം രാജാവിന്ന കൊടുത്തില്ലെങ്കിൽ ഇദ്ദേഹം ഇന്ന മുതൽ അനുഗ്രഹത്തിന്റെ ഫലാനുഭവസ്ഥാനത്ത് നിയിൽ ഹിക്കും. എന്നിട്ടു വിഷമമായി നില്ക്കുന്നു അഹോ=എല്ലാം ഏററ വും വിഷമമായി വന്നു. ബിംബം രാജാവിന്ന കൊടുക്കുവാനും കൊടു ക്കാതിരിക്കുവാനും പാടില്ലെന്ന നില വന്നതുകൊണ്ടു ധൎമ്മസങ്കടത്തില കപ്പെട്ടു ശിവൻ വിഷമിച്ചു എന്ന സാരം.

എന്നാലും കാലമായീ നിഖിലഭുവന-
രക്ഷാർത്ഥമെന്ന്യ കാരം-
തന്നോ കാമം കൊടുപ്പാനപചിതിമധികാ
മനാപാദം തനോതാമേ."
എന്നാശാരാദി മത്വാ പനിമലമകളെ നീ-
രാട്ടുവാൻ പോയനേരം-
ഉണ്ണിദ്രാത്മാ തദഗ്രേ കനിവൊടനഭിജീവ്യ-
ക്ഷുത്സുമോ പ്രാർത്ഥനാസീൽ. ൧൧

എന്നാലും=ബിംബം കൊടുക്കുന്നതു ശ്രീപാൎവ്വതിക്ക ഹിതമല്ലെന്ന വരികിലും, തനോപാദം=ദിവസംതോറും, മേ=എന്റെ, അപചിതിംപൂ ജയെ, അധികം=അധികമായി, തനോതു=ചെയ്യുന്നവനായ, ഏതന്ന =ഈ രാജാവിന്റെ, കാമം=ആഗ്രഹത്തെ, നിഖില .... രക്ഷാർത്ഥം =ലോകങ്ങളുടെ എല്ലാം രക്ഷക്കുവേണ്ടി, കാമംതന്നെ = ഏററവും, കൊടുപ്പാൻ=കൊടുക്കുന്നതിന, കാലമായി കാലം വന്നു. എന്നെ ഇദ്ദേ രാജാവു പതിവായി അധികം ഭജിക്കുന്നു. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭീഷ്ടം സാധിപ്പിക്കുവാൻ ഇനി താമസിപ്പിക്കരുതു എന്ന് ഭാവം. എന്ന=ഇപ്ര കാരം, ഉണ്ണിദ്രാത്മാ അത്മഗതം=പ്രകാശമായിരിക്കുന്ന ആ ശിവൻ, മത്വാ=വിചാരിച്ചു, കനിവോടു അനഭിജീവ്യക്ഷു=[illegible] രാജാ വിനെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നതിന അനുഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു, തദഗ്രേ=രാജാ വിന്റെ അടുക്കൽ, പനിമല.........നീരാട്ടു=ശ്രീപാൎവ്വതി കുളിക്കു വാൻ പോയ സമയത്തു, തദാ=അപ്പോൾ, പ്രാർത്ഥനാസീൽ=പ്രത്യക്ഷമാ

യിച്ച് വെച്ചു. ശ്രീപാർവ്വതി സമീപത്തിൽ ഇല്ലാതെയിരുന്ന സമയം അറിയാതെ ബിംബം എടുത്തു രാജാവിനു കൊടുക്കുന്നതിനായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ ശിവൻ പ്രത്യക്ഷനായി.

അപ്പോളാത്മസ്ഥനാമീശ്വരനെഴകൊടു കാ-
ണാഞ്ഞുകൊണ്ടെന്നപോലെ
വിസ്മേരാസ്യൻ പുരസ്താദണിമിഴികൾ തുറ-
ന്നാശു നോക്കും മഹായം
ഉജ്ജ്വാലോല്ലാസിരോമസ്ഥലമിടനിറയു-
മാറു കാണായിതപ്പോ!
ഉച്ചൽസൂര്യായുതകോടിപ്രതിമ തടവി തി-
ങ്ങിയൊത്ത തേജോവിശേഷം. (൭൧)

അപ്പോൾ അഴകൊട്=ആ സമയത്തു രാജാവു, ആത്മസ്ഥ......പോലെ=തന്റെ ആത്മാവിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഈശ്വരനെ ഉള്ളിൽ കാണാഞ്ഞിട്ടെന്നപോലെ, വിസ്മേരാസ്യ=വിസ്മയനായിട്ട(വിസ്മയിച്ചു) പുരസ്താൽ=സമീപത്തിൽ, അണി......മഹായം=കണ്ണുകൾ തുറന്നു നോക്കിയപ്പോൾ—ഉള്ളിൽ ഇരിക്കുന്ന ഈശ്വരനെ കാണുന്നില്ല എവിടെയാണെന്നു നോക്കാം എന്നു വിചാരിച്ചിട്ട് എന്നപോലെ രാജാവു കണ്ണു തുറന്നു നോക്കി. ആ സമയത്തു, അപ്പോ=ആശ്ചര്യം, രാജാവു നോക്കിയപ്പോൾ, ഉച്ചൽ......വിശേഷം=എന്നാലും പ്രകാരം ഉദിക്കുന്ന അയുതം എന്ന അസംഖ്യം കോടിയോടുകൂടിയ സൂര്യന്മാർ അനേകം കോടിയുണ്ടായിരുന്നാൽ എത്ര തേജസ്സുണ്ടാകുമോ അത്രയും വിശിഷ്ടമായ പ്രകാശം, ഉജ്ജ്വാലോ......മറു=അവസാനമില്ലാതെ ശോഭിക്കുന്ന ആകാശമണ്ഡലം നിറഞ്ഞുകവിയും, കാണായിതു=കണ്ടു. ലോകം മുഴുവനും നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നതും അതിമഹത്തും ആയ പ്രകാശം മുമ്പിൽ കണ്ടു എന്നു ഭാവം.

കാണപ്പെട്ടു സമക്ഷം തദനു തെളിവെഴും
തേജസസ്സ്യസ്യ മദ്ധ്യേ
ചേണെഴും കാളഭോഗീശ്വരകലിതജടാ-
നദ്ധശോഭേന്ദുരേഖം

ദീനത്രാണൈകദീക്ഷം മനസി കിമപി കൊ-
ണ്ടാണ്ടു തള്ളിക്കടക്ക-
ണ്ണൊാണിൽ പാദേ പടന്നിടിന ഘനകരുണം
പാർവ്വതീഭാഗധേയം. ൬൮

ഗിരീശൻ കണ്ട തേജസ്സിന്റെ രൂപം ഈ ശ്ലോകത്തിൽ വർണ്ണിക്കുന്നു. തരള=അതിനിരമലം, തെളിവെഴും=തെളിഞ്ഞ, അന്ത്യമങ്ങൾ മദ്ധ്യേ=ആ തേജസ്സിന്റെ നടുവിൽ, ലോലമെഴും..........ലം=ചപലമായി കാമ്യസർപ്പത്തെ അണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ജടയിൽ മനോഹരമായ ബാലചന്ദ്രനെ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നതും—ധരിക്കുന്നതും, ദീന........ദീക്ഷം=ദീനന്മാരെ രക്ഷിക്കുന്നതിൽ വ്രതമെന്നോടുകൂടിയതും, മനസി........കരുണം=ഉള്ളിൽ നിറഞ്ഞു അവിടെ ഇരിക്കുവാൻ സ്ഥലമില്ലാതെ പുറത്തേക്കു തിരക്കിച്ചാടി കണ്ണിൽ പരന്നിരിക്കുന്ന കനത്ത—അധികമായ കരുണയോടുകൂടിയതും ആയ, പാർവ്വതീഭാഗധേയം=ശ്രീപാർവ്വതിയുടെ ഭാഗ്യം, സമക്ഷം=കണ്ണിന്റെ മുൻപിൽ, കാണപ്പെട്ടു. പരമശിവനെ നേരെ മുൻപിൽ കണ്ടു എന്നു സാരം. പാർവ്വതീഭാഗധേയമായിട്ടു ശിവനെ രൂപത്തിൽ കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു. പൂർണ്ണമായ സ്വരൂപത്തോടുകൂടിയാണു ശിവൻ പ്രത്യക്ഷനായതെന്നു സാരം. മനസി........കരുണം എന്ന പദം ഭഗവാന്റെ കരുണാധിക്യത്തെ കാണിക്കുന്നു. സൌന്ദര്യത്തെ ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നതും ഏകനാവും ആയ ഒന്നാണ് ഈ ഭാഗത്തിലെ പദകല്പനം.

അന്നേരം പുഷ്പപൂർണ്ണാഞ്ജലിപുടമുടനേ
രുദ്രനാം ചക്രവർത്തീ
യന്ത്രാത്മാ വീണു ദീർഘം ത്രിഭുവനപെരുമാറ്റം-
തൻപാദാംഭോജയുഗ്മേ
അന്യൂനാനന്ദകൌതൂഹലവിവശതയാ
ഗദ്ഗദം പൂണ്ട വാചാ
മുന്നേക്കാറ്റം വാച്ചു ഭക്തിപ്രസരസരണി തു-
ഷ്ടാവ പുഷ്ടാത്മമുദ്രാ. ൬൯

അനന്തരം=ശിവനെ മുൻപിൽ കണ്ടപ്പോൾ, ഇദ്ദേഹം ചക്രവർത്തി =ലോകനായകന്മാരുടെ നാഥനും, ധന്യാത്മാ=പുണ്യാത്മാവും, പുളകോൽഗമം=രോമാഞ്ചങ്ങളോടുകൂടിയവനും, പൂജ്യം = വന്ദിച്ചു. ആനന്ദമാവു =ഭഗവാന്റെ ശുഭാചാരം, ആയ രാജാവ്, ഉടനെ=വേഗത്തിൽ, പുഷ്പപൂർണ്ണ ങ്ങളിപ്പടം=പൂനിറച്ചിട്ടുള്ള അഞ്ജലികളോടുകൂടി, കണ്ണുനീർ പൊഴിച്ചു. ത്രിഭുവന.........മൂല ധീശം വീണ=മൂന്നുലോകങ്ങൾക്കും നാഥനായ ശിവന്റെ പാദത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽ-പാദപത്മത്തിൽ വളരെനേരം വീണു നമസ്കരിച്ചു. അത്യന്ത.........വിവശതയാ=പൂർണ്ണമായ സന്തോഷംകൊണ്ടു പരവശനായി. ഗദ്ഗദ.........വാചാ=തൊണ്ടയിടറിക്കൊണ്ടുള്ള വാക്കിനാൽ-വാക്കുകൊണ്ടു, മുന്നമേ.........സരണി=മുൻപിലത്തെതിനെക്കാൾ വർദ്ധിച്ച ഭക്തി പ്രസരിക്കുന്ന-ഒഴുകുന്ന സരണി-മാർഗ്ഗത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു-പൂർവ്വാധികം ഭക്തിയോടുകൂടിയവൻ എന്നു സാരം. ഇത്ഥം=ഇവ=സ്തുതിച്ചു. ശിവനെ പൂജിച്ചു പൂർവ്വാധികം ഭക്തിയോടുകൂടി ഇപ്രകാരം സ്തുതിചെയ്തു.

"അർദ്ധേന്ദുലാഞ്ഛിതജടാപടലാഞ്ചിതായ
ബ്രധ്നേന്ദുപാവകമയോജ്ജ്വലലോചനായ
ബദ്ധാമലസ്മിതമുഖായ നവേന്ദ്രനീല-
സ്നിഗ്ദ്ധാഭകോമളഗളായ നമശ്ശിവായ. ൧൦

അർദ്ധേന്ദു.........ഞ്ചിതായ=ബാലചന്ദ്രനെക്കൊണ്ടു അലങ്കരിച്ചിട്ടുള്ള ജടയുടെ പടലംകൊണ്ടു മനോഹരനും, ശിരസ്സിൽ ബാലചന്ദ്രനെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നവനും എന്നു സാരം. ബ്രധ്നേന്ദു.........ലോചനായ=ആദിത്യൻ ചന്ദ്രൻ അഗ്നി എന്നിവയെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന മൂന്നു കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനും. സൂര്യനും ചന്ദ്രനും അഗ്നിയും ആണ് ശിവന്റെ മൂന്നു കണ്ണുകൾ എന്നു പൌരാണികമതം. ബദ്ധാ.........മുഖായ=നിർമ്മലമായ മന്ദഹാസം ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്ന മുഖത്തോടുകൂടിയവനും, ശുഭ്രമായ മന്ദഹാസത്തോടുകൂടിയവൻ എന്നു സാരം. നവേന്ദ്ര.........ഗളായ=പുതിയ ഇന്ദ്രനീലക്കല്ലിനോട് സദൃശമായ ശോഭയോടു കൂടിയതും മനോഹരവുമായ ഗളത്തോടുകൂടിയവനും, നീലകണ്ഠനും എന്നു ഭാവം. ശിവായ=പരമശിവനായിക്കൊണ്ടു, നമഃ=നമസ്കാരം ഭവിക്കട്ടെ. ഈ പദ്യത്തിലെ ദ്വിതീയാക്ഷരപ്രാസരീതി ശ്ലാഘ്യമാകുന്നു.

ധമ്മില്ലചിത്രകവചിത്രയഹാരവക്ഷോ-
ജന്മാംശുകാദിലസദർദ്ധവപുർദ്ധരായ
ശുംഭൽകപർദ്ദനയനാഗ്നിവിഷാഹിമാലാ-
ചർമ്മാപരാർദ്ധഗഹനായ നമശ്ശിവായ. ൬൫

ഈ ശ്ലോകത്തിൽ പൂർവ്വാർദ്ധംകൊണ്ടു പാർവ്വതിയുടേയും ഉത്തരാർദ്ധംകൊണ്ടു ശിവന്റേയും രൂപം വർണ്ണിച്ചു ഭഗവാനെ അർദ്ധനാരീശ്വരനായി കല്പിച്ചു സ്തോത്രം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ധമ്മില്ല ....ർദ്ധരായ= ധമ്മില്ലം-തലമുടിക്കെട്ട്, ചിത്രകം-പൊട്ട്, വചിത്രയം-മൂന്നു വലികൾ, ഹാരം-മാല, വക്ഷോജന്മാംശുകം-സ്തനവസ്ത്രം മുതലായവകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന പകുതിഭാഗത്തോടുകൂടിയവനും, ഇവയെല്ലാം പാർവ്വതീദേവിയുടെ വിശേഷണങ്ങളാം. ശുംഭൽ ..... ഗഹനായ=ശോഭിച്ചിരിക്കുന്ന കപർദ്ദം-ജട, തീക്കണ്ണ്, വിഷം, പാമ്പാകുന്ന മാല, തോല് എന്നിവകൊണ്ടു ഗഹനമായ മറെറ പകുതിഭാഗത്തോടുകൂടിയവനും ആയ ശിവന്നു നമസ്കാരം ഭവിക്കട്ടെ. ഉത്തരാർദ്ധത്തിലെ കപർദ്ദാദികൾ ശിവന്റെ വിശേഷണങ്ങളാം.

നമോ നമോ ദീനജനാശ്രയായ
നമോ നമോ ദാനവവന്ദിതായ
നമോ നമോ വാനവർനായകായ
നമോ നമസ്തേ ഭഗവൻ! പ്രസീദ." ൬൬

ദീനജനാശ്രയായ തേ നമോ നമഃ=ദുഃഖിതന്മാർക്ക് ആശ്രയസ്ഥാനമായ നിന്തിരുവടിക്കു നമസ്കാരം നമസ്കാരം. ദാനവവന്ദിതായ നമോ നമഃ=അസുരന്മാരാൽ വന്ദിക്കപ്പെട്ടവനായ (തേ എന്ന ഇവിടെയും ഊഹ്യം.) അങ്ങേക്കു നമസ്കാരം, നമസ്കാരം. വാനവർനായകായ നമോ നമഃ=ദേവന്മാരുടെ നാഥനായ അങ്ങേക്കു നമസ്കാരം, ഭഗവൻ തേ നമഃ=ഭഗവാനെ അങ്ങേക്കു നമസ്കാരം, പ്രസീദ=നിന്തിരുവടി പ്രസാദിച്ചാലും.

ഇത്ഥം തൃക്കാൽക്കൽ വീണക്കനമിയലിന ഭ-
ക്ത്യാ പുകഴ്ന്നീടുമേനം
പൃഥ്വീമാണിക്യരത്നത്തിനെ വിപുലകൃപാ-
ധോരണീപൂരിതാത്മാ
പുത്തൻപീയൂഷവർഷം ചൊരിയുമൊരു കടാ-
ക്ഷാഞ്ചലേനാനുഗൃഹ്ണ-
ന്നച്ഛ്യാ ത്തുമന്ദഹാസദ്യുതിശിശിരിതയാ
പാർവ്വതീശോ ബഭാഷേ. ൬൩.

പാർവ്വതീശഃ=ശ്രീപരമേശ്വരൻ, ഇത്ഥം=ഇപ്രകാരം, കനമിയ..............ഭക്ത്യാ=അധികമായ ഭക്തിയോടുകൂടി, തൃക്കാല്ക്കൽവീണ=കാലിൽ നമസ്കരിച്ചു, പുകഴ്ന്നീടും=തന്നെ സ്തുതിക്കുന്നവനും, പൃഥ്വീ.........ത്തിനെ = ഭൂമിക്കു മാണിക്യരത്നം—അലങ്കാരമായിരിക്കുന്നവനും, ആയ, ഏനം=ഇവനെ-ഈ—രാജാവിനെ, വിപുല.............താത്മാ =വിശാലമായ കരുണാവൈഭവംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞ അന്തഃകരണത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു, പുത്തൻ.............ചലേന അനുഗൃഹ്ണൻ—പുതിയ അമൃതധാര ചൊരിയുന്ന കടാക്ഷംകൊണ്ടു നോക്കി അനുഗ്രഹിച്ചു, ത്തുമന്ദ.............രിതയാ=നിർമ്മലമായ മന്ദഹാസത്തിന്റെ ശോഭയാൽ കുളിർത്തതായ, ഉക്ത്യാ=വാക്കുകൊണ്ട്, ബഭാഷേ=പറഞ്ഞു. ശ്രീപരമേശ്വരൻ, ഇപ്രകാരം സ്തുതിച്ചു കാലിൽ വീണ രാജാവിനെ അമൃതം വർഷിക്കുന്ന കടാക്ഷംകൊണ്ട് അനുഗ്രഹിച്ചു മന്ദഹാസംകൊണ്ട് അകം കുളിർപ്പിക്കുന്ന വാക്കു ഭംഗിയായി പറഞ്ഞു എന്നു സാരം.

“കൊല്ലേറിടിന വീരമന്നവർമുടി-
പ്പൂണ്ണേ! തപസ്സംപദാ
കല്യാണ്യാ തവ മോദഭാരപരത-
ന്ത്രോ ഞാൻ ചമഞ്ഞീടിനേൻ
അല്ലേ സാമ്പ്രതി മൽപ്രസാദസദനം
നിന്നാലനുസ്മാരിതോ
നല്ലേ വത്സ! ഭഗീരഥോ നൃപതിതാ-
നത്യൽഭുതപ്രൗഢിമാ. ൬൪

ചെടച്ചുറിലിനാ=ചുടപ്പിക്കുന്ന, വിര .... പൂൺപേ=പരാക്രമശാലികളായ ശത്രുക്കളോട് അലങ്കാരമായിരിക്കുന്നവനേ, തവ കഠോരം തപസ്സംപദാ—അങ്ങയുടെ ഉഗ്രമായ തപസ്സിന്റെ സമ്പത്തുകൊണ്ട്, ഞാൻ മോഹമാർഗ്ഗപാതമാത്രം ചമഞ്ഞിരിക്കുന്നവൻ=ഞാൻ സന്തോഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് പരവശനായിത്തീർന്നു, അല്ലേവത്സ=അല്ലയോ പുത്രനെപ്പോലെയുള്ള രാജാവേ, വത്സ—വാത്സല്യയുക്തയായ ശ്ലോകിപ്പിക്കുന്ന പക്ഷം, സമ്പ്രതി=ഇപ്പോഴം, മൽപ്രസാദവചനം=എന്റെ അനുഗ്രഹത്തിന്ന് ഇടിപ്പിലെയും, അദ്ഭുതഗുണൈശ്വര്യാധിമ=ഗുണവും ആശ്ചര്യവുമായ മായ പ്രഭാവത്തോടുകൂടിയവനും ആയ, മഹീധരഃ സ്വപതി=മഹീധരൻ ശിവ്, നിന്നാൽ അനുസൃഷ്ടിതം= അനുസ്മരിപ്പിക്കപ്പെട്ട നിശ്ചയം നിന്റെ തപോവൈഭവംകൊണ്ട് മഹീധരന്റെ കാര്യം ഞാൻ മറന്നില്ല. മഹീധരനെപ്പോലെ അതികഠിനമായ തപസ്സാണ് നീ ചെയ്യുന്നതെന്ന സാരം. നശ്ചയ്യ=നാമതത്തെന്ന.

അൻപോടറിഞ്ഞതനിത്തു മാമകീനം
ബിംബം മനസ്സാൽ കാംക്ഷിതം തേ
സമ്മോദമേയ സമ്പ്രതി തൽ സമഗ്രം
വൻപാർന്ന ലോകത്രയസമ്പദേ ഞാൻ. ൧൩

തേ മനസാ ആയിന=അങ്ങയുടെ മനസ്സിൽ, മാമകീനം ബിംബം=എന്റെ ബിംബം, കാംക്ഷിതം=കിട്ടുവാനാണ് ആഗ്രഹം എന്ന്, അൻപോടറിഞ്ഞേൻ=ഞാൻ അറിഞ്ഞു, എന്റെ ബിംബത്തിനുവേണ്ടിയാണ് അങ്ങ് ഈ കഠിനമായ തപസ്സു ചെയ്യുന്നതെന്ന് എനിക്കറിയാം എന്ന സാരം. ഞാൻ വൻ...... ...... സമ്പദേ=ഐശ്വര്യത്തോടുകൂടിയ മൂന്നു ലോകങ്ങളുടെയും ഐശ്വര്യത്തിന വേണ്ടി, അങ്ങയുടെ ബിംബം തന്നെ മൂന്നു ലോകങ്ങൾക്കെല്ലാം ശ്രേയസ്കരമായി വരുമെന്ന സാരം. തൽസമഗ്രം=അതു പൂർണ്ണമായി, സമ്പ്രതി=ഇപ്പോൾ, നിനക്ക സമ്മോദമേയ=സമ്മോദിക്കുന്നു—തരുന്നു എന്ന ഭാവം.

എങ്കിൽ കേട്ടാലുമിപ്പോഴം മമ പരമനിയോ-
ഗം വടക്കുള്ള തെക്കും
ഭംഗ്യാ മേവുന്ന കില്ലക്കാഴ്ച്ചതടിനികളെ-
ക്കേറെണ്ടതല്ലോസധാമാ

ശൃംഗാരശ്രീകേരളക്ഷ്മാതലമണിതിലകം
ചാത്ര ചെല്ലൂരനാമാ
മംഗല്യഗ്രാമമാദ്യം നൃവര! വിജയതേ
മൽപ്രസാദൈകരംഗം. ൬൭

നൃവര=അല്ലയോ രാജാവേ, മമ പരമനിലയം=എന്റെ ശ്രേഷ്ഠമായ ആലയത്തെ, ഏതിൽ=എന്നാൽ, ഇപ്രകാരം കേട്ടാലും=അങ്ങു കേട്ടാലും, ഞാൻ ബോധിപ്പിക്കാം അതു. എന്നാൽ ഒരു കാര്യം അങ്ങു ചെയ്യണം എന്നു സാരം. വടക്ക അങ്ങ ......ശ്രേണീ=വടക്കേ അതിരായി പിള്ളാനദിയും തെക്കായി നെയ്യാറും ശോഭിക്കുന്നതായും, ഈ രണ്ടു നദികളുടേയും നടുവിൽ എന്നു സാരം. നെയ്യാർ വളർപട്ടണം പുഴയാണ്. മുൻകാലത്തു പെരിഞ്ചെല്ലൂർപെരുമാളിനെ അഭിഷേകം കഴിച്ച നെയ്യ് ധാരാളമായി ഈ പുഴയിൽക്കൂടി ഒഴുകിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് അതിനു നെയ്യാറെന്നു പേരുണ്ടായി. അതു സംസ്കൃതത്തിൽ ഘൃതതടിനിയായി. ശൃംഗാരശ്രീ... ......തിലകം=ശൃംഗാരലക്ഷ്മിയോടുകൂടിയ കേരളഭൂമി അണിയുന്ന പൊട്ടായും, ആദ്യം=പ്രധാനമായും, മൽപ്രസാദൈകരംഗം=എന്റെ അനുഗ്രഹത്തിന് പാത്രമായും, മംഗല്യഗ്രാമം=മംഗല്യത്തോടുകൂടിയ ഗ്രാമമായും, ചാത്രചെല്ലൂരനാമാ=ഒരഗ്രഹാരമായുള്ള പെരുഞ്ചെല്ലൂരെന്ന ദേശം—തളിപ്പറമ്പുദേശം, വിജയതേ=വിജയിക്കുന്നു.

ധരാവധൂടീസുമനോജ്ഞഹാരേ
നൃദേവ! തസ്മിൻ പുനരഗ്രഹാരേ
ദ്വിതീയകൈലാസമിതി പ്രതീതം
മദീയസൽക്ഷേത്രമുദേതി മേദുരം. ൬൮

നൃദേവ=അല്ലയോ രാജാവേ, ധരാ......ഹാരേ തസ്മിൻ അഗ്രഹാരേ=ഭൂമിയാകുന്ന സുന്ദരി ധരിക്കുന്ന മനോജ്ഞമായ ഹാരത്തെ-മാലയെപ്പോലെ ശോഭിക്കുന്ന ആ ഗ്രാമത്തിൽ, പുനഃ=പിന്നെ, ദ്വിതീയ... ......ക്ഷേത്രം=രണ്ടാമത്തെ കൈലാസം എന്നു പുകഴ് നേടിയ എന്റെ വിശിഷ്ടമായ ക്ഷേത്രം, മേദുരം=ഉപചിതമായി, ഉദേതി=ഉൽക്കർഷത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു.

പണ്ടുപണ്ടിനിയ വിശ്വസൃഷ്ടിവിധയെ ത-
പോവിഭവമുള്ളതാം
തണ്ടിമാലൊടു വിരിഞ്ചനാനനചതു-
ഷ്ടയെന പുകഴും വിധൌ
ഇങ്ങൽ പോംപരിചു ഭക്തിലഭ്യമഴ-
കൊടു മുമ്പിലവിടെപ്പരം
കണ്ടിതെന്നു നിഖിലലോകസാക്ഷിണമനന്ത്-
ജ്യോതിരുപമഹോദയം. ൧൭

പണ്ടുപണ്ടു=വളരെ മുമ്പു-വിശ്വസൃഷ്ടിക്കു മുമ്പു, വിരിഞ്ചൻ=ബ്രഹ്മാവ്, വിശ്വസൃഷ്ടിവിധയെ=ലോകങ്ങളെ സൃഷ്ടിക്കുന്നതിനായിക്കൊണ്ട്, അത്ഭുതം തപോവിഭവം തണ്ടി=അത്ഭുതമായ തപശ്ശക്തിയെ സമ്പാദിച്ചു, മാലൊടു=വിഷാദത്തോടു, ആനനചതുഷ്ടയേന=നാലുമുഖംകൊണ്ടും, പുകഴ്ംവിധൌ=സ്തുതിച്ചുവരുമ്പോൾ, ഇങ്ങൽപോംപരിചു=ഇങ്ങനെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന വിധം, ഭക്തിലഭ്യം=ഭക്തിയോടുകൂടിയവരാലും കിട്ടുന്നവനായും, നിഖിലലോകസാക്ഷിണം=എല്ലാത്തിനും സാക്ഷിയായും, അന..........രൂപമഹോദയം=അളവില്ലാതെ പ്രകാശിക്കുന്ന തേജോരൂപത്തോടുകൂടിയവനായും ഇരിക്കുന്ന ഏതൊന്ന്, അവിടെ മുമ്പിൽ പരം കണ്ടു=മുമ്പിൽ അവിടെ വെച്ചു കണ്ടു. ലോകം സൃഷ്ടിക്കേണ്ടതെങ്ങനെയെന്ന് അറിവില്ലാതെ ബുദ്ധിമുട്ടുന്ന ബ്രഹ്മാവു തപസ്സുചെയ്തു ഒന്നു സ്തുതിച്ചു. അതിനുശേഷം ഭഗവാൻ പ്രത്യക്ഷനായി. അതു ഇവിടെ വെച്ചാകുന്നു എന്നു സാരം.

ചീർത്തിഴും ദുരിതരോഗഭേഷജവരനെ
താമസമുള്ളതീ-
ർത്ഥത്തമേന പകവിട്ടു തമ്മിൽ വിളയാടു-
മജ്ഞഗവൈകാലികം
പ്രാന്തനം പുനരതിന്നടുത്തു ജഗദു-
ന്നീയമവനീതലെ
കീർത്തിതം ജയതി കുംഭയോനിമുനിപുംഗ-
വസ്യ മഹിതാശ്രമം. ൧൮

ചിരത്ഥം=വഴിക്കുന്ന, ദുരിത......വാരണം=പാപമാകുന്ന ആനകളെ നശിപ്പിക്കുന്ന—ഏററവും നല്ല മരുന്നായിരിക്കുന്ന, മരുന്നു ആനകളെ എന്നപോലെ ദുരിതങ്ങളെ ശമിപ്പിക്കുന്ന, മഹാതീർത്ഥതമേന=ഏററവും വിശിഷ്ടമായ തീർത്ഥങ്ങളാൽ, മസൃണം=ശോഭിക്കുന്നതും, മദ്ധ്യേ പകൽവിട്ടു വിളയാടും അത്യുഗ്രഭീകരികം=അന്യോന്യം മത്സരമില്ലാതെ കളിക്കുന്ന മാൻ കൊക്ക മുതലായ ജന്തുക്കളോടുകൂടിയതും, 'അന്ത്യോന്യസംവിനീതസത്വം' (രഘു—സ—൧) 'തപസ്വിസംസർഗ്ഗവിനീതസത്വ' (രഘു—സ—൧൪) എന്നും മററുമുള്ള മഹാകവിപ്രയോഗങ്ങളും ഇവിടെ സ്മരണീയങ്ങളാകുന്നു. പ്രാക്തനം=പഴയകാലത്തുള്ള തന്നെയുള്ളതും, ജഗത്പൂജനീയം=ലോകത്തിൽ ബഹുമാനിക്കുന്നതും, അവനീതലേ കീർത്തിതം=ഭൂമിയിൽ എല്ലാവരും ശ്ലാഘിക്കുന്നതും, ആയ കുംഭയോനി...... ...ശ്രമം=അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ആശ്രമം, ജയതി=വർത്തിക്കുന്നു, അതിനുള്ള പുനഃ ഉണ്ട്=ശേഷത്തിനടുത്തു വിശിഷ്ടമായ തീർത്ഥവും അതിനടുത്തു അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ആശ്രമവും ഉണ്ടെന്നു സാരം.

സ്ഥാപിതം കൃതയുഗോദിതേന മമ ബിംബ-
മൻപിനൊടു മുൻപിൽ മാ-
ന്ധാതൃനാമകനൃപതിനാ ലസതി തത്ര
തൈവ സകലോത്തമ
ഏതൽഭൂമിപമഠ തൽസുതേന മുചുകുന്ദ-
നാമ്നമനകല്പിതം
ജാതി മുതലുമുടനൊന്നു കറവുമിയലാത്ത
ഭാഗ്യവിഭവാംബുധേ! ൨൦

ഭാഗ്യ............ബുധേ!=ഭാഗ്യവൈഭവത്തിൽ സമുദ്രമായിരിക്കുന്ന രാജാവേ, ഭാഗ്യസമുദ്രമേ എന്നു സാരം. മഹാഭാഗ്യവാനായ അങ്ങുന്ന് എന്റെ ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിക്കുവാൻ സാധിക്കും എന്നു ഈ പദത്തിന്റെ ധ്വനി. കൃതയുഗോദിതേന=കൃതയുഗത്തിൽ ഉണ്ടായ, മാന്ധാ.........തൃനാ=മാന്ധാതാവ് എന്നു പ്രസിദ്ധനായ രാജർഷിയാൽ, മുൻപിൽ=മുൻകാലത്തു, അൻപിനൊടു=വേണ്ടപോലെ, സ്ഥാപിതം=സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ട, മമബിംബം=എന്റെ വിഗ്രഹം, സകലോത്തമ തത്ര ഏവ=എല്ലാരേക്കാളും ഉത്കൃഷ്ടമായ ആ സ്ഥലത്തുതന്നെ, ലസ

തി=ശോഭിക്കുന്നു, "ഉപക്ലിപ്തിശ്ച ധ്രുവേരേഷാ ഖ്യാപ്യതാം സ്യാൽ" എന്നു് അമരം നാനാർത്ഥം. മുൻകാലത്തു മാന്ധാതാവു് അവിടെ എന്റെ ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതു് അവിടെ ശോഭിക്കുന്നു എന്നു സാരം. എന്നു ർപ്പം=മാന്ധാതാവു് എന്റെ ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിച്ചതിനുശേഷം, അഥ... ...കല്പിതം=പിന്നീടു മാന്ധാതാവിന്റെ പുത്രനായ മുചുകുന്ദൻ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിരിക്കുന്ന, അന്യ=ഒരു ബിംബം, കറയില്ലാതെ=കേടൊന്നുമില്ലാതെ, ഭാതി=ശോഭിക്കുന്നു. അവിടെത്തന്നെ മുചുകുന്ദൻ എന്റെ ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ടുള്ളതും ശോഭിക്കുന്നു എന്നു സാരം.

എന്നാലെൻവത്സ! ബിംബം തദഭിമതമിദം
നീലകണ്ഠാഖ്യയാ മേ
തന്വാ നിത്യാസഹിതം ഭീഷണതരവിഷസം-
ഹാരകേളിം വഹന്ത്യാ
മിന്നും ചെല്ലൂരദേശപ്രതിനവതിലകോ-
ല്ലാസിനി ക്ഷേത്രമുഖ്യേ
ധന്യേ തസ്മിൻ പ്രതിഷ്ഠാപയ കലികലുഷോ-
ന്മൂലനാർത്ഥം മഹാത്മൻ!" വൃ.മ

മഹാത്മൻ=അല്ലയോ മഹാത്മാവായ, വത്സ=എനിക്കു കുട്ടിയെപ്പോലെയിരിക്കുന്നവനും ആയ രാജാവേ! മഹാത്മൻ എന്ന പദം മഹാനായ അങ്ങേയ്ക്കു ഇക്കാര്യം സാധിക്കുമെന്നു ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു. മിന്നും ചെല്ലൂര...... ...ല്ലാസിനി ധന്യേ തസ്മിൻ ക്ഷേത്രമുഖ്യേ=ചെല്ലൂരദേശത്തിനു പുതിയ തിലകംപോലെ ശോഭിക്കുന്നതും വിശിഷ്ടവും ആയ ആ ദേവാലയത്തിൽ, തദഭിമതം=അതു് ആഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നതും, ഭീഷണ ...... വഹന്ത്യാ=ഏററവും ഭയങ്കരമായ വിഷപീഡയെ നശിപ്പിക്കുന്നതായ കളിയോടുകൂടിയതും, കാളകൂടവിഷംകൊണ്ടു ലോകത്തിനുണ്ടായ പീഡയെ നിഷ്പ്രയാസം നശിപ്പിച്ചതെന്നു സാരം. നീലകണ്ഠാഖ്യയാ=നീലകണ്ഠൻ എന്ന പേരോടുകൂടിയതും ആയ, മേ തന്വാ=എന്റെ ശരീരത്തോടു, നിത്യസഹിതം=എന്നും ചേർന്നിരിക്കുന്നതും ആയ, ഇദം ബിംബം=ഈ ബിംബത്തെ, കലി......നാർത്ഥം=കലിദോഷം നീങ്ങുവാനായി, പ്രതിഷ്ഠാപയ=അങ്ങു പ്രതിഷ്ഠിച്ചാലും.

എന്നോടമിത്ഥമരുൾചെയ്തു മുദാ കൊടുത്തു
ധന്യായ രാജമുനയെ ശിവനാത്മബിംബം
അന്നേരമേ ഝടിതി ചെന്നറിയിച്ചിതെല്ലാ-
മന്നാരദൻ നഗതനൂജയൊടുള്ള വൃത്തം. ശ്ലൂ ൨

ശിവൻ=പരമേശ്വരൻ, ഇത്ഥം അരുൾചെയ്തു=ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ്, എന്നേരം=ഏതു സമയത്തു, ധന്യായ രാജമുനയെ=ശ്രേഷ്ഠനായ രാജർഷിക്കായിക്കൊണ്ട്, ആത്മബിംബം=തന്റെ ബിംബത്തെ, മുദാ=സന്തോഷത്തോടുകൂടി, കൊടുത്തു=കൊടുത്തുവോ, അന്നേരം=ആ സമയത്തുതന്നെ, അന്നാരദൻ=കലഹത്തിൽ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ പ്രസിദ്ധനായ ആ നാരദമുനി, നഗതനൂജയൊട്=ശ്രീപാർവ്വതിയോട്, എല്ലാം ഉള്ള വൃത്തം = എല്ലാ വർത്തമാനത്തെയും ഉണ്ടായതുപോലെ—ശങ്കരനു രാജന്റെ തപസ്സുമുതൽക്കുള്ള വർത്തമാനങ്ങളെല്ലാം എന്നു സാരം. ഝടിതി ചെന്നറിയിച്ചു=അടുത്തുചെന്നു വേഗം അറിയിച്ചു. കലികവാൻ പോയ പാർവ്വതി നാരദന്റെ വാക്കുകൊണ്ടു ശിവൻ ബിംബം രാജാവിനു കൊടുത്ത കാര്യം അറിഞ്ഞു എന്നു സാരം.

ഗദ്യം:—തദനു പനിമലമകളുൾത്താനിദ്ദശോൽഭൂത മന്നാരദോക്ത്യാ സമസ്തം ധരിച്ചുറമിഴ്ന്നാത കോപാതി ശാരേണ നേരെ സസംഭ്രമംനിവൃത്തിതസ്ഥാനവേലാവിധൌ നാലുമൂന്നിഞ്ഞ ശേഷിച്ചുപാടെ കിടക്കും പുരാണപ്രസൂനാഞ്ചിതം ചാലമെത്തുന്ന തൈസൂക്ഷ്മികാമഗ്രസെത്തെ ഖുല്ലാപിഷേഫാളിസാന്ദ്രം ഇളേമാമകെ നോക്കീടിലാഫന്ത പിൻകാലിലേലാമ കരതാരു നീളും കലർന്നങ്ങരാ വാരിബിന്ദുക്കളിററിററു വീഴും മലർക്കുന്തൽ മെല്ലെപ്പുറംതെകത്തലേ ചെർത്തുകൊണ്ടപ്പുരശ്രേണികാസാന്ദ്രമപ്പെതമൊന്നില്ല ഫാലാന്തരേ പാറി മിന്നുന്ന നീലാളകച്ചാർത്തുകൊണ്ടും വിലാസേന മുന്നാന്തു ശേഷിച്ചു കാന്താപ്പൂം മൃഗമദകസ്തൂരികാചിത്രകംകൊണ്ടുമത്യന്തചേതോഹരം ചെ

റു കോടിക്കലഞ്ഞോരു ചില്ലികൊടിത്തെല്ലുമെല്ലാ! കലങ്ങിച്ചുവക്കും കടക്കൺകലാമംഗിയും, പാടുപാടേ വിറക്കുന്ന ബിംബാധരേ ഭാവമന്ത്യാളശം പൂണ്ടു പാകീട്ടമല്പ്പസ്വിന്നപ്പെട്ടതവും ഭേദം ബാലാതപശ്രീനിരീൽകൊണ്ടു പൊന്നിൻപയോജംകണക്കേ കൊട്ടുംകോപതാമ്രോദയപ്രൗഢി മെത്തുന്ന വക്ത്രാരവിന്ദത്തിയാ ലോമനീയാ ഇളമം പെരുഢമരോമാഞ്ചവാർകഞ്ചുകഞ്ചെന്നു വക്കൊഞ്ഞ കാമെചയത്തിന്നുപ്പാട്ടിലൊട്ടൊട്ടു മെത്തും പയോബിന്ദുസന്ദോഹസാന്ദ്രോജ്ജ്വലാ സംഭ്രമത്താൽ തി കൈകൊണ്ടു പണ്ടത്തിലേററം കലഞ്ഞോട്ടുലഞ്ഞോരു ഇമല്ല്യവല്ലീമതല്ലീസമുല്ലാസിനീ വാരിപൂരാർദ്രമാഞ്ചോതപൂജ്ജോലം തന്നായ് നിതംബസ്ഥലേ ചേർന്നു പററീടില്ലഞ്ഞെററു താനേ കിഴിഞ്ഞീടുമന്നീവിബന്ധം രഹോരത്നകാഞ്ചീഗുണം മല്ല്യമദ്ധ്യേ വലംകൈത്തലംകൊണ്ടു താങ്ങി ത്വരാപാക്രമപ്രക്രമാപാടലാഭ്യാം പദാഭ്യാം നിജപ്രാണനാഥാന്തികേ ചെന്നു കോപാരുണാന്താക്ഷ്യവ്യഗ്രഭാവം കലൻവിഗ്രഹോപപ്രഭാനായ ദേവീ ഇനിഞ്ഞീടിനാൾ.

പാനീയത്തെല്ലക്—ശ്രീപാർവ്വതി, സമരോത്സുകനായ ശങ്കരന്റെ വാക്കുകൊണ്ടു, ഉൾപ്പൂത്തുഞ്ഞു സമസ്തം—ഇപ്പ്രകാരമുണ്ടായ വർത്തമാനമെല്ലാം, യരിച്ചു—അറിഞ്ഞു, അനന്തരം—അതിന്റെ ശേഷം, അനാര ...... ഭാമന—അവസാനമില്ലാത്ത കോപത്തിന്റെ അതിഭാരംകൊണ്ടു—വലിയ മൃദുകൊണ്ടു—സഹിക്കാൻ പാടില്ലാത്തവിധം കോപം ഉണ്ടായിട്ട് എന്നു സാരം, സസംഭ്രമ ....വിഭവേ—മനസ്സിൽ പാതിവ്രത്യമൊഴുകി കളിയുടെ കാര്യം തിട്ടപ്പിച്ചു സമയത്ത്. പതിവുപോലെയല്ലാതെ അതിവേഗത്തിൽ കളിച്ചു സമയം എന്നു ഭാവം. നാല്യ..................ജിതം—അലെവിവസത്തെ പൂക്കൾ മുഴുവനും പോകാതെ മുന്നനാരെല്ലാം ശേഷിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് മനോഹരമായതും, ചാരല.................സാന്ദ്രം—അടുത്തു വന്നുകൂടുന്നതും സ്വാഭാവികവും—സുഗന്ധവസ്തുക്കൾ ഉപ

ഭയാതിരേകാതെ സ്വഭാവസിദ്ധമായിത്തീൎന്ന—മഹത്തായ മനോജ്ഞതകൊണ്ട്
ആരോഹിച്ച് ഏല്ക്കുന്ന വണ്ടിൻകൂട്ടങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിബിഡമായതും,
ഇതോ..............ചേൎന്നുകൊണ്ട് = ഇതുകൂടാതെ നോക്കിയാൽ അല്ലു
തം, കാലിന്റെ കണ്ണുവരെ നീണ്ടുകിടക്കുന്നതും ഇളകീട്ടുള്ള് വെ
ള്ളത്തുള്ളികളെ ഇറ്റിറ്റു വീണുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും ആയ, മേൽമു
ണ്ടൽ=പൂവാടകൂടിയ തലമുടി, കേശപ്പ=സംഘാതത്തിൽ, പുറത്തെ
ത്തലെ ചേൎന്നുകൊണ്ട്=കഴുത്തിന്റെ പുറകിൽ ഇട്ടുകൊണ്ട്, അപ്രാ......
......സാന്ദ്രം=ഒരു വെള്ളത്തുള്ളികളുടെ കൂട്ടംകൊണ്ട് കനത്തിരിക്കുന്ന
തും, ആസ്പൃഷ്ട..............കൊണ്ടും=മുഴുവനും തെളിച്ചു നെറ്റിയിൽ പ
റ്റി ശോഭിക്കുന്ന നീലനിറമായ കുനിതകടാക്ഷംകൊണ്ടും, വിലാസനന...
..........കൊണ്ടും=ഭംഗിയായി ഭൂനിരേഖാഭാഗം മാത്രം മാത്രമപോലെ
തെ തെളിഞ്ഞുകാണുന്നതും മനോഹരവുമായ കസ്തൂരിപ്പൊട്ടുകൊണ്ടും,
ചേൎത്താഹാര=ആരുടേയും ഹൃദയത്തെ അപഹരിക്കത്തക്കവളായിട്ടും,
ചെറു..............തെല്ലും=അല്പം വട്ടത്തെ കലങ്ങിയിരിക്കുന്ന പുരിക
ക്കൊടിയും, അയ്യോ!—ആശ്ചൎയ്യം, കമതി.............ഭംഗിയും=കലങ്ങി
ചുവപ്പു നിറത്തോടുകൂടിയ നേത്രങ്ങളുടെ അഗ്രഭാഗങ്ങളിലെ ഭംഗിയും,
പാണ്ഡ്യപാടെ..............തെല്പ്രതലം=താനിയേതന്നെ വിറയ്ക്കുന്ന ബിംബം—
കോവൽപഴം—പോലെ ചുവന്ന അധരത്തിങ്കൽ മറന്നതും കാണാത്ത
ഭാവത്തോടെ ഉണ്ടാകുന്ന മന്ദഹാസവും—പുഞ്ചിരിച്ചെപ്പതൽ മെ ഏറ്റു
മായ പ്രായമാണ്. ബാലാ..............കിണ്ണക്ക=ഉദയസമയത്തുള്ള
സൂൎയ്യന്റെ രശ്മികളോടുകൂടിയ പൊൻതാമരപ്പൂവുപോലെ, കൊണ്ടും
..........ശ്രോണിഭാരം=ഭയങ്കരമായ തേജസ്സ് നിമിത്തമുള്ള താപത്തിന്റെ
—ചുവപ്പുനിറത്തിന്റെ ഉദയംകൊണ്ടു വലുതായ രോമാഞ്ചമാകുന്ന ഭം
ഗിയേറിയ ഉരുപ്പു ചേൎന്ന സ്തനദ്വയത്തിന്റെ നടുവിൽ ഒഴുകി വഴി
ക്കുന്ന വെള്ളത്തുള്ളികളുടെ കൂട്ടം ചേൎന്നതായി പൊഴിക്കുന്നവളും, കോ
പിക്കുക=കോപിക്കുക, സംഭ്രമ..............ളാസിതീ=സംഭ്രമം നിമിത്തം
സഞ്ചാരത്തേയും ഒഴിച്ചു മുൻപിലത്തെക്കാൾ കലങ്ങി ഉലാത്തുന്ന മദ്ധ്യ
വല്ലി—നടുവുകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നവളും, വസ്തി..............പാറിയിട്ടില്ലും—
വെള്ളം നിറഞ്ഞു നനഞ്ഞു ഭംഗിയേറിയ വസ്ത്രം അരയിൽ ചേൎന്ന
പാറിപ്പിടിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, ചെറു..............നീവിബന്ധം=അല്പം
താനിയേ അഴിയുന്നതായ ആ വസ്ത്രത്തിന്റെ കെട്ട്, മരാ..............
ഭൂതം=അരയിലെ രത്നകാഞ്ചികൊണ്ടു മറിച്ചു, മദ്ധ്യമദ്ധ്യ=ഇളയ്ക്കിട
യിൽ വലതുകൈത്തലംകൊണ്ടു=വലത്തേകയ്യുകൊണ്ട്, താങ്ങി—പിടിച്ചു,

തപ്താം... ......ചാരുഭാഗ്യം—അതിവേഗത്തിൽ നടക്കകനിമിത്തം വ്യാപ്പനിരം ക്ഷമിയ കാല്യകളുകൊണ്ടു നടന്നു, നിജ... ... ...ന്തികേ—തന്റെ അടുക്കൽ, കോപാരി... ... ...പ്യഗ്രയാം കലൻ—മൈപൃശ്യം അഭിമാനം ഇവയുണ്ടായി വികാരമത്തോടുകൂടി, മോപപ്രധാനയായ—ദേവി ക്ഷമാനയായിക്കൊണ്ട്, ദേവീ ഇന്ദിരാത്മീടിനാദം—ദേവി ആരംഭിച്ചു.

ശ്രീപാർവ്വതി കുപിതയായി കളുക്കാവിൽനിന്നു ഭർത്താവിന്റെ അടുക്കലേക്കു പോകുന്ന യാത്രയെ ഈ ശ്ലോകത്തിൽ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. കോപകന്നനയത്തു കേശം മുതലായ ഓരോ അംഗത്തിന്റെയും സ്വഭാവം എന്തായിരുന്ന് ഇതിൽ കവി ഭംഗിയായി വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. ഒരു നായികയുടെ കോപത്തെ ഇതിലധികം ഭംഗിയായി വേറെ ഒരു കവി വർണ്ണിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ഈ ശ്ലോകം കവിയുടെ അസാധാരണമായ മനോധർമ്മസമ്പത്തിനെ വെളിവാക്കുന്നു.

അന്നേരം കോപലീലാകലുഷരതികിലോ-
ലോല വന്നാസ്ഥിതാം താം
പൂന്താപ്പുഞ്ചായൽതൊട്ടുച്ചരണതളിരോളം
കണ്ടു ശൈലേന്ദ്രകന്യാം
മുന്നേക്കാളുന്നലിഞ്ഞീടിന തിരുമനസാ
ശാപശങ്കാം കുറിക്കാ-
തിന്ദിരാത്മാ ഭവാനീരമണനനുരസേയാ-
മഞ്ചിതാം വാചമൂചേ. സ്ര.

അന്നേരം—ശ്രീപാർവ്വതി സമീപത്തു വന്ന സമയത്ത്, ഇന്ദിരാത്മാ ഭവാനീരമണൻ—സാക്ഷാൽശിവനായിരിക്കുന്ന ശ്രീപരമേശ്വരൻ, കോപ... ... ...കലുഷം—കോപത്തിന്റെ കളികൊണ്ടു കലുഷമാകുംവണ്ണം, കോപത്തിന്റെ ആധിക്യംകൊണ്ട് മനസ്സിളകിക്കലങ്ങി എന്നു സാരം. ലോലോലം—കുളിച്ചു ഇവൾക്കുള്ള വേഷത്തോടുകൂടി, അരികിൽ വന്നാസ്ഥിതാം—സമീപത്തിൽ വന്നു നിന്നവളായ, താം ശൈലേന്ദ്രകന്യാം—ആ പാർവ്വതിയെ, പൂന്താ... ... ...കണ്ടു—പൂന്താപ്പുമടം ചൂടിയിരിക്കുന്ന മുടി മുതൽ അടിവരെ കണ്ടു—നോക്കി, മുന്നേക്കാൾ... ... ...മനസാ—മുൻപിലത്തേക്കാൾ ആർദ്രമായിരിക്കുന്ന മനസ്സുകൊണ്ടു, ശാപ... ... ...ക്കാ

ത്തു=കോപിച്ചുകൊണ്ടോ എന്ന സംശയത്തോടുകൂടി, അനുനയത്തോടുകൂടിയും വചഃ=സമാധാനിപ്പിക്കുന്നതിനു യോഗ്യമായ വാക്കിനെ, ഉദേചാ=പറഞ്ഞു. പാർവ്വതി കുപിച്ച ഭാവത്തോടുകൂടി അടുത്തു വന്നു നിന്നപ്പോൾ ശിവൻ ദേവിയുടെ ശരീരം മുഴുവനും നോക്കി മുൻപിലത്തെ ഭാവം മനസ്സിലാക്കി, കോപിച്ചുകൊണ്ടോ എന്ന ശങ്കയോടുകൂടി സമാധാനിപ്പിക്കുന്നതിന് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു എന്നു സാരം.

"കഷ്ടം കഷ്ടം കുധ്രീശ്വരസുചരിതസ-
ർവ്വസ്വമേ! മൽപ്രിയേ! കേൾ
പെട്ടെന്നിക്കോപമെന്തന്തകതളിരിലൊരാ-
തങ്കമുൾക്കൊണ്ടകാണ്ഡേ
പട്ടാങ്ങത്രേ ദൃഢം നാമിരുവരിലുമഭേ-
ദോല്ലസൽഭക്തിമാനായ്
ദ്രഷ്ടവ്യോനേന മഹാത്മാ നൃപമണി വെറുതേ
മാനമൊല്ലാ മനോജ്ഞേ!. വൃ

കഷ്ട.........സർവ്വസ്വമേ=ഹിമവൽപർവ്വതം ചെയ്തിരിക്കുന്ന സുകൃതത്തിന്റെ എല്ലാഫലവും, മൽപ്രിയേ=എന്റെ പത്നിയും, മനോജ്ഞേ=സുന്ദരിയും (ഇതു മൂന്നു പദങ്ങളും സംബുദ്ധി) ആയിരിക്കുന്ന ദേവി, അകതളിരിൽ=മനസ്സിൽ, അകാണ്ഡേ = അനവസരത്തിൽ—കാരണമില്ലാതെ—ആതങ്കമുൾക്കൊണ്ടു=സങ്കടത്തോടുകൂടി, പെട്ടെന്നു ഇക്കോപം എന്തെന്നു=വേഗത്തിൽ ഈ കോപം എങ്ങിനെയുണ്ടായി. നിനക്കു സങ്കടവും കോപവും ഉണ്ടാകുവാൻ ഹേതു എന്തെന്നു സാരം. കഷ്ടം! കഷ്ടം! കാരണമില്ലാതെ നീ കോപിക്കുന്നുവല്ലോ, എന്നു സാരം. പട്ടാങ്ങത്രേ=ഞാൻ പറയുന്നതു സത്യമാണ്. അനേന മഹാത്മാ നൃപമണി=ഈ മഹാനുഭാവനായ രാജർഷി, നാമിരു.........ഭക്തിമാനായ്=നമ്മൾ രണ്ടുപേരിലും യാതൊരു വ്യത്യാസവുമില്ലാത്തവിധം ഭക്തിയുള്ളവനായി, ദ്രഷ്ടവ്യഃ=കാണപ്പെടണം. ഈ രാജാവു നമ്മളെ രണ്ടുപേരെയും ഒരുപോലെ ഭജിക്കുന്നവനാണെന്നു സാരം. വെറുതെ=കാര്യമില്ലാതെ, മാനം=കോപം—സ്ത്രീകൾക്കു ഭർത്താക്കന്മാരോടുള്ള കോപം മാനം. കല്ലാ

ങ്ങളല്ല്, ശങ്കയില്ല എന്നു സാരം. മനോരമയെ എന്ന പദം സൂചിപ്പിക്കുന്ന നിനക്ക വികൃതാവസ്ഥയെ ജനിപ്പിക്കുന്ന കോപം ചേർന്നതല്ല എന്ന് അർത്ഥം ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു.

സമസ്തലോകാഭ്യുദയൈകവൃത്തേ-
ർമയ്യസ്തി ശക്ത്യാ പരതന്ത്രഭാവഃ
മമ പ്രിയേ! ഞാനിഹ ചെയ്യുന്നതെല്ലാം
ക്ഷമസ്വ നീ പാർവ്വതരാജകന്യേ!" വൃത്ത

മമ പ്രിയേ പാർവ്വതരാജകന്യേ=എന്റെ പ്രിയേ, എനിക്ക ഏറ്റവും ഇഷ്ടമുള്ളവളായിരിക്കുന്ന പാർവ്വതി എനിക്ക് നിന്നോടു തോന്നുന്നതു പോലെ ഇഷ്ടം നിനക്ക് എന്നോടും തോന്നുന്നതാണ് എന്ന പ്രിയേ എന്ന പദം ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു. ഞാൻ ഇഹ=ഇവിടെ നിൽക്കുന്നില്ലാതിരുന്ന സമയത്ത്, സമസ്ത..........വൃത്തേഃ=ലോകങ്ങൾക്കെല്ലാം അഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടാക്കുന്നതിനുവേണ്ടി പ്രവർത്തിച്ചുവന്നായ, മയി=ഈ രാജാവിന്റെ, ശക്ത്യാ=ശക്തികൊണ്ട്, പാരതന്ത്ര്യഭാവഃ=പരാധീനതയോടുകൂടി വിവശനായിട്ട്, രാജാവിന്റെ ശക്തിനിമിത്തം അത്യന്തം സന്തോഷമുള്ളവനായിരുന്നിട്ട്, തല്പ്പുലിവിശേഷണം. ചെയ്യുന്നതെല്ലാം ക്ഷമസ്വ=നീ ക്ഷമിച്ചാലും.

ഓരോതരം പുരഹരാനുനയങ്ങൾകൊണ്ടും
മാറാത്ത കോപവിഷമാമവലോക്യ ഗൌരീം
അശ്രുസ്ഥശോപമയമഞ്ജുതലേ പതിതഃ
നേരെ പകർന്നിതു കൃതാഞ്ജലിരേഷ രാജാ. വൃന്ദ

ഓരോതരം..........വിഷമാം ഗൌരീം അവലോക്യ=ഓരോവിധത്തിലുള്ള ശിവന്റെ സമാധാനവാക്കുകൾകൊണ്ടും കോപത്തിന്റെ ശമനത്തിന് കഴിവുവരാതെയിരുന്ന (കോപം മാറാതെയിരുന്ന) പാർവ്വതിയെ വീക്ഷിച്ചിട്ട്, ഏഷ രാജാ കൃതാഞ്ജലിഃ=ഈ രാജാവു തൊഴുതുകൊണ്ട്, അശ്രുസ........പതിതഃ=കാലിൽ വീണുകൊണ്ടു എന്നു അർത്ഥം നിമിത്തം കാൽക്കൽ വീണു നമസ്കരിച്ച്, നേരെ=സത്യമായിട്ട്, പകർന്നിതു=ദേവിയെ

സ്തുതിച്ചു. ശിവന്റെ അനുനയവാക്കുകൾ ഫലിക്കാതെയിരുന്നപ്പോൾ താൻതന്നെ ദേവിയുടെ കാല്ക്കൽ വീണ് ഇപ്രകാരം സ്തുതിച്ചു എന്നു സാരം.

"സാക്ഷാൽത്രൈലോക്യനാഥപ്രണയിനി! ഗിരിരാ-
ജാത്മജേ! കൈതൊഴുന്നേൻ
കാൽക്കീഴ്‌വന്നാശ്രിതം മാം കനിവൊടുഗതിയേ-
കാത്തുകൊള്ളേണമേ നീ
നീക്കം ചെറ്റില്ല മററാരുടയതു മമ നീ-
യെന്നിയേ തമ്പുരാട്ടീ!
പാഴ്‌ക്കോപം മാനസാന്തമെന്നോടു കലരാതെ
ജൃംഭതാം വൻപ്രസാദം. വൃ൭

സാക്ഷാൽ...... ......ത്മജേ = സാക്ഷാൽ മൂന്നു ലോകങ്ങൾക്കും ഈശ്വരനായ ശിവന്റെ പ്രണയപാത്രമായും—ഭാര്യയായും, പർവ്വതശ്രേഷ്ഠന്റെ പുത്രിയായും ഇരിക്കുന്ന തമ്പുരാട്ടി=ദേവി (ഈ പദങ്ങൾ സംബോധികൾ) കൈതൊഴുന്നേൻ=ഞാൻ നമസ്കരിക്കുന്നു. നീ കാൽക്കീഴ് വന്നു ആശ്രിതം അഗതിയേ കാത്തുകൊള്ളേണമേ—നീ നിന്റെ കാലടിയിൽ വന്നു ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നവനും മറ്റൊരു ഗതിയില്ലാത്തവനുമായ എന്നെ രക്ഷിക്കേണമേ, ചെറ്റു നീക്കം ഇല്ല—ഞാൻ പറഞ്ഞതിനു അല്പവും ഭേദം ഇല്ല. മുഴുവനും സത്യം തന്നെയെന്നു സാരം. മമ നീയെന്നിയേ മററു ആരു ഉടയതു=എനിക്കു നീയല്ലാതെ വേറെ ആരാണ് ഒരു ഉടയതുള്ളതു്. മാനസാന്തം എന്നോടു പാഴ്‌കോപം കലരാതെ=വ്യർത്ഥമായിരിക്കുന്ന എന്നോടു വെറുതെ കോപിക്കാതെ, വൻപ്രസാദം=നിന്റെ മനസ്സിൽ വലിയ തെളിവു—സന്തോഷം, ജൃംഭതാം=ജൃംഭിക്കട്ടെ. കോപം നീങ്ങി മനസ്സു നല്ലപോലെ തെളിയട്ടെ എന്നു സാരം.

നതോസ്മി കാരുണ്യസുധാനിധാനം
നതോസ്മി കാമാർപ്പണകാമധേനും
നതോസ്മി നാനാഗമമൂർദ്ധ്വവൃത്തിം
നതോസ്മി നാരായണസോദരീം താം. വൃ൮

കാരുണ്യസ്യന്ദിനയനാം തവ=കരുണയാകുന്ന അമൃതം നിറച്ചു വച്ചിരിക്കുന്ന നിധിയായ നിന്നെ, നതഃ അസ്മി=ഞാൻ നമസ്കരിക്കുന്നു. നതഃ അസ്മി എന്ന പദങ്ങളുടെ അൎത്ഥം അടുത്ത പാദങ്ങളിലും യോജിപ്പിച്ചുകൊള്ളണം. കാമ.........ധേനും=ഭക്തന്മാരുടെ അഭീഷ്ടങ്ങൾ എല്ലാം കൊടുക്കുന്ന കാമധേനുവായിരിക്കുന്നവളേ, നാനാരമ്യമൂൎത്തിം=നാനാരൂപങ്ങളായ വേഷങ്ങൾ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയവളേ, വേഷങ്ങൾകൂടി നിന്റെ മൂൎത്തി ഇന്നവിധം എന്നു ഗ്രഹിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നു സാരം. നാരായണസഹചാരിണീം=മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ സഹചാരിണിയായിരിക്കുന്നവളേ—ലക്ഷ്മിയായും ഭക്താഭീഷ്ടപ്രദയും വേഷങ്ങളാലും കൂടി അനുഭവിക്കപ്പെടുന്നവളും മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ സഹചാരിയും ആയ നിന്നെ ഞാൻ നമസ്കരിക്കുന്നു എന്നു സാരം.

പ്രസീദ മേ ഭക്തവിതീർണ്ണമുക്തേ!
പ്രസീദ മായേ! മനോരമാംഗേ!
പ്രസീദ ഭദ്രേ! പരതത്വമുദ്രേ!
പ്രസീദ ധന്യേ! കലശാബ്ധികന്യേ!" വൃൻ

ഭക്തവിതീർണ്ണമുക്തേ=ഭക്തന്മാൎക്ക് മോക്ഷം കൊടുക്കുന്നവളായും, മായേ=മായാസ്വരൂപത്തോടുകൂടിയവളായും. ഇല്ലാത്തതു ഉണ്ടെന്നും ഉള്ളത് ഇല്ലെന്നും തോന്നിപ്പിക്കുന്നവൾ എന്നു മായാപദത്തിന്റെ സാരം. മനോരമാംഗേ=ശ്രീപദ്മനാഭന്റെ പത്നിയായും, ഭദ്രേ=മംഗളശീലയായും, പരതത്വമുദ്രേ=അത്യുൽകൃഷ്ടമായ ജ്ഞാനത്തിന്റെ മുദ്രയായും, ധന്യേ=ശ്രേഷ്ഠയായും ഇരിക്കുന്ന, കലശാബ്ധികന്യേ=ശ്രീപാൎവ്വതി ദേവി. ഈ പദങ്ങൾ എല്ലാം സംബോധികം. പ്രസീദ=പ്രസാദിച്ചാലും.

ഇത്ഥം ശ്രീനാരദൎഷി വീണാനാദമോടു ശതസാ-
മം തദാ കണ്ണിലെണ്ണും-
മല്ലേ താനേ ബലാൽ ചോരയാമകലുഷതമ-
സ്സുകരം പങ്കജാക്ഷി

ഉത്സുൽകാതങ്കഭാരാകരതിരകളിലാ-
റാടി മുങ്ങിക്കളിക്കും-
ചിത്തേ ഏറ്റം പ്രസാദശ്രിയമമരമോദ
ശൈലരാജന്യകന്യാ. ൯൦

അമാ—അപ്പോഴം, ഇത്ഥം—ഇപ്രകാരം പ്രാർത്ഥിച്ചു, ഉത്സുൽ ......ശരണാഗതം—കാല്ക്കൽ വീണു നമസ്കരിച്ചു ശരണാഗതനായിരിക്കുന്ന, അനംഗ ചക്ഷുസ്സാക്ഷി ശൈലരാജന്യകന്യാ—ഇത പറഞ്ഞുകൊണ്ടോ ഫല സ്വരൂപമായിരിക്കുന്ന മനോജ്ഞതയോടുകൂടിയ സുന്ദരിയായ പാർവ്വതി ദേവി. കണ്ണി.........സങ്കടം—കണ്ണിൽ ചെന്നു ചേരുന്നതിനിടയിൽ. മുൻപുതന്നെ നശിച്ചതായ കോപവികാരമാകുന്ന ഇരുട്ടുകൊണ്ടുള്ള സങ്കടത്തോടുകൂടിയവളായിട്ട്. ബാലപ്രായോഗം ഒന്നും കൂടാതെ മനസ്സൊക്കെ ഉണ്ടെന്നതന്നെ ദേവിയുടെ കോപലേശവും എല്ലാം തെളിച്ചു എന്നു ഭാവം. ഈ ഭാഗം ദേവിയുടെ അസ്സാധാരണമായ ഭർത്തൃവാത്സല്യത്തെ ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു. 'താനേ ബലാൽ' എന്ന പദങ്ങൾ ഏറ്റവും ഭാവപുഷ്ടങ്ങളായിരിക്കുന്നു എന്നു കാണേണ്ടതാണ്. കോപവികാരമെല്ലാം അതിവേഗത്തിൽ നശിച്ച് മനസ്സു തെളിഞ്ഞിട്ട് എന്നു സാരം. ഉത്സുൽ.........ചിത്തേ—ഇളകിപ്പൊങ്ങുന്ന കരുണയാകുന്ന സമുദ്രത്തിലെ തിരമാലകളിൽ മുങ്ങിക്കളിക്കുന്ന മനസ്സിൽ, ദയാധിക്യംകൊണ്ട് ഏറ്റവും അലിവോടുകൂടിയ മനസ്സിൽ എന്നു സാരം. ഏറ്റം—ഏറ്റവുംപ്രീതിയുളവാക്കുന്ന, പ്രസാദശ്രിയം—പ്രസാദത്തിന്റെ ശോഭയെ, അമരൽ—തെളിച്ചുകൊണ്ടു. മനസ്സിൽ കരുണച്ചുഴിതമായ തെളിവുണ്ടായി. ദേവിക്കു തന്റെ ഭർത്താവിനോടുള്ളതിൽ കൂടുതലായ കരുണയും വാത്സല്യവും ഭക്തന്മാരോടു ഉണ്ടെന്ന് ഇവിടെ കവി വെളിവാക്കിയിരിക്കുന്നു.

ത്രൈലോക്യനായകനുമമ്പൊടു വൻപ്രസാദം
കോലുന്ന കാന്തയൊടു ചേർന്നു അനന്തധാമാ
ചേലൊത്തനഗ്രശിരം പരിപൂർണ്ണമോദം
മേലേ നരേന്ദ്രഗൃഹേ സമയം മറന്നു. ൯൧

അനന്തധാമാ—അന്തമില്ലാത്ത തേജസ്സോടുകൂടിയ, ത്രൈലോക്യ ....ചേർന്നു—ശിവനും ദേവിയോടുകൂടി മനസ്സു തെളിഞ്ഞ പാർവ്വതി

ത്തും ഒന്നില്ല, ഭേദമ... ... ...ശിരഃ=ശിരസ്സിലറിയ അനുഗ്രഹവാക്കുകൊ ണ്ട്, നരേന്ദ്രഹൃദയേ=രാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ, മോദം=സന്തോഷ ത്തെ, പരിപൂർണ്ണ=നിറച്ചിട്ട്. രാജാവിന്റെ മനസ്സ് സന്തോഷപൂർണ്ണമാ ക്കിയിട്ട് അവിടെനിന്നു മറഞ്ഞു.

പണ്ടത്തിൽപ്പത്തിരട്ടിച്ചുള്ളകിനതച്ചിമാൻ
ബിംബസ്തമേകം ഗൃഹീത്വാ
കണ്ടേകാമ്രപ്രസാദാത്തൊടനു നൃപതിക-
സ്തോമവേണോസ്ത മഹാത്മാ
കൊണ്ടാടാമല്ല ഭാഗ്യം കലശഭവമുനെ-
രുദ്രമേ ചൊന്ന തേജോ-
ഭണ്ഡാരന്തം വണങ്ങി ത്രിപുരഹരനിയോ-
ഗം ന്യഗാദീദശേഷം. ൯൨.

തദനു=അതിനുശേഷം, അസൗ മഹാത്മാ നൃപതികസ്തോമവേ ണ്ടുകമായവനായ നൃപതികളുടെ സിംഹം, രാജകന്മാരുടെയും രാജാവ്-ചക്രവർത്തിയെന്നു സാരം. കണ്ടേകാമ്രപ്രസാദാൽ = വിശേഷ ധരിക്കയാൽ കഴിഞ്ഞു കുടത്തിരിക്കുന്ന ദേവന്റെ-ശ്രീപാദഭേദ്രന്റെ അനുഗ്രഹം കൊണ്ടുവായിട്ട്, ഐകം ബിംബം ഗൃഹീത്വാ=ശിവന്റെ ബിംബം കൈക്കൊണ്ടിട്ട്-വാങ്ങിയിട്ട്, പണ്ടത്തിൽ.........അച്ചിമാൻ =മുൻപുണ്ടായിരുന്നതിനെക്കാൾ പത്തിരട്ടി അധികം തേജസ്സോടുകൂടി യവനായിത്തീർന്നു. അല്ലാതെവിശേഷണം. ഭാഗ്യം കൊണ്ടാടാമെല്ല=രാജാ വിന്റെ ഭാഗ്യം പുകഴ്ത്താവുന്നതല്ല. അത്യുത്കൃഷ്ടമാണെന്നു സാരം. കലശ.........ചൊന്ന=രാജാവ് അഗസ്ത്യന്റെ ആശ്രമത്തിൽ ചെന്ന്. തേജോഭണ്ഡാരം തം=തപസ്സിന്റെ തേജസ്സിനു ഭണ്ഡാരം ഇരിപ്പിടം ആയിരിക്കുന്ന അവനെ-മുനിയെ, വണങ്ങി=വന്ദിച്ച്, ത്രിപുരഹരനിയോ ഗം അശേഷം ന്യഗാദീൽ=പുരവൈരിയായ ഭഗവാൻ ശിവന്റെ ആ ജ്ഞയെല്ലാം പറഞ്ഞു-അറിയിച്ചു. ഇവിടെ ത്രിപുരഹരപദം ശിവന്റെ നിയോഗം അനുസരിച്ചില്ലെങ്കിൽ പുരന്മാർക്കുണ്ടായ അനുഭവം തനിക്കും വരുമെന്ന അർത്ഥംകൂടി ധ്വനിപ്പിക്കുന്നതായി വിചാരിക്കണം. നിയോഗം ന്യഗാദീൽ എന്ന ഭാഗത്തിൽ യതിഭംഗം ഉണ്ടാം,

രാജർഷിണോക്തമുപകർണ്യ മുദാ തദാനീ-
മീശാനമുഖ്യവരമുല്ലസൽകൌതുകാത്മാ
വാചാ മൃദുസ്മിതസുധാർദ്രിതയാഭിനന്ദ-
ന്നൂചേ തെളിഞ്ഞു ശ്രേഷ്ഠതമോ മുനിമണ്ഡലാനാം ൯൩

മുനിമണ്ഡലാനാം ശ്രേഷ്ഠതമഃ=മുനികളുടെ ശ്രേഷ്ഠനായ നാഥനായ അഗസ്ത്യൻ, മുദാ...... ...ത്മാ=ഏറ്റവും സന്തോഷിച്ച അന്തഃകരണത്തോടു കൂടിയവനായിട്ടു, ആത്മാവ്=മനസ്സ്, "ആത്മാ ദേഹമനോബ്രഹ്മസ്വഭാവധൃതിബുദ്ധിഷു" എന്നു വിശ്വം. ആമോദം സന്തോഷിച്ചു, തദാനീം=അപ്പോൾ, രാജർഷിണാ=രാജർഷിയായ ദശരഥനാൽ, ഉക്തം=പറയപ്പെട്ടതായ, ഈശാനമുഖ്യവരം=ശിവന്റെ പ്രധാനമായ വരത്തെപ്പറ്റി, ഉപകർണ്യ=കേട്ടിട്ടു, രാജാവു പറഞ്ഞതു കേട്ടു—ശിവന്റെ നിയോഗം അറിഞ്ഞിട്ടു എന്നു സാരം. തെളിഞ്ഞു=മനസ്സു പ്രകാശിച്ചു, മൃദു... ... ...ർദ്രിതയാ വാചാ=പുഞ്ചിരിയാകുന്ന അമൃതത്തിൽ നനഞ്ഞ വാക്കുകൊണ്ട്, അഭിനന്ദൻ=രാജാവിനെ സ്തുതിച്ചുകൊണ്ട്, ഊചേ=പറഞ്ഞു

"അത്യന്തതോജ്ജ്വലസൌഭാഗ്യമയ! നിശമയ നീ
പൂർവ്വക്ഷ്മാപാലകാഭ്യാ-
മുത്തുംഗാഭ്യാമയിക്ഷ്മാപിതമഴകിയ ബിം-
ബപ്പായന്തൻ പുരമേ
മത്സ്യാനാമത്ഭുതങ്ങൾകളികലുഷധിയാം
കല്പഷംകൊണ്ടിന്നീ
പൃഥ്വീഗതേന്ന മറന്നങ്ങനെയവനമിഹ കാ-
ണാതെവണ്ണം ചമഞ്ഞു. ൯൪

അത്യന്തതോ... ... ...മയ=ഏറ്റവും ശോഭിക്കുന്ന ഭാഗ്യം കൈവന്നിരിക്കുന്ന അല്ലയോ രാജാവേ, നീ=ഭവാൻ, നിശമയ=ഞാൻ പറയുന്നതു കേട്ടാലും. ഉത്തുംഗാഭ്യാം പൂർവ്വക്ഷ്മാപാലകാഭ്യാം=ശ്രേഷ്ഠന്മാരായ രണ്ടു പൂർവ്വരാജാക്കന്മാരാൽ. മാന്ധാതാവിനാലും മുചുകുന്ദനാലും എന്നു സാരം

പ്രതിഷ്ഠാപിതം=പ്രതിഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടതും, അഭംഗിയ=ഭംഗിയുള്ളതുമായ, പുരാരേഃ=ശിവൻ്റെ, തൽ=ആ, ബിംബം=വിഗ്രഹം—പൂർവന്മാരായ രാജാക്കന്മാർ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു പൂജിച്ചുവന്ന ബിംബം. ഇതാനീം=ഇപ്പോൾ, അത്യുദ്ര... ...ധിയാം=ഏറ്റവും ഉയർന്ന കലിദോഷംകൊണ്ടു കലങ്ങിയ ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവരായ—കലിയുടെ ശക്തിയാൽ മനസ്സിൽ തെളിവില്ലാത്തവരായിത്തീർന്ന, മർത്ത്യാനാം=മനുഷ്യരുടെ, കല്മഷംകൊണ്ടു=പാപത്തിനാൽ, പൃഥ്വീഗർഭേ അന്തർ മറഞ്ഞ്=ഭൂമിയുടെ അടിയിൽ മറഞ്ഞിട്ടു, ഇഹ=ഭൂമിയിൽ, ദർശനം=കാഴ്ചയും, കാണാ... ...മഞ്ഞു=കാണാൻ പാടില്ലാത്തവിധമായിത്തീർന്നു. കലികൊണ്ടുള്ള മനോമാലിന്യവും മുഖ്യകാരണം പ്രതിഷ്ഠിച്ച ബിംബത്തെ ഭൂമിക്കടിയിൽ മറഞ്ഞ് ആർക്കും കാണ്മാൻ പാടില്ലാതെയായി എന്നു ഭാവം.

ഫുല്ലാത്മാ നീയുമെന്നാൽ ഭുവനഗുരുനിയോ-
ഗാനുഗാമീ വിഭോ! കേൾ
ചെല്ലൂർഗ്രാമത്തിൻ പൊട്ടുതൊട്ടുകുറിയതാം
ക്ഷേത്രമുഖ്യേ പുണ്യേ
കല്യാണാർത്ഥം പ്രതിഷ്ഠാപയ പുരമഥനം
ദക്ഷിണേ തസ്യ പാർശ്വേ
ചൊല്ലേറീടുന്ന ശൈലോജ്ജ്വലിതതനയ കം-
ഭോജകം ഭൂതനാഥം. ൯൭

വിഭോ=അല്ലയോ രാജാവേ, എന്നാൽ ഫുല്ലാത്മാ=സന്തോഷംകൊണ്ടു വികസിച്ച അന്തഃകരണത്തോടുകൂടിയവനായിരിക്കുന്ന മഹാനായ നീയും=അങ്ങും, കേൾ=ഞാൻ പറയുന്നതു കേട്ടാലും, ഭുവന... ...ഗാമീ=ലോകങ്ങൾക്കെല്ലാം പൂജ്യനായ ശിവൻ്റെ ആജ്ഞയനുസരിച്ച്, പുണ്യേ=പുണ്യമായും, ചെല്ലൂ... ...കുറിയതാം=ചെല്ലൂർഗ്രാമത്തിന്റെ പൊട്ടു—അലങ്കാരമായും ഇരിക്കുന്ന, ക്ഷേത്രമുഖ്യേ=പ്രധാനക്ഷേത്രത്തിൽ, കല്യാണാർത്ഥം=ലോകങ്ങൾക്കു മംഗളം വരുത്തുവാനായി, പുരമഥനം=ത്രിപുരന്മാരെ ഹനിച്ചവനായും, അഥ=പിന്നീട്, തസ്യ ദക്ഷിണേ പാർശ്വേ=ശിവൻ്റെ തെക്കുഭാഗത്തു അടുത്തു. ചൊല്ലേറീടുന്ന... ...ലിതം=കീർത്തിയോടുകൂടിയവനും ശിവൻ ഇഷ്ടനും, ഭൂതനാഥം=ഭൂതങ്ങളുടെ നാഥനും ആയ, കംഭോജകം=കംഭോജനായും, പ്രതിഷ്ഠാപയ=പ്രതിഷ്ഠിച്ചാലും.

മത്വാ നിർമ്മായ ഭൂയോഽപി ച ഭുവനപതേർ-
    വ്വിശ്വവന്ദ്യം വിമാനം
ശൈവാഖ്യ സന്നാമപൂജാനിയതിമനുദിനം
    കല്പയിത്വാ വിശേഷാൽ
ധർമ്മേഭ്യോ രക്ഷണാർത്ഥം വിതര മഹിതചൈ-
    ല്ലുരവിപ്രശാരേഭ്യോ
നിർമ്മായം കല്പഷാന്തലനചതുരതരം
    തൽപുരം മല്പുരാരേ. ൯൩

മത്വാ=അതാലോച്യാത്രേ, ഭൂയഃ അപി ച=വീണ്ടും, ഭുവനപതേഃ=ലോകരക്ഷകനായ ശിവന്റെ, വിശ്വവന്ദ്യം=എല്ലാവർക്കും വന്ദിക്കത്തക്ക യോഗ്യമായ, വിമാനം=വിമാനത്തെ, നിർമ്മായ=ഉണ്ടാക്കിയിട്ട്.

അമ്പലങ്ങളിൽ ദേവന്റെ ഗർഭഗൃഹത്തിന്ന അല്ലെങ്കിൽ പ്രാസാദത്തിന്ന വിമാനം എന്ന പേർ പറയുന്നു.

"അഥാത്ര വിവൃതേ ലക്ഷ്മ പ്രാസാദാനാം സമാസതഃ
ദേവാദീനാം നരാണാം ച യഥാ ലക്ഷ്യതയാ ചിതം
മനാംസി ച പ്രസീദന്തി പ്രാസാദാസ്തേന കീർത്തിതാഃ
നാനാമാനവിധാനതഃ ചരചിതാനം ശാസ്ത്രതഃ ശ്രുതം
പിതാമഹേന കൃതിർമ്മയേന ച യഥാ പുരാ
മുഖ്യാനീതി വിമാനാനി കഥിതാന്യത്ര പൂർവ്വശഃ
യാനി താന്യത്ര കഥ്യന്തേ ദേവാദീനാം സമാസതഃ."

എന്ന ഈശാനശിവഗുരുദേവപദ്ധതിയിൽ (ഉത്തരാർദ്ധം സപ്ത-വിംശപടലം) പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ദേവന്മാർക്കും മനുഷ്യർക്കും മനസ്സിന്ന പ്രസാദം=സന്തോഷം ഉണ്ടാകുന്നതു പ്രാസാദം. പലമാനം അളവുപയോഗിച്ച് നിർമ്മിക്കുന്നതുകൊണ്ട് അതിന്ന വിമാനം എന്ന പേർ സിദ്ധിച്ചു.

"വിമാനം ഭവനം ഹർമ്മ്യം മന്ദിരം ധാമ നികേതനം."

എന്ന മയമതത്തിൽ കാണുന്നതിൽനിന്ന വിമാനവും പ്രാസാദവും മന്ദിരവും മറ്റും സമാനാർത്ഥകങ്ങളാണെന്ന ഗ്രഹിക്കാം. ശൈവാഗമവ്യക്തമായ

സമരാങ്കണസൂത്രധാരം എന്ന പ്രാചീനശില്പശാസ്ത്രത്തിന്റെ ഉത്തരാൎദ്ധത്തിൽ വിമാനത്തിന്റെ പല അളവുകളും അതിനുള്ള പല നിയമങ്ങളും പ്രതിപാദിക്കുന്നു. ചോളേശ=ചോഴിയായി, അൎച്ചിതം=പൂജിതമായി, സന്ധ്യാപൂജാദിയതിം=നമസ്കാരം പൂജ എന്നിവ ചെയ്യുന്നതിനു വേണ്ട നിയമങ്ങളെ, കല്പയിത്വാ=കല്പിച്ചിട്ട്=ഏൎപ്പെടുത്തിയിട്ട്, വിശേഷാൽ=ഇതുമാത്രം ചെയ്താൽ പോരാ, വിശേഷമായി ഇതൊക്കെക്കൂടി ചെയ്യണം എന്ന സാരം. ദ്രവ്യരാശേഃ=ദ്രവ്യത്തിന്റെ, കല്പ.........ൎത്ഥം=പാദങ്ങളെ നടപ്പിക്കുന്നതിൽ ഏറ്റവും സമൎത്ഥമായിരിക്കുന്ന, തൽപൂൎവ്വം=അതു പൂൎവ്വമായിട്ട്, നിൎമ്മായം=വ്യാജംകൂടാതെ, ശാശ്വത്യ മഹിത .... വിപ്രേശ ...ശ്രേഷ്ഠ്യ=സാൎവ്വനിഷ്ഠന്മാരായ ചെല്ലൂർഗ്രാമത്തിലെ ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠന്മാരായ ബ്രാഹ്മണൎക്കായിക്കൊണ്ടു, രക്ഷണാൎത്ഥം=രക്ഷ ചെയ്യുന്നതിനായി, വിതര=കൊടുത്താലും. ക്ഷേത്രത്തിലെ പൂജാദികൎമ്മങ്ങൾ ശരിയായി നടക്കുന്നതിനുവേണ്ട ഏൎപ്പാടുകളും ചെയ്തിട്ട് രക്ഷിക്കുന്നതിനായി അവിടത്തുകാരായ ബ്രാഹ്മണൎക്കു കൊടുത്താലും എന്ന സാരം.

അപ്പാ ജഗത്ത്രയഹിതാൎത്ഥികവൎണ്ണ്യ്യക്രമെല്ലു-
മെല്ലെപ്പുറമൻ പാടശിഖല്പ്യ ശിവപ്രസാദാൽ
കെല്പാൎന്ന കീൎത്തിനെറി ചെയ്തജൃദ്യുഗാന്തം
തൽപൂൎവ്വഭൂപതി ഭഗീരഥനെന്നപോലെ." ൯൭

അപ്പാ=അതുകൊണ്ടുള്ളതാകും, ജഗത്ത്രയഹിതാൎത്ഥം=മൂന്നു ലോകങ്ങളുടെയും ഇഷ്ടം സാധിക്കുന്നതിനു, ഉപചൎയ്യ........ശികല്പ്യ=ഇപ്രകാരം എല്ലാം വേണ്ടവിധം ഏൎപ്പെടുത്തിയിട്ട്, ശിവപ്രസാദാൽ=ശിവന്റെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടു, തൽപൂൎവ്വ .... പോലെ=അങ്ങയുടെ പൂൎവ്വികനായ ഭഗീരഥനെന്നപോലെ, ആയുഗാന്തം=യുഗാവസാനം=പ്രളയകാലം വരെ, കെല്പാൎന്ന........ചെയ്തു=സാമൎത്ഥ്യത്തോടുകൂടി കീൎത്തിയുടെ നെറി-കേടി ചെയ്തു, ലോകത്തിൽ ഉണ്ടാക്കി, അയ്യ്=അങ്ങു വാണാലും. ഭഗീരഥനെപ്പോലെ ഒരിക്കലും നാശമില്ലാത്ത യശസ്സോടുകൂടി അങ്ങു വാണാലും എന്ന അശംസ്യൻ്റെ അനുഗ്രഹം. ശിവപ്രസാദാൽ എന്ന പദത്തിനു താൻ പറഞ്ഞതെല്ലാം ഈശാനുഗ്രഹംകൊണ്ടു അങ്ങേക്കു സാധിക്കും എന്നു ധ്വനി.

ഗദ്യം ൩. അഥ നരപതിർമ്മുനിസാർവ്വഭൌമവദന
ചന്ദ്രനിഷ്യന്ദമാനവചനചന്ദ്രികാഭിരൽസംഫുല്ലഹൃദയ
കൈരവോ നിഖിലാഗമാംഭോധിലംഘനകലാജാംഘി
കൈകർമ്മിഭിരിതരനിരസ്തഷവേദ്യാന്തരൈർദ്ദേശോപചരൈർവ്വിപ്രപ്രവ
രൈശ്ച പരീതോ നിരന്തരാരചിതധനധാരാപൂരവർഷേണ
സന്താനസന്തർപ്പിതസമസ്തജീവലോകഃ ദിവ്യദേശേഷു
സ്വയമേവ ദിവി ധൈഷണസ്യ വിസ്മയമാതന്വാനക
ഥരേതാ യൌഗപദ്യനിസ്സൃതേന സാന്ദ്രതരേണ ത്രി
വേദീഘോഷേണ ച വിവിധമാഗധസംകീർത്തിതശംകര
നാമസംകീർത്തനജയജയാരാവകോലാഹലേന ച സമഗ്രസ
ന്താഢ്യമാനഗഭീരഭേരീമൃദംഗകാഹളനിസ്സാണശംഖഗോമു
ഖനാനാവാദിത്രനിനാദേന ച സർവ്വലോകേഷു കരാഭി
നയൈരേവ പരസ്പരം കാർത്സ്ന്യേന സഞ്ജാതാനേഷു മഹി
തമന്ത്രാഹൂതിതന്ത്രസന്ധുക്ഷിതാത്ഭുതജ്ഞാനിനീരന്ധ്രനി
സ്സൃതായാം ബഹളസൌരഭ്യപൂരിതാഹരിന്മുഖായാം
ധൂമലേഖായാമുദിതകൃഷ്ണകാദംബിനീശോഭാബിനാം വൈമാ
നികസ്ത്രീണാമീക്ഷണപുടേഷു ക്ഷണമാത്രം തിരസ്കര
ണീഭംഗീമംഗീകുർവ്വത്യാം ത്രിജഗദാനന്ദകന്ദളനചതുര
സുരഭിശീതളസ്പർശേ നഭസ്വതി സംവീജതി സ്വയംപ്ര
കാശിതാനന്തകല്പസാരസ്വാമൈകമന്ദ്രരായ ഭുവനവാസി
കജനായ യഥാവിധി വാസ്തുപൂജാദികാം കർമ്മപരമ്പരാ
മാത്മപൂർവ്വേണ നിർവ്വർത്ത്യ സ്വഗൃഹതോ തപസ്സംപന്നൈ
ധീനാം കരാഭോൽസവാ മുനിനാ ഭുവനമംഗലാർത്ഥം ബിം
ബമഭൈരവം തത്രൈവ പുണ്യക്ഷേത്രേ സാധിത്വാദ്ഭുത
ശാലീ പ്രതിഷ്ഠാപിതൽ.

ഈ ശ്ലോകത്തിൽ രാജ്യപ്രതിഷ്ഠയെ വൎണ്ണിക്കുന്നു. അഥ=അതിന്നശേഷം, മുനി.........കൈരവഃ=മുനികളുടെ ചക്രവൎത്തിയായ അഗസ്ത്യന്റെ മുഖമാകുന്ന ചന്ദ്രങ്കൽനിന്നു ഒഴുകിയ വാക്കാകുന്ന നിലാവിന്റെ വെളിച്ചംകൊണ്ടു നല്ലപോലെ വിടൎന്ന മനസ്സാകുന്ന ആമ്പലോടു കൂടിയവനും, മുനിയുടെ വാക്കുകേട്ടു ഏററവും സന്തോഷിച്ചവൻ എന്നു സാരം. മുനിയുടെ മുഖം ചന്ദ്രൻ, വാക്കു നിലാവു, രാജാവിന്റെ മനസ്സ് ആമ്പൽപ്പൂവ്, അലങ്കാരം രൂപകം. നിഖില......ശാഖികൈ=നാലു വേദങ്ങളാകുന്ന സമുദ്രങ്ങളെ കടക്കുന്ന കാൎയ്യത്തിൽ ഏററവും ശീഘ്രഗതിയോടുകൂടിയവനും, അസാധാരണമായ ബുദ്ധിവൈഭവംകൊണ്ടു വേദങ്ങളെല്ലാം വേഗത്തിൽ പഠിച്ചവൻ എന്നു സാരം. വിദിത.........തത്വഃ=അറിയേണ്ടവയായ മറ്റുവിഷയങ്ങളും എല്ലാം അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നവനും, ഋജുചരിത്രഃ=പരിശുദ്ധമായ ആചാരനിഷ്ഠയോടുകൂടിയവനും ആയ, വിപ്രവരിഷ്ഠഃ=ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ, പരീതഃ=ചുററപ്പെട്ടവനും, നിരന്തര.........വൎഷണ=ഇടവിടാതെ ആചരിക്കുന്ന ധനദാനപ്രവൎഷംകൊണ്ടു, ധാരാപ്രവൎഷം എന്ന പദം ദാനത്തിന്റെ അതിരില്ലാത്ത ആധിക്യത്തെ കുറിക്കുന്നു. സന്തൎപ്പിത.........ലോകഃ=ചുററും എല്ലാജനങ്ങളേയും മനസ്സിൽ തൃപ്തിയെ വേണ്ടപോലെ ജനിപ്പിച്ചവനും, ധനം ധാരാളം വാരിക്കോരിക്കൊടുത്തു ജനങ്ങളെ എല്ലാം സന്തുഷ്ടരാക്കിയവൻ എന്നു സാരം. സാധിഷ്ഠഭാഗ്യശാലീ=ഏററവും വിശിഷ്ടമായ ഭാഗ്യത്തോടുകൂടിയവനും ("അന്തികബാഢയോൎന്നേദസാധൌ" എന്നു പാണിനിസൂത്രം.) ആയ, നരപതിഃ=രാജാവു. ഇനി പ്രതിഷ്ഠാസമയത്തെ വിശേഷങ്ങളെ പറയുന്നു. ദിവ്യ...... ...ധ്വനനേ=ദേവന്മാരുടെ വാദ്യങ്ങളും-പെരുമ്പറകളും അടിക്കാതെ തനിയെതന്നെ സ്വൎഗ്ഗത്തിൽ ഏററവും ധ്വനങ്ങളുണ്ടായിരുന്നപ്പോഴും-ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോഴും, വിശുദ്ധ.........ഹൃദയ=സ്നാനം ജപം മുതലായവകൊണ്ടു ശരീരത്തിനും മനസ്സിനും ശുദ്ധിവരുത്തിയവരായ മാന്ത്രികന്മാരുടെ-മന്ത്രം ജപിക്കുന്നവരായ ബ്രാഹ്മണരുടെ മുഖത്തിന്റെ അന്തൎഭാഗത്തുനിന്നു-വായിൽനിന്നു, മന്ത്ര.........ഘോഷണ ച=മന്ത്രിച്ചു കഴിക്കുന്നതും, പുറത്തേക്കു ഇടമുറിയാതെ പുറപ്പെടുന്നതെന്നു സാരം. ഏററവും പൂൎണ്ണവും നിബിഡവും ആയ വേദോച്ചാരണശബ്ദംകൊണ്ടും, ഒരേ സമയത്തു ബ്രാഹ്മണരുടെ മുഖത്തുനിന്നു ഒരുപോലെ ഇളകിത്തി പുറപ്പെടുന്ന വേദഘോഷംകൊണ്ടും എന്നു സാരം. വിവിധ.........ബന്ദിജന=നാനാതരക്കാരായ സ്തുതിപാഠകന്മാർ സ്തോത്രംചെയ്യുന്ന കോലാഹലങ്ങളോടു

ഇടകലർന്ന ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും എന്ന ശബ്ദത്തിന്റെ കോലാഹലം കൊണ്ടും, സമര ....നിനാദാനാമ=പൂർണ്ണമായി അടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വലിയതായ പെരുമ്പറ, മദ്ദളം, കുഴൽ, നിസ്സാണം (വാദ്യവിശേഷം), ശംഖം, ഗോമുഖം, (ഗോമുഖം വാദ്യവിശേഷം. 'ഗോമുഖം കലിലാംഗാദ്യേ വാദ്യഭാണ്ഡേ ച ലേപകേ' എന്ന വിശ്വം) മുതലായ നാനാ വാദ്യങ്ങളുടെ ശബ്ദംകൊണ്ടും, സർവ്വലോകകർണ്ണ... ...സമ്മർദ്ദനാനമൃ=എല്ലാജനങ്ങളും കൈകളാൽ അഭിനയിച്ചു കാണിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ തങ്ങളിൽ ഓരോ കാര്യങ്ങളെ അറിയിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്രകാരം, വാദ്യഘോഷങ്ങളുടെയും മറ്റും ശബ്ദംകൊണ്ടു ചെവി ഒന്നും കേൾക്കുവാൻ പാടില്ലാതെയായപ്പോൾ കൈ കാണിച്ചുതന്നെ അന്യോന്യം കാര്യം അറിയിക്കേണ്ടി വന്നു എന്ന സാരം. മഹിത ....സ്സ്വനായം=മഹിതമായ ശബ്ദത്തോടുകൂടിയ മഹാഘോഷംകൊണ്ടും തന്ത്രംകൊണ്ടും വർദ്ധിച്ച തിരയിൽനിന്നു ഉയർന്നു വരുന്ന പുറപ്പാടും, ബഹള ....ഭ്രമായം=അധികമായിരിക്കുന്ന മണംകൊണ്ടു ദിക്കുകൾ എല്ലാം നിറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതും ആയ, ധൂമലേഖായാം=ധൂമപടലം, ഉദിത ....പുരന്ദര=അധികമായ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയവരും, ഉൽക്കണ്ഠയോടു വന്നിരിക്കുന്നവരും ആയ ദേവന്മാരുടെ കൂട്ടങ്ങളുടെ—ഇവിടെ വൈമാനികപദംകൊണ്ടു വിമാനത്തിൽ കയറിയാണ് ദേവന്മാർ ആകാശത്തിൽ വന്നു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതെന്ന് അർത്ഥം ധ്വനിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് ദേവന്മാർ ആകാശത്തിലുണ്ടെന്നു സ്പഷ്ടമാകുന്നതിന്റെ ഭാവം—കണ്ണുകളിൽ കണ്ണുനീരും—അല്പനേരം, തിരസ്കൃ.......ർണ്ണം=തിരസ്കരണിയായിത്തീർന്ന സമയത്തിൽ. ധൂമലേഖകൊണ്ടു ദേവന്മാരുടെ കണ്ണുകളുടെ കാഴ്ച അല്പം സമയം മറഞ്ഞു എന്ന സാരം. ത്രിജഗ ....പാത്രേ=മൂന്നു ലോകങ്ങളെയും സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നതിൽ സമർത്ഥനായും, സൂരി............സ്വർണ്ണ=ധനവും തങ്കപ്പം ഏറിയ സ്വർണ്ണത്തോടുകൂടിയവനായും ഇരിക്കുന്ന, നൃപസ്ഥിതി=വാദ്യകാരാ, സംവീജതി = വീശിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, ഭുവനവാസികജോ=ലോകത്തിൽ താമസിക്കുന്ന ജനങ്ങളുടെ സംഘം എല്ലാം, സ്വയം ഞാനിയെ, പ്രകാശി ....ഏതായ=പ്രകാശിച്ചതായ—തലപൊക്കിപ്പിടിച്ചു തെളിച്ചും വരുന്ന ഏറെയത്തോടുകൂടിയതായ സമയത്ത്. ജനങ്ങളെല്ലാം തലപൊക്കിപ്പിടിച്ച് അധികം സന്തോഷത്തോടുകൂടിയിരിന്നപ്പോൾ ഉന്മത്തരെപ്പോലെ ഉൽക്കണ്ഠയോടെ ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു. യഥാവിധി=ശാസ്ത്രങ്ങളിൽ വിധിച്ചിരിക്കുന്നതനുസരിച്ചു, ആനുപൂർവ്വ്യേണ=ക്രമമായി, മുമ്പു ചെയ്യേണ്ടതു മുമ്പും, പിന്നെ ചെയ്യേണ്ടതു പിന്നെ എന്ന

ക്രമത്തിന്, വാസ്തു.........പര്യയാം=വാസ്തുബലി സപ്തശുദ്ധി മുതലായ കാര്യങ്ങളെല്ലാം. പുതിയ കെട്ടിടം ഉണ്ടാക്കിക്കഴിഞ്ഞാൽ വാസ്തുപുരുഷന്റെ പ്രീതിക്കുവേണ്ടി കൊടുക്കുന്ന ബലി വാസ്തുബലി.

“അഥ സമാപ്തം നവപുണ്യഹോമം
പുരഃ പുരാത്മ്യപ്രതിമാഗ്രഹാര്യാഃ
ഉപേയിവെത്ത്വാസ്തുവിധാനവിദ്ഭി-
ന്നിവൃത്തയാമാസ ബലിപ്രവീരഃ.”

എന്നു (രഘു-സ-൧൬) പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. നിവൃത്യ=നിവർത്തിച്ചിട്ട്-ചെയ്തിട്ട്, സുമുഹൂർത്തേ=ശോഭനമായ മുഹൂർത്തത്തിൽ; മുഹൂർത്തം=ശുഭകർമ്മത്തിനു യോഗ്യമായ കാലം.

“കാലസ്സുകൃതിയാരംഭയോഗ്യോ മുഹൂർത്ത ഇതി കഥ്യതേ”.

എന്നു മുഹൂർത്തമാധവീയ (മാധവാചാര്യർ) ത്തിൽ പറയുന്നു. തപസ്സുമ.........മുനിനാ=തപസ്സാകുന്ന ധനത്തിനു സമുദ്രംപോലെ ഇരിപ്പിടമായിരിക്കുന്ന അഗസ്ത്യമഹർഷിയെക്കൊണ്ടു, തത്ര പുണ്യക്ഷേത്രേ ഏവ=അവിടെ പുണ്യമായ ക്ഷേത്രത്തിൽ തന്നെ, ഭുവനമംഗലാർത്ഥം=ലോകത്തിന്റെ മംഗലത്തിനായിട്ടു, ഐശം ബിംബം=ഈശന്റെ ബിംബം, പ്രാതിഷ്ഠിപത്=പ്രതിഷ്ഠിപ്പിച്ചു.

പ്രീത്യാ നരേന്ദ്രതിലകം നിഖിലൈകധാത്രീം
ഭൂത്യൈ നൃണാം ഭുവനമോഹനഗാത്രരേഖാം
കാത്യായനീം ഭഗവതീം പുനരേവ തസ്മി-
ന്നാസ്ഥാപയത്സകലകാമിതകാമധേനും ൯൮

നരേന്ദ്രതിലകം=രാജശ്രേഷ്ഠനായ ചേരമാൻ, പ്രീത്യാ=ഇഷ്ടത്തോടുകൂടി, നൃണാം ഭൂത്യൈ=മനുഷ്യരുടെ ഐശ്വര്യത്തിനായിക്കൊണ്ടു, നിഖിലൈകധാത്രീം=ലോകങ്ങൾക്കു എല്ലാം ഒരേ മാതാവായിരിക്കുന്നവളും, ഭുവന.........രേഖാം=ലോകങ്ങൾക്കു മോഹം ജനിപ്പിക്കുന്ന ശരീരലേഖയോടു കൂടിയവളും. ലോകൈകസുന്ദരിയും എന്നു സാരം. കാത്യായനീം = കാത്യായനിയും-ധർമ്മത്തിനു ആശ്രയമായിരിക്കുന്നവളും, കാത്യം ധർമ്മം, അയനം ആശ്രയം-ധർമ്മത്തിനു ആശ്രയമായിരിക്കുന്നവളു

കാത്ത്യായനി, സകലകാമിതകാമധേനും=എല്ലാ അഭീഷ്ടങ്ങളേയും സാധിപ്പിക്കുന്നതിൽ കാമധേനുവിനോടൊപ്പമൊത്തുള്ളവളും ആയ, ഭഗവതീം=ഭഗവതിയെ-ദേവിയെ, പുനഃ=പിന്നെ, തസ്മിൻ=ആ ക്ഷേത്രത്തിൽ, ആസ്ഥാപയൽ = സ്ഥാപിച്ചു. പിന്നീട ശ്രീപാൎവ്വതിയേയും അവിടെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു എന്നു സാരം.

വൻപാമ്പുകൊണ്ടുപവീതമണിഞ്ഞു ഭംഗ്യാ
വൻപോട്ട പാണികമലാത്തകപാലശൂലം
ശംഭോരഭീഷ്ടമഥ കല്പിതസംപ്രതിഷ്ഠം
കംഭോജരം വ്യധിത ദക്ഷിണപാൎശ്വഭാഗേ. ൯൯

അഥ=പിന്നെ, ഭംഗ്യാ=ഭംഗിയോടെ, വൻപാമ്പു.........മണിഞ്ഞു=വലിയ പാമ്പുകൊണ്ടു ഉപവീതം-പൂണുനൂലു അണിഞ്ഞിരിക്കുന്നവനും, ശരീരത്തിൽ പാമ്പിനെ വളച്ചു ചുറ്റിയിട്ടിരിക്കുന്നവൻ എന്നു സാരം. വൻപോട്ട ... ...ശൂലം=താമരയോടുകൂടി കൈകളാകുന്ന താമരപ്പൂക്കളിൽ തലയോട്ടും ശൂലവും ധരിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നവനും, ശംഭോഃ അഭീഷ്ടം കംഭോജരം=ശിവന്റെ പ്രീതിപാത്രവും ആയ കംഭോജരനെ, ദക്ഷിണപാൎശ്വഭാഗേ=ദക്ഷിണഭാഗത്തിൽ, കല്പിതസംപ്രതിഷ്ഠം വ്യധിത=വഴിപോലെ ചെയ്യപ്പെട്ട പ്രതിഷ്ഠയോടുകൂടിയവനാക്കി, പ്രതിഷ്ഠിച്ചു എന്നു സാരം.

വിമലമണിഗണശ്രീക്ലൃപ്തമാഹേന്ദ്രചാപ-
ഭ്രമസരണി സമന്താന്മന്ദിരം ചന്ദ്രമൌലേഃ
അമിതവിവിധശില്പം വിശ്വകൎമ്മാവിനെക്കൊ-
ണ്ടമരനഗരമെങ്ങും കാരയാമാസ ധീമാൻ. ൧൦൦

ധീമാൻ=ബുദ്ധിമാനായ രാജാവു, ചന്ദ്രമൌലേഃ=ശിവന്റെ, വിമലമണി... ... ...സരണി=നിൎമ്മലങ്ങളായ രത്നസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു, രത്നങ്ങളുടെ പ്രകാശംകൊണ്ടു ദേവേന്ദ്രന്റെ വില്ലാണോ എന്നു ഭ്രമം ജനങ്ങൾക്കു ജനിപ്പിക്കുന്നതും, അമിത.........ശില്പം=അതിരില്ലാത്തതും അനേകം തരത്തിലുള്ളതും ആയ കൊത്തുപണികളോടുകൂടിയതും, അമര.........മെങ്ങും=ദേവന്മാരുടെ നഗരത്തെ ശോഭാധിക്യംകൊണ്ടു

മയിച്ചു നില്ക്കുന്നതും ആയ, മന്ദിരം=ഭവനത്തെ, സമന്താൽ=അമ്പലത്തിന്റെ ചുററും. വിശേഷകർമ്മവിനോദമായിട്ടു, കാരയാമാസ=ഉണ്ടാക്കിച്ചു.

പ്രകടമപെരിയ ഭുജാബലാർജ്ജിതാനാം
നിഖിലദിഗന്തരസമ്പദാം കദംബം
സുകൃതനിധി ഹരാലയേ സമന്താ-
ദഗണിതരത്നധനം ന്യധത്ത രാജാ. ൮൰൮

സുകൃതനിധി രാജാ=പുണ്യശാലിയായ രാജാവു, പ്രകടമപെരിയ ....കദംബം=കീർത്തിവളർത്തിച്ച തന്റെ കയ്യൂക്കുകൊണ്ടു നേടിയതായ എല്ലാദിക്കുകളിലേയും ധനങ്ങളുടെ കൂട്ടം. തന്റെ ഭുജവിക്രമം കണ്ടു എല്ലാദേശങ്ങളിൽനിന്നും ധനം സമ്പാദിച്ചുകൊണ്ടു വന്നു എന്നർത്ഥം. ഹരാലയേ സമന്താൽ=ശിവക്ഷേത്രത്തിന്റെ ചുററും, അഗണിതരത്നധനം=സംഖ്യയില്ലാത്ത രത്നവും ധനവും, ന്യധത്ത=വെച്ചു. അനേകദിക്കുകളിൽനിന്നും കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്ന ധനം അമ്പലത്തിൽ കണക്കില്ലാതെ വെച്ചു എന്ന സാരം.

അനന്തരം മന്ത്രതന്ത്രങ്ങളിൽ മികവിയലും
ഭൂമിദേവവൃന്ദ-
ന്ദനാൽ നിർവൃതമന്ത്രോദകകലിതമഹാ-
രത്നകുംഭാഭിഷേകം
വന്ദ്യം ഗൌരീസഹായം മുഹുരപി ച മുദാ
കൈകവണങ്ങിപ്പരാന്തേ
ധന്യാത്മാ വീണു ദീർഘപ്രണതിയൊടു പുക-
ഴ്ന്നാനസേന പുണ്യശ്രീമാൻ. ൮൰൯

അനന്തരം=അപ്പുറം, ധന്യാത്മാ പുണ്യശ്രീമാൻ ഭഗസേന=ശ്രേഷ്ഠനും പുണ്യശാലിയും ആയ ഈ രാജാവു, മന്ത്ര.........ന്ദനാൽ=മന്ത്രങ്ങളിലും തന്ത്രങ്ങളിലും അറിവു തികഞ്ഞവരായ ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠന്മാരുടെ സമൂഹങ്ങൾ, നിർവൃത.........കുംഭാഭിഷേകം=നിർവ്വഹിക്കപ്പെട്ട മന്ത്ര

സംസ്കാരം ചെയ്ത ജലംകൊണ്ടു ചെയ്യപ്പെട്ട മഹത്തായ കുംഭാഭിഷേകത്തോടു കൂടിയവനായും, മറ്റുപൂൎവ്വം കുംഭാഭിഷേകം ചെയ്യുവനം എന്നു സാരം. വന്ദ്യം=ലോകത്തിന്റെ വന്ദിക്കുവാൻ യോഗ്യനായും ഇരിക്കുന്ന, ഗൌരീസഹായം=ശ്രീപാദമശേഖരനെ, മുഹുഃ അപി മുദാ=സന്തോഷത്തോടെ കൈവണങ്ങി=വീണ്ടും തൊഴുതു, പാദാന്തേ=പാദത്തിങ്കൽ, ദീൎഘപ്രണതിമയാൾ=ദീൎഘമായ നമസ്കാരത്തോടുകൂടി, വീണ്ടു പുകഴ്ത്താൻ=സ്തുതിച്ചു.

"ജയ ജയ ജഗതീമംഗല!
ജയ നതാമഭിമതാൎത്ഥകല്പതരോ!
ജയ ജയ ചെല്ലൂരേശ്വര!
വരദ! മഹാരാജ! നീലകണ്ഠ! വിഭോ ൧൦൭

ജഗതീമംഗല ജയ ജയ=ലോകങ്ങൾക്കു മംഗളമൂൎത്തിയായിരിക്കുന്ന ഭഗവാനേ! നിന്തിരുവടി ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും, നതാം=കാലിൽ വീണു നമസ്കരിക്കുന്നവൎക്കു, അഭിമതാൎത്ഥകല്പതരോ=ആഗ്രഹം എല്ലാം സാധിപ്പിക്കുന്ന കല്പവൃക്ഷമായിരിക്കുന്നവനേ, അങ്ങു ജയിച്ചാലും. ചെല്ലൂരേശ ജയ ജയ=പെരുഞ്ചെല്ലൂർക്ഷേത്രത്തിന്റെ പരമേശ്വരനായിരിക്കുന്ന ഭഗവാനേ, അവിടുന്നു ജയിച്ചാലും ജയിച്ചാലും, വരദ=വരങ്ങളെ കൊടുക്കുന്നവനായും, മഹാരാജ=മഹാരാജാവായും, നീലകണ്ഠ=നീലകണ്ഠനായും ഇരിക്കുന്ന, വിഭോ=ഭഗവാനേ (ഇവ പദങ്ങൾ സംബുദ്ധി) അവിടുന്നു ജയിച്ചാലും.

പ്രീത്യാ ചിരായ രജതാദ്രിയിലെന്നപോലെ
ക്ഷേത്രേ നികാമമിഹ സന്നിഹിതസ്സദാ നീ
പേൎത്തും വസന്തു ഭഗവൻ! ജനതാമഭീഷ്ടാം
ധാത്രീമിമാം കലിഭയാൽ പരിപാലയേഥാഃ" ൧൦൮

ഭഗവൻ=ഭഗവാനേ, നീ=നിന്തിരുവടി, രജതാദ്രിയിൽ എന്നപോലെ=കൈലാസപൎവ്വതത്തിൽ എന്നപോലെ, ക്ഷേത്രേ ഇഹ നികാമം സന്നിഹിതഃ=ഈ അമ്പലത്തിങ്കൽ എന്നും സാന്നിദ്ധ്യം ചെയ്യുന്നവനായിട്ടു സ്ഥിതിചെയ്തു, പ്രീത്യാ=സന്തോഷത്തോടുകൂടി, എല്ലാ കാല

ച്ചം, മമതാമഹീപ്പും സമാ പെറ്റും വരുത്തു=മജിക്കനാവതരെ-മകതമോ ക്കടെ അഗ്രഹാം എപ്പോഴും അധികം സാധിപ്പിച്ച്, ഇമാം ധാത്രീം=ഇഭൂമിയെ, കലിഭയാൽ=കലിഭീതിയിങ്കൽനിന്നും, ചിരായ പരിപാലയ ഫല=വളരെക്കാലം രക്ഷിപ്പാലും. നിന്തിരുവടി എല്ലാ കാലവും കൈലാസത്തിലെന്നപോലെ ഇവിടെ സന്നിധാനം ചെയ്തു ലോകത്തെ കലിദോഷം നീക്കി രക്ഷിക്കണം എന്നു സാരം.

> ഇത്ഥംകാരം വണങ്ങി പ്രണതിജപസപ-
> ര്യാന്നദാനാദിക്ളപ്തിം
> ഭക്ത്യാ സമ്പാദ്യ രാജാ പുനരപി പരിവാ-
> രോൽകരം ചന്ദ്രമൗലേഃ
> അത്യന്താനുഗ്രഹശ്രീകളിനിലയമിക
> കല്പയിത്വാ ത്രിസന്ധ്യം
> നിർവ്വാതം വിശദൈർവൈർവ്യതനാത മഹിത-
> ശ്രീബലിം ശ്രുതശോഭൈന്യ. ൧൦൮

രാജാ=രാജാവു, ഇത്ഥംകാരം വണങ്ങി=ഇപ്രകാരം സ്തുതിച്ചു-കൊണ്ടു, ഭക്ത്യാ=ഭക്തിയോടുകൂടി, പ്രണതി.........ക്ളപ്തിം സമ്പാദ്യ=നമസ്കാരം ജപം പൂജ അന്നദാനം മുതലായവയ്ക്കു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ എല്ലാം ചെയ്തു, പുനഃ അപി=വീണ്ടും, ചന്ദ്രമൗലേഃ=ശിവന്റെ, അത്യന്ത.........നിലയം=പാത്രമായ അനുഗ്രഹത്തിനു പാത്രമായിരിക്കുന്ന, പരിവാരോൽകരം=പരിവാരങ്ങളുടെ സമൂഹത്തെ, പരിവാരങ്ങളെ അനേ ന ഇതി പരിവാര-ഭൂതം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു-പരിജനം-അതിനെ അടക്കം, കല്പയിത്വാ=ഉണ്ടാക്കിവച്ചിട്ടു, ത്രിസന്ധ്യം വിശദൈർവൈർവ്യതനം=മൂന്നു സന്ധ്യയിലും ദേവന്മാരെല്ലാം ധ്യാനിക്കുന്നതായ, മഹിത ശ്രീബലിം=വലിയ ശീവേലിയെ, ശ്രുതശോഭൈന്യ=ശ്രുതശോഭിക്കായി, വ്യതനുത=ചെയ്തു. അവസരത്തിൽ രാജാവു നമസ്കാരം ജപം പൂജ അന്നദാനം മുതലായവയ്ക്കു വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തു ശിവന്റെ പരിവാരങ്ങളെ സ്ഥാപിച്ചു. ഇതങ്ങളുടെ പീഡ ശമിപ്പിക്കുന്നതിനായി മൂന്നു സന്ധ്യയിലും ശിവേലിയും നടപ്പിൽ വരുത്തി എന്നു സാരം.

അസ്യോപാന്തതലേ വിശുദ്ധസലില-
പ്രദ്യോതി മുക്തിശ്രിയോ
ഹൃദ്യം വിഭ്രമരംഗമാശ്രമമഹാ-
തീർത്ഥം മഹീപാവനം
ഉദ്യത്സ്ഫാടികവൈദ്രുമേഷ്ടകചിതം
വിസ്താര്യ തത്പൂർവ്വഭാ-
ഗത്തൈശ്വര്യമയം ചകാര നഗരം
നാനാവണിക്പൂരിതം. ൧൦.൩

അസ്യ ഉപാന്തതലേ—അമ്പലത്തിന്റെ അടുക്കൽ, വിശുദ്ധസലില പ്രദ്യോതി—നിർമ്മലമായിരിക്കുന്ന വെള്ളംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും, മുക്തിശ്രിയഃ—മോക്ഷമാകുന്ന ലക്ഷ്മീദേവിയുടെ, ഹൃദ്യം വിഭ്രമരംഗം—മനസ്സിന്നു പ്രീതിയെ ഉണ്ടാക്കുന്ന വിഭ്രമസ്ഥാനവും—മുക്തിയാകുന്ന ലക്ഷ്മി ഇവിടെയാണ് വിഭ്രമിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു് എന്നു സാരം. മഹീപാവനം—ലോകത്തിൽ പരിശുദ്ധമായും, ഉദ്യൽ... ...ചിതം—സ്ഫടികം പവിഴം എന്നിവകൊണ്ടുള്ള ഇഷ്ടികകളെക്കൊണ്ടു കെട്ടിയതും ആയ, മഹാതീർത്ഥം—ആശ്രമത്തിലെ മഹത്തായ തീർത്ഥത്തെ—വലിയതായ തീർത്ഥക്കുളത്തെ, വിസ്താര്യ—വലുതാക്കിയിട്ടു, നാനാവണിക്പൂരിതം—പലതരത്തിലുള്ള സാമാനങ്ങൾ വില്ക്കുന്ന കച്ചവടക്കാർ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നതും—ഐശ്വര്യമെല്ലാം തികഞ്ഞതും ആയ നഗരത്തെ, തത്പൂർവ്വഭാഗേ—അതിന്റെ കിഴക്കുഭാഗത്തു, ചകാര—ചെയ്തു. പരിശുദ്ധമായ തീർത്ഥം നഗരം എന്നിവ അമ്പലത്തിനടുത്തു ഉണ്ടാക്കി എന്നു സാരം.

ഗദ്യം ൪. തതശ്ച വിമലസ്വർണ്ണോപലകോടിസംഘട്ടിതചതുരശ്രവേദികേന സ്ഫടികമണിക്ലൃപ്തചിത്രഭിത്തിവിരാജമാനകാഞ്ചനഗവാക്ഷരാജിനാ ദീപ്രദീപമാലാസഹസ്രവിദ്യോതമാനതരം ഗർഭഗേഹസ്യ ച മുക്താജാലചാരുപാലോച്ചലന്മാണിക്യഘണ്ടാഘടാഞ്ചിതസ്യ സിതമസിതോജ്ജ്വലിതസർവ്വാംഗൈർഗ്ഗന്ധപുണ്ഡ്രമണ്ഡിതമസ്തകൈർ രുദ്രാക്ഷദാമമുദ്രിതൈർഗ്ഗിരിശഹരനാമാന്യുച്ച

കൈരച്ഛദ്ഭിഃ ശിരസി നിഹിതകരകമലൈർന്നിവാ
ഗമാത്മനിഷ്ഠാതൈർജ്ജനലോകൈസ്സ്തൂയമാ പൂർണ്ണമാനസ്യ
വജ്രോപക്ലപ്തസോപാനമാർഗ്ഗസ്യ ച തൽപുരോവർത്തി
നോ രത്നസ്തംഭമൂർദ്ധസ്യ സമാചിതസ്യ ക്ഷൗമപട്ടാംബരവി
താനസനാഥസ്യ ലളിതസംഭൃതശാതകുംഭമാപതികങ്ങളും
ഭിതസ്യ സർവ്വദാ സർവ്വഗീർവ്വാണസേവാരംഗസ്യ മംഗലമ
ണിമണ്ഡപസ്യ ച കാന്ത്യാ നിതാന്തമലംക്രിയമാണപോ
ഭാഗേന നിഖിലവിദ്യാവിലാസമൂലകന്ദേനാപ്യവിദ്യാനി
ധിനാ നിഗമാത്മനിഗ്രഹമൂർത്തിനാപി സമാശ്രിതസകല
ലോകസാമക്ഷ്യേണ വ്യാഖ്യാനമുദ്രിതപാണിനാ പ്രണത
ജനാഭീഷ്ടസംപൽസംപാദനദക്ഷിണേന ചോരധാമ്നാ
ദക്ഷിണാമൂർത്തിനാമ്നാ ധാമ്നാ നിർമ്മലിതമനോജലോ
കതമോമണ്ഡലേന സജലജലധരമധുരകവലയതുലിതസ്യ
ലളിതകലിതനിബിഡിതകബരീഭരവാസിതശശധരകല
യാ, വിലുളിതകുടിലചടുലനിടിലതടഘടിതമൃഗമദതി
ലകസുമധുരയാ, കസ്മശരനിശാപാരമമഹിമനിഗമവി
വരണനിപുണസഹജലളിതമിളിതകുടിലചില്ലീലതയാ,
തരുണതരണികിരണവികസമാസിതകമലദലലളിതനയ
നയുഗളനിഗളിതഘനതരകരുണയാ, കനകമകരസുഭഗ
കപോലതലബിംബിതമണികുണ്ഡലയാ, കനകസരസി
ജലസിതജലജനിഹിതകരകമലസുമഹിതയാ, പ്ര
തിനവഘുസൃണരസലുളിതവിപുലഘനതരകഠിനകുചകു
ചകലശഭരണമിതതനുമധ്യലേഖയാ, മദനപ്രതിമ
ണിശിംബിതസുരഗണിബിഡജഘനതടഘടിതമുഖലവസന
പരിലസന്മണിരശനയാ, സതതനമദസുരസുരമുകു
ടമണിഗണകിരണകിസലയിതചരണകമലയാ, സംഭ്ര

തസകലാഭരണഭൂഷായമാണമംഗലാംഗലേഖയാ, സതതാഭിഷിച്യമാനരജനീരേണുരഞ്ജിതകാന്തിസന്താനയാ, നിരന്തരകരുണാപൂരപാത്ര്യാ, നിശ്ശേഷഭുവനസവിത്ര്യാ, നീഹാരശൈലപുത്ര്യാ നിത്യോജ്ജ്വലപാദാബ്ജകാഞ്ചനഛായേന, ഭുവനഭീഷണവേഷരുദ്രകാളീനിഷേവാരംഗമംഗലോത്തരഛായേന, പ്രത്യുപ്തരത്നകാന്തിദീപ്രദീപിതവളഭീനീരന്ധ്രേണ, മണിമയോൽപ്രപ്രാസാദമേഖലാന്തികദേശേഷു യഥാക്രമമധിഷ്ഠിതേന, ഒട്ടാപുടമെസ്ഫടികഹരിന്മണികല്പിതതരങ്ഗമയാനിശങ്കര്യ സിംഹനാരായണൈശ്ച, വിമലതരതാരിത്തിസമൃൽകീർണ്ണതൈശ്ച വിദ്യുദ്ദേശ്യൈരസ്വർണ്ണനിർമ്മിതപ്രമഥാധിപൈരപ്യതിവിസ്തൃതാംഗചാതുര്യസാലഭഞ്ജികാപുരഞ്ജെശ്ച പരീതേന, ചതുരകോണചതുഷ്ടയകോടിവിനിവേശിതമാന്യരകേസരിസ്തംഭേന, ഗുഞ്ജന്മണിസ്തംഭമാന്യകന്യസ്ഥിതേന, ഭൂമിദൈവ്യതയേ ദിവിദൈവ്യന്നേദീദൈവ്യതയേ ദിവിദൈവ്യസ്സുരേന്ദ്രശക്തിയതേന സമുജ്ജ്വലതേജസാ ച പിതീയമിവ തങ്കനാന്യമുഖാവർത്തിനാം കാഞ്ചനകലശം ബിഭ്രാണേന, സമന്തതോനിർഗ്ഗച്ഛദ്ഭുഗ്ഗുലിധൂപധൂമസൗരഭീകൃതനിഖിലാസിതദരിതസഞ്ചയേന ഛിദ്രമേന ദിവ്യപ്രാസാദേന വിഭൂഷിതം; പരിതോവർത്തിഭി വിചിത്രചിത്രാലേഖ്യസകലേതിഹാസകഥാസന്തതനർത്ത്യമാനനിഖിലഭൂസുരനിരന്തരോദീരിതനിഗമഘോഷമുഖരിതേ, വിശാലേ ശാലാചതുഷ്ടയേ യഥാക്രമം പൂഗഭുജഗമാതംഗയോനിവാസിന്യാ, പൂർണ്ണലാവണ്യലക്ഷ്മ്യാ, യക്ഷിസമാഖ്യയാ കയാചിദ്ദേവ്യയാ പരിഷ്കൃതേന, വിവിധകല്പിതശില്പചാതുരീപരിതേന മണി

ദയേന ഉദാരഹാസ്യേന ച സതതമപി സർവ്വജനവ
ന്ദനീയേന സർവ്വജ്ഞേ സന്നിധാനസുമഹിതേന സകല
കാര്യകല്പനാസാധകതമേന ഭോഗതാത്പര്യാനന്ദമുഖ്യസ്ഥാ
നേന, ചതുരംഗതരളജംഗമരാജഹംസാസഹസ്രവിന്യസ്ത
മസ്തകേന, ഘനപ്രണയഭരിതമുഖസ്ഥിതശോഭനിഷ്ഠമണ്ഡ
ക്ഷസാക്ഷിവീക്ഷണാഞ്ചലാഭം, വാങ്മനസാതിവൃത്ത
ലാവണ്യലക്ഷ്മീതരംഗിതായാസ്സർവ്വമംഗലായാസ്സമധുരോ
ത്സംഗനിഹിതപാദപങ്കജേന, കോമളവാമകരതലകലി
തമഹാമതാമരസേന, നിഖിലദേവാസുരമുനികിന്നരയ
ക്ഷസിദ്ധവിദ്യാധരനിഷേവിതേന, മൃദുതരാലംകൃത
ഫേണ വാസുകിശായിനാ സർവ്വജഗത്സ്വാമിനാ പർവ്വ
താപുത്രജീവാത്മനാ ച, പ്രകാമമധിഷ്ഠിതധനപതിനിധാന
സഞ്ചയാലിങ്കിതനിധിസമ്പത്തിജ്ജ്വ നീരാജിതം,
ബഹുളസുവർണ്ണരത്നരചിതവിശാലകോശാഗാരം, സമ
ന്തതസ്സ്പന്ദിതമണിപ്രദീപവേദികാശോഭിതം, സുഘടിത
രത്നഖണ്ഡികാമണ്ഡിതഗണ്ഡാന്തരേണ ഘനസുഭഗ
പീനസ്ഥിരശോഭാന്തകകരേണ, കൈരളീവിശദേന, പര
മേശ്വരാദിഗുഹേന, സ്ഫടികസത്തകല്പിതാസ്യേന, കക
ന്ത്യതാം സാർവ്വഭൌമേന സംഭൂഷിത, മനോജ്ഞശില്പക്ലേ
പ്തന്യഗൃഹാദിഭവനാന്തരാളിതാര, മധുസലിലസരോ
വരോജ്ജ്വല, മണിമയവിദ്രുമോപലവിദ്യോതിതവേദികേ
ന, സർവ്വർത്തു സമുജ്ജ്വലകുസുമേന, സുരഭിശീതളപ്രസൂനയ
കോമളേന, സകലജനവന്ദിതേന, സന്തതസന്നിഹി
തചന്ദ്രകമലിനാ, ഉദ്ധാരരഭിതകമ്പനലാമ്പടേന ചാ
പകലാപിനാ വിരാജമാന, മവിരളകുസുമപല്ലവസമു
ല്ലസിതവിവിധാനേകഫതല്പജം, ഉദ്ധതരാജംഹിഹാച

ഉത്തുങ്ഗാകാരകനകപ്രാകാരപരീതം, വിമലമണിഗണകിരണമഞ്ജരീപിഞ്ജരിതാഗ്രം, പ്രാചീനപ്രതീചീനപ്രാകാരമദ്ധ്യപ്രതിഷ്ഠിതാഭ്യാം, മത്സ്യനാഥത്രിശൂലാഭ്യാം, മണിഗോപുരാഭ്യാം വിഭ്രാജമാനം, പ്രകടനിഷ്ഠുരാട്ടഹാസമുഖരിതാശാന്തരയാ, പരിരക്ഷണാർത്ഥം പാശ്ചാത്യമഹാഗോപുരമധിഷ്ഠിതയാ, കരാളവേതാളപാളീകലിതകേള്യാ ഭദ്രകാള്യാ ഭയാനകം, ഭുവനമംഗലം തൽ പുണ്യക്ഷേത്രം പൃഥിവീചക്രവാളേ സമന്തതസ്സതതം സാമരാജർഷിതിലകപരികല്പിതം പപ്രഥേ.

ഈ സുദീർഘമായ ഗദ്യത്തിൽ അമ്പലത്തിന്റെ കീർത്തി മാഹാത്മിയേയും വിശേഷങ്ങളെ വർണ്ണിക്കുന്നു. ശ്രീരാമരാജർഷികല്പിതം തൽ പുണ്യക്ഷേത്രം പൃഥിവീചക്രവാളേ പപ്രഥേ എന്ന ഗദ്യാവസാനത്തിലുള്ള കർത്താവും ക്രിയയും. ശ്രീരാമരാജാവു നിർമ്മിച്ച ആ പുണ്യക്ഷേത്രം ലോകപ്രസിദ്ധമായിവന്നു എന്നു സാരം. തദേവ—പിന്നീട്, വിമല..........വേദികാ=നിർമ്മലമായിരിക്കുന്ന സ്ഫടികക്കല്ലുകളുടെ കെട്ടുകൾകൊണ്ടു ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ചത്വരവേദികയോടുകൂടിയ. ചത്വരവേദിക=നാലു കോണോടുകൂടിയ തറ. തറ സ്ഫടികക്കല്ലു കൊണ്ടാണു കെട്ടിയിരിക്കുന്നതെന്നു സാരം. സ്ഫടിക.........രചിത=സ്ഫടികക്കല്ലുകൾകൊണ്ടു ഉണ്ടാക്കിയിരിക്കുന്നതും ചിത്രവർണ്ണ—അത്ഭുതകരമായ ഭിത്തിയിൽ ശോഭിക്കുന്ന സ്വർണ്ണമയങ്ങളായ ജനലുവാതിലുകൾകൊണ്ട്, ദീപ.........ഗൃഹസ്യ=വിളങ്ങുന്ന ദീപങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന മനോഹരമായ ഗർഭഗൃഹത്തിന്റേയും. ഗർഭഗൃഹം=ദേവനെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിരിക്കുന്ന സ്ഥലം. മാണി..........ഘണ്ടാജാലിതസ്യ=അകപ്പിച്ചങ്ങലകളോടുകൂടിയ കാവല്പാലന്മാരെ മുഖങ്ങളോടുള്ള ഉണ്ടാക്കിച്ചിരിക്കുന്ന മാണിക്യരത്നമയങ്ങളായ ഘണ്ടാമണികളെക്കൊണ്ടു മനോഹരമായതും, സിത..............സർവ്വാംഗശോഭ=വെളുത്ത ഭസ്മം ശരീരത്തിൽ മുഴുവനും തേച്ചിരിക്കുന്നവരും, ത്രിപുണ്ഡ്ര..............ന്യസ്തകൈ=മൂന്നു വരകൾകൊണ്ടു അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട നെറ്റിയോടു കൂടിയവരും, ഭദ്ര..............ഗുളികൈ=മംഗളമായ രുദ്രാക്ഷമാലയാകുന്ന അടയാളത്തോടു കൂടിയവരും, ശിവ..............ശുദ്ധതമൈഃ=ശിവ, പരമശൈവ

എന്ന തുടങ്ങിയ നാമങ്ങളെ ഉച്ചത്തിൽ പറയുന്നവരും, ശിരസി... ... ...കമലൈഃ=തലയിൽ തൊഴുതുപിടിച്ചിരിക്കുന്ന കൈകൾ ചേർത്തിരിക്കുന്നവരും, ശിവാ... ... ...നിഷ്ഠൈഃ=ശിവപരന്മാരുടെയോ ശാസ്ത്രജ്ഞം അന്യോന്യമായി ചിന്തിച്ചറിഞ്ഞിരിക്കുന്നവരും ആയ, ഭക്തലോകൈഃ=ഭക്തന്മാരാൽ, സദാപൂർണ്ണമാണസ്യ=എപ്പോഴും നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നതും, വഹ്നി... ... ...മൂർത്തസ്യ=വഹ്നികൊണ്ടു ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട സോപാനമാർഗ്ഗത്തിന്റെയും, തൽപുരോവർത്തിനഃ=അതിന്റെയടുത്തു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതും, രത്നസ്ഥ... ... ...സ്ഥാപിതസ്യ=രത്നമയങ്ങളായ തൂണുകളുടെ മുകളിൽ സ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്നതും, ശുദ്ധ... ... ...ത്നമയസ്യ=വെള്ളനിറത്തോടുകൂടിയ പട്ടാംബരംകൊണ്ടു വിതാനിച്ചിരിക്കുന്നതും ആയ, മംഗലമണിമണ്ഡപസ്യ=മംഗലമായ രത്നമണ്ഡപത്തിന്റെയും, കാന്ത്യാ=ശോഭകൊണ്ടു. രത്നമണ്ഡപത്തിന്റെയും മുൻപു പറഞ്ഞ ഗേഹത്തിന്റെയും കാന്തികൊണ്ടു എന്നു അർത്ഥം ധരിക്കണം. മാണിക്യപാദപാദ എന്നു മുതൽ ശ്രീമന്നഗരാന്തഃസ്യ എന്നുവരെയുള്ള ഭാഗം മണ്ഡപത്തിന്റെ വർണ്ണനമാണ്. നിതാന്തം അലംകൃതമായ പാരമാംശം=അലങ്കരിച്ചിരിക്കുന്ന പാരമാംശങ്ങളോട്= പ്രവേശപാത്തിന്റെ രണ്ടു വശങ്ങളോടുകൂടിയതായി, നിഖില... ... ...നിധിനാം=സകലവിദ്യകളുടെയും പ്രവർത്തകന്മാരായിരിക്കുന്നവനാണെങ്കിലും അവിദ്യയ്ക്കു ഇരിപ്പിടമായും. വിദ്യകൾ=പതിനെട്ടു വിദ്യകൾ—

"അംഗാനി വേദാശ്ചത്വാരോ മീമാംസാ ന്യായവിസ്തരഃ
പുരാണം ധർമ്മശാസ്ത്രം ച വിദ്യാ ഹ്യേതാശ്ചതുർദ്ദശ
ആയുർവ്വേദോ ധനുർവ്വേദോ ഗാന്ധർവ്വോ വേദ ഏവ ച
അർത്ഥശാസ്ത്രം ചതുർത്ഥന്തു വിദ്യാ ഹ്യഷ്ടാദശ സ്മൃതാഃ."

അവിദ്യ എന്നത് 'അനിത്യാശുചിദുഃഖാനാത്മസു നിത്യശുചിസുഖാത്മഖ്യാതിരവിദ്യാ' എന്ന പാതഞ്ജലസൂത്രം. അനിത്യാദികളായ വസ്തുക്കളിൽ വിപരീതജ്ഞാനമുണ്ടാക്കുന്നത് അവിദ്യ.

"വിദ്യാവിദ്യേ മമ തനൂ വിദ്ധ്യുദ്ധവ ശരീരിണാം
മോക്ഷബന്ധകരീ ആദ്യേ മായയാ മേ വിനിർമ്മിതേ."

എന്ന ഭാഗവതത്തിൽ (ഏകാദശം അദ്ധ്യായം ൧൧) ഭഗവാൻ ഉദ്ധവനോടു പറയുന്ന ഭാഗം ഇവിടെ സ്മരണീയമാകുന്നു. നിരഘമതി ... ...

ശ്രുതീനാം=വേദങ്ങളുടെ ഗാനങ്ങളായ ശബ്ദങ്ങളിൽ മറഞ്ഞിരിക്കുന്നവൻ ആരാണെങ്കിലും, സമാ............സമക്ഷ്യണാ=സകലലോകവ്യാപാരങ്ങളും പ്രത്യക്ഷമായിരിക്കുന്നവനും. സമക്ഷ്യം=ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്ക് പ്രത്യക്ഷമായിരിക്കുന്ന നില. നിഖിലവിദ്യാ എന്നു മുതൽ സമക്ഷ്യണാ എന്നുവരെയുള്ള ഭാഗത്ത് അലങ്കാരം വിരോധാഭാസം. വ്യാഖ്യാന.........പാണിനാ=കയ്യിൽ വ്യാഖ്യാനമുദ്രയോടുകൂടിയവനായും, പ്രണത.........ജനിനാ=ഭക്തന്മാരുടെ അഭീഷ്ടങ്ങളെല്ലാം സമ്പാദിച്ചു കൊടുക്കുന്നതിൽ സമർത്ഥനായും, മായായത്നാ=പ്രവേശഭാഗത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനായും, യശസ്വിനാ=ഏററവും പ്രകാശത്തോടുകൂടിയവനായുമിരിക്കുന്ന, ശക്തിനാ.........നാഥ്നാ=ശക്തിനാഥനെന്ന പേരോടുകൂടിയ ദേവനാൽ, നിഃസ്വലിത.........മന്ദധമനാ=ഭക്തന്മാരുടെ അറിവില്ലായ്മയെയെല്ലാം വേരോടുകൂടി നശിപ്പിക്കുന്നതും. നിഖിലവിദ്യ എന്നുമുതൽ യശസ്വിനാ എന്നുവരെയുള്ള ഭാഗം ശക്തിനാഥന്റെ വിശേഷണം. സജലജലദാ എന്നുമുതൽ നീലാമലപുഷ്പാ എന്നുവരെയുള്ള ഭാഗം പാർവ്വതിയുടെ വിശേഷണം. സജലജലദ.........കചായാ=കറുത്തമേഘംപോലെയും മനോഹരമായ കവളപ്പൂവ് പോലെയും ഇരിക്കുന്നതും ചരിതവും ഇരുണ്ട നിറത്തോടും ആയിരിക്കുന്ന തലമുടിയിൽ ചന്ദ്രന്റെ കലയെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നവളും, വികട.........കടുമദ=ഇളകുന്നതായ കവിളുകളുടെ കുളുത്ത് സുന്ദരമായ മാറിടത്തിൽ കസ്തൂരികൊണ്ടു പൊട്ടുതൊട്ടു ഏററവും സുന്ദരിയായിരിക്കുന്നവളും, കമല.........ലതയാ=കാമദേവനുള്ളതിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തെ വിവരിക്കുന്നതിൽ സാമർത്ഥ്യത്തോടുകൂടിയവയും സ്വഭാവേന തന്നെ ലളിതങ്ങളും വളവോടുകൂടിയവയും ആയ പുരികക്കൊടികളോടുകൂടിയവളും, അരുണ.........കിരണായാ=തരുണൻ-യുവാവായ ആദിത്യന്റെ രശ്മികൾ പ്രകാശിക്കുന്ന കരുത്ത താമരപ്പൂവിന്റെ ഇതളുപോലെ മനോഹരങ്ങളായിരിക്കുന്ന കണ്ണുകളിൽ നിറച്ചു മഷിയെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നവളും, കരുണാദൃഷ്ടിയോടുകൂടിയവൾ എന്നു സാരം. കനക.........കാന്ത്യായാ=സ്വർണ്ണമയമായ കണ്ണാടിപോലെ മനോഹരങ്ങളായ കവിളുകളിൽ നിഴലിക്കുന്ന കുണ്ഡലങ്ങളോടുകൂടിയവളും. കാതിൽ ധരിച്ചിരിക്കുന്ന ആഭരണം സ്വച്ഛതാനിമിത്തം കവിളുകളിൽ പ്രതിബിംബിക്കുന്നു എന്നു സാരം. കനകാരവിന്ദ.........സുമഹിതയാ=പൊൻതാമരപ്പൂവുപോലെ ശോഭിക്കുന്ന ജഘനങ്ങളിൽ (ജഘനം=കടിപ്രദേശം) കൈകൾവെച്ചു ദേ

[illegible]

ശുഭ്രവല്ലഭികകളുള്ളതും—നിലാമുറികളും തെറ്റിഷ്ടങ്ങളുമുള്ളതു എന്നർത്ഥം. മണിമയാ .... സ്തംഭങ്ങൾ—രത്നമയങ്ങളായ തൂണുകളുള്ള ഉന്നതയമായ പ്രാസാദത്തിലെ വലിയ മണ്ഡപത്തിന്റെ അടിയിലുള്ള സ്ഥാനങ്ങളിൽ ക്രമമനുസരിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവയും, അത്രാ...... കല്പിതൈഃ— സ്വർണ്ണം വെള്ളി, സ്ഫടികം, ഇന്ദ്രനീലക്കല്ലു എന്നിവകൊണ്ടു ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടവയുമായ ബ്രഹ്മാവു, ശിവൻ, നരസിംഹം, മഹാവിഷ്ണു എന്നിവരാലും. ഇവരുടെ വിഗ്രഹങ്ങൾ രത്നങ്ങൾകൊണ്ടു ഉണ്ടാക്കിവെച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു സാരം. യഥാക്രമം എന്ന പദത്തിലിരിക്കുന്നതിൽ നിന്നു ആദ്യം ബ്രഹ്മാവു, പിന്നെ ശിവൻ എന്നീ ക്രമം എന്ന അർത്ഥം ധരിക്കണം. വിമല...... ഭിത്തിയിൽ ചിത്രങ്ങളായിരിക്കുന്ന തൂണിന്മേൽകളിൽ കൊത്തിവെച്ചിരിക്കുന്ന രൂപങ്ങളോടു കൂടിയ ദേവശ്രേഷ്ഠന്മാരാലും—ഇന്ദ്രാദികളായ മറ്റു ദേവന്മാരാലും എന്നു ഭാവം. സ്വർണ്ണംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിവെച്ചിരിക്കുന്ന ശ്രേഷ്ഠന്മാരാലും—ഇവരുടെ വിഗ്രഹങ്ങൾ സ്വർണ്ണംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിവെച്ചിരിക്കുന്ന എന്നു സാരം. അതി...... പുത്രികാഭിഃ—ഏറ്റവും വിസ്മയിപ്പിക്കുന്ന അംഗഭംഗികളോടുകൂടിയ പാവകളുടെ രൂപങ്ങളാലും, പരിതഃ—ചുറ്റും. ചതുര...... സ്തംഭാനാം—തൂണുകളുടെ ചതുരങ്ങളായ നാലു കോണുകളുടേയും അറ്റങ്ങളിൽ സിംഹങ്ങളുടെ ആകൃതി ഉണ്ടാക്കിവെച്ചിരിക്കുന്നതും. ശുംഭന്തി .... സന്ധിരത്ന—മണിമയങ്ങളായ തൂണുകളുടെ മുകളിൽ ഇരിക്കുന്നതും. ഇരിക്കട്ടെ അപി ഭിവിക്കട്ടെ—ഭൂമിയിൽ ഇരിക്കുന്നവയാണെങ്കിലും ആകാശത്തിലുള്ളവയും. നേരിട്ടു അപി ദിക്കട്ടെ—സമീപത്തിൽ ഇരിക്കുന്നവയാണെങ്കിലും ദൂരത്തിലിരിക്കുന്നവയും. 'അന്തികാഭാവമായാതന്നിരസനായൈ' എന്ന പാണിനിസൂത്രം. 'ഭേദ്യംച ഭിദ്യം ച സൂത്രേ' എന്ന അമരം. അലങ്കാരം വിരോധാഭാസം. "ആഭാസത്വേ വിരോധസ്യ വിരോധാഭാസ ഇഷ്യതേ" എന്നു (കുവലയാനന്ദം) ലക്ഷണം. സമഗ്രഹർമ്മ്യതലാന്ത—സമഗ്രമായ മഹാമേരുക്കൾ കൊണ്ടും, സഭ്യാലങ്കാരസ്യ ച—ചഞ്ചലിക്കുന്നതായ പ്രകാശംകൊണ്ടും, ഉദ്യോതമിനഃ—ആയിരമായിരം കിരണങ്ങൾ ... ഇവ ഭിത്തികളിൽ—എത്രയും സമീപത്തുള്ള ഇരിക്കുന്ന പൊൻതാഴികക്കുടങ്ങൾ സൂര്യന്മാരോ ആദിത്യനോ എന്ന പോലെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതും. മുകളിലുള്ള ഇരിക്കുന്ന താഴികക്കുടം കണ്ടാൽ ആദിത്യനാണെന്നു തോന്നും എന്നു ഭാവം. പ്രാസാദത്തിന്റെ ആകാശംവരെയുള്ള പൊക്കം ഇവിടെ ധ്വനിതമായി. അനന്തര .... സ്വർഗ്ഗാദയോ

—ന്ധകാരത്തിൽനിന്നും പുറപ്പെടുന്നതും, ധാരാളമുള്ളതും ദിവ്യവുമായ അ ഗ്രാന്ധദ്രവ്യങ്ങളുടെ സൌരഭ്യംകൊണ്ടു പരിപാവനതയെല്ലാം വർദ്ധി ച്ച ദ്രുമങ്ങൾ തളിരുന്നതും, ചിത്രമെന്ന തരം നിലയുള്ളതും ആയ, ദിവ്യ പ്രസാധനേന=ദിവ്യമായ മാളികകൊണ്ടു, വിളങ്ങിതം=അലങ്കരിക്കപ്പെ ട്ടതും. സമീപത്തു ഇപ്രകാരം ദിവ്യമായ മാളിക ഉള്ളതു എന്നു സാരം. പരിതഃ വർത്തിനി എന്നു തുടങ്ങി ശോഭാചതുഷ്ടയാ എന്നുവരെ ചതുഷ്ടയ ത്തിന്റെ വർണ്ണനമാകുന്നു. പരിതഃ വർത്തിനി=ചുറ്റും സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന തും, വിചിത്ര.........കഥ=ഭാരതാദികളായ ഇതിഹാസങ്ങളിലെ കഥകളെല്ലാം ആലേഖ്യങ്ങളായിത്തന്നെ ചിത്രങ്ങളിൽ കാണത്തക്കവിധം എഴുതിവച്ചിരിക്കുന്നതും—ചിത്രങ്ങളിൽ എഴുതിവച്ചിരിക്കുന്ന ഇതിഹാസ കഥകളോടുകൂടിയതു എന്നു സാരം. സന്തത.........മുഖരിതം=എ പ്പോഴും വീണ്ടും വീണ്ടും നമസ്കരിക്കുന്നവരായ ബ്രാഹ്മണരും ഇട വിടാതെ ചൊല്ലുന്ന ഉച്ചത്തിലുള്ള വേദഘോഷംകൊണ്ടു മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടി രിക്കുന്നതും, വിശാല=വിസ്താരമുള്ളതുമായ, ശോഭാചതുഷ്ടയാ=നാലു ഭാഗങ്ങളിൽ(ചതുസ്സാലത്തിൽ), അലംകൃതം=ക്രമത്തെ സ്വീകരിച്ച. പൂത എന്നു തുടങ്ങി അലിമ്പയാ എന്നുവരെ യക്ഷിയുടെ വിശേഷണം. പൂത......... നിവസതിന്നു=പുരത്തിന്റെ താഴെ ഇരിക്കുന്നതു. പുരം=കവുങ്ങ്, 'പൂഗസ്സു ക്രമുക ഘോണ്ട' എന്നു വിശേഷം. പൃഥു.........ലക്ഷ്മ്യാ= അധികത്ത സൌന്ദര്യസമ്പത്തോടുകൂടിയതും, യക്ഷീസദൃശ്യതയാ=യ ക്ഷിയെന്ന പേരോടുകൂടിയതും ആയ, കപാലിമലിമ്പയാ=ഒരു തെങ്ങു കൊണ്ടു, യക്ഷിയാൽ എന്നു സാരം. പരിഷ്കൃതനോ=പരിഷ്കരിക്കപ്പെട്ട തും, വിവിധ.........പരീതേന=പല രീതികളിൽ ഉണ്ടാക്കിയിരി ക്കുന്ന കൊത്തുപണികളുടെ ഭംഗി ചുറ്റുമുള്ളതും, മണിമയേന=രത്നമ യവും ആയ, മഹാസൌധേന മഹാപ്രാസാദത്തോടുകൂടിയ മാളികകൊണ്ടും. സതതമപി എന്നുതുടങ്ങി വാസുകിശായിനാ എന്നുവരെ വിഷ്ണുവിന്റെ വിശേഷണം. സതതമപി=എല്ലാക്കാലത്തും, സർവ്വജനാവനീയേന =എല്ലാ ജനങ്ങൾക്കും വന്ദിക്കത്തക്ക യോഗ്യനും, സർവ്വജ്ഞ......... ഹിതേന=ശ്രീപത്മനാഭന്റെ സന്നിധാനംകൊണ്ടു പൂജിക്കപ്പെടുന്നവ നും, സകല.........സാധകതമേന=എല്ലാകാര്യങ്ങളും സാധിപ്പിച്ചു കൊടുക്കുന്നവനും, ഭാരത.........സമാജേന=ഭാരതകഥ പറയുന്ന പ്ര വചനസ്ഥാനത്തിൽ ഇരിക്കുന്നവനും, ചതുർ.........ശ്രുതികേന=ശ്രു താഭിധേയനായ അനന്തന്റെ ആയിരം പത്തികളിലുമായി ശിരസ്സു വച്ചി രിക്കുന്നവനും, ഘന.........കലായസ=പൂർണ്ണമായ അന്ധകാരത്തെ

ദം മനോഹരവും മുഗ്ദ്ധവും ചപലാക്ഷത്തേയും ആയ മന്ദാക്ഷത്തോടും ചേൻ കടക്കണ്ണുകൊണ്ടുള്ള നോട്ടത്തോടുകൂടിയവളും, വാങ്മനസ...... ...... അഗോചരയായ=വാക്കുകൊണ്ടു പറയുന്നതിനും മനസ്സുകൊണ്ടു വിചാരിക്കുന്നതിനും പാടില്ലാത്ത വിധം അവയെ അതിക്രമിച്ചു നില്ക്കുന്ന സൌന്ദര്യസമുദ്രത്തിലെ തിരമാലപോലെ ഇളകിമറിഞ്ഞു ശോഭിക്കുന്നവളും ആയ, സർവ്വമംഗലായാഃ=ലക്ഷ്മീദേവിയുടെ. സർവ്വമംഗലാ എന്ന പദത്തിനു ശ്രീപാർവ്വതി എന്ന അർത്ഥത്തിലാണു പ്രസിദ്ധി. 'രുദ്രാണീ സർവ്വമംഗലാ' എന്നു അമരവും ഉണ്ട്. 'സർവ്വാണി മംഗലാന്യസ്യാമിതി സർവ്വമംഗലാ' എന്നു (എല്ലാ മംഗലങ്ങളോടുംകൂടിയവൾ) വ്യുൽപത്തി ഗ്രഹിച്ചു പ്രകൃതത്തിൽ ഈ പദത്തിനു ലക്ഷ്മീദേവി എന്ന അർത്ഥം കല്പിക്കുന്നതു യുക്തമായിരിക്കും. അല്ലെങ്കിൽ സർവ്വമംഗലായാഃ എന്ന പാഠം അപപാഠമായി തള്ളി അതിന്റെ സ്ഥാനത്തു 'മംഗലദേവതായാഃ' എന്ന പാഠം സ്വീകരിക്കണം. മഹാവിഷ്ണു ശ്രീപാർവ്വതിയുടെ ഉത്സംഗത്തിൽ കാലുവച്ചു കിടക്കുന്നതായി പ്രസിദ്ധിയില്ല. സർവ്വമംഗലാപദത്തിനു ലക്ഷ്മീദേവി എന്ന അർത്ഥത്തിൽ പ്രസിദ്ധിയില്ലെങ്കിലും, വ്യുൽപത്തിബലംകൊണ്ടു അതു ലക്ഷ്മീദേവിക്കു യോജിപ്പിക്കാം. സുമധുരാമോദസംഗ ....പങ്കജനാ =ഏററവും മണമുള്ള മടിയിൽ പൂമ്പൊടിയോടുകൂടിയ കമലം വച്ചിരിക്കുന്നവനും, കോമള......... ....ദലാന്ത=മനോഹരമായ ഇതളുകളിൽ സൃഷ്ടികർത്താവു വസിച്ചിരിക്കുന്നവനും, നിഖില......... ......നിഷേവിതന=എല്ലാദേവന്മാരും അസുരന്മാരും മുനികളും ഗന്ധർവ്വന്മാരും യക്ഷന്മാരും സിദ്ധന്മാരും വിദ്യാധരന്മാരും വന്നു സേവിക്കുന്നവനും, മുഖ്യ ....രൂപേണ=പ്രധാനമായ ചിത്രത്തിൽ വരച്ചിരിക്കുന്നവനും— ചിത്രത്തിൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നതാണു ഈ രൂപം എന്നു സാരം. സർവ്വഗതപാലിനാ=ലോകത്തിലെല്ലാം നായകൻ ആയിരിക്കുന്ന, വാസുകിശേഷിനാ=മഹാവിഷ്ണുവിനാലും, പാർവ്വതീപതിജീവാതുനാ ച=പാർവ്വതിക്കു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതിനുള്ള മംഗല്യം ആയിരിക്കുന്നവനാലും—ശിവനാലും എന്നു സാരം. പ്രകാമ......... ......സമയത്തിൽ ച=ദൈവജ്ഞന്റെ നിയമങ്ങളുടെ ഭക്തിയും നിശ്ചയമാക്കിത്തരുന്ന മഹാനിധികളെക്കൊണ്ടും, നീരാജിതം=നീരാജനം ചെയ്യപ്പെട്ടതും, ബഹള...... ......കേശരാഗം=അതിയധികമായി സൃഷ്ടം മണം എന്നിവയോടുകൂടിയതും വിസ്താരമുള്ളതായ മണ്ഡപത്തോടുകൂടിയതും, സമന്തത......... ......ശോഭിതം=ചുററും ജ്വലിക്കുന്നതായ മണിവിളക്കുകളോടുകൂടിയ വേദികകൾകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും, സുമഹിത ....ദണ്ഡധാ

തോരണ=വിശിഷ്ടങ്ങളും മണിമയങ്ങളും ആയ ഘണ്ടാമണികളെക്കൊണ്ടു അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട ഗോപുരങ്ങളോടുകൂടിയതും–ഗോപുരത്തിൽ മനോഹരമായ ഘണ്ടാമണികൾ കെട്ടിയിരിക്കുന്നുവെന്നു സാരം. ഘനാ ... ... കകുദേനാ=ഘനമായും ശിഖരങ്ങളോടും തടിച്ചതും മിനുസമുള്ളതും പൊങ്ങിയതും ആയ കകുദത്തോടുകൂടിയതും–കകുദം–കാളയുടെ ചിഹ്നമായ ഒരു അംശ(പൃഷ്ഠ)ത്തിൻ്റെ പേർ–'കകുദ് കകുദം ശ്രേഷ്ഠവൃഷാംഗേ' എന്നു വിശ്വം. ശരച്ചന്ദ്രീവിശദേന=നിലാവുപോലെ വെളുപ്പുനിറമുള്ളതും, പാദ... ... ...ശ്രവസാ=ശിവനെ നേരെ നോക്കിയിരിക്കുന്നവനും, സ്ഫടിക... ... ...സ്ഫുരണേ=സ്ഫടികംകൊണ്ടു ഉണ്ടാക്കിയ പുരയിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനും ആയ, കകുദ്മതാ സാവ്യമേയേന=വൃഷഭരാജാവിനാൽ–ഋഷഭശ്രേഷ്ഠനോടുകൂടിയ കാളയാൽ എന്ന അർത്ഥം, സംശ്രിതം=അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടതും, അനല്പ ... ...ഭരം=വലിയ ശില്പവേലകളോടുകൂടിയ ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ ഉയരമേറിയ മണ്ഡപങ്ങളെക്കൊണ്ട് മനോഹരവും, അമല... ... ...ജലം=നിർമ്മലമായ വെള്ളത്തോടുകൂടിയ വിശിഷ്ടമായ കുളംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും. അഭിനവ എന്നു തുടങ്ങി ലയശാലാ എന്നുവരെ ചമ്പകശാലിയുടെ വിശേഷണം. അഭിനവ... ... ...വേദികേന=പുതിയ പാവിട്ടവേദികൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന തറയോടുകൂടിയതും, സമസ്ത ... ...സുമനേ=എല്ലാ പുഷ്പങ്ങളിലും പുഷ്പങ്ങൾ ഉണ്ടായി ശോഭിക്കുന്നതും, സുരഭി ... ...കോമളേന=സൗരഭ്യവും തണുപ്പുമുള്ള നിഴലോടുകൂടിയ സ്ഥലംകൊണ്ടു മനോഹരവും, സകലജനാവന്ദിതേന=എല്ലാവരും വന്ദിക്കുന്നതും, സന്തത... ... ...മൗലിനാ=എല്ലായ്പ്പോഴും ശ്രീപാദമൌലിയുടെ സന്നിധാനത്തോടുകൂടിയതും, ദുസ്തര... ... ...ഭയശമനേ=തടുക്കുവാൻ പാടില്ലാത്ത പാപങ്ങളെയെല്ലാം ഉടനെ നശിപ്പിക്കുന്നതിൽ സാമർത്ഥ്യത്തോടുകൂടിയതും ആയ, ചമ്പകശാലിനാ = ചമ്പകവൃക്ഷത്താൽ, വിരാജമാനം = ശോഭിക്കുന്നതും, അവിരളകുസുമ ... ...തല്പം=ധാരാളമായി പുഷ്പങ്ങളും തളിരുകളും ശോഭിക്കുന്നവയും നാനാതരത്തിൽ വിശിഷ്ടങ്ങളുമായ വൃക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയതും, ഉന്നതതര ... ...പരീതം=ഉയരപ്പാടുകൂടി ആകാശത്തിൽ ചെന്നു മുട്ടുന്നതും ചതുരശ്രാകാരവുമായ പൊന്മതിലുകൊണ്ടു ചുററപ്പെട്ടതും. ചതുരശ്രം=നാലു കോണോടുകൂടിയത്. ചുററും വലിയ മതില് കെട്ടിയിരിക്കുന്നു എന്നു സാരം. വിമലമണി... ... ...പിണ്ഡിതശ്രീകം = നിർമ്മലമായ രത്നസമൂഹങ്ങളുടെ ശോഭാസമൂഹംകൊണ്ടു

മഞ്ഞനിറമുള്ളവയോടുകൂടിയവയും—മഞ്ഞയും ശുഭ്രവും കൂടിയ നിറം പ്രശോഭിതം ചന്ദ്രിയപിഞ്ജരം—പിഞ്ജരം ഇതിൽ മഞ്ഞളു പിഞ്ജരിതം, പ്രാചീന ....പ്രതിഷ്ഠിതാഗ്ര്യം—കിഴക്കും പടിഞ്ഞാറുമുള്ള മതിലുകളുടെ നടുവിൽ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിരിക്കുന്നവയും, കിഴക്കെ മതിലിന്റെ നടുവിൽ ഒന്നു, പടിഞ്ഞാറെ മതിലിന്റെ നടുവിൽ ഒന്നു എന്നു സാരം. അത്യുന്നതശ്രീമദഗ്ര്യം—ഏറ്റവും ഉയർന്ന ശ്രീ നിലകളോടുകൂടിയവയും. ആയ, മണിഗോപുരാഗ്ര്യം—മണിഗോപുരങ്ങളെക്കൊണ്ട്, വിദ്യോതമാനം—ശോഭിക്കുന്നതും, പ്രകട..............ദൃശ്യയാ—സ്പഷ്ടമായും ഭയങ്കരമായും ഉള്ള അട്ടഹാസംകൊണ്ട് ദിക്കുകളെ എല്ലാം മുഴക്കുന്നവയും, പരിരക്ഷണാർത്ഥം—രക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി, പ്രാഗ്ഗോപുരമഹാസൗധപുരോഭാഗസ്ഥിതയാ—പടിഞ്ഞാറെ ഗോപുരത്തിങ്കൽ ഇരിക്കുന്നവയും, കാള ....ശ്രേണ്യാ—ഭയത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്ന വിഗ്രഹങ്ങളോടുകൂടിയ വേതാളക്കൂട്ടങ്ങളോടുകൂടി കളിക്കുന്നവയും ആയ, ഭദ്രകാള്യാ—ഭദ്രകാളിയാൽ, ഭയാനകം—ഭയത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതും, ഭുവനമംഗലം—ലോകത്തിനു മംഗളമായിരിക്കുന്നതുമായ. തൽപുണ്യക്ഷേത്രം എന്നുവരെയുള്ള ശ്ലോകങ്ങളാൽ പുണ്യക്ഷേത്രത്തിന്റെ വിശേഷണം. ഈ ദീർഘമായ ഗദ്യത്തിൽ ഗോപുരം, അതിനകത്തുള്ള മണ്ഡപങ്ങൾ, മറ്റു വിശേഷവസ്തുക്കൾ, ദേവപ്രതിഷ്ഠകൾ മുതലായവയെയെല്ലാം ഉല്ലേഖമായ ശൈലിയിൽ കവി വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.

ശ്രീമന്മാർത്താണ്ഡവംശാഭരണമണി തദാ
സാധു സഞ്ചിന്ത്യ ബുദ്ധ്യാ
സാമാന്യാതീതമാഗ്ര്യാമയസുമഹിതമാം-
ധാമ തൽ സോമമൌലേഃ
ആമോദി രക്ഷണാർത്ഥം പരിചിനോട്ട് കൊട്ടു-
ത്തു മംഗളാഢ്യഃ
ശ്രീമച്ചെല്ലൂരധീശ്വരവരപരിഷത്-
ഭ്യോ മിളൽകേളിഭൂമാ. ൧൦൧

തദാ—അപ്പോൾ—ക്ഷേത്രത്തിന്റെ പണി പ്രതിഷ്ഠ മുതലായവയെല്ലാം നിർവ്വഹിച്ചതിന്മേൽ ഒരു ദിവസം ശ്രീമ.............മണി—

സൂര്യവംശത്തിനു ഭൂഷണമായിരിക്കുന്ന ശ്രീകണ്ഠനാമാവു, സുത്യാ സാധു സമധിഗമ്യ=സ്തുതികൊണ്ടു വഴിപോലെ ആലോചിച്ചിട്ടു, സോമമൌലേഃ=ശിവന്റെ, സാമാന്യ............ഹിതമാം ആൽ ധാമ=അ സാധാരണമായ മഹത്വത്തിന്റെ ഉദയംകൊണ്ടു വിശിഷ്ടമായിരിക്കുന്ന ആ ധാമം=ക്ഷേത്രത്തെ, ആമോദി=സന്തോഷത്തോടുകൂടിയും, മിളൽ ....ഗുണ=നിർമ്മലമായ ഭക്തിയുടെ ആധിക്യത്തോടുകൂടിയും, ഷണ്ണവതിം പരിചിനോത്=അനവധിയായ ഗുണിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി വഴിപോലെ, ജഗന്മംഗലായ=ലോകത്തിൽ മംഗലശീലന്മാരായ, ശ്രീമ ദ്വിജ്ജ............പരിഷൽസ്യ=പെരുഞ്ചെല്ലൂർപ്രദേശത്തെ ബ്രാഹ്മണയോഗക്കാർക്കായിട്ടു കൊടുത്തു. രാജാവു ക്ഷേത്രം രക്ഷിക്കുന്നതിനായി ബ്രാഹ്മണർക്കു വിട്ടുകൊടുത്തു എന്ന സാരം.

ശുദ്ധാധികാരമഹതാമഥ പഞ്ച പഞ്ച
വ്യസ്താനി വിംശതികലാനി മഹീസുരാണാം
ക്ലൃപ്താനി ശാംഭവഗൃഹാഭവനസ്യ ഗുപ്ത്യൈ
പൃഥ്വീഭുജാ പ്രതിദിശം പ്രഥമാനധാമ്നാ. ൧൦൫

അഥ=അനന്തരം, പ്രതിദിശം=ദിക്കുതോറും, പ്രഥമാനധാമ്നാ പൃഥ്വീഭുജാ=പുകഴ്ന്നിരിക്കുന്ന തേജസ്സോടുകൂടിയ രാജാവിനാൽ. ക്ഷേത്രം പണിചെയ്യിച്ചു അവിടെ പ്രതിഷ്ഠ നടത്തിയതോടുകൂടി രാജാവിന്റെ ശൈവഭക്തിയെക്കുറിച്ചുള്ള കീർത്തി എല്ലാ പ്രദേശത്തും പരന്നു എന്ന സാരം. ശാംഭവ............ഗുപ്ത്യൈ=പ്രസ്തുതമായ ശിവക്ഷേത്രത്തിന്റെ രക്ഷയ്ക്കായിക്കൊണ്ടു, ശുദ്ധാധികാരമഹതാം=വിശുദ്ധമായിരിക്കുന്ന അധികാരംകൊണ്ടു മഹത്തായ-പെരുമയുള്ള ഗ്രാമത്തിന്റെ രക്ഷയും ശിക്ഷയും നടത്തുവാനുള്ള അധികാരം മുൻപുതന്നെ ബ്രാഹ്മണർക്കു ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നു ഈ ഭാഗത്തിൽനിന്നു ഗ്രഹിക്കണം. ഇവിടെ അധികാര പദത്തിനു ബ്രാഹ്മണരുടെ ക്ഷേത്രാധികാരം എന്ന അർത്ഥവും ഗ്രഹിക്കാം. മഹീസുരാണാം=ബ്രാഹ്മണരുടെ, പഞ്ചപഞ്ച വ്യസ്താനി വിംശതികലാനി=അഞ്ചഞ്ചായിട്ടു വേർതിരിച്ചിട്ടുള്ള ഇരുപതു ഗ്രാമങ്ങൾ, ക്ലൃപ്താനി=ഏർപ്പെടുത്തപ്പെട്ടു.

ഭേചരണാഢ്യം ഭൂസുരാണാം ദിനമനു ഭജതാം
ഭസ്മലേഖാപാണ്ഡുരാണാം
ജാനുദേശേ ച ഫാലേ ചട്ടലഗന്ധധൃതാം
സൎവ്വകാലപ്രണാമാൽ
താനേ വാരാന്തഭേദാന്തനമിതമവഭര-
ന്തേ വരത്തൊന്നതാരോ
നൂണാം പ്രാൎത്ഥിപ്പൂ വിശേഷേണനൊട്ട ജയതി ചെ-
ല്ലൂരനാഥപ്രഭാവം. ൧൦൯

ചരണാഢ്യം = ചരണങ്ങളോടുകൂടിയവരും — യോഗ്യന്മാരും, അനുദിനം = ദിവസംതോറും, ഭജതാം = ഭജിക്കുന്നവരും, ഭസ്മ ……… പാണ്ഡുരാണാം = ശരീരത്തിൽ പൂശിയിരിക്കുന്ന ഭസ്മംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നവരും, സൎവ്വകാലപ്രണാമാൽ = എല്ലാ സമയത്തും നമസ്കരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു, ജാനുദേശേ ……… ധൃതാം = കാൽമുട്ടുകളിലും നെറ്റിയിലും തഴമ്പുള്ളവരും ആയ, ഭൂസുരാണാം = ബ്രാഹ്മണൎക്ക്, താനേവാരാ ……… നമിതം = തനിയെ വരുത്തുന്ന ആഗ്രഹം എന്താണുള്ളത്. എല്ലാ അഭീഷ്ടങ്ങളും നിഷ്പ്രയാസം ലഭിക്കും എന്നു സാരം. അവർ വിശേഷേണനൊട്ട പ്രാൎത്ഥിപ്പൂ ഭാവമേ നൂണാം എന്നേ വരത്തുള്ളത്. അവർ — ഉദാരശീലനൊട്ട പ്രാൎത്ഥിപ്പൂ ജനങ്ങളുടെ എന്തിഷ്ടവും വരത്തും. ചെല്ലൂരനാഥപ്രഭാവം ജയതി = ചെല്ലൂർനാഥന്റെ വൈഭവം ജയിക്കുന്നു.

മേളം കോലം ശിവാനായകശശികലഭാ-
സ്സാരം കൈതൊഴുന്നു
മേലേമേലേ മഹാരാജനെ വടിവിൽ തിരു-
മായുധം ക്ഷത്രിയാദ്യേ
കാലംപോൽ തൃവൎണ്ണങ്ങളെയണിതിര-
പ്പൂൎണ്ണ്യം വപ്പു വന്നി-
പ്പോലംബാന്തേ പടാന്തേ ജഗതി ജയതി ചെ-
ല്ലൂരനാഥപ്രഭാവം ൧൧൦

രമ്യം, മാഹാത്മ്യം=എല്ലാവിധം വൈഭവം ചേർന്നതും, ദിവാനാഥ .... കുലജാഃ=സൂര്യന്റെയും ചന്ദ്രന്റെയും വംശങ്ങളിൽ ജനിച്ചവരും ആയ, തേ=ആ, ക്ഷത്രിയാഃ=ക്ഷത്രിയന്മാർ-രാജാക്കന്മാർ, ഭക്തിവിൽ നിബദ്ധായുധം=വേണ്ടുംപോലെ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്ന ആയുധങ്ങളോടുകൂടി, സാമരം=ചാമരങ്ങളോടുകൂടി, ഭേദം ഭേദം=ഭീതഭീതരായി, മഹാരാജനെ=ചെല്ലൂർനാഥനെ, കൈകൂപ്പിതൊഴുതു=വന്ന വന്നതും. സൂര്യവംശത്തിലും ചന്ദ്രവംശത്തിലും ജനിച്ചവരായ രാജാക്കന്മാരെല്ലാം അവിടെ വന്നു വർദ്ധിച്ച ഭക്തിയോടുകൂടി ദൈവത്തെ തൊഴുന്നു എന്നു സാരം. അന്ത്യവർണ്ണങ്ങളും=ശൂദ്രജാതിയിൽ ജനിച്ച മനുഷ്യരും, കാലംപാർത്തു=സമയം നോക്കി, പദാന്തേ അങ്ങേ തിരുമുൽക്കാഴ്ചയും വച്ചു വന്ദിച്ചു=കാൽക്കൽ കാഴ്ചവച്ചു-നെയ്യ് എണ്ണ മുതലായവ വച്ചു വണങ്ങി. ആലംബനേ=ദൈവത്തെ ആശ്രയിക്കുന്നു. ചെല്ലൂരനാഥപ്രഭാവം ജഗതി ജയതി=ചെല്ലൂർനാഥന്റെ വൈഭവം ലോകത്തിൽ ജയിക്കുന്നു.

എത്രം വാഴ്ത്താവതല്ല ശിവ! ശിവ! ചതുരം-
ഭോധിസംഭൂഷിതായാം
മേദിന്യാമെങ്ങുമിന്നും പുനരവനിവനെ-
ന്നില്ല ഭക്ത്യാ ജനൗഘഃ
ഏതൊന്നുൾക്കാമ്പിലാകാംക്ഷിതമതു നര-
സ്സാരമാർഗ്ഗേണ തന്നേ
സാധിക്കുന്നു സമസ്തം ജയതി ജഗതി ചെ-
ല്ലൂരനാഥപ്രഭാവം. ൧൧൧

ശിവ ശിവ=ആശ്ചര്യം ആശ്ചര്യം, എത്രം വാഴ്ത്താവതല്ല=അല്പവും വാഴ്ത്തുന്നതിന് സാധിക്കയില്ല. അതിന്ന വാക്സാമർത്ഥ്യമില്ല എന്നു ഭാവം. ചതുരംഭോധിസംഭൂഷിതായാം മേദിന്യാം=നാലു സമുദ്രങ്ങളാകുന്ന കാഞ്ചികൊണ്ട് അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഭൂമിയിൽ, എങ്ങുമിന്നും=എല്ലാ ദേശത്തിന്നും, പുനഃ അവനിവനെന്നില്ല=അവൻ ഇവൻ എന്നിങ്ങനെ വ്യത്യാസമില്ലാതെ, ഭക്ത്യാ ജനൗഘഃ=ഭക്തിയോടുകൂടി ജനങ്ങൾ, ഏതൊന്നു ഉൾക്കാമ്പിൽ ആകാംക്ഷിതം=എല്ലാകാര്യവും

മനസ്സിൽ ആഗ്രഹിക്കുന്ന, അതെല്ലാ സമസ്തം = അതാതു കാൎയ്യങ്ങളും എല്ലാം, നമസ്കാരമാത്രേണതന്നെ സാധിക്കുന്നു = നമസ്കാരംകൊണ്ടുമാത്രം സാധിക്കുന്നു. ജനങ്ങൾ ഭക്തിയോടുകൂടി എവിടെയിരുന്നും നമസ്കരിച്ചാൽ മതി അവരുടെ അഭീഷ്ടം സാധിക്കുന്നു എന്നു സാരം. ജഗതി = ലോകത്തിൽ, ചെല്ലൂരനാഥപ്രഭാവം = ചെല്ലൂർനാഥന്റെ പ്രഭാവം ജയിക്കുന്നു.

സാനന്ദം തൃക്കണിക്കാഴ്ചയുമുഷസി ശീവേലാ-
മുജ്ജ്വലാതിപ്രസന്നാം
നാനാകല്പാഞ്ചിതം വൈകിനപൊഴുതിലൊരാ-
ഭോഗവും പ്രാഭവാഢ്യം
വാണോർപാട്ടീനിഷേവാകലവിയുമധികാ-
ശ്ചര്യമാൎന്നന്തിനേരം
ചേണാർ ദീപങ്ങളും വാദ്യഘോഷാദികളും ജയതി ചെ-
ല്ലൂരനാഥപ്രഭാവം. ൧൧൨

സാനന്ദം ഉഷസി തൃക്കണിക്കാഴ്ചയും = സന്തോഷത്തോടുകൂടി പുലൎച്ചെ കണിക്കാഴ്ചയും, വൈകിന പൊഴുതിൽ = വൈകുന്നേരം, ശീവേലാം = ശീവേലിയും, ഉജ്ജ്വലാതിപ്രസന്നാം = ഏററവും ശോഭിക്കുന്നതും പ്രസാദത്തോടുകൂടിയതും, നാനാ.......ഞ്ചിതം = പലതരം ആഭരണങ്ങളും അണിഞ്ഞിരിക്കുന്നതും, പ്രാഭവാഢ്യം = പ്രഭാവത്തോടുകൂടിയതും ആയ, ആഭോഗവും = മാഹാത്മ്യത്തികവും, വാണോർ.........കലവി യും = ദേവസ്ത്രീകളും വന്നു സേവിക്കുന്ന കളിയും, അന്തിനേരം = സന്ധ്യക്ക, അധികാശ്ചര്യമാൎന്ന = ഏററവും അത്ഭുതകരമായി, ചേണാർ ദീപങ്ങളും വാദ്യഘോഷാദികളും = ഭംഗിയേറിയ വിളക്കുകളും, വാദ്യഘോഷങ്ങളും എന്നിവയെല്ലാം ജയിക്കുന്നു. ചെല്ലൂർനാഥന്റെ പ്രഭാവം ജയിക്കുന്നു.

എന്നീവണ്ണം തരന്നിമഖിലവസുമതീ-
ചക്രസംരക്ഷണാൎത്ഥം
ധന്യശ്രീനീലകണ്ഠാലയമതു നിഖിലലോ-
കൎത്തീൎണ്ണലക്ഷ്മീനിധാനം

നന്നായ്മുട്ടച്ചമച്ചുജ്ജ്വലദുലകകളിൽ
കേളി പൊങ്ങിച്ചു പൂർണ്ണാ-
നന്ദം ഭൂപാലരത്നം നിജമഥ സഫലം
ജന്മ മേനേ നികാമം. ൧൧൩

ഭൂപാലരത്നം=രാജശ്രേഷ്ഠനായ ശത്രുസാലൻ. തദാനീം=അപ്പോൾ, എന്നിവണ്ണം=ഇപ്രകാരം, അഖില.........രക്ഷാർത്ഥം=എല്ലാ ലോകങ്ങളുടേയും രക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി, ധന്യശ്രീ നീലകണ്ഠാലയം=ഉൽകൃഷ്ടശോഭയോടുകൂടിയ ചെപ്പുകർക്ഷേത്രത്തെ, നിഖിലേ.........നിയമേന=എല്ലാസമ്പ്രദായങ്ങൾക്കും ഇഷ്ടപ്പെട്ടതാകത്തക്ക വിധത്തിൽ, മുട്ട=മുഴുവനും, ചമച്ചു=ഉണ്ടാക്കി, ഉലകകളിൽ=ലോകങ്ങളിൽ, ഉജ്ജ്വലം=പ്രകാശിക്കുന്ന, കേളി=കീർത്തി, പൊങ്ങിച്ചു=ഉയർത്തി, ലോകത്തിലെവിടെയും കീർത്തി വളർത്തി, പൂർണ്ണാനന്ദം=തികഞ്ഞ സന്തോഷത്തോടുകൂടുംവണ്ണം, നിജം ജന്മ=തന്റെ ജന്മത്തെ, നികാമം സഫലം=ഏറ്റവും സഫലമായിട്ടു, മേനേ=വിചാരിച്ചു. ക്ഷേത്രസംബന്ധങ്ങളായ കാര്യങ്ങൾ എല്ലാം നിർവ്വഹിച്ചു രാജാവു ജന്മം സഫലമായതായി വിചാരിച്ചു സന്തോഷിച്ചു എന്നു സാരം.

അനന്തരം ചേതനായാം ചെറുതൊരു ചെതമി-
ല്ലായ്മ പൊന്നങ്കുരിച്ചു
ധന്യാത്മാവിന്നഹോ പിന്നെയുമൊരു കൃതകൃ-
ത്യതാഭാവമാന്നപോലെ
ഇന്നോർത്താലെത്തുമോ പോൽ കാരണമുടനിതിനെ-
ന്നോർത്തു സമ്മീലിതാക്ഷി-
ഓങ്ങം ധ്യാനിച്ചിരിക്കെസ്സുവിധമുപഗത-
സ്സ്വം ബഭാഷേ കപാലീ. ൧൧൪

ധന്യാത്മാവിന്നു=വിശിഷ്ടാത്മാവായ രാജാവിന്നു, അനന്തരം=ആ സമയത്തു, പിന്നെയും=വീണ്ടും, കൃത.........പോലെ=ഒരു ചാരിതാർത്ഥ്യം—തൃപ്തി ഉണ്ടാകുന്നതുപോലെ, ചേതനായാം=മനസ്സിൽ, ചെറുതൊരു..........അങ്കുരിച്ചു=അല്പമായ ഒരു ചെതമില്ലായ്മ ഉണ്ടായി. ചേതം=

ചിതം—കൃതാൎത്ഥത, അഭ്യാസാ—അസൂയാൎത്ഥം; ഭക്തിയെസംബന്ധിച്ച ഇതുവും അധികം നല്ല കാൎയ്യങ്ങൾ ചെയ്തിട്ടും രാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ പൂൎണ്ണമായ തൃപ്തി ഉണ്ടാകാതിരുന്നാലു അസൂയാൎത്ഥം എന്ന അഭ്യാസാ എന്ന പദത്തിന്റെ ഭാവം. ഇതിന് ഉണ്ട് രാത്രാൽ എന്തുപോൽ കാരണം എന്ന് കാൎയ്യ മ ദൻ സഞ്ചിലിതാകുട്ടിപ്രോദം ധ്യാനിച്ചിരിക്കെ—സന്തോഷക്കാരവിന്റെ ഇന്ന എന്താണ കാരണം എന്ന വിചാരിച്ചു കണ്ണു തനായി അടച്ചു ധ്യാനിച്ചിരുന്നപ്പോൾ, കപാലി സവിധം ഉപഗമ്യ—ശ്രീപാദമോദരൻ അടുക്കൽ വന്നിട്ട്, തം—അവനോട്, രാജാവിനോട്, ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. തനിക്കു കൃതാൎത്ഥത പൂൎണ്ണമായി വരാതിരുന്നതിന്റെ കാരണത്തെപ്പറ്റി രാജാവു കണ്ണടച്ചു ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അടുക്കൽ ശ്രീപാദമോദരനെ കണ്ടകയും ഭഗവാൻ ഇപ്രകാരം പറയുകയും ചെയ്തു എന്ന സാരം.

"ഇപ്പാൎത്തലത്തിൽ വാഴ്ക നീണാൾ നൃപതിലക! ഭവാൻ
നീയൊഴിഞ്ഞാരുമൊത്ത-
ലപ്പാ! മൽഭക്തിപാരപ്രോന്നിധിമറുകര ക-
ണ്ടീല മററിത്രിലോകേ
സ്വല്പം ഖേദം വിഷാദം തവ ശുഭചരിതം-
കൊണ്ടു പണ്ടുള്ളതിൽ തര-
ഉപ്പം നൂറെട്ടിരട്ടിച്ചിതു മമ മനകാ-
മ്പിന്ന വാത്സല്യമോദം. ൧൧൫

ഹേ നൃപതിലക!—അല്ലയോ രാജശ്രേഷ്ഠ, ഭവാൻ—അങ്ങു, നീണാൾ—വളരെക്കാലം, ഇപ്പാൎത്തലത്തിൽ—ഈ ഭൂമിയിൽ, വാഴ്ക—വാണാലും. അങ്ങു ദീൎഘായുസ്സു ഭവിക്കട്ടെ എന്ന സാരം. അപ്പാ—ആശ്ചൎയ്യസൂചകം, നീയൊഴിഞ്ഞ്—നീയല്ലാതെ, മററ് ആരും—വേറെ ഒരാളും, ഇത്രിലോകേ—മൂന്നു ലോകത്തിലും, മൽഭക്തി......കണ്ടീല—എന്നോടുള്ള ഭക്തിയാകുന്ന കടലിന്റെ അക്കര കണ്ടിട്ടില്ല. എന്നോടുള്ള ഭക്തി സമുദ്രംപോലെ കരകാണാൻ പാടില്ലാത്തതാണ്. എന്നാൽ അതിന്റെ മറുകര നീ കണ്ടു. എന്നോടു നിനക്കെന്നപോലെ പൂൎണ്ണമായ ഭക്തി മററാൎക്കും ഇല്ലെന്ന സാരം. സ്വല്പം വിഷാദംവേണ്ട—നീ അല്പവും വിഷാദിക്കേണ്ട, അപ്പാ—വാത്സല്യദ്യോതകമായ പദം, തവ

ദ്ദേശചരിതംകൊണ്ടു=നിന്റെ മംഗലകരമായ പ്രവൃത്തികൊണ്ടു, പണ്ടത്തിൽനമ്മം=മുൻപുണ്ടായിരുന്നതായ, മമ മനക്കാമ്പിനു=എന്റെ മനസ്സിൽ, നിന്നോടു വാത്സല്യഭാരം=സ്നേഹാധിക്യം, ഏറ്റെറ്റിട്ടിളച്ചിതു=ഏററിയേറ്റിട്ടു അധികമായി, ഏററിയേറ്റു എന്നുള്ളതു പോലെയുള്ള മംഗലമായ ഒരു സംഖ്യയാണ്. അടിസ്ഥാനത്തോടുകൂടെ എന്നു താല്പര്യമിവ പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. ചമ്പുക്കളിൽ ഈ പദം പല സന്ദർഭങ്ങളിലും പ്രയോഗിച്ചു കാണാം. "ഏറെറ്റു മെരുളപ്പൊരികനൽ മയി ല്ലുകന്ന പോലെ വന്നതു" എന്ന നൈഷധചമ്പുവിലും കാറും പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക

ചിത്രം കല്പിച്ചുവാരെത്രയുമഴകിതെടോ!
വത്സ! നീ മൽസപത്ന്യാ-
വിസ്താരപ്രക്രമം കേളിനിയുമിഹ കിമ-
പ്യസ്തി കൃത്യം വിശേഷാൽ
എത്താതെന്നസ്യിൻ നികേതേ ബ്രാഹ്മണബഹുളേ
കണ്ടുകൊൾവാനുമാം
നിത്യം മൽഭക്തികോലും ദ്വിജയുവതിജനം
ദൃശ്യതേ ദുർല്ലഭിന്നാം. ഉ.ഉ.ന്ദ

എടോ വത്സ!=എന്റെ വാത്സല്യഭാജനമായ അല്ലയോ താതാവേ, നീ ഇതു മത്സപത്ന്യാവിസ്താരപ്രക്രമം കല്പിച്ചുവാരെത്രയും അഴകം ചിത്രം=നീ എന്റെ പൂജയ്ക്കുവേണ്ട കാര്യങ്ങളെല്ലാം ക്രമംപോലെ വിസ്തരിച്ചു നിയമിച്ചുള്ള രീതിയായി, അത്ഭുതവുമായിരിക്കുന്നു. കേൾ=നീ കേട്ടാലും, വിശേഷാൽ ഇനിയും ഇഹ കൃത്യം കിം അപി അസ്തി=വിശേഷിച്ചു ഇനിയും ഇവിടെ നീ ചെയ്യേണ്ടതായിട്ടു അല്പം ഒരു കാര്യം കൂടിയുണ്ട്, മുഴുവനായില്ല എന്നു സാരം. നിത്യം ....ജനം=എന്നും എന്നോടു ഭക്തിയധികമുള്ളവരായ ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീകൾ—നമ്പൂതിരിമാരുടെ സ്ത്രീകളായ അന്തർജ്ജനങ്ങൾ, ദുർല്ലഭിനാം—ഏററവും സങ്കടമുള്ളതായിത്തീർന്ന, ബ്രാഹ്മണബഹുളേ അസ്യിൻ നികേതേ=എപ്പോഴും ജനങ്ങൾ വന്നു തിക്കിത്തിരക്കുന്ന ഈ ക്ഷേത്രത്തിൽ, അതും മാം കണ്ടുകൊൾവാൻ എത്താതെ=എന്നെക്കണ്ടു മന്ദം തൊഴുന്നതിനു വരാതെ, ദൃശ്യ

ഷോഡശവിധികൾ. ഈ സമ്പ്രദായത്തിൽ ഏൎപ്പാട്ടിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരിക്കാത്തതുകൊണ്ടു അന്തൎജ്ജനങ്ങൾക്കു ഇവിടെ വന്നു എന്നാൽ ഭക്ഷിക്കുന്നതിനു സാധിക്കുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു അവർ ദുഃഖിക്കുന്നു എന്നു ഭാവം. നമ്പൂരിമാരുടെ സ്ത്രീകൾക്കു പരപുരുഷന്മാരെ കാണുവാൻ പാടില്ലെന്നുള്ള കേരളാചാരം ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

അന്തൎജ്ജനങ്ങൾ മുൻകാലം മുതല്ക്കുതന്നെ തളിപ്പറമ്പു ക്ഷേത്രത്തിൽ വന്നു തൊഴുക പതിവില്ല. ക്ഷേത്രത്തിലെ ദേവൻ രാജരാജേശ്വരനായിരുന്നതാണ് അതിനു കാരണം എന്നു പറയപ്പെടുന്നു. 'ബാലാമിനാനാപളു' എന്നാണു പ്രകൃതത്തിൽ കവി അതിനു കാരണം പറയുന്നതു്. ഇതിലധികം ജനബാഹുല്യം ഉള്ള ഗുരുവായൂർ മുതലായ ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ അന്തൎജ്ജനങ്ങൾ ചെന്നു ദർശനം നടത്താറുള്ള സ്ഥിതിക്കു ഇവിടെ കവി പറയുന്ന കാരണം പൂർണ്ണമായി സമാധാനമാവുന്നതല്ല. ഐതിഹ്യത്തിലായിരിക്കണം അല്പം വാസ്തവാംശം ഉള്ളതെന്നു തോന്നുന്നു.

എന്നാലിമ്മന്ദിരത്തിന്നഴകിനൊടു കിഴ-
ക്കഞ്ചു ക്രുവീടട്ടത്തെ
ധന്യം കിമ്പാകദ്ധ്വാഹ്വയമിയലിന പു-
ണ്യസ്ഥലേ മാമകീനം
മിന്നുന്നു ദിവ്യബിംബം ദിനകരനിഹിതം
തത്ര കൢപ്താ വിമാനം
നന്നായ് കല്പിച്ചു പൂജാവിധിമതാം സമരേസ
കാൎയ്യപാനാം ദ്വിജാനാം. ൧൧൭

എന്നാൽ ഇമ്മന്ദിരത്തിൻ കിഴക്കഞ്ചു—ഈ ക്ഷേത്രത്തിൻ്റെ കിഴക്കു, ക്രുവീടട്ടത്തെ—ക്രോശദ്വയം ഒരു നാഴിക അകലെ, അല്ലെങ്കിൽ അഞ്ചു, അഞ്ചു—അവിടെ മതിലുള്ള, ധന്യം..........ഹ്വയമിയലിന—ശ്രേഷ്ഠമായ കാഞ്ഞിരോട്ടു എന്ന പേരോടുകൂടിയ, പുണ്യസ്ഥലേ—പുണ്യസ്ഥലത്തിങ്കൽ, ദിനകരനിഹിതം മാമകീനം ദിവ്യബിംബം—സൂര്യൻ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിരിക്കുന്ന എൻ്റെ ദിവ്യമായ ബിംബം, മിന്നുന്നു—ശോഭിക്കുന്നു, തത്ര വിമാനം കൢപ്താ—അവിടെ പ്രാസാദം ഉണ്ടാക്കി, പൂ

ഭാവിധം കല്പിച്ചു—പൂജയ്ക്കു വേണ്ട കാൎയ്യങ്ങളും ചെയ്തു, കാൎയ്യപാടവ ചിത്താനാം സഭസാ=കാൎയ്യപാടവമുള്ളവരായ ബ്രാഹ്മണരുടെ യോഗത്തി നായിക്കൊണ്ടു, അദ്ധ്വം=കെട്ടുന്നതല്ലം.

തൃപ്പ്രയാറ്റുക്ഷേത്രത്തിൽനിന്നു ഒന്നൊന്നരനാഴിക കിഴക്കു കണ്ടിരങ്ങാട്ടു എന്ന ഒരു സ്ഥലം ഉണ്ട്. കാരണ്ണൂരാൻ എന്ന പേരായ ഒരു അസുരൻ താമസിച്ചിരുന്ന കാടാകകൊണ്ടു് അതിനു് ഈ പേരുണ്ടായി. അവിടെ ആദ്യമായി ശിവന്റെ ഒരു ബിംബം പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആ സ്ഥലത്തു ക്ഷേത്രം ഉണ്ടാക്കി പൂജാവിധികൾ ഏൎപ്പെടുത്തി ക്ഷേത്രം ബ്രാഹ്മണർക്കു കൊടുക്കണം എന്നു ശിവന്റെ ഉപദേശം.

പടിചിന്നൊടടാ നിന്നാലധികം കണ്ടു കാര-
സ്കരവനഗതമിമ്മാം വിപ്രകന്യാസ്സധന്യാഃ
ചരണനളവി നമസ്യസ്സാധയിഷ്യന്ത്യഭീഷ്ടം
നരവര! തെളിയും തേ ചിത്തമെന്നാൽ കൃതാൎത്ഥം"

നരവര=അല്ലയോ രാജാവേ, അധഃകണ്ടിരങ്ങാട്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞതനുസരിച്ചുള്ള പ്രവൃത്തികൾ എല്ലാം ചെയ്തശേഷം, സധന്യാഃ വിപ്രകന്യാഃ=ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠകളായ ബ്രാഹ്മണകന്യകമാർ. കന്യാ=വിവാഹം ചെയ്യാത്ത സ്ത്രീ. കാരസ്കരവനാഗതം പടിചിന്നൊടു നിന്നാൽ അധികം ഇമ്മാം കണ്ടു=കണ്ടിരങ്ങാട്ടു സമീപിച്ചെയ്യുന്നവരും വഴിപോലെ നീ ചെയ്തിരിക്കുന്ന സല്ക്കാരങ്ങൾകൊണ്ടു ചൈതന്യം ഏറിയവനും ആയ ഈ എന്നെ—അവിടെയിരിക്കുന്നതും ചെല്ലൂർക്ഷേത്രത്തിലെ നാഥനായ ഞാൻതന്നെ എന്നു ഈ എന്ന പദത്തിന്റെ ധ്വനി—കണ്ടു ദർശനം ചെയ്തു, ചരണനളവി=കാലുകളിൽ, നമസ്യഃ=നമസ്കരിച്ചു വന്ദിക്കുന്നവരായിട്ടു, അഭീഷ്ടം സാധയിഷ്യന്തി=ആഗ്രഹം സാധിക്കും. ബ്രാഹ്മണകന്യകകൾ അവിടെ വന്നു എന്നെ തൊഴുതു വന്ദിച്ചാൽ ഉടനെ അവരുടെ ആഗ്രഹമെല്ലാം സാധിക്കും എന്നു സാരം. എന്നാൽ=ഇപ്രകാരം എല്ലാം ചെയ്താൽ, തേ ചിത്തം=അങ്ങയുടെ മനസ്സ്, കൃതാൎത്ഥം=കാൎയ്യം സാധിച്ചതായിട്ടു, തെളിയും=പ്രസന്നമാകും.

ഇത്ഥം ചൊല്ലിത്തദാനീം പെരിയ കരുണയാ
തൃക്കരംകൊണ്ടു മെല്ലെ-
ന്നത്യന്തോദാരം തലോടിത്തെളിവൊടു ജഗദീ-
ശൻ മറഞ്ഞാനതേരം
പൃഥ്വീമംഗല്യമല്ലോർതൊടുകുറി ശതസോ-
മോയമുന്മീല്യ നേത്രം
ഭക്ത്യാ കൈക്കൂപ്പി നേരെ സമുദിതരുചി സം-
പ്രാപ കിമ്പാരകമാലം. ൧൧൯

ജഗദീശൻ=ശിവൻ, തദാനീം ഇത്ഥം ചൊല്ലി=അപ്പോൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു, പെരിയ കരുണയാ=അധികം ദയയോടുകൂടി, തൃക്കര………തെളിവൊടു മറഞ്ഞാനതേരം=തൃക്കൈകൊണ്ടു പതുക്കെ രാജാവിനെ തലോടി സന്തോഷത്തോടുകൂടി(പ്രസന്നനായി)മറഞ്ഞരുളുകയും, ശിവൻ ഇപ്രകാരം രാജാവിനോടു പറഞ്ഞു അന്തർദ്ധാനം ചെയ്തപ്പോൾ, പൃഥ്വീ………തൊടുകുറി അയം ശതസോമഃ=ലോകത്തിനു തിലകമായിരിക്കുന്ന ഈ ശതസോമൻ, നേത്രം ഉന്മീല്യ=കണ്ണു തുറന്നിട്ടു, ഭക്ത്യാ കൈക്കൂപ്പി=ഭക്തിയോടുകൂടി ശിവനെ തൊഴുതിട്ട്, സമുദിതരുചി=ഏറ്റവും ശോഭയോടുകൂടി, നേരെ കിമ്പാരകമാലം=കാഞ്ഞിരമാളിൽ, സമ്പ്രാപ=പ്രാപിച്ചു=ചെന്നു.

ഭുവനമഹിതമായ് ചമച്ചു രാജാ
ശിവഭവനം തദനന്തഭൂതിപൂർണ്ണം
ഭവഭിഷജമശേഷരോഗവന്ധ്യാ-
മഥനം പ്രണനാമ ദേവദേവം. ൧൨൦

രാജാ=രാജാവായ ശതസോമൻ, തൽശിവഭവനം=ആ ശിവക്ഷേത്രത്തെ, ഭുവന………ചമച്ചു=ലോകത്തിൽ മഹിതമാകത്തക്കവണ്ണം, മഹിതം=പൂജിക്കപ്പെട്ടതു. എല്ലാജനങ്ങളും വന്നു ഭക്തിപൂർവ്വം കൊണ്ടു ആരാധിക്കപ്പെടേണ്ടവിധം നിർമ്മിച്ചു. അനന്തഭൂതിപൂർണ്ണം=അവസാനമില്ലാത്ത ഐശ്വര്യംകൊണ്ടു നിറച്ചു, ധനസമൃദ്ധിയുള്ളതാക്കിത്തീർത്തു. ഭവഭിഷജം=സംസാരരോഗത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നവനായും, അ

രോഗ... ... ... ദഹനം=എല്ലാരോഗങ്ങളുമാകുന്ന കാട്ടിനെ കാട്ടുതീയായും, രോഗങ്ങളെ എല്ലാം നശിപ്പിക്കുന്നവനായുമിരിക്കുന്ന, ദേവദേവം=ശിവനെ, പ്രണനാമ=നമസ്കരിച്ചു.

ചാരിത്രശക്തിമഹിതാ മഹിളാ ഭജിതാനാം
കാരസ്കരാടവിയിൽ മേവിന കാളകണ്ഠം
ചാരത്തു കണ്ടു തൊഴുതേനമഭീഷ്ടസിദ്ധ്യൈ
സൈപാരം ഭജിച്ചനുദിനം പെരികെത്തെളിഞ്ഞാർ. ൧൨൧

ഭജിതാനാം=ഭജിക്കുന്നവരെ, ചാരിത്ര... ... ...മഹിതാഃ=പാതിവ്രത്യബലം നിമിത്തം പൂജിതകളായ സ്ത്രീകൾ, അനേകങ്ങളാം, കാരസ്കര ....മേവിന=കാഞ്ഞിരക്കോട്ട ക്ഷേത്രത്തിൽ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്ന, ഏനം കാളകണ്ഠം=ഈ ശിവനെ, അഭീഷ്ടസിദ്ധ്യൈ=ആഗ്രഹസിദ്ധിക്കായിക്കൊണ്ട്, പതിപുത്രധനാദിസുഖം ഉണ്ടാകുന്നതിനു, ചാരത്തു ... ...തൊഴുതു=അടുത്തുചെന്നു തൊഴുതു, അനുദിനം=ദിവസം തോറും, സൈപാരം ഭജിച്ചു=നിത്യമായി സേവിച്ചു, പെരികെ=അധികം, തെളിഞ്ഞാർ=പ്രസന്നകളായി.

അചലതനയാകാന്തം കിംപാകകാനനവാസിനം
ത്രിജഗദേകഗദങ്കാരം ദേവം നിഷേവ്യ ദയാനിധിം
പ്രശമിതമഹാരോഗാവേഗാൽ പ്രപൂർണ്ണമനോരഥാ
വിശദമതയോമജ്ജൻ വിശേഷജനാസ്സുഖസാഗരേ. ൧൨൨

വിശേഷജനാഃ=എല്ലാജനങ്ങളും, ത്രിജഗദേകഗദങ്കാരം=മൂന്നു ലോകത്തിനും വൈദ്യനും, ദയാനിധിം=കരുണയ്ക്കു ഇരിപ്പിടവും, കിംപാകകാനനവാസിനം=കാഞ്ഞിരക്കോട്ട സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനും ആയ, അചല ....കാന്തം=പാർവ്വതീവല്ലഭനെ-ശിവനെ, നിഷേവ്യ=സേവിച്ചിട്ടു, പ്രശമിത... ...വിശദമതയഃ=മഹാരോഗങ്ങളെല്ലാം ശമിച്ച അഭീഷ്ടങ്ങളെല്ലാം സാധിച്ചു മനസ്സു തെളിഞ്ഞവരായിത്തീർന്നു. സുഖസാഗരേ=സുഖമാകുന്ന കടലിൽ, അമജ്ജൻ=മുങ്ങിയവരായി. കുഷ്ഠം മുതലായ മഹാരോഗങ്ങൾ ബാധിച്ചവർകൂടി ഈ ക്ഷേത്രത്തിൽ വന്നു ദേവനെ ഭജിച്ചു ഒടുവിൽ രോഗമെല്ലാം നിശ്ശേഷം നീങ്ങി സുഖമായിട്ടുള്ളവ

രായിരിക്കുന്നു എന്നു സാരം. കസ്തൂരാദികൾക്കും മററും ഇതു രേഖ്യത്തിലെ മഹാനം ഫലപ്പെടമായിട്ടാണ ഇന്നു വിചാരിച്ചുവരുന്നതു്. വൃത്തം ഹരിണി,

"നസമരസലാഗൈർഹയോച്ചകരോ സപ്തമേരക്ഷരേ
വിച്ഛിന്നാ ഹരിണി ഷഡ്ഭിരക്ഷരൈസ്സപ്തഭിസ്സ്വരാ."

എന്നു ലക്ഷണം. (൨൧ പൃഷ്ഠത്തിലെ-ശ്ലോകമാതൃക).

ധാത്രീമംഗല്യഭൂഷാമണി തദനു സഖേ!
സാധു കൃത്വാ സമസ്തം
പ്രീത്യാ ഭൂലോകരക്ഷാത്മനിയമിതമിലന്ദ്രൈരേ-
ർദ്ദോസ്തംഭൈരുദഗ്രൈഃ
പൌത്രം പൈശ്ശേരസൌധതിലകമണിരസ-
ദാമരക്ഷാകരാന്തഃ-
സ്വാസ്ഥ്യം കൈകൊണ്ടു ദേവി ഋപകലപപ്രമാദം
നിശ്ചലോകന്ദുജ്ഞാ.
൧൯.

ധാത്രീമംഗല്യഭൂഷാമണി=ഭൂമിയ്ക്കു മംഗലമായിരിക്കുന്ന ഭൂഷാമണിയായ ചക്രവർത്തിയായ ശ്രീസാമന്, നവലിന്ദ്രാദ: ചന്ദ്രരുടെ ദോസ്തംഭങ്ങളെ ലോകത്തിനെല്ലാം പൃത്ഥ്വിയായ ജ്ഞീപാദമൊരുദേശം ആരുമറിയാ-നിയോഗമെന്നു, തദനു=അതിന്നശേഷം, പ്രീത്യാ=പ്രീതിയോടുകൂടി, സാധു=വഴിപോലെ, സമസ്തം=എല്ലാം, കൃത്വാ=ചെയ്തിട്ടു, പൌത്രം=അധികമായി, ചൈശ്ശിര......രസം കൊണ്ടു=ചെയ്യേണ്ടതായ ഭരണം ഭരിക്കുന്നതിന്നു സമ്പാദനം കൊണ്ടു, ഒരു സ്വാസ്ഥ്യം കൈക്കൊണ്ടു=വിചാരിച്ചു കാര്യം ഭൂപനം മന്ത്രിയായി സാധിച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്ന സന്തോഷം ഉള്ളവനായിട്ടു, ദേവീ=ഭാമതിച്ചു വിചാരിച്ചു കാര്യമെല്ലാം സാധിച്ചു ചൂടാം രാജാവിനു കൃതാർത്ഥതയുണ്ടായിരിക്കുന്നു സാരം.

